

CENTRU CULTURAL
JUDEȚEAN ARAD

Ioana Alexandrescu
Részegh Botond
Richard Brautigan
Romulus Bucur
Laura Casielles
Călin Chendea
Radu Ciobanu
Ionel Costin
Titus Crișciu
Lucia Cuciureanu
Dagmar Maria Anoca
Vasile Dan
Constantin Dehelean
Dacian Don
Petre Don
Petru M. Haș
Ioan Hălălae
Hanna Herrmannová
Ela Jakab
Anton Ilica
Lazăr Magu
Ioan Mătuț
Gheorghe Mocuța
Alexandru Moraru
Carmen Neamțu
Iulian Negrilă
Felix Nicolau
Ioan Nistor
Mircea M. Pop
Costel Stancu
Horia Truță
Horia Ungureanu
Ciprian Vâlcă
Daniel Vighi
Dumitru Vlăduț
Johannes Waldmann
Ioachim Wittstock

ARCA

nr. 10-11-12 (319-320-321), 2016

revistă lunară de literatură, eseu, arte vizuale, muzică,
fondată în februarie 1990 la Arad

Redactor-șef fondator: **Vasile Dan**

Șef-birou revista „Arca”: **Ioan Matiuț**

Editor: **CENTRUL CULTURAL JUDEȚEAN ARAD**

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul XXVII, nr. 10-11-12 (319-320-321), 2016

REDACȚIA:

Romulus Bucur (redactor-șef adjunct), **Gheorghe Mocuța**,
Carmen Neamțu, **Onisim Colta** (prezentare artistică),
Călin Chendea (DTP, design, web-design)
Horia Ungureanu (corectură)

REDACTORI ASOCIAȚI:

Lucia Cuciureanu, **Lajos Notaros**,
Gheorghe Schwartz, **Ciprian Vălcan**

ADRESA:

Bulevardul Revoluției, 103, 310122 Arad, România
tel./fax. 40-357-405427

www.uniuneascriitorilorarad.ro

e-mail: revista_arca_arad@yahoo.com

Revista „Arca” este membră a Asociației Revistelor,
Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.) asociație
cu statut juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii.

I.S.S.N. 1221-5104

Tipărit la TRINOM SRL Arad

Pe coperta I:

Részegh Botond *Loss of Soul* (detaliu), 2015

Responsabilitatea opiniilor, ideilor și atitudinilor
exprimate în articolele publicate în „Arca” revine exclusiv
autorilor lor.

CRONICA LITERARĂ

Gheorghe Mocuța

Ana Blandiana: retragerea în asceză7

Vasile Dan

Cum se poate scrie un poem de dragoste

(despre Traian Ștef) 12

Petru M. Haș

„Caii lui Ahile...”, un banchet literar

(despre Dan Cristea) 15

Romulus Bucur

„Refugiul este o iluzie”

(despre Iulian Frunțașu)20

DIALOG

„Literatura română – știri de pe o altă planetă”

interviu realizat de Ciprian Vălcan cu Hanna Herrmannová.....24

**„... fusesem atras în mai mare măsură decât alții de tradiționalism,
acesta având firește deschideri înspre modernitate”**

interviu realizat de Titus Crișciu cu Ioachim Wittstock30

ARTE VIZUALE

Ioan Hălălae

Metamorfozele sinestezice ale lui Peter Kneipp37

Carmen Neamțu

Curaj, candoare, zâmbete, măciuci în cap39

ALBUM

Részegh Botond	47
----------------------	----

PRO MUSICA

Johannes Waldmann

Ildiko Raimondi, izbânda îndrăzelii – o frumoasă poveste arădeană	63
---	----

Călin Chendea

Iubire, teamă și mașina timpului	68
---	----

POEZIE

Ioana Alexandrescu	75
--------------------------	----

Ioan Nistor.....	78
------------------	----

Ela Iakab	81
-----------------	----

Dacian Don	89
------------------	----

Lazăr Magu.....	92
-----------------	----

PROZĂ

Daniel Vighi

Cum au pierit tălâmbocii ona și selknam	95
--	----

Felix Nicolau

De la noi la Ananghia	111
------------------------------------	-----

Ionel Costin

Oanea Prunăului	117
------------------------------	-----

RESTITUIRI

Dumitru Vlăduț

Ioan Alexandru în ediție critică	129
---	-----

Dagmar Maria Anoca

Aniversări	138
-------------------------	-----

Horia Truță	
Osânda și moartea violentă a lui	
Horia, Cloșca și Crișan (O evocare)	144
Iulian Negrilă	
Liviu Rebreanu – metafora luminii	152
 LECTURI PARALELE	
Radu Ciobanu	
Sub semnul seninătății	156
Romulus Bucur	
Pariul de o clipă	163
Gheorghe Mocuța	
Nicanor, ultimul om	166
Gheorghe Mocuța	
„Lista” lui Mircea A. Diaconu	169
Petru M. Haș	
Marele vostru prieten – Domnul Raul Sihastru	172
Despre gramaticologie	178
Viața, obiectele, memoria	182
Vasile Dan	
Dialoguri în agora	186
Ioan Matiuț	
Fenomenul Port Arthur	189
Lucia Cuciureanu	
Secvențe în tonalități crude	192
Carmen Neamțu	
Fotografii în cuvinte	196
Costel Stancu	
În așteptarea clipei zero	199
Horia Ungureanu	
Rătăcitorul și umbra sa	203

Petre Don	
Dragostea, ca o intervenție la avarie	208
Constantin Dehelean	
Despre Continentul România și Arhipelagul lui	211
Alexandru Moraru	
Atracție și repudiare în sinele galant	215
Imaginarul prolific și concretețea captivă	220
Abisurile vocabulelor	226
Anton Ilica	
Producția de dorințe și „intrarea pe mai multe uși”	230
Mircea M. Pop	
Secvențe literare germane	234
 PRE-TEXTE	
Constantin Dehelean	
Obsesia „experimentului” antic sau despre începuturile umanității împlinite.....	239
 BIBLIOTHECA UNIVERSALIS	
Richard Brautigan	248
Laura Casielles	253
 CONTACT	263

Gheorghe Mocuța

Ana Blandiana: **retragerea în asceză***

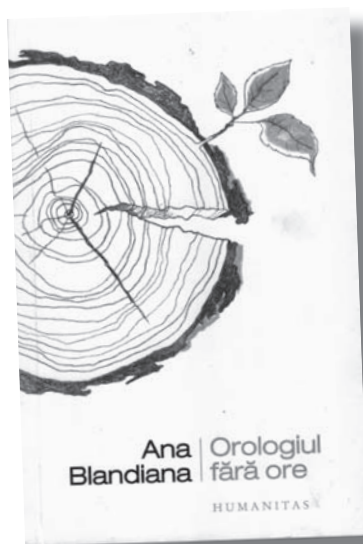
Între nostalgia paradisului și ispita existenței

Zădărnicia, nimicul, deșertăciunea, „Răul, ca sâmbure al lumii”, singurătatea Creatorului și a ființei, resimțirea fragilității și a vulnerabilității sunt reperele lirismului auster cu care ne-a obișnuit verbul calm și discursul netulburat și sceptic ce are drept simbol „orologiul fără ore” ori „clepsidra fără nisip” din care picură neantul. *Nostalgia paradisului* (al treilea poem al elegantului volum *Orologiul fără ore*, scos de Ana Blandiana la editura Humanitas), exprimă cel mai bine proliferarea răului în lume în contrast cu dorința de a trăi, cu acea „tentation d'exister” cioraniană, ca atitudine și filosofie a senectuții. Dacă în primul poem al cărții, scrierea „cu alb pe alb” inițiază seria gesturilor absurde, pentru că într-o logică a înțelepciunii „Binele este întotdeauna/ Greu de înțeles”, în al doilea poem, *Timपुरi*, nostalgia paradisului se convertește într-un timp al trăirii, ca un ultimatum al ispitei existențiale:

Gheorghe Mocuța,
poet, critic literar,
Curtici

* Ana Blandiana, *Orologiul fără ore*, Editura Humanitas, 2016

„Înainte de trecut a fost/ Mai mult ca trecutul/ Și înainte de/ Mai mult ca trecutul/ Un alt trecut/ Fără început/ Dar trăit pe de rost.// După viitor va veni/ Mai mult ca viitorul/ Și, după aceea, amenințator,/ Un alt viitor/ Pe care, de groază,/ Nimeni nu și-l imaginează/ Ca și cum nu ar crede/ Că poate fi.// Doar acest moment,/ În care cazi/ Erodât de secunde,/ Există în același timp urgent,/ Cu mai mult ca prezentul,/ În mijlocul căruia se ascunde/ Abisul altui prezent/ și mai azi.” (*Timpuri*)

Recunoaștem în aceste sentințe și-n altele, poezia etică, izvorâtă, cum observa Nicolae Manolescu, dintr-o etică... a poeziei, cu aplecarea spre tragism și spre cea „sinceritate voită, cultivată ca o poză” a tinereții (în *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*, Ed. Aula, 2001, p. 263). Să fie o concordanță a Timpurilor, între poezia austeră, elegiacă de acum și sensul unei morale a activismului poetei în societatea românească a ultimelor decenii? Efectele se văd peste tot: și în militantismul social și în „adâncul din carte” pe care îl vizează mereu filosofia de viață, a misterului trecerii „printre clipe”, văzut ca o profesiune de credință a acestor etape:

„Ca floarea tăiată/ Cu petale-aripe/ Ți-amintești cum cădeai/ Printre clipe?// Și clipele cum/ Se dădeau la o parte/ Să te-ajute s-ajungi/ În adâncul de carte,// Unde stelele moarte/ Se transformă-n poeme/ Și nu e târziu,/ Și nu e devreme// Să pierzi veșnicia,/ Șă renunți și să ierți./ Ți-amintești întunericul/ Dintre coperti?” (*Printre clipe*)

Renunțarea și iertarea sunt atitudinile noii etape care abia dacă ne mai aduc aminte de poeta revoltată de altădată, de poeta incomodă, interzisă de cenzură în ulti-

mii ani ai comunismului. În 1990 când își publica volumul *Arhitectura valurilor*, carte terminată în 1987, ea își dedica volumul eroilor din Decembrie 1989 care „au făcut posibilă și întoarcerea poeziei în sine însăși”. Viziunea din acest volum conținea multe elemente ale spaimei existențiale, deduse din reaua alcătuire a lumii, în propoziții calme și cuvinte simple care apoi reverberează tulburând apele spiritului, întunecând vederea și provocând convulsii la nivelul limbajului. Odată cu decretarea stării de „popor vegetal”, Ana Blandiana devenea poeta îndărătnică a întregii spiritualități românești.

Iată cum „întâmplările” de pe strada vieții poetei (a Pacienței?), sunt pervertite, acum, printr-un „reflux al gândurilor” în subtila „patrie A4”, de hârtie, a ființei vulnerabile, proiectată în starea sufletului „de apoi”, „mult mai speriat de nemurire/ Decât de moarte.” Trăirea ființei „într-o rană/ Fără să știm/ Al cui este trupul rănit/ Nici de ce”, e văzută ca un reflex al singurătății supreme a Creatorului, după cum timpul ființei e perceput acum „ca un virus/ Care trece de la bolnav la bolnav/ Și lasă urme adânci în carnea pe care-o atinge.” Jocul cu moartea nu e văzut atât de abrupt ca la Arghezi, ci e resimțit ca un joc „minunat”, „de-a mine însămi”, un joc ce se pierde în vis și visare, în spațiul oglinzilor și al oglinzirii. Teamă de Celălalt, de înlocuire și înstrăinare, amenințarea cu „noaptea de apoi” (sau, în altă parte, „soarele de apoi” ori „sufletul de apoi”...) conduc ființa spre un flux al morții, al lui Unu, izvodit din bărbat și femeie). Unitatea lumii și logica ei poate fi devoalată și în scena apariției unei cerșetoare pe terasa unei cofetării, în imaginea unei vechi biserici translate între blocuri ori în proiecția unei icoane verzi în camera de lucru. Evocarea nașterii, mai precis a fricii de a se naște, îi declanșează criza intrării în mister, în misterul vieții.

Silabisirea lumii și a sfârșitului

La polul opus e ocultarea, rețeaua „genialului” păianjen care își țese pânza și stă la pândă, zădărniciind cunoașterea, în subtilul poem *Rețea*. De altfel, imperiul umbrei și al unei ființe abandonate, reziduale apare în mai multe poeme:

„Tot ce nu înțeleg/ Rămâne în mine,/ Reziduuri depuse în adânc/
Pe care/ Orice neliniște le răscolește/ Și le înalță-n vârtejuri/ De nin-
soare inversă.// Apoi în troienele negre/ Se cască inenarabile taine,/ Asemenea monștrilor/ Care-și deschid fălcile/ Din nisipurile uitate/
Pe fundul oceanelor.” (*Reziduuri*).

Odată cu sunetul de baladă al poemului *Caii mei*, poeta recuperează câteva simboluri ale fragilității și degradării: olanele curbe, argintul scorjit al oglinzilor din interior, arborii galbeni, roșii și verzi care o reapropie de universul vegetal, apoi somnul „în umbra de veci amăruie/ A nukului”, satul pustiu al copilăriei și iarba care crește la fel, apoi „dizolvarea înceată în om”. Familiarizarea cu regnul vegetal, tentația somnului, „dizolvarea înceată”, sunt pașii care apropie ființa de moarte, iar „dreptul la umbră” e un strigăt sfâșitor al aceleiași ființe însingurate și părăsite. Îndepărtarea de real se face concomitent cu trecerea la esențe – la căutarea *Mumelor* pe urmele lui Lucian Blaga. Cunoașterea e *inutilă* într-un anume sens. În sensul în care Jean d'Ormesson, scrie, în ultima sa carte, *Ciudată e lumea, până la urmă!*, că „despre timp și moarte nu știm nimic mai mult decât omul preistoric...” În știința poemului Anei Blandiana și a concepției sceptice despre lume intră și acest principiu al inutilității cunoașterii prin rațiune. De unde și nevoia de a găsi și alte căi de atac, ascunse în irațional și sensibilitate. Frica, îndoiala, durerea („Singura certitudine este durerea/ Care ne înconjoară/ Durerea/ Pe care prezența noastră/ O infectează/ Când încearcă s-o vindece...”) alternează cu starea de fericire (ca aceea când își descoperă brusc empatia pentru cerșetoarea de pe terasa unei cofetării: „Ceea ce nu mi s-a părut absurd,/ Ci sfâșietor, și am fost fericită/ Când am văzut-o – ea știind că o văd –”). E, de fapt, bucuria de a înțelege spectacolul lumii și de a găsi senzori acolo unde nimeni nu s-ar fi așteptat: în meditația la limitele misterului care, cum spune poeta, „rămâne întreg” în pofida pătrunderii lui, în câteva situații.

Lirismul Anei Blandiana nu-și pierde consistența, după cum ființa nu-și pierde vraja. În țesătura discursului liric nevoia de sens e indispensabilă. Între *necuvinte* și expresia lor devenită sens, între iluzie și regăsirea de sine stă toată știința poemului:

„Visez o poezie asemenea acelei întâmplări:/ Nu întâmplarea de fapt/ Ci trena ei de parfum/ Lăsată în urmă, ca o aglomerare de sensuri/ Neajunse niciodată cuvinte.”

Imaginea senină a morții din poemul *Râul cu un singur mal*, nu poate trece neobservată și e o introducere în misterul trecerii. Teama de „singurătate-n mulțime”, de „aglomerările rele”, de „fințe necunoscute-ntre ele”, de textele rău-prevestitoare, oboseala, reziduurile din adâncul omului și chiar îndoiala de propria scriere, sunt exprimate anti-apoteotic, în poemul *Inventar*:

„De când mă știu am oroare/ De insectare,// De fluturii prinși în ace/ Lângă libelule și răgace.// Și totuși, ce altceva fac/ De o jumătate de veac// Decât să alerg după vorbele vii/Pentru a le prinde în gămlii,// Pentru a le înfige penița în spate/ Între literele înaripate,// Ca să le fixez prostește în pagină/ ca-ntr-un cimitir în paragină?”

Toate aceste motive ale poeziei senectuții încheagă viziunea retragerii ființei din spectacolul vieții în asceză. Nu întâmplător unul din volumele de eseuri se numește, simplu și profund, *O silabisire a lumii*. Ana Blandiana rămâne, dincolo de aceste exerciții, poeta libertății și solidarității românești în societatea posttotalitară. Cu nostalgia unui paradis etanș în care ființa supraviețuiește printre „păduri nesfârșite de arbori/ ai Binelui și Răului”. Lirica ei solemnă, reflexivă, dobândește tâlcuri adânci, cu imagini de o mare limpezime a sfârșitului, a unui timp numit *Niciodată*. Asocierea cu *Nevermore*-ul poesc e inevitabilă, ca și contribuția poetei la fixarea canonului neomodernist.

Vasile Dan

Cum se poate scrie un poem de dragoste*

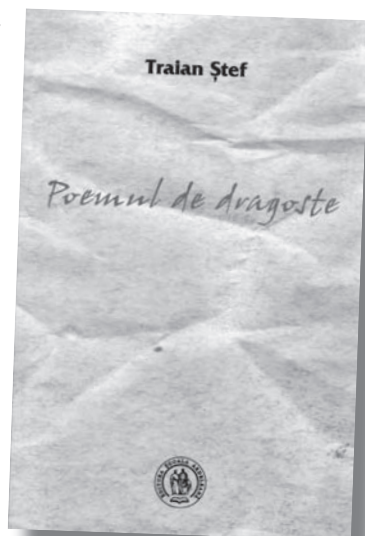

Vasile Dan,
poet, eseist,
redactor-șef al
revistei „Arca”, Arad

CĂ POEZIA (prin extindere, literatura însăși) e în primul rînd artă pură, expresie sublimată, iar nu neapărat o abilă sau fidelă reflectare a realității, cum ni se tot spunea pînă nu demult, o dovedește din plin, dacă mai era nevoie, noua carte a lui Traian Ștef, *Poemul de dragoste*. E o demonstrație a unui profesionist în materie, a unui virtuoz nu o dată, o demonstrație că poezia adevărată provoacă în noi realitatea, sentimentul, și nu invers, nu le imită sau reproduce pur și simplu. Căci într-un poem de dragoste autentic ne îndrăgostim, nu-i așa?, și noi, lectorii lui, citindu-l empatic. Deși de amuzat m-a amuzat, de ce să n-o spun aici, criticul literar Al. Cistelean care a dat poruncă, și încă pe *facebook*, iubiților săi (tot mai numeroși) poeți: nu heliadesca *scrieți, băieți, orice, numai scrieți!*, ci „gata, de azi treceți numai la poezii de dragoste!”. Imperativul era genial! Mulți dintre poeții apelați, vai, erau deja bunici. Surpriză însă, unul, poate

*Traian Ștef, *Poemul de dragoste*, Editura Școala Ardeleană, 2016, 112 p.

cel mai loial criticului, Traian Ștef, s-a conformat. Nici Aurel Pantea nu era departe de asta, atîta doar că retorica sa neagră are prea adînci rădăcini în scrisu-i vechi, iar viziunea, o greutate de plumb cu un filon exasperant, ce pare inepuizabil. Eu zic că-i foarte bine și într-un caz și în altul. Aurel Pantea nu se dezice de limbajul său care l-a consacrat, de „limbajele” bolgiei sale dantești, iar celălalt, ucenicul ascultător, Traian Ștef își va etala grația lirică într-o zonă a senzualității inevitabile. Așa că *Poemul de dragoste* al lui Traian Ștef s-a metamorfozat dintr-o, probabilă, „temă de casă” lirică, propusă, hîtru, de critic, sătul pînă peste cap, se pare, de ambiguități stilistice și subtilități vapoaroase, într-un poem, *sui-generis* de dragoste. Poemul *scris* iar nu *trăit* e la Traian Ștef un substitut al realității înseși pe care o reinventează dezinvolt rafinînd-o mereu, evacuînd din ea frivolul, făcînd-o mai credibilă decît se întîmplă în realitate. Îi dă chiar un aer atemporal și ubicuu: „Uneori mi se pare că/ Timpul poate fi dat/ Înapoi/ Celuilalt/ Că nu ar trebui să las sfîrșitul lumii/ Să se apropie/ Singur/ Pînă nu își arată roadele/ Investiția mea/ Într-un pat de frasin/ Într-o îmbrățișare/ Într-o cutremurare/ În cuvîntul ca o zeiță// Născută din creierul meu/ Într-o dimensiune/ A fatalității plăcute// Și mi se pare că pot face asta/ Să nu las adică sfîrșitul lumii/ Să se apropie/ Să dau timpul/ Înapoi/ Pentru o/ Supremă plăcere a sărbătorii/ Corpului tău/ Să ai puterea asta/ S-o ții într-un cuvînt/ Care umblă/ Printre moleculele poemului/ Ca o epifanie/ Asta e supremația dragostei/ Poete” (*Să nu lași sfîrșitul lumii*, pp. 11-12).

Capacitatea lui Traian Ștef de a mima trăirea într-o retorică de monolog este nu doar histrionică, ci, întotdeauna, artistă. Ea menține expresia sus, evită erotismul în termenii atît de frecvențați azi, fruști, tari, fără a da impresia de artificiu, de contrafacere, de desuet. Dimpotrivă, de naturalețe. Toate poemele sînt în dicție epică, scrise parcă dintruna, pe nerăsuflete, limpezi. Aș putea cita oricare din cele peste 50 din carte. Mai puțin cel final, *Poemul de familie*, care intră în alt registru, confesiv, nostalgic, familial, melancolic cu atingeri nu o dată dramatice.

În fine, cartea lui Traian Ștef beneficiază de ilustrații de zile mari, o grafică simplă, liric-senzuală ca în stampele japoneze, datorată unui grafician înnăscut care, s-o spun și pe asta, din nefericire se cultivă pe sine cu o nedreaptă indolență: Viorel Simulov.

Petru M. Haș

„Caii lui Ahile...”, un banchet literar*

CEA MAI RECENTĂ CARTE a comparatistului Dan Cristea se intitulează semnificativ *Caii lui Ahile și alte eseuri*. Un titlu foarte seducător, la propriu și la figurat.

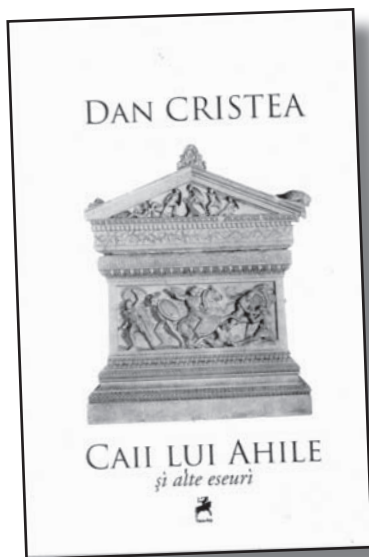
Din vremurile îndepărtate calul/caii se consideră a fi nu doar animale de tracțiune, de luptă și hipodrom, ci și simbol, mitologie, ba chiar religie (*Apocalipsa*), pentru că în *Apocalipsă* Christos și ai săi sunt călări pe cai albi, spre deosebire de Evangheliile, unde Iisus călărea un mânz de asină.

Titlul cărții, ca și conținutul, nu sunt întâmplătoare. Ele mărturisesc despre umanitatea nobilă a autorului. Swift însuși considera cabalinele specie superioară umanoizilor, deoarece naratorul lui Gulliver, întors din celebra călătorie, prefera grajdul, compania cailor, companiei yahoilor. Să nu-l uităm pe Nietzsche, despre care însuși autorul nostru menționează în eseu *Caii lui Ahile*: „Despre Nietzsche, dacă-mi amintesc bine, se spune că a intrat

Petru M. Haș,
poet, Arad

* Dan Cristea, *Caii lui Ahile și alte eseuri*, Editura Tracus Arte, 2016

în nebunie în momentul în care a văzut pe stradă cum un vizitiu bezmetic își bătea caii de la diligență până la sânge.” Nietzsche, de fapt, nu credem că a chiar înnebunit; mai mult a devenit sincer solidar cu calul, convins că oamenii sunt cel mult „vizitii bezmetici”.

Și chinezii din vechime considerau că nobilul animal, caracterizat prin forță și iuțeală, calul, „contribuie la căutarea Cunoașterii și Nemuririi”. În luptă cu dragonul, calul semnifică binele. Dar și în Rig-Veda, soarele este armăsar sau pasăre (Chevalier-Gheerbrant). Unele popoare au ajuns să creadă că iapa întrupează rolul Gliiei-Mamă. În fond,

și Kavafis, adorator al frumuseții corporale a efebilor, nu greșea cu nimic să admire, mai bine, frumusețea trupezască a cailor și a Marii Iepe.

Nu oțitem faptul că oarecari mitologii pomeneau de oamenii-cai, doar ce altceva sunt poezii, a căror calitate metresă este aceea de a se simți cel mai bine călăriți de zeiță, de muză, de inspirație. Altfel cum ar deveni dumnezeilor obiectul criticii literare. Însuși nașul tuturor poezilor, Homer, începe *Iliada* grăind: „Cântă, zeiță, mânia ce-ai aprins...” Mai aproape de noi, poetul Mircea Ivănescu (în mod strălucit analizat de Dan Cristea în cel puțin două texte din *Caii lui Ahile și alte eseuri*), în ale sale versuri sau alte versuri, poesii și poeme, utilizează pentru muză, femeie, apelativul „zeiță”, în repetate rânduri. Nu degeaba Dimov, reîntâlnindu-l, după ceva vreme, l-a întrebat dacă tot așa scrie, cu versuri d-alea lungi.

Cartea lui Dan Cristea demonstrează că poezia se cere mereu cercetată. El descoperă de fiecare dată noi

unghiuri de lectură, observație critică, sporește disponibilitatea (existentă pesemne în sine) de interpretare. Neanunțat cu orice preț, comparatismul poate apărea și ca sugestie generoasă pentru cititor. Punctul de plecare este Grecia, uneori și de sosire. Sunt în carte nu mai puțin de 14 eseuri: *Caii lui Ahile, Despre copiii din Iliada, Grecia lui Henry Miller, Fărâme din Grecia mea, Fragmente critice despre T. S. Eliot, Recitind Scrisorile eminesciene, Kavafis, Leonid Dimov, Petre Stoica, M. Ivănescu, Însemnări la un poet crepuscular: Dan Laurențiu, Teme poetice la Mihai Ursachi, Camerele ca o carte* (n.n. – tot despre M. Ivănescu), *Fragmentarium Gelu Naum*.

Caii lui Ahile centrează atenția eseistului pe episodul preferat între altele din *Iliada*. Primează emoția produsă de anume evenimente și tema: „moartea frumoasă” și observația că „în *Iliada* se plânge abundant”. Motivul conflictului care-i confruntă pe ahei și troieni, răpirea Elenei de către Paris, alias Alexandru. După Herodot, războiul troian ar fi fără obiect, având în vedere că Alexandru ar fi fugit cu Elena în Egipt, iar egiptenii caută să facă dreptate, alungându-l pe troian. Menelau, venit să-și recupereze nevasta, se ocupă și el cu treburi dubioase. În fine, Herodot susține că, de se găsea Elena la Troia, Priam ar fi restituit-o neîntârziat, de dragul încetării războiului. Impresionantă este întâlnirea dintre Ahile și Priam, bătrânul rege venit pentru a obține cadavrul lui Hector, căruia, mai apoi, troienii îi vor aduce omagiu prin funeralii emoționante, ca să folosim și noi un termen din cei preferați de redutabilul eseist.

S-ar putea glosa mult despre paralela cai și oameni:

„Bieții mei cai, de ce oare v-am dat lui Peleu domnitorul

Un muritor, pe voi doi, care nu știți de vreme și moarte?

Ori, s-aveți parte și voi de durerea sărmanilor oameni?

Doară din tot ce pe lume e viață, răsuflă și mișcă,

Nu e nimic mai de plăns și mai necăjit decât omul.”

Eseistul ne sugerează ideea dragă nouă că poezia este modernă și actuală, din antichitate până în zilele noastre. Vorbim de adevărata mare poezie.

Dan Cristea ne oferă, în continuare, o altă interpretare poetică a temei, mai apropiată de timpul nostru, *Caii lui Ahile* de Konstantinos P. Kavafis. Ineditul interpretării eseistului se demonstrează și în următorul eseu, *Despre copii din Iliada*.

Eseul ca gen literar include și vocația călătoriei în spațiul privilegiat al Eladei. *Septembrie la Leptocaria* evocă marea: „Apa mării, aici, are o culoare vânat întunecată, de cerneală, așa cum o descrie îndeobște Homer”. Este evocat aici Kazantzakis, alt mare scriitor grec al tuturor timpurilor. Olimpul este „un soi de Bușteni”, se menționează pentru cei care n-au avut ocazia „ascensiunilor spre Olimp”.

Grecia, ca un alt *centrum mundi*, cum ar fi preferat Mircea Eliade să scrie, îi dă prilej eseistului să ofere o viziune debordantă, profund semnificativă, asupra lui Henry Miller, scriitor american și european gustat până acum pentru *Tropice* și revoluția sexuală. Dan Cristea comentează *Colosul din Maroussi*: „Nu puțini sunt cei care consideră această relatare despre Grecia ca fiind cea mai bună din cărțile lui Miller.” Eseistul român portretizează desăvârșit personajul și personalitatea literară a lui Miller, în legătură cu care am fi ispitiți să cităm foarte mult, dar ne simțim comprimați de vârstă, cum scrie undeva Dan Cristea despre M. Ivănescu. Dar iată: „peisajul are asupra lui Miller un efect cathartic (n.n. – vezi *Poetica* Stagiritului). Îl purifică, îl depozitează, îl golește de sinele meschin, făcându-l părtaș la înfrângerea forțelor răului, ale orgoliului și egoismului, ale aroganței și duplicității”. Citatele din Henry Miller sunt edificatoare: „În mormântul lui Agamemnon, consemnează Miller, am trăit o veritabilă renaștere”, „Grecia făcuse pentru mine ceva ce New Yorkul, ba nu, nici măcar America, nu putea distruge”.

Fragmente critice despre T. S. Eliot este o adevărată școală pentru noile generații de poeți. Impresionantul eseu este un adevărat model de comparatism literar, de critică literară la obiect, din care nu este omis elementul biografic, ba dimpotrivă.

Din moment ce din poemul *Memento mori* nu lipsește peisajul Greciei, este absolut natural ca marele poet să fie o prezență inedită în *Caii lui Ahile și alte eseuri*. Actualitatea lui Eminescu este frapantă

în eseul *Recitind Scrisorile eminesciene*. În *Scrisoarea I*, luna „e mai degrabă o lună schopenhaueriană decât romantică”. Concept foarte productiv, conceptul de „antimodern” face casă bună în reinterpretarea poeziei eminesciene. Antoine Compagnon e un bun catalizator: „Suntem mereu sensibili la satira călugărilor în *Gargantua* nu fiindcă intenția lui Rabelais e indiferentă, ci pentru că mai există ipocriți în lumea noastră chiar dacă nu mai sunt călugări”. Eminescu este un profet, satirizându-i pe contemporanii săi, a anticipat viziunea lumii din zilele noastre: „Oricum, simțim din plin că demagogii și ipocriții politicieniști, prevaricatorii și vânătorii ‘câştigului fără muncă’, n-au dispărut din lumea noastră de ieri până azi.”

Eseul despre Kavafis, gentlemanul măcinat la modul liric de „inversiunea retorică”, am zice noi, în legătură cu ideea de frumos, deschide noi perspective de interpretare. Poetul trilingv are sunetul său inimitabil, de-ar fi să ne gândim doar la poeme din familia lui *Oedip*: „Privirea lui plină de tristețe/ nu privește Sfinxul, privește dincolo de el,/ drumul îngust care duce la Teba/ și care se va sfârși la Colonos/ Și sufletul lui presimte lămurit/ că Sfinxul îi va vorbi din nou/ despre taine mai grele și mai mari,/ Care nu au răspuns”, sau a poemului *Ithaka*: „Ithaque vous a donné le voyage merveilleux/ Sans elle, vous ne partriez pas,/ Elle n’a plus rien à vous donner maintenant.”

M. Ivănescu este un eseu, de-acum, de referință. Puțini critici literari se pot mândri cu un astfel de nivel de abordare a creației marelui poet, poate niciunul. Putem spune același lucru în legătură cu Leonid Dimov sau Gellu Naum etc.: „Firește că această mică divagație despre ‘motivul camerelor’ la M. Ivănescu conține o pledoarie implicită. De aici însă, parafrazând o spusă a poetului, putem merge și mai departe, spre imaginarul ivănescian.”

Ar fi multe de scris despre *Caii lui Ahile și alte eseuri*. Dintre cele multe avute în intenție, dintre care la multe trebuie să renunțăm, poate pentru altă dată... Cine știe.

Eseurile lui Dan Cristea sunt un adevărat banchet literar, și nu numai atât, o binecuvântare.

Romulus Bucur

„Refugiul este o iluzie”

(Aproape) toți am fost la un moment dat tineri poeți. Vine însă, pentru unii mai devreme, pentru alții mai târziu, momentul *Operele alese*. Bunăoară, acum*, pentru Iulian Frunțașu. Pe care îl credeam înghițit de diplomație, politică & alte ocupațiuni importante (chiar dacă nu pentru simplii muritori, ca noi), și ucigătoare pentru poezie. Sau nu.

Romulus Bucur,
poet, eseist,
traducător, redac-
tor-șef adjunct al
revistei „Arca”, Arad

Un adevărat tovarăș de arme – am fost selectați împreună de către John Harvey să apărem cu cîte un volumaș la editura sa Slow Dancer Press, i-am transmis mesaje prietenului comun Alexandru Mușina, a cărui prezentare deschide cartea, care îi și este dedicată, *in memoriam*, ca mentor și prieten, am scris pozitiv, tot în «Arca», despre volumul său de debut.

Deci: ce e nou, ce e progres, ce e stagnare, ce e regres, în poezia lui Iulian Frunțașu?

* Iulian Frunțașu, *Să fi fost totul o mare păcăleală?*, Chișinău, Cartier, 2016

Titlul pare a transmite dacă nu dezamăgire, măcar o profundă îndoială, că e vorba de planul individual, că e vorba de cel al comunității, în sens larg.

Un prim răspuns ar putea veni chiar din întâia secțiune a cărții, cea de inedite: „Cu încetul, Doamne, cu încetul/ moartea mi s-a cuibărit în suflet/ ca o pisică ce-mi toarce în brațe,/ privindu-mă cu ochii nemișcați./ [...] / Și atunci, în ultima zvâcnire,/ îmi voi încovoia spatele și voi șopti resemnat:/ «Viețile, viețile mele toate, cum de le-am irosit?/ De ce l-am căutat pe dracu’ și cum l-am găsit?»”. Sau în atitudinea față de limbaj („Cuvintele, curvele de cuvinte”), față de poezie – mă întreb dacă invocarea lui Muri este pentru *acel* Muri pe care îl știm cu toții: „să ieșim în câmp, urmându-l pe Muri/ și să îngânăm:// Râie-râie, poezie/ câte-n lume nu am da/ să scăpăm de boala ta!»,” față de inevitabila angajare emoțională în existență: „Inimă, pui de cățea schilodită!”. Atitudine rezumată, generalizată la nivelul întregii vieți în poemul care dă titlul volumului, al cărui, la rîndul său, rezumat, e echivalentul popular al facerii de bine. Revolta frustră, de atitudine și de limbaj, nu e singulară: toți poeții buni moldoveni pe care-i cunosc o manifestă, chiar dacă nu toți la acest nivel: „Luăm țepi, dar nu învățăm,/ ne uităm în ochii ciobanului/ care ne mulge, ne tunde, ne-o pune/ în nopțile reci,/ la munte, pe dealuri.// După care/ numește o stradă/ în numele nostru/ și atunci/ suntem/ fericite...” (*În drum pe strada Miorița, Chișinău*).

Vîrsta, nu măsurată în anii scurși, ci sedimentată interior, ca o stalagmită, e ceea ce, într-un fel, îl sperie: „Am știut dintotdeauna că se poate muri/ înainte de moarte,/ dar n-am crezut până când n-am văzut”.

Și pe care o contreză cu cîte o fulguranță (și efemeră) viziune a frumuseții: „Voi înțelege vreodată frumusețea caprelor agile, trupurile lor/ în mișcări sacadate printre stânci/ sau fragilitatea inimii, sărind de la un infarct miocardic la altul?”

Poemul construiește o lume, o alternativă – doar posibilă, în nici un caz mai bună – la cea reală, după care, în final, o deconstruiește cu întrebarea cu care copiii reușesc de cele mai multe ori să facă țândări certitudinile adulților: „Și Țara/ nu-și va mai devora/ propriii săi copii.// Nu?”, „După care/ dragostea ta/ mă va zidi din nou.// Mai bun?”

Dezamăgirea la nivelul comunității e și ea prezentă – un poem vechi de aproape douăzeci de ani, *Țara mea*, se vădește de-a dreptul profetic în contextul vieții politice moldovene și a recentelor alegeri: „te văd mai bine de departe/ curvă bătrână și proastă și/ cu un cap bolovănos, picioarele înmuiate/ stai la răscruce așteptând în van/ să vină cineva să te fute”.

Amestecul indicibil și improbabil dintre politică și poezie, imposibila, de cele mai multe ori neimplicare, la fel de bine ca și implicarea, pot da rezultate poetice remarcabile, ca în secvența *St. Bosnia Blues* (sau în volumul Mirunei Vlada, *Bosnia. Partaj*): „Ah, ce știți voi, tu, gringo, despre război și suferințele noastre?/ Ha! Eu, gringo? român basarabean care nici patria/ nu și-o cunoaște nici limba,/ jumătate slav, jumătate cine, rătăcit pe aici și e adevărat – cine/ să cunoască sângele vostru și durerea dar cine/ s-o cumpere: un kilogram de/ Srebrenica, juma de Vișegrad și 300 gr. de Goražde?// Dar cine să alege așa buimăcit/ oferind:/ «cévapi, cévapi, cévapi...?»// Moartea să vă pape,/ dragii mei, moartea!”. Dimensiune a acestui ciclu și a întregii cărți, prezență care ne privește peste umăr din clipa nașterii, moartea nu încetează a fi surprinzătoare: „moartea are să vină pe neașteptate/ din partea prietenilor care au mers cu tine la școală/ din partea vecinilor pe care îi știai de mic/ din partea primei tale dragoste cu care ai fost fericit// mirarea poate va fi mai mare decât durerea/ mirarea care golește cutia toracică într-atât/ încât vei muri înainte de a arde de viu/ împreună cu alții ca tine în casa// de pe strada Pionerska 23, Vișegrad,/ cu o vedere spectaculoasă asupra Drinei”.

Sofisticarea tehnică există în continuare și este pusă în slujba mesajului, ca în splendidul și de necitatul *Poemul brațelor care pot cuprinde atâtea arme și atâtea femei* – de necitat (1) datorită faptului că ar trebui citat în întregime și (2) datorită punerii mai mult decât specială a lui în pagină.

Ordinea poemelor în volum e inversă celei cronologice. De aceea n-am să reiau cele scrise pe timpuri despre *Beata în marsupiu*, mulțumindu-mă să citez un poem care pune în evidență coerența imagistică, tehnică, de atitudine a poeziei lui Iulian Frunțașu. O poezie care, ca și vinul nobil, câștigă în aromă și în gust pe măsură ce trece timpul:

„curva de cățea se rostogolea mușca din mine schelălăia/ mă gîndeam are să vină bătrânul șchiop cu foarfecele ruginite/ are să-i taie floacele negre – poftele nepotolite/ are să alerge atunci după mine are să-mi lingă călcâiele să roage// s-o privesc așa cum priveam mai demult cu un singur dinte/ înmuiat în saliva ce-i curgea peste țâțele albe tremurânde/ mă va ruga s-o privesc – ochii ei albaștri adânci ca disperarea chemau// și atunci a venit bătrânul i-a tăiat floacele și le-a aruncat departe/ s-a învârtit în piciorul beteag chicotind aleluia pe fruntea/ învinețită i-apăruseră cuvintele: dorința este un gând –/ ac în crăpăturile memoriei – știi că există dar nu-l prinzi niciodată”.

„Literatura română – știri de pe o altă planetă”

**interviu realizat de Ciprian Vălcan
cu Hanna Herrmannová**

Cum s-a născut interesul dumneavoastră pentru România și unde ați învățat românește?

Începutul interesului meu pentru România este legat de zona Banatului de sud, mai ales de satele cehiști din zona Clisurii Dunării unde am călătorit împreună cu soțul meu începând din anul 2002. Pentru că suntem, ca mulți alți cehi, iubitori de turism în natură, am vizitat și alte locuri din România, am făcut cunoștință cu oameni, ne-am îndrăgostit de aceasta țară frumoasă... Acolo, în Banat, am început și cu limba română. La școală. La magazine. La birt. Ședintă, carnet, cabinet, oră, temă, sală de sport, pompieri... Fructe, legume, făină, pâine, lapte... Găină, iepure, pisică, doamnă vreau pișu... Mașină, centură, pașaport... O bere, un mic, noroc... Am primit și CNP-ul românesc. Apoi, când am predat ceha ca lector la Universitatea din București, la început, am fost nevoită să vorbesc cu doamna administratoare despre apartamentul universitar: chiuveță, fereastră, curent, nu merge, când și cât plătesc, semnătură... Au urmat cursurile cu studenții,

Hanna

Herrmannová

este poetă, artistă,
traducătoare,
profesoară.

Locuiește la Praga,
dar și-ar dori să
revină în România

ședințele de catedră, discuțiile la cafenele, muzica românească, și încet-încet...

Îndrăgostirea noastră de România s-a adâncit. Și a devenit mai realistă, fără iluzii. După cei șapte ani petrecuți în România am început să simt că ceva din spiritul românesc trăiește și în sufletul meu.

Am aflat că ați locuit vreme de câțiva ani în Banat. Puteți să ne povestiți despre această perioadă din viața dumneavoastră?

Dacă aș spune că aceasta a fost o experiență neobișnuită, deosebită, aș spune totuși prea puțin. În Banat se trăiește simplu, adevărat, viața este crudă și dură acolo. Uți acolo bolile omului civilizat, boli cauzate de concentrarea asupra propriului sine. Oamenii de acolo sunt foarte credincioși, credincioși cu toată ființa lor, nu doar în mod formal. Și, în plus – Banatul este țara minunilor, țara întâlnirilor, un loc potrivit pentru contemplație, unde se trăiește împreună cu natura.

De ce credeți că e interesantă literatura română pentru publicul din Cehia?

Bineînțeles, sunt mai multe motive. Cred că avem ceva comun în cultura și în istoria noastră. Cât despre istorie – adesea n-am aflat în stare de defensivă, a trebui să luptăm (vorbesc aici din punct de vedere intelectual) pentru supraviețuirea limbii noastre, pentru autonomia noastră culturală, pentru un loc sub soare. Sentimentul mioritic românesc este foarte aproape de caracterul nostru pasiv. Și noi îl avem pe Păcală al nostru: hloupý Honza, Ionel cel prost. Suntem romantici, tindem către viața idilică, rurală. Cultura noastră s-a născut în mediul unui „creuzet”, internațional, cosmopolit, din foarte multe influențe. Și, mai ales, stilul umorului nostru este foarte asemănător cu umorul românesc. Cred că el este în mare parte influențat de umorul evreiesc, autoironic, inteligent și cam trist. În literatura română găsesc măiestrie narativă aprofundată de caracterul decorativ al arabescurilor orientale ale limbii. Profunzime psihologică. Însă nu toate lucrurile ne aseamănă. Condițiile de viață în România mi se par mai grele, mai complicate decât la noi. Foarte interesante. Exotice. Exagerate. Literatura română – știri de pe o altă planetă.

Ați hotărât să lansați, împreună cu soțul dumneavoastră, Aram Herrmann, o colecție dedicată scriitorilor evrei din România. Care vor fi primele titluri pe care doriți să le publicați și când estimați că va apărea primul dintre acestea?

Am decis să începem cu *De două mii de ani împreună* cu *Cum am devenit huligan* de Mihail Sebastian și speram că volumul va apărea în anul 2017/2018. Am deliberat dacă nu vom omite prefața rușinoasă a lui Nae Ionescu. Dar ea reprezintă o mărturie autentică despre perioada respectiva și despre acțiunile rușinoase ale unei persoane apreciate și azi. În plus, Sebastian însuși a hotărât să publice acest text dezgustător și noi considerăm că trebuie să respectăm voința și intențiile autorului. Considerăm cartea lui foarte importantă nu doar pentru perioada în care a trăit Mihail Sebastian, ci și pentru epoca noastră. Trebuie să știm unde se afla micro-fascismele ascunse, cât de ușor și discret pot crește și aduna putere, trebuie să le recunoaștem și să luptăm cu ele, în jurul nostru și în noi înșine.

Colaborați în mod constant cu revista suprarealiștilor cehi Analogon. Puteți să ne vorbiți despre specificul mișcării suprarealiste din Cehia?

Activitatea „suprarealismului ortodox” este legată și garantată de Grupul suprealist din Cehoslovacia care a fost fondat de V. Nezval și cu care au colaborat K. Teige, K. Biebl, Toyen, B. Brouk, J. Štyrský, V. Makovský, J. Ježek, J. Honzl și alți artiști ai acelor vremuri. După patru ani, a plecat V. Nezval, și, după triumful fascismului, Grupul s-a dezagregat; unii membri au emigrat și, după ce J. Štyrský a murit, în 1942, au rămas doar Teige, Toyen și J. Heistler. În Cehoslovacia ocupată își au originea alte mișcări importante ale suprarealiștilor. De exemplu, „suprarealiștii din Spořilov”, cu poetul Z. Havlíček ca personaj principal care a tradus, printre altele, *Histoire du Surrealisme* de M. Nadeau. Deja înainte de al doilea război mondial se formează „Grupul Ra”, de stânga, cu „editura Ra”, (în anul 1937 publică primul volum: *L'air de l'eau* de A. Breton). În paralel, în 1942, alți adepți ai suprarealismului lansează almanahul *Păpuși rupte*. Contactul între cele două grupuri era intermediat de K. Teige.

Grupul Ra iese în mod oficial în 1947 din mișcarea suprarealistă, renunță la „automatismul psihic” (baza creației suprarealiste), critică activitățile grupurilor de dinainte de război, recunoaște Partidul comunist. Membrii grupului doresc să limiteze asociația în creațiile lor și să pună accentul pe eforturile creative, ceea ce este total inacceptabil pentru Teige, teoreticianul suprarealismului ceh. Teoriile lor au un ecou în mișcările noi: informalismul, tașismul, abstracția lirică și expresionismul abstract. Ei participă la Conferința Internațională a suprarealiștilor revoluționari de la Bruxelles din 1947, iar după Februarie 1948 (când comuniștii ajung la putere) nu mai pot acționa și grupul se dezintegrează.

În 1950 își reia activitatea (ilegală) Grupul suprarealist al lui Teige. Până în 1951 au fost publicate 10 volume ale almanahului *Zodie* (imprimare în 1 exemplar). În 1951 Teige moare și conducătorul grupului devine V. Effenberger.

Orientarea intelectuală de bază a suprarealismului de după război este determinată de Breton de la Paris, care subliniază esoterismul suprarealismului. În țările comuniste, activitățile suprarealiștilor sunt practic imposibile. După 1956, climatul cultural din Cehoslovacia se liberalizează și suprarealiștii pot, din nou, să-și publice textele. În 1968 a fost publicat textul *Platforma de la Praga* care reprezintă o încercare de a relua contactele cu suprarealiștii din Franța, Belgia, Japonia etc. Din anul 1969 este publicată revista *Analogon*. Această perioadă scurtă de suprarealism „public” s-a sfârșit cu „normalizarea” de după ocuparea Cehoslovaciei de către armatele țărilor din Pactul de la Varșovia (în afară de armata română, care nu a participat). A urmat o nouă perioadă de ilegalitate.

Să ne amintim, din această perioadă, cel puțin textul lui Effenberger din 1977, *Republica și testiculele*, un eseu istoric, care se concentrează asupra istoriei Cehoslovaciei de la începuturile sale până la „normalizare”, text presărat cu formule pline de imaginație – elemente specifice pentru ideologia suprarealistă. În alte texte se formulează gândirea „celeia de a doua opoziții”: suprarealismul nu este de acord cu „normalizarea”; cu Carta 77 (pe care suprarealiștii au semnat-o),

suprarealismul este de acord doar temporal, pentru că suprarealiștii știau că după căderea comunismului urma un nou val de capitalism – care nu era acceptabil pentru ei, deși era mai suportabil decât comunismul. După 1989, suprarealiștii urmăresc reluarea activității lor de la sfârșitul anilor 60. Reiau revista *Analogon* și publică alte volume cu textele lui Teige. În 1991 au organizat expoziția retrospectivă *Arca a treia* despre perioada anilor 70, când liderii Grupului suprarealisti au fost V. Effenberger și, după moartea lui în 1986, J. Švankmajer (regizor de film și artist preocupat de aspectul tactil al realității). Pe lângă Švankmajer, o altă personalitate centrală a suprarealismului ceh contemporan este F. Dryje, poet și eseist, redactorul-șef al revistei „Analogon”. Există și un grup tânăr suprarealist din Brno, A.I.V., care publică revista *Intervence*.

Ce alte proiecte de traducere din limba română mai aveți în plan? Sînteți interesată în mod special de un anumit autor?

Am vrut să continuăm cu producție evreiască și/sau de avangardă. Sebastian, din nou, Bonciu, Blecher, Peltz, Călugăru, Benador, **Pană, Bogza**, dar avem în plan și o altă carte a dumneavoastră., *Elogiul bălbâielii*, pe care o considerăm de avangardă în filosofie...

Mi-ați povestit în timpul întâlnirii noastre de la Praga despre bunica dumneavoastră maternă, un personaj cu adevărat fascinant, care era, simultan, catolică și buddhistă... A fost bunica dumneavoastră personajul tutelar al copilăriei și adolescenței dumneavoastră?

Mulțumesc mult pentru această întrebare! Da, bunica mea a fost foarte importantă pentru mine, până când a murit. A fost prietena mea cea mare, modelul meu și profesorul meu. A fost un port sigur și mi-a adus multă inspirație. M-a învățat mult despre literatură, istorie, iubire și viață. Mult despre afinitate. Mult despre credință. M-a format, da, în mare parte, ea m-a format.

S-a spovedit preotului nostru din cauza buddhismului ei combinat cu catolicismul, si el îi spunea mereu: rugați-vă, doar rugați-vă. Am continuat să-l vizitez pe acest preot (preotul secret din perioada co-

munismului) și ne-am păstrat după-amiezile noastre ca pe vremuri, cu contemplare și cu muzică, cu *Munte luminilor* al compozitorului ceh Leoš Janáček, de exemplu.

Când bunica a murit, m-am rugat pentru ea. Și am citit pentru ea *Bardo Thödol*, *Cartea tibetană a morților*. M-am oprit cam după 20 de zile. Și, când a venit ziua în care persoana moartă se întâlnește cu Stăpânul morții care trebuie să-i soarbă creierul, am visat în noaptea respectiva despre bunica (fără să știu în ce zi suntem, asta am verificat abia ziua următoare). A venit Stăpânul morții (care, după *Bardo*, de fapt, nu există, este doar o iluzie) și a lovit-o pe bunica cu ciocanul cel mare, i-a distrus complet capul. De fapt, în calitate mea de creștină, presupun ca acesta a fost semnul că, prin Isus, putem, fără a avea nevoie de un alt intermediar, să sărim imediat în mila Domnului.

„...fusesem atras în mai mare măsură decât alții de tradiționalism, acesta având firește deschideri înspre modernitate”

**interviu realizat de
Titus Crișciu cu Ioachim Wittstock**

Ioachim Wittstock, profesor, cercetător și scriitor de limba germană din România. A publicat mai multe volume de versuri, schițe și povestiri, în România și în Germania.

Mai rar s-a întâmplat în literatura română ca un fiu de scriitor să devină la rândul lui scriitor. Ba mai mult, ați scris o carte dedicată tatălui Dvs. Ce anume v-a determinat la acest demers?

Pentru a evita nelipsitele reflecții privind relația dintre creator și epigon am încercat să obiectivez poziția mea față de părintele meu, reducând pe cât posibil subiectivitatea firească dintre tată și fiu, eliminând și eventuale resentimente. Dorința de a fi obiectiv s-a concretizat în diferite articole și studii despre scriitorul Erwin Wittstock (1899-1962), iar aceste materiale au stat la baza volumului monografic despre opera sa epică (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974). Continuând preocuparea, am pregătit pentru tipar o ediție a narațiunilor sale (patru volume de nuvele și povestiri, apărute între anii 1979-1991 la Editura Kriterion din București). Un motiv în plus de a mă interesa de scrierile prozatorului a rezultat din faptul că

el, decedat la vârsta de 63 de ani, a lăsat după moartea sa numeroase pagini inedite, fragmente de întindere mai mare sau mai redusă, iar acestea au solicitat să fie publicate cel puțin în parte.

Domnule profesor, scurt timp după absolvirea Facultății de Filologie, Secția româno-germană, la Cluj (pe atunci încă fără adaosul antichizant „Napoca”), ați fost profesor la Cîsnădie și în Sibiu, orașul Dvs. natal. Cum era învățământul românesc în anii '60?

Când am devenit dascăl eram foarte tânăr și am fost tentat să cred că sistemul educațional, cu care fusesem confruntat, va fi stabil întotdeauna. Privind în urmă, constat că școala anilor șaizeci se baza în mai mare măsură pe autoritate decât în vremurile recente. Am cunoscut atunci cadre didactice care dispuneau fără efort de prestanță, eram în contact cu oameni de un real talent pedagogic. Ei acceptau rigorile și incomoditățile învățământului bazat pe disciplină, strictețe și decență. Prin exemplul lor, ei m-au îndemnat să gândesc în manieră asemănătoare, având și un comportament similar.

Ați fost bibliotecar într-o perioadă în care existau biblioteci și numeroși cititori peste tot. Din câte cunoașteți, care este situația bibliotecilor și a lecturii în România de azi?

Eram bibliotecar la o școală generală și pot afirma că pe atunci foarte mulți copii și adolescenți fuseseră dornici să se aplece asupra cărților. Vor fi și astăzi numeroși cititori pasionați în rândul generațiilor tinere, dar atenția lor și cea a necititorilor convinși este mult mai dispersată decât în trecut. Descinderile mele la bibliotecile sibiene mă fac să cred că bibliotecile orașenești și cele cu profil mai special sunt și vor fi, în măsură crescândă, depozite de carte și locuri de documentare mai puțin frecventate, însă indispensabile pentru viața spirituală a comunității.

Cea mai mare parte din viață (din 1971 până în 1999), ați lucrat ca cercetător la Centrul de Științe Sociale Sibiu (al Academiei de Științe Sociale și Politice), devenit, după 1989 Institutul de Cercetări Socio-Umane, aflat sub egida Academiei Române. Cum a reușit să se împace cercetătorul cu scriitorul?

Documentațiile în domeniul istoriei literare m-au avantajat și la încercările mele beletristice. Însă: Mai întâi efortul, apoi folosul. M-am familiarizat cu fapte și întâmplări, care nu intraseră până atunci în vizorul meu. Diferite personalități ale trecutului, de care prea puțin auzisem înainte, primiseră contur. Ca să dau un exemplu de felul cum beneficiasem de sporul informativ profesional, considerat la început poate deplasat: Fără impulsuri de ordin cărturăresc probabil n-aș fi fost tentat să mă ocup de viața și opera umanistului medieșan Christian Schesaeus (circa 1535-1585). Având însă atâtea izvoare documentare la dispoziție m-am simțit la un moment dat atras de această personalitate. M-am pronunțat publicistic despre existența și creația sa literară. Totodată mi-a fost dat să contribui la o mica ediție din scrierile sale: Poemul *Istoria Anei Kendi* a fost publicat în limba – originală – latină, precum și în limbile română, maghiară și germană (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1995). Nici eseistul și povestitorul din mine n-au rămas inactivi, am întreprins vizite la locurile legate de biografia sa (*Christian Schesaeus Transsylvanus. Incursiuni în biografia unui poet puțin citit*, 1988. În românește de Nora Căpățână, în volumul *Protectoarea dalmată a păcii. Pagini de proză*. Sub redacția Mariei Sass. Editura Techno Media, Sibiu, 2009).

Anul acesta se împlinesc 40 de ani de la debutul Dvs. cu un volum de proză, gen pe care l-ați continuat și după 1989. Dar mai întâi, cum ați rezistat până în 1989 la cenzură, la presiunea politică, dat fiind faptul că nu ați fost membru de partid?

Trecutul istoric a fost mereu un domeniu în care autorii s-au putut retrage din prezent, evitând prin asta abordarea, oricum limitativă, a actualității imediate. Istoria mai oferea și altceva, o folie pentru prezentarea timpurilor mai noi, un fel de costumație, o scenă, niște

culise – și era la îndemâna autorilor să folosească arsenalul cvasi-teatral. Personal am apelat uneori la o astfel de deghizare. Alteori m-am gândit: hai, să încercăm. Am elaborat astfel un ciclu de nuvele orientat asupra unor destine împlinite în mod tragic în anul 1944. E vorba de tineri decedați atunci, un român, un maghiar, un evreu și mai mulți sași ardeleni (*Ploaie de cenușă. Biografii paralele și o comparație*, 1985. În românește de Al. Teodorescu. Editura Kriterion, București, 1989). *Direcția Presei* (cenzura) intervenise în unele locuri, dar am rămas surprins de faptul că nu s-a cerut eliminarea mai multor pasagii relativ dificile (din punct de vedere al ideologiei dominante).

Ați continuat să scrieți proză scurtă și roman și după 1989. De unde, din ce v-ați inspirat, ce teme ați abordat, luând în considerare că e vorba de două perioade istorice total diferite?

Tematica a rămas cam aceeași, legată de cel de al doilea război mondial și de urmările sale, totodată era desprinsă din viața anilor 1960, 1970. După Revoluție am putut profita însă de modalitățile unei prezentări mai puțin voalate, mai veridică în termeni lingvistici, ne-mai existând restrângeri în privința unor tabuuri de istorie contemporană (referitoare la deportări, exproprieri, emigrații etc.).

Se spune că în perioada comunistă nu v-ați lăsat încadrat în nici un canon. Cum ați reușit această performanță?

Cred că afirmația este îndreptățită, în oarecare măsură, doar atunci când nu este legată strict de era trecută ci înțeasă în sens mai larg. Ea vizează faptul că pe lângă solidaritatea firească cu autorii din preajmă, pe lângă relațiile colegiale de care m-am străduit mereu să țin seamă, n-am făcut parte din formații literare mai închegate. Nu le-am simțit lipsa și n-am forțat nota când se iveau prilejuri de a fi cooptat în anumite grupări, ale căror îndreptățire se baza tocmai pe voința colectivă. Singularitatea mea relativă se datorase probabil și faptului că fusesem atras în mai mare măsură decât alții de tradiționalism, acesta având firește deschideri înspre modernitate. În momente de bilanț a trebuit mereu să mă întreb dacă cele scrise de mine mi se potriveau, dacă erau în conformitate cu aspirațiile, posibilitățile, dar și cu limitele mele.

Patru volume de proză au fost traduse în limba română, dintre care două tălmăcite de cunoscuta scriitoare Nora Iuga. Cum s-a născut relația profesională cu dânsa și cum explicați modalitatea de a vorbi despre volumul Dvs. Strania călătorie a lui Peter Gottlieb însoțit de imagini?

Doamna Nora Iuga îmi este cunoscută de la întâlniri literare, începând cu o lectură la „Poesie-Club” în cadrul Casei de Cultură „Friedrich Schiller” din București (1979) și continuând cu manifestări literare la Sibiu și în Capitală, la Iași și Reșița, odată și la Düsseldorf în Germania. Corespondența cu dânsa, schimburi de cărți, asimilarea reciprocă a noilor apariții și alte contacte au intensificat relația. Texte mai scurte, traduse de Nora Iuga la inițiativa dânzei, au fost întregite de ea cu altele mai lungi și au format sumarul culegerii de schițe și nuvele *Dumbrava morilor*, apărută la Institutul Cultural Român, București, 2007. La această carte am putut aprecia faptul că Nora Iuga nu este doar o cunoscătoare versată a limbii germane ci și o autoare cu experiență, dispunând, atât rațional cât și intuitiv, de registrele stilistice adecvate actului de translație. – Relatarea despre *Strania călătorie a lui Peter Gottlieb* a fost tradusă de asemenea de Nora Iuga (Editura Tracus Arte, București, 2015). Dorind să informez publicul despre anumite detalii din fundalul documentar al povestirii mi s-a părut potrivit să nu mă mărginesc la o prezentare orală, ci să apelez și la imagini – de aceea abordarea acestui procedeu extraliterar..

În timp ați fost distins de trei ori cu premiul Uniunii Scriitorilor din România (1978, 1983 și 2002), alte titluri și distincții n-au lipsit, precum titlul de Honoris Causa al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu. În ce fel acestea v-au influențat?

Le-am înțeles firește ca momente de susținere a strădaniilor proprii, au fost confirmări binevenite. Ele provoacă însă (cel puțin la persoane mai reflexive) și o anumită iritare, iar această stare sufletească poate fi dizolvată doar cu gândul la cei din jur care ți-au înlesnit accesul la acele evidențieri. Astfel am reacționat și eu: Recompense îmbucurătoare le-am privit nu doar ca distincții personale, ci le-am

considerat a fi și decorări ale semenilor, ale mediului social și spiritual, în care am trăit.

Sunteți un bun cunoscător al literaturii germane din România și de aceea v-aș invita să formulați câteva considerații despre literatura care se scrie și se publică din partea etnicilor germani astăzi, eventual comparativ cu scrisul de expresie germană de până în 1990.

În decursul unei jumătăți de veac, literatura germană din țară a suferit numeroase schimbări, atât în privința autorilor, a producției lor cât și a publicului. Statisticile indică la toate nivelele reduceri substanțiale – asta e. Dar ceea ce solicită atenție în momentul de față nu este faptul că cifrele sunt regresive, că prezențele sunt mai reduse, că nostalgia după stadii mai abundente pare îndreptățită, ci interesează exclusiv faptul: cuvântul german, în formă literară sau publicistică, nu a amuțit în România. La Sibiu și Brașov, la Timișoara și în alte localități există edituri care publică volume în limba germană, se fac prezentări de cărți referitoare la minoritatea germană și la cadrul social și istoric în care au trăit și trăiesc vorbitori de limbă germană. Acțiuni de acest fel sau activitatea de cenaclu (de exemplu în Cercul literar „Ștafeta” din Timișoara) angrenează și persoane numeroase din mediul etnic românesc sau maghiar, oameni trecuți eventual prin școli cu limba de predare germană sau prin facultățile de filologie, receptivi la scrierile în această limbă poate datorită emisiunilor germane de radiou și televiziune. Iată câteva fapte îmbucurătoare care dezminț prognoza sumbră referitoare la literatura de expresie germană, schițată de unii la începutul anilor 1990.

Participați la o serie de acțiuni social-culturale. Considerați că scriitorul, indiferent din ce etnie face parte, are obligația morală de a influența viața socială și prin alte căi decât prin opera sa?

Autorii, autoarele, prin activitatea lor literară sau publicistică, prin preocupările lor pe tărâm cultural pot interveni în folosul societății. Mă gândesc aici la forurile de discuție create după Revoluție, axate pe clarificări privind istoria recentă, îndreptate asupra temelor sociale

de factură ecleziastică, ecologică și în general asupra angajamentelor umanitare... Revin la întrebarea Dvs., schimbând însă puțin direcția ei. Ar fi bine ca opera scriitoricească să fie cât de cât la înălțimea solicitărilor de ordin social, adresate poetului, prozatorului, dramaturgului. Subiectivitatea excesivă, întâlnită azi în multe texte, pretențiile eului individualist, senzațiile și mizeriile sale, se soldează deseori cu o lipsă de responsabilitate față de ansamblul comunitar, denotând indiferență..

Fiind la Reșița, la „Zilele literaturii germane”, ediția a XXVI-a, 15-18 aprilie 2016, eveniment la care ați participat de-a lungul anilor, este firesc să vă întreb ce părere aveți despre asemenea manifestări și în special despre întâlnirile de la Reșița?

Institute culturale germane și Case de cultură, la București, Timișoara, Sibiu, Brașov și în alte locuri, precum și diferite librării oferă publicului lecturi literare, iar Facultățile de Litere își garnează sesiunile de comunicări cu seri dedicate poeziei sau prozei. Nu există însă în țară o manifestare orientată spre literatură similară cu cea din Reșița. Organizatorii, în frunte cu Erwin Josef Țigla, sunt preocupați de un echilibru între prezentări ale producțiilor beletristice originale și conferințe despre momente aniversare din spectrul istoriei literare regionale sau din studentul european în general. În decurs de două decenii și jumătate atât constelația autorilor cât și configurația publicului au suferit schimbări, datorate trecerii anilor, și totuși au rămas suficiente constante privind cadrul odată trasat, privind alcătuirea programului, astfel că „Zilele literaturii germane” și-au păstrat atractivitatea simțită la început și pe parcurs.

Ioan Hălălae

Metamorfozele sinestezice ale lui Peter Kneipp

GALERIA AGORA din Reșița a găzduit, între 8 septembrie – 12 octombrie 2016 expoziția *Metamorfoze* a lui Peter Kneipp. Artist poliedral, autor de naturi statice și grafician de manieră clasică, a expus, de data aceasta, lucrări în tehnică mixtă.

Lucrările lui Peter Kneipp reprezintă o sinteză a universului frământărilor fundamentale ale omului ajuns la maturitate; temele lui sunt grele: timp și spațiu (*Timp și spațiu*), continuitate și ciclicitate (*Păpușile*), animale mitologice (*Mythos*), imagini care ne rămân pentru totdeauna (*Femei cu floarea soarelui*), tristețea care ne invadează uneori (*Păsări*), bucuria (*Garoafe sub cupolă*). Lângă acestea, contrapunctic, lucrări despre micile bucurii care ne stau mereu la dispoziție dar sunt ignorate: fluturi, flori, păsări, pădure, jocul de șah (*Fluturile galben*, *Strat de flori cu lalele roșii*, *Solfeggio plastic în roșu și verde*, *Păsările*, *Jucătorul de șah și Regina*).

Titlul expoziției reprezintă perfect parcursul elaborării lucrărilor lui Peter Kneipp: la început el extrage tema, apoi

Ioan Hălălae,
Reșița

o distilează până la esență; urmează o meditație care durează până la încriptarea ideii, de obicei pe mai multe nivele. În final, după ce se aleg materialele, intervine o meșteșugărie și o desăvârșită răbdare și precizie a detaliilor. Spațiul este, la rândul lui, perfect controlat, rezultatul fiind aproape arhitectural, cu spațialitate gotică.

Lucrările sunt de mari dimensiuni, iar stilizările nu sunt de același tip: uneori ele sunt recursiv geometrice, alteori mai libere ca formă dar, prin precizia detaliului și eleganța sobră a tratării, ele tind întotdeauna spre frescă.

Reprezentate de Peter Knipp, temele grele nu ne sperie și nici nu ne împovărează, pentru că, absolut întotdeauna, lucrările lui radiază o incredibilă lumină.

Doar atât și ar fi fost deja de ajuns. Dar, se mai adaugă o incredibilă sinestezie: lucrările cântă! Plimbându-mă prin expoziție, fiecare lucrare mi-a cântat: am fost prin câteva catedrale Bach, prin păduri Schubert și Liszt; n-a lipsit nici cerebralul Brahms și, ca respiro, un concert de muzică de cameră.

Prin modul prețios de abordare a temelor, prin geometria stilizărilor și prin precizia raportului dintre spațiu și culoare ca generator de lumină și armonie, Peter Kneipp ne invită, într-o manieră absolut personală, la o serie profundă de meditații.

Pentru cei preocupați de sinestezie în artă, compozițiile lui Peter Kneipp vor avea un loc aparte.

Carmen Neamțu

Festivalul Internațional de Teatru Clasic Arad

Curaj, candoare, zâmbete, măciuci în cap

DE LA TEATRUL ACTUAL aștept o *transformare de stare*. Să plec altfel decât am venit. Cu o altfel de energie. O spunea și regizorul Andrei Șerban¹, deplângând lipsa de *catharsis* din teatrul de azi. Nu de puține ori „plecăm acasă cu un gust și mai amar. Ca și cum viața nu ar fi destul de amară, mergem la teatru să primim încă o măciucă în cap”.

Festivalul Internațional de Teatru Clasic (12-20 noiembrie 2016) a demonstrat, la ediția cu numărul 22, că teatrul îmbrățișează teme policrome, asemenea lumii din jurul nostru.² Ediția din acest an a fost una a rescrierii textului clasic, în maniere ce n-au trădat varianta originală. Ci au îmbogățit-o cu semnificații și emoții noi.

Carmen Neamțu,
eseistă, Arad

¹ Prezent în festivalul arădean de teatru, în ultima seară, prin spectacolul Teatrului „Lucia Sturdza Bulandra” București, *Omul cel bun din Seciuan* de Bertolt Brecht.

² Au fost 9 reprezentații: Teatrul de Comedie, București (*Îmblânzirea scorpiei*, după William Shakespeare, regia: Gelu Colceag); Teatrul

Două spectacole în direcția de scenă a lui Victor Ioan Frunză au alternat în chip fericit momentele de umor nebun cu cele dramarice. I-am urmărit aproape toate spectacolele montate în țară și propunerile sale nu conțin să mă surprindă prin atenția la tăietura textului, originalitatea decorului (semnat Adriana Grand) și inserția de trimiteri generoase, de bun-gust. Spectacolele lui Victor Ioan Frunză nu seamănă unul cu celălalt. Și e surprinzător cum de fiecare dată ieși din sală uimit.

S-a răs mult, „în cascadă”, la *Domnul Jurdan*, rescris de regizor după *Burghezul gentilom* de Molière și *Jourdain cel scrântit* de Mihail Bulgakov. Un Jurdan adus din 1670 în 2016. Megalomania, prostia, infatuarea tâmpă, prostul-gust, lăudăroșenia, parvenitismul, toate sunt arătate/îngroșate într-o montare în care dorința de a fi altcineva naște un umor de foarte bună calitate. Daniel Vulcu în rolul lui Jurdan, împopoțnat cu o hlamidă roșie e când Regale Soare, când Napoleon

Național „Vasile Alecsandri”, Iași (*Cafeneaua* de Goldoni, regia: Silviu Purcărete); Teatrul Național Pécs, Ungaria (*Metoda Gronholm* de Jordi Galceran, regia: Ádám Horgas); Teatrul Odeon, București (*Svejk* după Jaroslav Hašek, regia: Alexandru Dabija); Teatrul Național „Lucian Blaga” Cluj-Napoca (*Romeo și Julieta* după William Shakespeare, regia: Tudor Lucanu); Teatrul Național „Mihai Eminescu” Timișoara (*Hamlet* după William Shakespeare, tradus și remixat de: Peca Ștefan, regia: Ada Lupu Hausvater); Teatrul „Regina Maria” Oradea (*Domnul Jurdan*, rescriere dramatică de Victor Ioan Frunză după „Burghezul Gentilom” de Molière și „Jourdain cel scrântit” de Mihail Bulgakov, regia: Victor Ioan Frunză); Teatrul Metropolis, București (*A douăsprezecea noapte* de William Shakespeare, regia: Victor Ioan Frunză) și Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra” București (*Omul cel bun din Secuien* de Bertolt Brecht, traducerea și adaptarea: Andrei Șerban și Daniela Dima). Ca evenimente conexe amintim: *Solo Goya*, spectacol de teatru nonverbal (Scenariu colectiv, realizat în colaborare cu studenții Universității de Artă și Design Cluj, regia: Miklós Bács, Irina Wintze, Camelia Curuțiu-Zoicaș și produs de Facultatea de Teatru și Televiziune – Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca), *Practica monologală în arta dramatică*, seminar susținut de MIKLÓS BÁCS, actor al Teatrului Maghiar de Stat și conf. la Facultatea de Teatru și Televiziune din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” Cluj), *Madame mon amour*, concert Nicu Alifantis și *The Tango Orchestra Show*, concert Cări Tibor.

avid să impresioneze prin opulență. Decorul (semnat Adriana Grand) cu note supradimensionate potențează spectacolul unei lumi în care îmbogățitul vrea cu orice preț să se contamineze cât mai rapid de cultură. Montarea vorbește despre kitch și îl arată cu degetul. Comedia savuroasă se naște din efectul de repetiție. Jurdan învață lecții de dans, muzică, filozofie, pe care le aplică mai apoi, în dorința de a-și impresiona audiența. Atenția la detaliile de scenografie, muzica *live*, trimiterile generoase la teme actuale precum ecologie, modă, maniere, omul nou, fac din spectacolul orădenilor unul care merită revăzut.

Același regizor, altă notă. *A douăsprezecea noapte* de William Shakespeare (Teatrul Metropolis, București) spune povestea lui *nimic nu e ce pare a fi* într-o Ilirie contemporană cu spectatorii. Rezultatul e un joc subtil³, când comedie, când dramă cu accente de melancolie, potențată de muzică *live*. Se râde bine, și de iubire, și de suferințele ei, și de bufonul Feste (Andrei Huțuleac) care cântă *live* despre tot și toate și-i pune publicului o oglindă invizibilă în care să se privească.

Hamlet de la Teatrul Național „Mihai Eminescu” Timișoara e tradus și remixat de Peca Ștefan și propus curajos de original de regizorul Ada Lupu Hausvater. Un *performance* de cum pășești în foaierul sălii, care e cuprins de ceața densă dintr-o Danemarcă în care ceva e putred. Simțurile îți sunt asaltate. Combinația de muzică electronică, ritmuri de hip-hop și dubstep, de elemente de folclor românesc (trupa Subcarpați) alături de efecte vizuale puternice (KOTKI visuals) aduc acțiunea de la 1600 în prezent. Propunerea e una coerentă, ce nu duce textul în derizoriu. Dimpotrivă, îi oferă o privire *altfel*, originală, pe ritmuri hip-hop-etno-electro-acustice și cortine ce urcă și coboară în tablouri vizuale alerte, de efect. Un spectacol pe care l-aș revedea pentru că spune povestea eternă a răzbunării într-o manieră atipică, deloc plictisitoare.

³ Cuplul Sir Toby (Adrian Nicola), Sir Andrew (Sorin Miron), camerista (Andreea Grămoșteanu) și Malvolio (George Costin) fac deliciul montării prin risipa de energie și bună dispoziție transmisă.

Două spectacole s-au jucat cu timpul și cu spațiul poveștii și au reușit să transmită emoție. *Cafeneaua* lui Carlo Goldoni (Teatrul Național „Vasile Alecsandri”, Iași) e un spațiu atemporal în versiunea regizorală a lui Silviu Purcărete, loc al confruntării eterne între bine/lumină/Ridolfo și rău/întuneric/ Don Marzio. Viciile lumii sunt aceleași, indiferent de timp, morala la fel, pare că ne spune Purcărete, în acest spectacol foarte rafinat vizual (pânzele cu siluete transparente te mută într-o Italie de la 1750, scenografie: Dragoș Buhagiar). Și infuzat cu nenumărate „cârlige” ce trimit spre absurd: cafeneaua are scaune și nu are mese, Dracul sforăie cu ochii deschiși, un manechin negru ține în mână un bec pe post de torță, automate de cafea înlocuiesc, în final, spațiul cafenelei. Deși e un Goldoni, râzi puțin.

În *Romeo și Julieta* după William Shakespeare, Teatrul Național „Lucian Blaga” Cluj-Napoca, regizorul mută conflictul dintre cele două familii rivale Montague și Capulet într-un atelier de croitorie. Suportul pentru materialele de pânză înlocuiește scena celebrului balcon. Zgomotul săbiilor e înlocuit de țâcănitul mașinilor de cusut. Suntem în plină eră consumeristă, unde imaginea/exteriorul ne definește. Corpurile-obiecte-manechine prind viață și mor în timp ce textul lui Will se aude foarte curat, în versuri ce nu și-au pierdut actualitatea. Actorii se bat în foarfeci și rezolvările conflictuale inteligent propuse de regizorul Tudor Lucanu sunt binevenite.⁴ A fost o montare proaspătă, necontaminată de multiplele propuneri anterioare ale piesei. (Am văzut până acum *Romeo și Julieta* lui Beatrice Rancea, la Teatrul Național București, Rahim Burhan, la Timișoara, Bogdan Sărătean, la teatrul din Sibiu, Irina Niculescu, la Târgoviște sau Victor Ioan Frunză la Teatrul Metropolis).

Îmblânzirea scorpiei, după W.Shakespeare (Teatrul de Comedie, București) și *Svejk* după Jaroslav Hašek (Teatrul Odeon, București) au

⁴ Vezi scenele în care personajele mor și în locul lor cad manechine. Sunt memorabile.

mizat pe rețeta umorului situațional, completat de muzică sprintară, *live*. Svejik regizat de Al. Dabija, cu Pavel Bartoš în rolul bravului ostaș simpatic în idioțenia lui, are toate ingredientele unui spectacol relaxant, agreabil, condimentat cu cânticelele Adei Milea. În aceeași categorie aș include și *Îmblânzirea scorpiei*, în regia lui Gelu Colceag, în care acesta surprinde prin situațiile citite „în răspăr”: Catarina e sora cea mare, dar actrița aleasă, Dorina Chiriac, e mică în înălțime, în timp ce fiica cea mică e o Biancă cam trupesă și înaltă; Petruchio e când atras de Hortensio, când de zestrea Catarinei etc.

Teatrul Național din Pécs, Ungaria, a adus în festival o comedie neagră, regizată de Ádám Horgas, ce a vorbit despre cinismul din lumea afacerilor într-o companie multinațională. Cu un subiect captivant, montarea a mizat pe jocul cu mintea celor patru potențiali candidați la unicul post de director. Fernando, Enrique, Carlos și Mercedes sunt supuși la diferite teste care să le pună în valoare „inteligența creativă” și capacitatea de a reacționa la stres. Tensiunea crește cu fiecare probă, însă e inconsistent rezolvată regizoral. Într-un decor aseptice, o cameră cu plasmă pe perete, tensiunea se amplifică din avalanșa de cerințe în vederea selecției.⁵ Mi-e greu să scriu despre cât de convingători au fost actorii, mai ales când ai traducerea la cască. Senzația e aceea a ascultării unui audio-book. Cert e că scriitorul Jordi Galceran Ferrer⁶ merită descoperit. El a scris piesa în 2003, după ce a citit un articol dintr-un ziar. O jurnalistă găsește în coșul de gunoi al unei multinaționale o scrisoare în care sunt trecute remarci răutăcioase la adresa candidaților la posturi de conducere. Despre cât de departe poți merge să-ți atingi scopul și cât compromis ești dispus să faci vorbește și filmul *El metodo* al regizorului argentinian Marcelo Pineyro, ce a ecranizat cartea lui Galceran, în 2005.

⁵ Va învinge cel mai puternic. Piesa s-a și numit inițial *Selecția naturală*, ulterior autorul schimbându-i titlul în *Metoda Gronholm*. În spectacol însă, învingătorul e lăsat să plece la final.

⁶ Născut în 1964 la Barcelona.

În ultima seară a festivalului, Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra” din București a prezentat *Omul cel bun din Seciuan* de Bertolt Brecht, traducerea și adaptarea: Andrei Șerban⁷ și Daniela Dima. A fost o comedie cam amară, cu inserții de cabaret, de musical. O propunere ușor didactică, cu panouri imperative, ce aminteau de sistemul de odinioară, cu multe trimiteri sociale.⁸ Nu m-a emoționat acest avertisment asupra lumii contemporane. Seciuan-ul lui Andrei Șerban e în același timp și Aradul. În care schimbarea vine doar atunci când fiecare dintre noi își va (re)descoperi consecvența, verticalitatea, bunătatea.

Într-un eseu semnat de George Banu, în care radiografia lumea românească actuală, criticul remarcă un aspect ce-ar trebui să ne dea de gândit: *societatea noastră va fi asemenea societății medievale – barbarie în jur și în mijloc oaze de cultură*. Festivalul arădean rămâne o astfel de „oază” reconfortantă. Un tratament de 9 zile pentru minte și suflet.

⁷ Interesant că în caietul program, dar și pe pagina oficială a Teatrului Bulandra, citim *coregrafie și instructaj actoricesc: Andrei Șerban*. Niciunde nu apare *regizor*.

⁸ Evacuarea chiriașilor din casele naționalizate, problema vagabonzilor din canale, mita sistemului, corupția generalizată etc. Felul în care cei 14 actori (care joacă 24 de personaje!) rostesc replicile e unul aparte. Această ridicare a tonului, aproape de urlet, dar și mișcărilor actorilor trimit la ideea de *sens dublu* a limbajului transmis.

S-a râs mult, „în cascadă”, la *Domnul Jurdan*, spectacol pentru care merită să dați o fugă până la Oradea ca să-l vedeți.

Teatrul Național din Pécs, Ungaria, cu *Metoda Gronholm*, un subiect captivant scris de catalanul Jordi Galceran.

Nimic nu e ce pare a fi în Iliria din *A douăsprezecea noapte* de la Teatrul Metropolis, București.

Részegh Botond

Născut la 1 iunie 1977 în Miercurea-Ciuc, România.

Studii

1996-2001

Universitatea de Arte București – grafică, clasa prof. univ.
Mircia Dumitrescu

2001-2002

studii aprofundate la Universitatea de Arte București, secția
grafică

2004-2008

Doctorand la Universitatea de Arte Budapesta, îndrumător
prof. univ. König Róbert

Din **2011** curator și proiect coordonator la Galeria „Ūj
Kriterion” din Miercurea Ciuc, unde anual organizăm șase
expoziții ale unor artiști contemporani consacrați și lansăm
cele șase cataloage aferente expozițiilor.

(www.ujkriteriongaleria.ro www.issuu.com/ujkriterion)

Expoziții personale**2016**

Loss of Soul, Muzeul de Artă Arad, curator Adriana Oprea, Adrian Sandu

2015

Nightfall, "Gallery MC", New York, curator Debra Vanderburg Spencer
(proiect susținut de ICR)

Nightfall, Institutul Cultural Român, Viena, curator Anamaria Altmann
Casa Bolyai – Târgu Mures

(Lansarea cărții bibliofile *Passiójáték*, împreună cu Markó Béla)

2014

Galeria „Új Kritérium” – Miercurea Ciuc,

(Lansarea cărții bibliofile *Passiójáték*, împreună cu Markó Béla)

Galeria „Tranzit” – Cluj-Napoca (Lansarea albumului *Nightfall*)

Galeria „Tipografia” – București (Lansarea albumului *Nightfall*)

“VOLTANY”, “Volta Show” – New York

“360 Gallery” – Boston (cu catalog), curator Isabel Meirelles

Consulatul General al Ungariei – New York

2013

“Joella Gallery”, Turku, Finland, cu Mircia Dumitrescu

Galeria „IX” – Budapesta

Galeria „26”, București (cu catalog), curator Simona Vilau

Galeria „Új Kritérium” – Miercurea Ciuc

2011

“Léna & Roselli” Gallery – Budapesta

“Galéria IX” – Budapesta (cu catalog)

2010

Northeastern University – Boston (cu catalog) curator Isabel Meirelles

2009

“Skanzen” Gallery – Szentendre (Ungaria, cu catalog)

“Ingeborg Zweymüller” Gallery – Baden (Austria)

Galéria „IX” – Budapesta

2008

Maestru și ucenic, împreună cu Mircia Dumitrescu, Centrul Cultural Maghiar – București

Galeria „Eleusis”, Iași

“Volksbank” Gallery – Budapesta

2007

Galeria Fundației Academiei Române – București

Maestru și ucenic, împreună cu Mircia Dumitrescu, Centrul Cultural Roman – Viena

Prin tunelul oranj, împreună cu Mircia Dumitrescu, Centrul Cultural Roman – Budapesta

Maestru și ucenic, împreună cu Mircia Dumitrescu, Galeria Víziváros – Budapesta

2006

Galéria „IX” – Budapesta

Casa Jelen – Arad

Biblioteca Națională „Széchényi” – Budapesta, lansarea cărții bibliofile, ediție bilingvă (maghiară, engleză) *Barzii din Wales*, de Arany János

2005

Castelul Széchenyi-Nagycenk, Ungaria

“Vincze” Gallery (Capela Sf. Mihail, Bastionul Pescarilor din Castelul Buda) – Budapesta

“Ingeborg Zweymüller” Gallery – Baden, Austria

2004

Sala Verde a Confiseriei Virág – Szeged, Ungaria

“Ingeborg Zweymüller” Gallery – Baden

Centrul Cultural Maghiar București

2003

Biblioteca Națională „Széchényi” – Budapesta, lansarea cărții bibliofile, ediție în trei limbi – maghiară, română, germană *Ziua Morților la Viena* de Sándor Kányádi

2002

“Horváth & Lukács” Gallery – Nagycenk, Ungaria

2001

Târgul Internațional de Carte Budapesta, expoziție cu cele 17 ilustrații la
Ady Endre

Târgul Internațional de Carte Budapesta, lansarea cărții *Caii Verticali* de
Kányádi Sándor, ediție bilingvă, maghiară, română.

Expoziția lucrărilor de diplomă la Universitatea de Arte București

www.reszeghbotond.ro

www.reszeghbotond.wordpress.com

www.issuu.com/reszegh

1. Részegh Botond, *Loss of Soul*, acrilic pe pînză, 90 x 90 cm, 2015

2. Részegh Botond, *Loss of Soul*, acrilic pe pinză, 150 x 100 cm, 2016

3. Részegh Botond, *Loss of Soul*, acrilic, tus pe hirtie, 35 x 25 cm, 2016

4. Részegh Botond, *Loss of Soul*, acrilic pe pinză, 230 x 165 cm, 2016

5. Részegh Botond, *Loss of Soul*, acrilic pe pinză, 90 x 90 cm, 2015

6. Részegh Botond, *Loss of Soul*, acrilic, creion pe pînă, 230 x 165 cm, 2015

7. Részegh Botond, *Loss of Soul* (detaliu), acrilic, smoală pe pînză, 60 x 50 cm, 2015

8. Részegh Botond, *Loss of Soul*, acrilic, smoală pe pînă, 90 x 90 cm, 2015

9. Részegh Botond, *Loss of Soul*, acrilic, smoală pe pânză, 50 x 40 cm, 2015

10. Részeg Botond, *Loss of Soul*, acrilic pe hirtie, 35 x 25 cm, 2016

11. Részegh Botond, *Loss of Soul* (detaliu), acrilic pe pânză, 90 x 90 cm, 2015

Johannes Waldmann

Ildiko Raimondi, izbânda îndrăznelii – o frumoasă poveste arădeană

DORINȚA ȘI EFORTUL autorului de a prezenta oameni de cultură, compozitori și interpreți proveniți din România, unii dintre ei afirmați în Occident, a început de mult, cu un articol dedicat compozitorului și dirijorului Nicolae Brânzeu, și a continuat de-a lungul numeroșilor ani în revista „Arca”. Erich Bergel, Constantin Silvestri, Lawrence Fester, precum și Mihaela Ursuleasa, Herbert Schuch, Valer Barna-Săbăduș, Anita Hartig, și-au aflat locul convenit în această glorioasă și inedită serie.

Numele faimoasei interprete despre care autorul se străduiește să scrie aici este de multă vreme cunoscut și stimat în Occident, cel puțin în Europa, dar mult mai puțin în țara de proveniență și, cel puțin așa crede autorul, în orașul în care s-a născut și s-a format. Să încercăm să umplem acest gol, această lacună.

Există, după cât cunoaște autorul, cel puțin trei mari cântăreți la ora actuală cu numele Raimondi. Bas-baritonul Ruggiero Raimondi, originar din Bologna, a făcut epocă mai

Johannes Waldmann,
critic muzical,
Germania

Ildiko Raimondi

ales în trei roluri: Don Giovanni, Scarpio (în *Tosca*) și Falstaff. Tenorul Gianni Raimondi a cântat remarcabil în *Norma*, dar și în *Aida* și în multe alte producții de răsunet. Dar există și o Ildiko Raimondi, soprană celebră, rezidentă la Viena, care cântă de douăzeci și cinci de ani pe scena Operei din Viena, are titlul (intraductibil) Kammersängerin (din 2002) și este, de un an, profesoară universitară la Mozarteum din Salzburg. Și Domnia Sa se mândrește cu originea ei din România și subliniază în numeroasele-i interviuri rolul Aradului în viața ei, nu lipsită de pitoresc.

Drumul parcurs de Ildiko, fetița de la țară dintr-un colț al Banatului, până la afirmarea ei totală și necondiționată în marile săli de operă din lume, îi amintește autorului destinul rățuștei nimerite între lebede și devenite în finalul povestirii lui Andersen o splendidă lebădă! Totodată, reușita ei dovedește justetea celor două principii călăuzitoare ale persoanei ei morale: „fii îndrăzneată” și „așteaptă cu încredere împlinirea visului tău drag, căci el se va împlini, cu siguranță”. Așa cum scria, de neuitat, poetul francez simbolist Paul Verlaine în sonetul *Le rêve familier*, pe care autorul l-a citit la Arad în tinerețe...

În luna noiembrie 1962 s-a născut la Spitalul Matern din orașul Arad, în familia milițianului rural Szabo, mult-așteptatul copil, care a fost botezat Ildikó Klara. Primii patru-cinci ani i-a petrecut la Iratoșul Mic, comună de etnie maghiară cu vreo 400 de locuitori, mai apoi, după o ședere la Pecica (unde tatăl a fost mutat cu serviciul), la Arad. Acolo și-a început școala elementară. La 13 ani, în urma recomandării preotului, s-a înscris la liceul de muzică din strada Episcopiei. Învăță canto, dar și teoria

muzicii, violoncelul, se dovedește talentată în toate direcțiile legate de muzică. Absolvă liceul la 17 ani, fiind distribuită în rolul principal. Basmul muzical (Singspiel) în care a cântat, în limba română, este *Scufița Roșie* de Cornel Trăilescu. „Atunci când am cântat acest prim rol din viața mea, pe scena Teatrului din Arad, mi-am dat seama cât de importantă este această ocazie pentru formarea mea, și am cântat, pur și simplu, pentru viața mea, prezentă și viitoare”, acestea fiind cuvintele lui Frau Kammersängerin Ildikó.

Când descrie primele ei impresii despre orașul Arad, despre Teatrul din Arad, care i-a părut atunci imens și foarte aspectuos, vocea îi tremură și astăzi de emoție. Autorul articolului de față, care, ca și Ildikó Raimondi, își vizitează des orașul natal, a înțeles-o foarte bine pe marea cântăreață, cum că Aradul a rămas, pentru ea, un fel de magic centru al universului!

Cum a fost copilul Ildikó Szabo, și, mai târziu, eleva de la liceul de muzică, înainte de emigrarea, la 18-19 ani, din România? – „Am fost un copil zglobiu, puțin ascultător, cu tendințe spre vagabondaj și un temperament vivace”, spune blonda cu păr tuns scurt și cu ochii albaștri deschis, bătând în nuanțe de cenușiu. – „În micul apartament al preotului, pe care-l vizitam zilnic, dădeam un fel de concert încă de la vârsta de trei ani.” Iar în liceu îi plăcea muzica de dans și cânta ocazional și în cadrul hotelului orășenesc, în costum plastic cu aspect de piele. – „Până când într-o bună zi mi-am dat seama că eu pot mai mult, și că m-aș putea afirma în muzica clasică, în Occident.” Există un moment crucial, reținut într-un scurt film documentar de jumătate de oră durată, difuzat de curând de 3 Sat. În această peliculă, cântăreața, ajunsă la nivel mondial, dar rămasă, în același timp, copilul Aradului, stă cocoțată într-o salcie de pe malul dinspre ștrand al Mureșului. Are un bloc de scris, un condei, și îi scrie o scrisoare imaginară fetei Ildikó. Subiectul: împlinirea visului de a deveni artistă. Emigrarea, la frageda vârstă de 18-19 ani, în urma căsătoriei cu un italian, care-i dă numele de Raimondi, o duce în Italia, via RDG. Prima ei stațiune este Chemnitz, pe atunci Karl Marx-Stadt. Cântă ca membru de ansamblu, în corul operei de provincie. Are perspective de a cânta în cen-

tre ca Dresda sau Leipzig, dar preferă Italia. Are un fiu din prima ei căsătorie, pe Luciano Raimondi, acum designer de modă, rezident în Austria. Își încearcă șansele la concursul „Belvedere” și câștigă premiul întâi la categoria operetă.

Este angajată de Kammeroper din Viena. După un an de stagiu, avansează la Volksoper, „a doua casă de operă”; de acolo, în urma altui concurs câștigat, la Staatsoper din Viena. De douăzeci și cinci de ani este membră a ansamblului și, în același timp, solistă, și primește (2002) râvnitul titlu de „Kammersängerin”. Are numeroase prezențe, foarte elogiare, la marile case de operă din Europa și America.

Și în viața privată a cântăreței s-au produs schimbări esențiale: după ce a divorțat de Raimondi (care nu mult după aceea a murit de cancer), s-a mai căsătorit o dată. Din căsătoria cu profesorul universitar de la Salzburg, germanistul Herbert Zemun, a rezultat un al doilea fiu, Julius. Acesta se orientează spre profesia muzicală, e un bun pianist, o acompaniază pe mama lui atunci când ea cântă lieduri.

S-a amintit în cursul acestui articol că Ildikó Raimondi are un repertoriu clasic deosebit de vast. Totalitatea rolurilor cântate la Viena în douăzeci și cinci de ani se ridică la cincizeci (multe roluri principale)! Un alt domeniu preferat e cel al liedului. Un compozitor redescoperit, între altele, prin aportul cântăreței din Arad, este cehul Johann Wenzel Tomaschek, contemporan cu Goethe (cu multe compoziții, orchestrale sau lieduri, inspirate de el). Corespondența dintre Goethe și Tomaschek este vastă și într-o germană impecabilă. Ciclul Goethe-Tomaschek a fost înregistrat de disc (I. Raimondi, la pian Leopold Hager).

În afară de operă (cu precădere: Mozart și Beethoven) și lieduri (cu precădere: Schubert), Ildikó Raimondi apare și în programe de oratorii, misse, cantate. Un bun exemplu pentru măiestria ei în acest domeniu este performanța ei în ultima missă de Schubert.

O dorință intimă a pasionatei arădence Ildikó Raimondi a fost, dintotdeauna, un recital propriu pe scena pe care a debutat, aceea a Teatrului arădean. O spune, cu mult regret, într-un interviu din 2013, la rubrica „Europa”, 3. SAT: s-a oferit singură, „dar n-a fost să fie”.

Iată de ce a fost scris, de fapt, acest articol: drept o pledoarie în fața celor responsabili pentru acțiuni care să sprijine candidatura Aradului la titlul de capitală culturală a Europei! Cât de drept și eficace ar fi ca în cadrul unor astfel de acțiuni să aibă loc organizarea (beneficiară sau nu!) a unui astfel de recital! La Teatru, sau/și în sala în care a concertat Franz Liszt (cu program Liszt)!!

Weiden, 18.8. 2016

Călin Chendea

Iubire, teamă și mașina timpului

OFOARTE BUNĂ TRUPĂ de rock progresiv, Riverside, vine tocmai din Varșovia, Polonia.

Din bibliografiile publicate de **billboard.com** și **metalmind.com** aflăm că povestea ei a început undeva în preajma mileniului trei, în timpul unei plimbări cu mașina bateristului Piotr Kozieradzki. Alături de acesta se afla chitaristul Piotr Grudziński. Se spune că ei ar fi ascultat o piesă a trupei britanice de rock progresiv Marillion. Atunci le-a venit ideea să experimenteze împreună și acest gen, amândoi cântând la acea dată în trupe diferite de *death metal*. Și-au amintit că aveau un prieten comun, un claviaturist, în persoana lui Jacek Melnicki, pe care l-au cooptat alături de ei. Cei trei au început să repete împreună. La scurt timp, și-au dat seama că mai aveau nevoie de un basist, pentru ca sunetul produs să fie complet. Mariusz Duda, vocalist, basist și compozitor, a întregit trupa la sfârșitul anului 2001.

Călin Chendea,
redactor al revistei
„Arca”, Arad

După mai multe repetiții în această formulă, cei patru au fost convinși că pot realiza împreună un minunat proiect muzical.

Anul 2002 le-a adus două concerte în Varșovia. La începutul lui 2003 au concertat într-un club din capitala Poloniei și au realizat mai multe compoziții proprii menite a se constitui într-un prim material discografic. În același timp, au apărut însă unele disensiuni între claviaturistul Jacek Melnicki și ceilalți trei membri. În cele din urmă, Jacek a părăsit trupa, la claviaturi fiind cooptat Michał Łapaj.

Spre finalul anului 2003, Riverside lansează primul lor album de studio, *Out of Myself*. Succesul de care s-a bucurat discul în Polonia, unde grupul a avut și o lungă serie de show-uri live, i-a determinat pe cei patru să încerce o versiune a acestui album și la o casă de discuri din Statele Unite. Astfel, în 2004, *Out of Myself* apare la Laser's Edge.

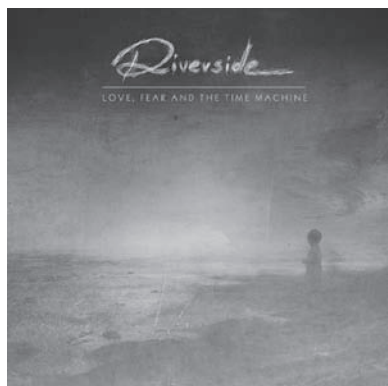
În octombrie 2005 au lansat un EP intitulat *Voices in my Head*, cuprinzând trei piese pe durata a 31,54 min. După o primă lansare care a avut loc exclusiv în Polonia, EP-ul a fost reeditat de casa de discuri americană InsideOut. Aici le apare în 2006 și cel de-al doilea album, *Second Life Syndrome*.

În 2007 au avut parte de un lung turneu prin Europa, efectuat cu sprijinul mega-trupeii americane de metal progresiv, Dream Theater. Turneul a fost precedat de lansarea albumului *Rapid Eye Movement*.

În 2009 au înregistrat *Anno Domini High Definition* la casa de discuri poloneză Mystick Production. La scurt timp după lansare, albumul a devenit cel mai bine vândut disc din Polonia.

Shrine of New Generation Slaves (2013) a fost cel de-al cincilea album de studio, urmat, în 2015, de *Love, Fear and the Time Machine*.

Mariusz Duda a explicat într-un interviu pentru **progarchy.com** semnificația titlului *Love, Fear and the Time Machine*, de care este legat și conceptul albumului. Este vorba, în primul rând, despre acea decizie importantă care e menită a ne schimba viața. O decizie cu impact asupra viitorului nostru pe care o luăm fie în perioada de criză a vârstei de mijloc, fie când emigrăm în altă țară, fie când ne schimbăm job-ul sau când ieșim dintr-o relație amoroasă. Momentul în care, hotărâți, reușim să-i spunem șefului în față: „nu mai îmi place de tine, plec ca să încep o altă viață!”, ne dă, pe de o parte, un puter-

nic sentiment de bucurie, de libertate, un sentiment pozitiv, pe care Duda l-a numit iubire (*Love*). Pe de altă parte, nu avem certitudinea reușitei în noua viață, apare, astfel, teama de necunoscut (*Fear*) care ne face să recurgem la experiențele din trecut, la imaginație și la intuiție, pentru a găsi soluții în viitor. Asta este, în viziunea lui Mariusz, mașina timpului (*The Time Machine*).

Prima piesă a albumului, *Lost (Why Should I Be Frightened by a Hat)*, începe lin, cu câteva acorduri ale sintetizatorului. Vocalistul Mariusz Duda ne introduce într-o călătorie ce seamănă cu cea a Micului Prinț din povestea omonimă a lui Antoine de Saint-Exupéry:

„I dropped down again/ From a star/ On a desert island/ Full of skies// And I saw a boy/ Looking up/ Dreaming of his future/ From my past.”

„Am coborât din nou/ De pe o stea/ Pe o insulă pustie/ Cu mai multe ceruri.// Și am văzut un băiat/ Privind în sus/ Visând la viitorul său/ Din trecutul meu.”

Un riff constant de chitară (Piotr Grudziński) se alătură progresiei instrumentale ce acompaniază refrenul, interpretat cald, melodios, de Duda și care ne duce bine cu gândul la Porcupine Tree și Steven Wilson, care, de altfel, e și un prieten apropiat al trupei poloneze.

„Come/ Follow me/ We'll go down where the river flows/ One day/ Just you and I/ We'll find the bridge to the neverland”

„Vino,/ Urmează-mă/ Vom coborî pe cursul râului/ Într-o zi/ Doar tu și eu/ Vom găsi podul spre țara de nicăieri.”

Under the Pillow. O piesă mult mai alertă, în care solo-urile chitarei, chitarei bas și mai ales ale instrumentelor

cu clape, ating tensiunea maximă în partea a doua, în care echilibrul este dat de baterie. Vocea lui Duda, mult mai gravă, ne îndeamnă să ne controlăm gândurile și să le dirijăm pentru a ieși din zona iluziei.

„You kept yourself to yourself/ Day by day/ Growing delusions in the blue flowerpots// Hey you,/ Rise and shine!/ You must learn to stand your ground/ How long can you hold your breath under the pillow?”

„Tu te-ai păzit pe tine de tine însuși/ Zi de zi/ Cultivând iluzii în ghivece albastre de flori.// Hei, tu,/ Ridică-te și strălucește!/ Trebuie să înveți să-ți aperi idealurile/ Cât de mult îți poți ține respirația sub pernă?”

#Addicted

Piesa aduce bine cu The Cure prin chitara bas și bateria, ale căror ritmuri alerte însoțesc în mare măsură vocea mai moale, mai mieroasă, a lui Duda, transformată parcă pentru a se apropia cât mai mult de cea a lui Robert Smith. De asemenea, în partea a doua, un riff de chitară alert și foarte plăcut seamănă cu cel din cântecul *Friday I'm in Love* (Cure). Textul e un avertisment pentru pericolul adus de rețele de socializare, de nevoia utilizatorului de a-și împărtăși orice bucurie sau tristețe a vieții, de a depinde astfel de succesul social-media.

„I feel I have to share/ What I do/ Or where I am/ There's an urge within/I can't ignore// Hashtag me and go/ I'm addicted to your love/ I'm addicted to my aimless drive// I don't have my place/ I'm in here and everywhere/ Just another day in hd frame”

„Simt că trebuie să distribui/ Tot ce fac/ Sau unde mă aflu/ E un îndemn lăuntric/ Ce nu-l pot ignora.// Dă-mi un tag și du-te/ Sunt dependent de dragostea ta/ Sunt dependent de dorințele mele aiurite.// Nu am locul meu/ Sunt aici și peste tot/ Doar o altă zi într-un cadru HD”

Caterpillar and the Barbed Wire, o piesă foarte bine lucrată instrumental, riff-uri ascuțite de chitară învăluite într-o percuție sacadată sunt însoțite, parcă pe un alt strat, de clapele sintetizatorului. Totul e menit să evidențieze mărturisirile triste ale lui Duda despre o iubire frântă și încercările disperate de a se elibera de durerea despărțirii.

„But it's so hard to admit/ That I lived without your light/ Trying not to believe that I need it more/ Now the bleeding won't stop/ For I

Riverside (2015)

struggled through the barbed wire/ Trying not to believe that I need your love/ Trying not to believe in love.”

„Dar e atât de greu de acceptat/ Că am trăit fără lumina ta/ Încercând să nu cred că mai am nevoie de ea/ Acum sângerea nu se va opri/ Pentru că m-am zbatut prin sârma ghimpată/ Încercând să nu cred că mai am nevoie de iubirea ta/ Încercând să nu cred în iubire.”

Saturate me evidențiază virtuozitatea basistului Mariusz Duda. Ritmul alert, vioi, pe alocuri dur, á la Dream Theater, este în antiteză cu pasajele vocale, lente, triste.

„Lack of self confidence/ Trapped inside sweet wrappers cage/ Sky is blue – so I’ve been told// In my invisible „oh” life/ I don’t want to feel/ Like I’m no one anymore.”

„Lipsit de încredere în mine/ Prins în interiorul unei cuști cu înveliș dulce/ Cerul e albastru – așa mi s-a spus.// În invizibila mea viață „uau”/ Nu vreau să mai simt/ Că sunt un nimeni.”

Albumul continuă, în aceeași notă, cu piesa *Afloat*, care are o linie melodică dată de chitara bass, acompaniată doar de sintetizator. Versurile aduc în discuție teama de singurătate și dezechilibrul rezultat în urma întreruperii unei relații amoroase.

„Dream on, my pain/ My scar/ My thorn/ You’ve been a part of me/
Let me stay afloat.”

„Visează, durerea mea/ Cicatricea mea/ Spinul meu/ Tu ai fost o
parte din mine/ Lasă-mă să rămân pe linia de plutire.”

Soluția pentru a învinge această teamă vine chiar în piesa următoare, *Discard Your Fear*, unde mesajul pozitiv al textului este dublat de frumusețea vocii lui Mariusz Duda.

„Discard your fear of the unknown/ Be here and now/ Just find
yourself in peace/ Try to free your mind/ Wake up.”

„Renunță la frica de necunoscut/ Fii aici și acum/ Doar regăsește-te
în pace/ Încearcă să-ți eliberezi mintea/ Trezește-te!”

Povestea ne duce mai departe spre „orizonturi albastre” odată cu piesa *Towards the Blue Horizon*. Prima parte e asemeni unui frumos cântec de dragoste. Peste acordurile pianului și ale chitarei reci remarcându-se timbrul lin, cald, al minunatei voci a lui Mariusz Duda.

„Let me tell you a story/ About you and me in those days/ How much
passion and joy/ We shared/ How often we turned back time”

„Lasă-mă să-ți spun o poveste/ Despre tine și despre mine în acele
zile/ Cât de multă pasiune și bucurie/ Am împărțit/ Cât de des am
întors timpul înapoi”

În partea a doua asistăm la o explozie de sunete grele, bateria, chitara bas, împreună cu un cor de voci din spate, construiesc un pasaj instrumental în stil Dream Theater.

Time Travellers, o piesă melodioasă, lentă. Discrete acorduri de chitară rece, care vin să evidențieze, din nou, calitățile vocale ale lui Mariusz. Textul ne duce în timp înapoi cu 30 de ani, chemându-ne la o meditație asupra copilăriei, adolescenței sau tinereții.

„Traveling across the fallen earth/ And the foreign lands/ We survived/
To believe that this is not the end/ This is not the time// Let’s
go back to the world/ That was 30 years ago// And let’s believe this
is our time”

„Călătorind dincolo de pământul prăbușit/ Și de pământurile străine/
Am supraviețuit/ Pentru a crede că acesta nu este sfârșitul/
Acesta nu este timpul// Să ne întoarcem înapoi la lumea/ De acum
30 de ani/ Și să credem că acesta este timpul nostru”

Ultima piesă, *Found (The Unexpected Flaw of Searching)*, deși puțin mai comercială, ne induce un sentiment de liniște, de optimism.

„Oooh, it's a lovely life/ You have gone so far/ Don't give it up/ Oooh, it's a lovely life/ You gotta go with/ What you think is right.”

„Oooh, e o viață frumoasă/ Ai plecat departe/ Nu renunța/ Ooh, e o viață frumoasă/ Trebuie să mergi cu/ Ceea ce crezi că e drept. „

Melodicitatea abundentă a vocii lui Duda este întreruptă de un magistral solo de chitară electrică al lui Piotr Grudziński, amintindu-ne de solo-ul lui David Gilmour din *Comfortably Numb*, care a fost plasat pe locul patru într-un clasament al celor mai bune 100 de solo-uri de chitară all time, publicat de revista „*Guitar World*”.

Love, Fear and the Time Machine ne aduce, alături de o mare doză de melancolie, o instrumentație fermecătoare, elegantă și multă melodicitate și poezie.

În ziua de 21 februarie 2016, o mare tragedie a lovit formația Riverside, chitaristul Piotr Grudziński trecând la cele veșnice, în urma unui atac cardiac, la numai 40 de ani. S-a pus astfel serios sub semnul întrebării viitorul trupei. Hotărâți să continue doar în trei, după ce și-au anulat toate concertele programate în 2016, ceilalți membri rămași au lansat în octombrie 2016 *Eye Of The Soundscape* – un album în memoria lui Piotr Grudziński, o compilație de piese instrumentale, ambientale și experimentale.

Ioana Alexandrescu

PE ALB

Știam că vei ajunge departe.
Tras – ca o sanie – de vis
zburai
cu hramul zării
felia ta de început și semințiile pe ea.

Dansul chemării se prinde pe alb
filtrul de flori carnivore
pe roșu.

Veneau spre tine toate
samsarii, coloșii din lumea de sus
dar ei nu erau decât alb
grunduit în tristețe
îngăimat în pigment
lucrări prea mărunte ale unuia născut prea mare.

Că lumea e toată ajunsă la capăt strigau
pe calea surpată adânc în noroiul din voi
nu e loc
cum cade din mână ca ploaia pământul așa
vine cerul

**Ioana
Alexandrescu,**
poetă, lect. univ.
Barcelona și Oradea

pe-o umbră alt'umbră și alta mai sus
în drum înspre tine strâmbau adevărul.

*Norocul ți-l poartă
drumul și umbra aceluiași.*

Zburai în liniște
pe cer
ștergeai cu zăpada
părul fetei
visai despre soarta
micilor întâmplări
menite să treacă
precum rândunica.

Cu sete de alb fără casă
scoteai din noapte
o amintire simplă, surdă
fără însemnătate
ca celofanul
înfiletată pe un suflet.

Rândunica
prinsă-n somn
dinspre cădere
pe trepte
pe mare
dinspre velur
negru pe alb
mica mezină
stă în lumină.

Pajiști pe poale
zimți fără dinți
tu, rândunică

urcă-napoi
scara de vânt
zestrea de răni
unge-o cu soare
lumea din noi
dezinfectează
râzi de ploioase
râzi de cuțite
râzi și te du
pui de mătase
lumea cea moale
vars-o din tine.

Zborul fantomei
simte veșmântul
și pleacă.

*Din cer
din lumină
ca umbra de apă sărată.*

Dacă nu crezi că adevărul e aici
nimic nu apune
lumea e doar un sentiment de frig
iar noaptea
o viziune de fulgi dinspre somn
când copiii își întorc ceasul
cernând viitorul până la subțierea lui
pe degetele părinților.

*Nu e nevoie să faci nimic
doar să ajungi
singur
la ora închiderii.
Nu e nevoie să spui
că știi
nu e nevoie să nimic.*

Ioan Nistor

Suflet amar

în amintirea mamei mele, Ana

mama ne spunea că e mai bine primit în fața lui
Dumnezeu
dacă-ți faci cruce cu vârful limbii decât în văzul lumii

mai spunea că ea se satură văzându-ne pe noi înfulecând
lapte cu mămăligă neagră de secară
(treierată cu împlăciul noaptea ca să
n-o confişte activişti pentru tovarăşul Stalin)
aşa zicea ea că se satură văzându-ne pe noi sătui

multe din cele spuse ori făcute de ea
le-am înţeles atunci
chiar şi povestea cu ochii ei care se săturau
văzându-ne pe noi mâncând

dar
n-am înţeles decât foarte târziu sfatul ei
că nu e bine să râdem când trece pe drum vreun om care
vorbeşte singur, că cine ştie, zice ea,
poate i-i sufletul amar...

Ioan Nistor,
poet, Satu Mare

pe aceasta n-am înţeles-o decât foarte târziu,
asta cu sufletul amar...

Singurătatea pomilor

căutam fructe savuroase pe crengile castanului tânăr
să le prăjesc pe jar
și spun vai! neștiinței mele

ajungeam fără scară la crengile ce așteptau docile
dar am înțeles ce grădinar naiv am fost!
în fața surprizei pline de învățăminte am rămas mut:
erau doar castane mici, subdezvoltate
verzi și apetisante, dar seci
coji netrebnice în ghemotoace ca aricii

da!
un pomicultor adevărat îmi spune că i-a lipsit perechea...

iată, nu știam că și pomii sunt ca oamenii: femei și bărbați
că poate scriu și ei poeme de dragoste
acum văd că singurătatea îi poate usca până la
sinucidere

de aceea proverbul care spune că
– dacă vrei să fii împlinit e bine să zidești o casă,
apoi să faci copii și să plantează un copac –
proverbul acesta vechi nu e bun și trebuie să ne îndemne
să plantăm doi: Adam și Eva ai pomilor...

vai mie, grădinarii știau asta, eu nu
de-aș fi ascultat mai atent glasul frunzelor, dacă eram
mult mai atent la arta de a privi rosturile celor din jur
aș fi cules înțelepciune ca albinele nectarul

Măslinile erau verzi

În Sinthonia, măslinile erau verzi și acre
și ce ne mai strâmbam buzele amândoi
nu-mi da măslin verzi dă-mi mai bine un măr dulce
ți-am spus
culege-le tu dacă tot ne-am întors în rai, ești
mai înalt ai răspuns

apoi te-ai înălțat singură și ți s-au dezvelit sânii
să-i pipăie soarele Eladei
și ochii mei

acum măslinile sunt puse la păstrare
presărate cu sare și alte mirodenii
dar eu le extrag din niște pagini de notes și le gust
și mi se par atât de dulci
acum

cum se poate să am gusturi atât de schimbătoare
de la o realitate la alta?
cum se face că am văzut în fața mea oameni de altădată,
că-mi intersectam pașii cu ai lui Aristotel care tocmai
lăsa pe nisip urme de sandale trecând spre Athena
a, da, înțeleg că există clipe când timpul se suspendă
iar distanțele se anulează.

(Sinthonia, 2015, Praid, 2016)

Ela Iakab

Oniromantul

Era deghizat în rege nebun
oniromantul cu trup arămiu

împletea din florile pustiei coroane
și le dăruia necunoscuților

trecătorii râdeau sălbatic în timp ce-l izgoneau
cu gesturi ale mâinii
nimeni nu se gândea că e însetat și singur
că poate a căutat timp de trei anotimpuri minunile vii
că poate el însuși le seamănă și le crește după un rit
ancestral

l-am adus între stâncile mele
i-am oferit apă din potirul meu
și hrană din hrana mea

cu mâini din altă lume mi-a așezat pe frunte coroana lui
care deschide puntea visului până departe departe
sub ceruri înghețate
de unde brațele noastre invizibile
se întorc mereu însângerate
purtând înlăuntrul lor neliniștea
aurorii boreale

Ela Iakab,
poetă, Lugoj

Piramida albă

poate încă nu-ți amintești cum sufletele noastre pereche
și-au dansat marea despărțire în ape lunare

nu ne-a apărat nimeni de muzica pământului
când am fost ademeniți
în trupuri de sânge

misticii au refuzat să ne îmbrace în vestmânt
țesut din floarea albastră a înțelepților

te rog nu sfâșia lumina străveche
transmutată de Îngerii pustiei
în pietrele Piramidei albe

Negustori ai macilor de argint

și Îngerii îi iubeau
pe copiii nomazilor egipteni
negustori ai macilor de argint
crescuți în aripile noastre îmbrățișate
deasupra trupurilor caste

ale noastre erau siluetele
gravate în fragilitatea petalelor
și lacrimile prăbușite între pietre vulcanice
sub formă de alfa și omega
lângă zidul despărțitor

Și Zeul a râs

mi-am întins trupul a răstignire
sub cerul ofrandelor

și m-am rugat Zeului
scrum să se facă
năluca rămasă în mine
de atunci
de când eram saltimbancii mereu contopiți
în dans hipnotic
pe frânghii aeriene

de fructele și fiicele pământului nu m-am atins
și m-am rugat Zeului
și Zeul
a râs

Cerșetorii de mană cerească

nu aveau semne distinctive
cerșetorii de mană cerească
nu cunoșteau scrisul și magia
erau muți și semănau unii cu ceilalți
de parcă ar fi fost toți
născuți de o singură mamă

când îplineau șapte zile
îi aduceau în pustie ursitoarele
ca să nu învețe nimic de la pământeni
ci numai din amintirile sinelui

nu semănau cu nicio rasă omenească și totuși păreau atât de umani
nici legende nu spuneau cu ce se hrănesc
știau să despartă corpul de suflet
știau să leviteze
mai bine ca yoghinii

Legenda muzicienilor răzvrățiți

Numai locuitorii pustiei știau
legenda
muzicienilor răzvrățiți
care au plăsmuit sunetele
celor șapte reverii saturniene

cu fluierul lor a prins ființă
luntrea călătoare
și busola îndreptată mereu
către sudul interzis
unde Îngerii-și păzeau
insula
și marea crepusculară

La poarta cu nouă sigilii

singur și desculț am ajuns
la poarta cu nouă sigilii a muntelui sacru

o mască de întunerice era Îngerul
încremenit în fulgura epifanică

am stat față în față
ca două fantasme într-un dans al spațiilor abisal diferite
fiecare închis în propria rostire
fără să ne putem contempla

Mirajul cu origini îndepărtate

Îngerul
mi-a sfâșiat vedeniile
una câte una
cum într-un straniu rit de exorcism

deodată s-a oprit
în fața mirajului cu origini îndepărtate
într-un turbure legământ metafizic

cum era el înrădăcinat în fluxul elementelor dinlăuntrul meu
așa era și fecioara descinsă dintr-o seminție înrudită cu
străvechi oreade
care venea mereu la o margine spectrală din nordul pustiei
să-mi aducă rune
purificate în tăcerile de dincolo

Dacian Don

mi-am ars aripa
pentru a șchiopăta
în zbor
sub pulpa stângă
ți-am atins
un deal...

un punct din această mare
paranteză a noastră
s-a dus
spre împiedicatul
cer din Pecica
și i-a făcut o gaură
atât de mare încât
a plouat peste noi
semne de
punctuație

am stat ca o barcă
atinsă de lac...
numai că ceva a tunat
în vâsla mea...
și am furat
nori dintre
fulgere de
teamă

Dacian Don,
poet, Pecica

în această pânză de păianjen
mama țese tați
lespede de tăcere
pe
mine

în tramvaiul trei
mi se vând
trei la un leu șervețele
biserica își cheamă
preasfinții la ei
sună clopoțelul
de doișpe
copii și sfinți
iau treiul
până la Făt-Frumos

puneți piedică
ierbii
și cerul
să vă
ucidă
de albastru
apoi starea
așezați-v-o
pe un șevalet...
și pictați
de puteți...

sub aur, smirnă și tămâie
eu
cădelnițând tăcerea

am ars dospind
frunza...
și s-a făcut un
copac-pâine

mi-e rece iubit
în pat au venit
lilieci
peșterile își
abandonează
scrierile...

nu mai săpa
pământul se
răsuțește
în mormânt
de atâta sămânță
nesterilă...

e nașpa pe-aci:
birturile nu primesc
bețivi;
bisericile nu acceptă
în sânul lor
păcătoși;
la oraș e musai
să fii țăran...

la masa aceasta
lemnul se-nmoaie
în vodkă
castrez cuvântul
transformându-l în idee
încă un rând (strig)
du-te acasă!
Nu vezi că lemnul ți-a rupt
toată tăria?

sânii tăi surdo-muți
tac
te albastru iubit, adică
urlu sub
umbrelă!

Lazăr Magu

Octombrie

Dintr-un tablou de-un galben mat
coboară toamna peste sat.
Umbrelă poartă roata morii
iar ploaia râde din toți norii.
Corbi de bazalt coboară-n bățatură,
foști angajați la fabrica de zgură...
Se pregătesc cu aripa să are
întregul orizont din depărtare.
Un zeu de brumă, veșnic nesătul,
a început să strângă timpul sul.
Cu el pe umăr umblă prin grădină,
m-a dezvelit de zile și lumină.
Stă cerul ca un clopot de aramă
ce a uitat din îngeri să mai bată,
pădurea e o cerboaică speriată
– lovește ploaia ca un foc de armă.

Lazăr Magu,
poet, Arad

Ninsoare pe rană

Lupul a ajuns
să-și fie pradă sieși.
Și-a făcut o gaură în stern
și linge sângele,
mulțumit că se hrănește.
Bagă botul adânc
și mănâncă o bucată de ficat
– oricum, ficatul se regenerează.
Trebuie să fie atent
să nu înfulece o bucată de plămân.
Atunci va respira direct prin rană
și nu va mai adulmeca
niciun miros cunoscut.
Vântul transformă rana în fluier
și lupul vede o turmă de oi
coborându-se din cer.

Ușă deschisă

Ca o grapă întoarsă cu dinții în sus,
vine iarna. Poate că nici nu s-a dus...
Ascunsă a stat într-un beci încuiat,
vorbele verii – pamflete – le-a ascultat.

Ca o reclamă la noi cearșafuri de in,
vine iarna, Întârziat-a puțin,
dar, invazivă, stăpânire a pus
și pe ieslea în care dormit-a Iisus.

Ca o înmormântare de îngeri în cer,
vine iarna – cu doliu alb, cu mister...
Ea însăși gropar al vieții de-apoi,
ne evaluează, e cu ochii pe noi.

Născută din apă, solzos neam de pește
la craterile Terrei se încălzește.
Prin ușa lumii, ninge militărește.

Daniel Vighi

Cum au pierit tălâmbocii ona și selknam

TĂLÂMBOCII, de altfel, se arătau tot mai îndrăzneți cu luntrițele lor, și duhoarea lor venea către ei cale de o poștă. Așa de tare puteau tălâmbocii că ți se băga duhoarea până în creștetul capului, și nici că mai puteai să o scoți de acolo, era așa de ascuțită că nici nu avea asemănare cu nimic, abia purcoaiele alea de piei și resturi azvârlite în soarele din pusta Aradului, pe țărmurile Mureșului, pe vremea mandatului lui Vlăi George, președintele *Asociației Vânătorilor și Pescarilor Sportivi Arad*, ar fi fost ceva pe măsura puterii care o răspândeau. Cu mâna la nas și cu batiste improvizate se apropiau de aceștia Pellegrini Joszef, geograful Timoteo, învățăcelul lui Martin Behăim, strigau toți către luntrițe, le arătau bumbii și mărgelile de sticlă, cârpe colorate și duceau degetele spre gură ca să ceară mâncare: „da-ți la noi ceva potol și primiți ceva fain”. Tălâmbocii se uitau la ei cu muianele lungite de mirare, pe urmă o luau la fugă, strigau toți deodată ceva răgușit, un fel de hămăituri și behăituri, și apucau visele și dispăreau în buraga rece, printre valurile

Daniel Vighi,
prozator, Timișoara

ca de plumb, goi cum i-a făcut mama lor, unii abia dacă aveau pe umeri o blană de capre guanaco. „Mă, da' ăștia au mintea mică de tot, nu văd că murim dracului de foame”, bombăne moșu Spicu, și moșu Cuza cu dulgherul Jorge, cel cu bardă și joagăr îi dau dreptate, chiar așa, de napoiți ce sunt, nici nu pricep că pierim. Numai că felcerul Iosip Aurel, doctorul Pereira, șleampăt și cam murdar, Chițu-Vasilică-Ieșit-la-Șpațir-cu-Tușa-Creața nu erau deloc de acord: „lasă-i dracului”, ziceau, „nu credeți că sunt așa de cu mintea mică, sunt niște prăpădiți care abia așteaptă să murim aici cu toții ca să ne ia pe urmă toate fleacurile de prin colibe, nu-i credeți așa de proști și de înapoiți că nu sunt deloc așa”, ziceau, și se duceau cu toții în colibe, se așezau prin bulendrele ude, cu ochii pironiți în stropii de apă care se scurgeau prin găurile acoperișurilor și nici că mai puteau să mai facă ori să mai zică nimic. Stau acolo cu ochii pironiți în tavan și așteaptă nu se știe ce, doar din când în când răsună peste golf, în ceața iernii, bubuitul de la tunurile comandantului Viedma. Și răsunau în ritm de ceasornic, o dată la fiecare oră, tare și bubuitoare, deși poate nu sunau în același fel, poate nu era nicidecum o bubuitură insuportabilă, posibil să fie așa, dar vorbele contesinei de Șiria rămâneau valabile: „de ce” se întreba aceasta nepricepând nimic din ceea ce i se întâmpla, de ce trebuie să bubueie așa de des. „Se găseau câte unii să-i explice, din mormanele de pături umede, îi spuneau că prin aceste salve de tun comenduirea se arată puternică, pe urmă urât mirositorii stau departe prin pădurile lor, prin apele înnegurate ale strâmtorii, mai apoi pricepem cu toții cum trece timpul”. Așa ziceau, fără să poată explica de ce anume ar mai trebui să treacă timpul, mai precis pentru ce, cui folosește faptul acesta și, mai ales, ce așteaptă ei acolo în colibe, ce mai așteaptă de la zilele înnegurate, pe cine așteaptă, ce ar mai trebui să facă, stau cuprinși de necaz, sunt frânți de oboseală, nu se mai pot ridica din bulendre și nici nu mai au chef pentru asta, cum nu mai au poftă pentru nimic, îi apucă insomniile lungi de tot, nopțile sunt fără capăt, se răsucesc în pături de pe o parte pe alta, ies în ceața nopții să-și facă lipsa mica, pe aia mare, apoi se întorc un pic mai satisfăcuți, pe urmă recad în liniștea nopții, se chircesc de frig și de foame sub păturile găurite de folosință,

picioarele li s-au umflat, reumatismele îi bântuie amarnic, dar mai înainte de toate îi scurmă frica, stau cuprinși de singurătate și spaime în nopțe, ascultă oftatul muștrător al lui Iani Țăganu, „nu v-am spus io să nu ne ducem la dracu-n praznic”, par să spună oftaturile sușcăite ale lui Iani, v-am cântat cântecul ăsta încă din vremea când ne-am adunat în ocolul babei Chițorana, v-am spus de atunci, da’ nimeni nu m-a ascultat, ați plecat urechile la ce v-a spus căpitanul, acum văd că stă și el sub dușăkuri, sub lepedee, pături și strujacuri și nu mai scoate o vorbă: „hai vorbiți, mă, spuneți cum scăpăm de aici”, se tânguie Iani și nimeni nu-l ascultă, bubuiturile răsună peste colibele din Ciudad del Rey Felipe, „am îmburuienat-o”, se sușcăie Oprea Banditul cu limbajul lui specific de om certat cu legea, „mă, noi de aici nu mai scăpăm cu viață”, adaugă, în vreme ce părintele Mihail Flasc-Țărcodava cu abatele dominican, merg la muribundul Ishmael-Macek, pe drum abatele Picot oprește oamenii puțini care îi ies în cale, deși regula sfântului sacrament nu prevede asta, când mergi cu Maslul nu e voie, numai că în situații extreme cum era aceea din anul domnului 1585, luna august, în plină iarnă, când din cauza disperării mulți își pierdeau cu totul credința, se declarau atei, „nu mai credem că ar mai fi pe undeva bunul Dumnezeu, că dacă ar fi nu ne-ar lăsa așa, să pierim mai rău decât Fiul Său pe Sfânta Cruce”, blasfemiau aceștia, ba unii, precum frații Pele însoțiți de golanii Robustiano și Romualdo, se zice că ar fi întemeiat o biserică a lui Lucifer căruia i se închinău seară de seară. Drept este că asemenea vorbe rămân ca atare până când Alguacil Mayor Elio y de Guantalupe se hotăra, nu doar să aresteze persoanele urmărite de Inchiziție, ci să și purceadă la o atentă muncă de informație cu oameni strecurați în rețele deplin conspirate ca să dea de urma ereticilor. Până atunci, cuviosul sacerdot catolic, asistat de părintele ortodox, dar și de fratele Micoară, predicatorul, cu fra Rufino, călugărul minorit, opreau puținii oameni ieșiți pe ulițele noroioase ale cetății pentru a le explica voia lui Dumnezeu cu ei pentru a-i îmbărbăta și a-i opri din alunecarea în erezii. Acum merg la Ishmael-Macek care trage să moară, după cum constată felcerul Iosip Aurel și doctorul Pereira, care tocmai ies din colibă și ridică din umeri a neputință, până

aici le-a fost menirea, de acum înainte doar Sfântul Maslu mai poate îndrepta ceva, vorba sfintei Marie d'Oignies care fu declarată „La bienheureuse Marie d'Oignies”, adică fericită în Domnul și pomenită în sinaxarul papistaș pe data de 23 iunie când s-a sfârșit la anul o mie două sute treisprezece, a fost mai apoi dezgropată și adusă în sacristia din biserica Saint Nicolas din dioceza Liège la paisprezece ani după ce toți cei din orașul Ciudad del rey Felipe se vor duce în ceruri, adică în vara anului 1609, când Sfinția Sa François Buisseret, episcopul de Naumur a oficiat sfânta liturghie canonică spre slava lui Dumnezeu și a sfintei Sale. Și cum spun, Ishmael-Macek trage să moară și i se arată ușile Raiului la care i se pare că se înghesuie, cam nepoliticos pentru asemenea loc și atari prilej, mulțime mare de tălâmboci. Sufletul lui Ishmael-Macek se turbură și-i ia la rost: „da' ce-i cu voi aici, niciunde nu se poate omul mișca fâsă ca voi să nu fiți, ia trageți-vă mă la o parte și lăsați un dreptcredincios să pășească înaintea porților” îi muștră, și aceștia hârâie în limba lor cea de nedeslușit, se dau cu sfială din fața porților din lemn de Liban: „mă, prăpădiților, da' voi luat-ați sfântul Maslu de la părintele Mihail Flasc-Târcodava însoțit de abatele dominican Zacarias – un apropiat al celebrului abate Picot, capelan al regelui Franței Henric al II-lea? Ha? Aud? Luat-ați Sfânta Împărtășanie ca să fiți vrednici să vă înghesuiți la Porți”, îi sfădește. Și pe când grăiește Ishmael-Macek în acest fel, i se arată harponierului Henteș, căzut și el la pierderea pe căile morții, vegheat la pat de măcelarul Cleofás, pe când începe să tragă a moarte i se arată misiunea salesiană cu Don Bosco, părintele mereu zâmbitor și grijuliu față de fii și ficele tălâmboace care se arată acum la Porțile Raiului. Multă grijă au purtat părinții misiunii salesiene cu toate că Moșu Spicu, la uliță, pe bancă, ca unul care știe toate câte mișcă și se arată mulțimii de gură cască pune degetul de rană zicând cu glas mare: „Mă, popime, da' ce făcurăți ca să nu piară tălâmbocii onas de le mai zice și selknam, că din anul 1880 și până pe la 1905, anul în care plecară rădnanii noștri, cum ar fi unchiu Tonăs sau baci Todor Andrica la America, până atunci au rămas din opt mii de suflete tălâmboasă doar cinci sute? Ce făcurăți, popilor, când păcurarii buri cu oile lor au trimis la Porțile Raiului

mulțime mare de tălâmboci care le omorau șeptelurile, că le-au luat imașurile de vânătoare pentru pășunat, iar onas mureau, mă, de foame, că ei alta nu se pricepeau, cu vânătoare și culesul de bureți din pădure au trăitără zece, douăzeci de veacuri până s-au arătat păcurarii buri din Africa de Sud cu oile pe imașurile astea pustii atâtea mii de ani. Cum se face că i-ați îmbrăcat ca pe ai noștri în loc să-i lăsați goi cum au trait ei așa amar de veacuri, și cum i-ați îmbrăcat au stat hainele ude pe ei de la ploi și buragă că au căpătat toți troană, adică răceala din care li s-a tras moartea”. Așa le zicea moșul pe când se pregătea și el de sfântul Maslu: „vai dă mine, moare și a lu’ Spicu”, bolborosește înfricoșat Lie Pălărie Verde, aprobat de ortacul său, zidarul șturlubatic Isidoro. Așa le spune în piață celor din patrula orașului, respectiv Laie Căcăroanța cu hoavărul său, soldatul Paulilo, pe când văd trecând pe lângă ei popimea cu sfânta împărtășanie către coliba lui Spicu: „să duce și ăsta”, adaugă cu suspin Laie Căcăroanța iar soldatul Paulilo într-o limbă valahă stâlcită îi întreabă că de-acum cine îi va lumina și le va spune cum stă treaba. „Nimeni, desigur”, buiguie Ion Anghelina, drujbistul de la IFET Milova, laolaltă cu potcovarul Policarpo care tocmai ajung în piață cu obrazele înnegurate de la depresie. „Nimeni, mă, nimeni”, zic, și în liniștea care se lasă în piața cu noroaie reci răsună la ceas bubuitura tunului de pe turn. „Aici pierim toți, înaintea tălâmbocilor”, adaugă același cu privirea înnegurată. Între timp, în dușăkuri ude, în lepedee rupte, în strujacuri ca vai de lume, înveliți în mundiururi și căputuri stau cei mai mulți dintre cei care au reușit să-și ridice colibe, stau ascunși sub dolame și zdrențe, și tremură în ceasul de pe urmă, trage ropotul de moarte Ishmael-Macek, pe urmă trage ropot tot mai rar, mai rar: „să mai aude ceva”, întreabă ortacul său, croitorul Ruiz, și se apleacă cu urechea dreaptă spre gura mortului: „a murit, mă, Dumnezeu să-l hodinească”, zice felcerul Iosip, și se simte bine că nu este el în situația să tragă ropotul de moarte sub dușăkuri, chit că în scurtă vreme cade și el la pat și se uită la doctorul Pereira, șleampăt și cam murdar, ortacul lui, „lasă nu te speria”, îi zice acesta, și el scutură iute din cap, nu se sperie, de ce să se sperie, mai degrabă e un picuț cam emoționat, oare cum o fi, își zice și se scufundă în

fierbințeala din lepedee și strujacuri, picături de ploaie îi cad pe obraz, îl aude ca din departe pe Iani Țăganul cum se vaietă: „nu v-am spus io să nu merem aici la dracu-n praznic, uită că pierim pe rând”, se cântă Iani, și el dă din cap, chiar așa, nu trebuia să se ia după spusele căpitanului Ahabu, să fi stat acasă și ar fi murit în pace, l-ar fi dus la cimitir la Radna, cu Pelegrini și cu baci Todor Andrica, și cu fetele lui baba Soca-neni, croitoreasa, acum dă în primire și vede cum stă treaba, cum vine Charles Darwin peste ani mulți prin aceste locuri, „ai venit, domnu’”, îl întreabă felcerul Iosip, și tare-i vine să-l întrebe cum stăm cu chestia cu maimuță, că-i maica neamului omenesc, urâtă treabă, îi vine să zică, dar își dă seama că din fierbințeală și ropot de moarte i se trag arătările, „să trăiți domnu’ Charles”, îi vine să zică, și domnu’ Charles nu pare să-l bage în seamă, e de înțeles, cum să-ți atragă atenția unul care e pe ducă, trage ropotu’ de moarte, face de-acum parte din marea luptă a selecției naturale, pe care a pierdut-o, sau nu, genele lui, ADN cum zicăștia pe la canalele de televiziune cu teme de știință, a ajuns la urmași, în sfârșit, domnu’ Charles se apleacă să-și lege șireturile la bocancii de explorator, tocmai ce au ajuns la pe o pătură groasă de prundiș care seamănă cu acela care se întinde după piciorul podului de peste Mureș, dincolo de o insuliță ridicată de ape care se cheamă în graiul locului chituș, problema pe care o întrevede din fierbințeala stării de muribund Ishmael-Macek: ehe, apa este puțină prin acele locuri, iar băltoacele aproape secate au apă puțințel sărată, caldă – vară, înghețată – iarna, cu vegetație rară, doar pâlcuri de tufișuri cu spini ca niște sulite aprige printre care domnu’ Charles trece cu grijă să nu-și sfărtece nădragii. Ajunge în cele din urmă pe un tăpșan, nu departe de malurile lutoase ale lui Rio Negro, domnilor dragi, nu departe de urmele unei frumoase (cândva!) estancias, o fermă distrusă de tâlâmbocii locurilor acelora în urmă cu mai mulți ani, „ce an e acum”, zice, întors din ropotul de moarte Ishmael-Macek, și croitorul Ruiz răsfoiește jurnalul de bord al lui domnu’ Charles și-i spune anul: „o mie optsute treizeci și trei”.Între timp, ropotașul Ishmael-Macek se trezește din halucinații și întreabă cât e ceasul, mai apoi se scufundă pe malurile lui Rio Negro, nu departe de ruinele unei

frumoase (cândva) estancias, distrusă de tălâmboci, după cum îi povestește chiar acum lui domnu' Charles un martor al faptelor, să zicem că inevitabila babă Chițorana. Se plimbă pe lângă „corral”, adică pe lângă țarcul pentru vite și cai: „vezi dumneata, domnu' Charles”, îi zice baba, și-i arată cu degetul arătător un stâlp gros care rămăsese acolo printre ruinele frumoasei estancias, aici au venit mulțime mare de tălâmbi araucanieni din Chile de Sud care au adăstat sus pe dealul de deasupra coloniștilor de dincolo de corralul din bârne: „măi”, strigă Ghiță Jugănanu cu Rodriquez: „măă! băgați de seamă că ăștia se pregătesc să ne atace”. Între timp, contesa Antonia Buhuș de Șiria însoțită de camerista contesinei Díaz Corralejo y Gaston dă buzna printre apărătorii din spatele stâlpilor corralului și le strigă cu voce îndurerată, se șterge la ochi și își potrivește ghemul cu ața pentru ștricut în frumoasa cătrintă baroc-vienez, și-i anunță că moșul Spicu, care știe tot la banca de la uliță, a decedat, și că sub purtarea de grijă a ortacului său, barbierul și chirurgul León, diseară se va ține slujba funerară care se numește la Radna: stâlp. Când aud asemenea veste, Ishmael-Macek își revine din ropot, întreabă cât e ceasul, în ce an suntem și pe urmă bâguie ceva din care ortacul său croitorul Ruiz, cel doritor de o encomienda, pricepe că îi pare rău de moșu Spicu. Și cum anume să nu ne necăjim când auzim asemenea veste, zice însuși Ahabu, înnegurat, aprinzându-și pipa marinărească. „Cine, oameni buni, ne va lumina de acum înainte despre tot felul de lucruri”, se întreabă căpitanul, înainte chiar ca Iani Țăganu să își înceapă văietăturile funerare. Din dosul stâlpilor țarcului pe nume corral, musul Gigi, zis Furnica, cu adolescentul timid Fulgencio privesc cu atenție de santi-nele coama dealului golaș de la marginea câmpiei uscate, cu spini și sare, sus pe deal tălâmbocii aracaunieni strigă cu glasuri răgușite îndemnuri războinice, se dezbracă de blănurile de guanaco, se ung cu untură neagră pe piept, umeri, pe obraji, își pregătesc sulile lungi din tulpină de bambus pe care domnu' Charles le trece în jurnalul de bord sub numele de chuzo, aprige arme ale morții care scot prin aer un șuierat subțirel ca acela al unei nuiete de sânger, care șuier îi strecoară fiori reci pe șira spinării henteșului Paia în drumul său spre meterezele

de lemn, sălbatecii se aruncă asupra numitei fortărețe estancias, numai că datorită sfaturilor înțelepte ale căpitanului Ahabu bulumacii corralului fură cu o zi înainte legați între ei cu fâșii din blatbandă din fier și nu din piele sau sfoară, așa cum se așteptau tălâmbocii, aceștia au rămas cu ochii pironiți la întăriturile acelea neașteptate, timp suficient ca frații Pele și Gâbu ajutați de soldatul Paulilo, de adjunctul Găvrută, de El coronel Luis, de Lie Pălărie Verde, de zidarul șturlubatic Isidoro să sloboadă din flinte plumbii aducători de moarte care au oprit zborul lăncilor chuzo, așa cum le-a numit domnu' Charles. Același domn Charles, la nici o săptămână după aceea, îi adună pe toți cei care zac la pat dintre coloniștii lui vodă Viedma, printre ei mulțime mare dintre membrii echipajului goletei Speranța, mulți nu mai știu dacă e dimineață, este seară, privesc tulbure, doborâți de foame și de slăbiciune, întreabă cât este ceasul, așa cum obișnuiesc cei care trag ropotul de moarte, alții se interesează de ziua în care se află: este luni, vineri, duminică, poate miercuri: „ce zi este astăzi”, întreabă, întorși o clipă din rătăcirile cele de pe urmă, apoi îl ascultă pe domnu' Charles, acesta îl prezintă mulțimii aceia de suferinzi ropotași pe căpitanul Fritz Roy: „ce zi este astăzi”, întreabă unul dintre ei, pare a fi chiar căpitanul Ahabu, sau poate Ishmael-Macek, timonierul, sau Ion Anghelina, drujbistul de la IFET Milova, și căpitanul Fitz Roy îi răspunde plictisit, departe de toate, rătăcit în planurile sale de geograf menit de guvernul britanic să cartografieze coastele maritime: azi suntem în 19 aprilie. „În ce an, domnu căpitan”, întreabă contesina de Șiria, proaspăt intrată în starea de ropotaș, și Fritz Roy îi descifrează anul: o mie optsute trezeci și trei, apoi comandă tuturor să coboare în luntrițe și să vâslească în susul marelui râu Rio Negro din ținutul Patagoniei, chit că nu se poate, apele sunt repezi, și puterile ropotașilor sunt terminate demult, așa că domnu' Charles intervine și le arată pe cer zborul tăcut al păsării condor: „frumoasă pasăre”, zice Pellegrini Jozsef alături cu geograful Timoteo, învățăcelul lui Martin Behaïm, și domnu' Charles ridică jurnalul de bord și citește la lumina unui opaiț următorul text de la pagina 200: „De obicei, condorii bătrâni trăiesc în perechi; dar înlăuntrul țării, printre pereții bazaltici ai riului Santa Cruz, am dat

peste o regiune locuită de stoluri întregi. Era un spectacol măreț pentru cel care, pe neașteptate, se urca pe marginea cîte unei prăpăstii; el putea să vadă cum douăzeci-treizeci de asemenea păsări uriașe plecau în zbor greoi de pe locul lor de odihnă, pentru a se roti departe în cercuri maiestuoase”.

Nici nu termină bine de citit, că se și ridică în coate Ishmael-Macek pentru ultima dată, apucă să zică „ia, mai dăi, mă, dracu” și-și dă ultima suflare, timp în care ortacul său croitorul Ruiz, cel doritor de o encomienda, îl trage dintre dușacuri și îl dezbracă pentru spălarea rituală, înainte de venirea părintelui Mihail Flasc-Târcodava cu abatele dominican Zacarias, cufratele Micoară, predicatorul, cu fra Rufino, călugărul minorit. Nu departe de coliba lui Ishmael-Macek apucă să mai întrebe cât e ceasul Chițu Vasilică și se lasă pe o rână, face din mână un semn ciudat și arătarea știută toată vremea ca fiind Chițu-Vasilică-Ieșit-la-Șpațir-cu-Tușa-Creața (nu se știe dacă este un personaj sau sunt două personaje într-unul singur) își pierde rostul, Tușa Creața se pierde indistinct împreună cu ortaca domniei sale, seniorita Maria Isabel Pilar, cârciumăriță. „Și cât zăsărăți că este ceasul”, întreabă și adjunctul Găvruță, și El coronel Luis îi spune că e amiaza, așa că adjunctul se lasă pe spate, nu mai poate, nu mai are chef, moare și el, vin popii! Între timp contesina se răsuțește în pat către puținii aristocrați, nobilii din orașul de colibe, dușacuri și lepedee ude pe nume Ciudad del Rey Felipe, face o metanie, sau, o din asta, cum îi zice, așa cum face soția lui nenea Pipi Pei la doamna regină, la castel la Săvârșin, cât mai erau ei acolo înainte să-i zogonească rușii lui Stalin despre care s-a făcut mai apoi cântarea studentească „Mă Stăline, fătul meu, mă, Ardealu nu-i a tău”: o piruetă, o înclinare cu piciorul drept (sau stâng) după cum îi vine la îndemână ăleia care execută treaba (în cazul nostru nevasta lui nea Pipi Pei, care mai târziu va ajunge să cânte tenor liric la corul sindicatelor de la uzinele populare Vagonul din Arad, imnuri despre brigăzile de tineret de la Salva-Vișeu). Și cum zic, face mătănie contesina între două reprize de ropote de moarte, îi trage o piruetă, cum dracu îi zice, o riverență, anume la Majestatea Sa Antonie de Tounens, despre care avem un ditamai catamaranul, cu

Jean Raspail timonier, despre care se poate spune cum că ar fi cu „panoramic views, exceptional natural ventilation, a vast forward cockpit with removable tables and sunbathing area” precum catamaranul Bali 4.5 (www.bali-catamarans.com). Acest catamaran se numește *Moi, Antoine de Tounens, roi de Patagonie*, (Albin Michel, 1981) în care Antoine este așa cam cum fu Erji-Tante pe vremea lui Stalin, tanti avea optzeci de ani și cum fusese pe vremuri grofiță în rang de contesină, asemenea ăsteia din Șiria, era obișnuită să aibe de-a face cu autoritățile. Pe vremuri șolgăbirăii din *Osztrák Birodalom és Magyar Királyság*, adică *Kaiserreich und Königreich Österreich-Ungarn*, mai pe scurt *Donaumonarchie*, o așteptau la trăsură, o ajutau să se scoboare și cu multă deferență o duceau la sala de primiri a Primăriei orașelului Lippa. Pe vremea lui Stălin fu de mirare că n-au arestat-o că venea la fel de falnic (și tot cu trăsură) la Sfatul Popular Lipova, dar nimeni nu o primea, și desigur că ar fi ridicat-o serviciile miliției dacă n-ar fi socotit-o cam zăludă (au și redactat un raport în acest sens), așa că au lăsat-o să-și facă mendrele. Baba octogenară contesină Erji-Tante venea pomădată pe obraji, rujată, cu părul coc, de culoare roșcată, ca la oile seine, cu o aluniță în obraji făcută cu creion dermatograf, cu sumnă de grofiță, și cu evantai pe care-l fluștura cu meșteșug. Desigur că noua stăpânire n-ar fi ținut seamă de faptul că băboaca era săracă lipită, că trăia din mila-nu-se-știe-cui la Azilul de bătrâni de la fosta mănăstire franciscană. Venea la Sfatul Popular adusă de baciul Ilie Șoimoșan, căruțașul Azilului, stătea sus pe capra cociei de parcă ar fi mers cu trăsura pe Ringstrasse în Viena. Așa era Erji Tante, cam precum se arăta în clipele de urmă contesa Antonia Buhuș de Șiria însoțită în ropotul de moarte de camerista contesinei Díaz Corralejo y Gaston care veghea la patul cu bulendre pe când Antoniei, în clipa morții, i se arăta viața lui Antoine de Tounens, cel doritor de măreție regească, asta de pe vremea când, prunc fiind, a fost dus de tatăl său, fie iertatul Jean Thounem, țăran mijlocaș, sau paore, din cătunul La Chèze în cocie la târgul Périgueux, cam cum ar veni de la cătunul Pătârș la piața din Făget sau Lipova. Să mai spunem că Antoine de Tounens fu cel dintâi rege al tâlbocilor araucanieni și onas din Patagonia. Mic fiind, ne

spune timonierul Jean Raspail în romanul-catamaran *Moi, Antoine de Tounens, roi de Patagonie*, (Albin Michel, 1981), călătorește în căruța familiei la târg cu tatăl său care îi povestește despre strămoșii lor. Cu toate că acum sunt țărani săraci, în urmă cu sute de ani, ce spun?, cu o mie, strămoșul lor fusese prinț, din stirpea Thounem, urmaș de celți din Galia romană, cu moșul dintâi un vrednic senator care se chema Tonantius Ferreolus (cf. long. 30°54'00"E, adică pagina 33). Ascultând vorbele acestea în șireghea din cocie, în drum spre târg, în sufletul și mintea lui Antoine a răsărit dorința de a deveni mai mult decât prinț, anume REGE ! Ehe, i-a spus tatăl său când l-a auzit vorbind asemenea lucruri, nu-i lucru ușor ce vrei, vezi că la noi în Franța, regii nu se mai caută, nu mai au nici o onoare după ce l-am scurtat de cap pe grăsocul Ludovic al XVI-lea la revoluție, așa că taci din gură, știm doar noi doi, înțelegi că și mie îmi sunt pe suflet regii și casele regale, dar nu-i de vorbit prea multe despre asta. I-a spus tătâne-său cam cum vorbea pe ferite nea Pipi Pei la cafe barul nou ridicat de puterea populară în Lipova, acolo stăteau de vorbă cu feciorii adolescenți care-l ascultau cu multă voie bună, printre ei viitorul mus Gigi, frații Pele, Gâbu. Nea Pipi Pei le spunea despre rege cum l-au zgonit rușii din țară, asta chit că el activa cu abnegație în corul sindicatului de la fabrica Vagonul din Arad unde interpreta cu frumoasa lui voce de tenor liric cântări despre însuși Stalin și poporul rus.

*

Unii zic că populațiile tălâmboace ar fi pierit, pe lângă bolile dobândite de la europeni (așa cum se cuvine tuturor nativilor precolumbie-ni) că ar fi dispărut și din cauza acestor depresii care le-ar fi tăiat pofta de împreunare pentru facere de prunci. Baba Chițorana împreună cu Maria Isabel Dolores, croitoreasa, susțin că sămânța lor ar fi ajuns stearpă din cauza acelei tristeți fără margini care-ți rupea inima: erau așa de năcăjâți că nu se există om pe fața pământului asemenea lor. Să mai spunem și ceea ce susține răpăosatul José Emperaire, arheologul și etnologul, care a pierit într-o prăpastie în anul 1958 în apropierea munților care vegheau peste ruinele lui Ciudad del Rey

Felipe, orașul în care trag ropot de moarte căpitanul Ahabu cu Andrès de Viedma, care s-a zăluzit de tot, după spusele lui moș Drulă cu brutarul Remigio, și umbla mai mult singur prin piața ruinată cu steagul Majestății Sale regelui Felipe printre colibele cu muribunzi și striga despre minuanțele înfăptuiri care se vor împlini cu voia Regelui, și a bunului Dumnezeu, a Fiului Său și a Preacuratei. Tălâmbocii au pierit nu numai din amărăciunea lor prăstă fire, ci și din cauza prostiei popilor. A călugărilor. A predicatorilor și a misionarilor care s-au năpustit asupra lor. Asta strigă de pe patul de moarte Oprea banditul cu magicianul cartofor Sofronio dar și ajutorul de cioban Ciobu cu văcarul Trifón întrucât ei, lotri fiind și oameni certați cu legile, nu iubesc deloc clericii și popimea de nici un fel, așa că le strigă părintelui Mihail Flasc-Tărcodava cu abatele dominican Zacarias – un apropiat al celebrului abate Picot, capelan al regelui Franței Henric al II-lea, dar și fratelui Micoară, predicatorul cu fra Rufino, călugărul minorit. Zic: „mă, popime, ați dat buzna peste oamini ăștia de le zice talâmboci ona și i-ați prăpădit cu zile, le-ați stricat traiul lor de la facerea lumii, că ei de mii de ani au umblat prân locurile astea goi și doar cu blănuri de capră guanaco pe ei, și voi i-ați îmbrăcat în haine de-ale noastre, în postăvuri și pături de cal care s-au umplut de apă de la lapoviță, buragă și ceață umedă, că numa' bine au stat hainele ude pe ei și au căpătat troană și răceli și guturaie ce n-au avut ei niciodată, și de aici li s-a tras moarte. I-ați băgat în case de lemn și pe urmă, când au ieșit ei în luntrițele lor la pescuit și la căutat scoici, i-a prins frigul, că dacă stai în casă e una, dar dar când ieși din casă simți frigul, așa cum spune și Ciobu, ciobanul, că el iarna nu se bagă în casă deloc, doarme în tohoarca din blană de oaie direct pe neaua câmpului. I-ați prăpădit cu zile, zic Oprea banditul cu magicianul cartofor Sofronio dar și ajutorul de cioban Ciobu cu văcarul Trifónși pe urmă tușesc și se duc la Domnul. Cine știe cum se vor fi prezântat ei la Judecată. Asta nu știe nime-n lume, vorba lui moșu Cuza cu dulgherul Jorge cu bardă și joagăr, care asta spun înainte de a răpăusa prin cea de pe urmă suflare.

*

Să mai spunem la Epilog și isprăvile lui Iulică Popper, românaș evreu de-al nostru, care s-a arătat epic chiar la începutul romanului. Iulică fu, după unii, un genocidar al tălâmbocilor pe când a fost el guvernator urmaș al lui vodă Viedma. Există niște fotografii cu puști și un tălâmboc mort, pușcat ca mistreții pe care-i vâna domnu maior Popa cu marhadoktor Vladi pe dealurile podișului Lipovei. Popper a bătut bani ai Patagoniei și a fost ca falnicul prinț Orlie Antoine de Tounens, devenit regele Antoine I al Araucaniei și Patagoniei. Să nu uităm să zicem că amândoi, și Antoine, și Iulius Popper, s-au pogorât cu fălnicia știută a marelui Hidalgo pe pasarela galionului Primera Edicion pe a cărei copastie cineva a scrijelit din briceag *El ingenioso hidalgo Don Quixote de la Mancha, Madrid, Juan de la Cuesta, 1605, pet. in-4* – minunăția cu punți suprapuse, cu rânduri de ferestruici pentru tunuri, cu sculpturile alto-relief, ca o mobilă din mahon. El însuși a fost ajuns de moarte că a sfârșit în Buenos Aires. Avea 36 de ani în anul 1893. Autopsia face vorbire de un infarct, gurile rele vorbesc de o crimă, o posibilă reglare de conturi. O soră a lui Julius piere și ea omorâtă în plin regim stalinist în București, ucigașii căutau aurul pe care fratele ei l-ar fi găsit, credeau asasinii, prin nisipurile din Țara de Foc. Așadar moartea este prin tot locul, se zbenguie, chit că asta nu înseamnă deloc că altfel și altmintrelea ar fi altfel, și că ea CUCOANA DE EA, nu ar fi peste tot la fel, numai că, atenție la ce vă spun acum, la încheiere de drum, de expediție și de zânvoleală, le strigă ca pentru ultima oară căpitanul Ahabu de pe teugă goeletei – și seamănă el în chiar acele momente cu tizul său pe când le vorbește celor din echipaj despre namila de balenă și mai apoi bate cu ciocanul în lemnul corăbiei un dublon de aur pentru isprava celui care o va zări cel dintâi – și cum spun la fel agrăiește și Ahabu al nostru la capăt de drum, le spune celor slăbănogiți de prin colibele orașului muribund Ciudad del Rey Felipe (sau cum i-o fi zicând), le spune că de-acum gata, se apropie de capătul drumului și musai să se pregătească de clipele cele de pe urmă, la vremea ropotului de moarte, atâta vreme cât zbenguielele CUCOANEI nu se astâmpără. Și reia Ahabu: peste tot, cinstiți corăbieri, bântuie moartea, dar niciunde n-a fost să fie ca

aici, pe aceste meleaguri când a stins un neam întreg cu tot cu prunci, luntrițe, zile și nopți, frig și lapovițe în care au trăit ani de zile, ce vorbim, mii de ani au trăit în frig și posomorală și n-au fost biruiți, abia acum, la anii aceștia de pe urmă s-a petrecut stingerea tălâmbocilor care s-au lăsat deodată pe tânjală, i-a apucat o asemenea tristețe care le-a lăsat stearpă sămânța și n-au mai făcut copii, ba unii zic că nici imbold spre obșteasca împreunare n-au mai simțit.

*

După cum se vede, doar notabilitățile au mai rămas în viață care, așa cum se cuvine, se vor duce ultimele de pe corabie: au pierit poporarii, hoții, golanii, workării, alde moș Spicu și moș Drulă, alde Găbu, alde alții, și au rămas doar câțiva dintre cei cu multe răspunderi și capacitate de pricepere (cu excepția, ciudată!, a țiganului Iani cu metisul Teopisto) să se holbeze la apariția de final a unei falnice fregate comandate de tânărul istoric José Luis Alonso Marchante care le-a strigat tare de pe carlingă: „ascultă, stimat public avizat, nu e deloc așa, eu aici pe fregata asta cu numele *Menéndez rey de la Patagonia*, Año Edición: 2014, Editorial: Catalonia, ISBN: 9789563243079 vă spun și comand foc din tunurile mele care spun adevărul istoric, așa cum l-am dibuit ca din întâmplare în marea ocean pe nume Biblioteca Nacional de España, acolo am descoperit bătrâna corabie *30 años en Tierra del Fuego* (Buenos Aires:Eds. Peuser, impresión de 1956. 363 p.:il.; 23 cm) sub comanda vrednicului de pomenire Alberto de Agostino, explorator, naturalist și drept Cuvios misionar salesian. Spunând astea a ridicat tânărul timonier, istoricul José Luis Alonso Marchante, brațul drept și tunurile de pe fregată au bubuit în liniștea posacă a golfului: „am verificat și am găsit mârșăvia, minciuna și ceața pe care le-au produs autoritățile pentru ca navigația să sufere din lipsă de vizibilitate și să dea erori profitabile regimului din Chile și din Argentina, am găsit în jurnalul de bord al cuvioșiei sale părintele De Agostino, reeditat în 2013, absențe, cenzuri, și pot spune (în acest moment istoricul a mai ridicat o data brațul drept și tunurile de pe fregată au bubuit năprasnic în tăcerea lugubră a iernii australe, stârnind zborul și găgăitul speriat al găștelor pe nume Coscoroba blanc, care trăiesc pe lacul cu apă

dulce din preajma cetății Ciudad del rey Felipe, nu departe de colibele muribunzilor care asistau muți la apariția acestei falnice fregate) și a continuat timonierul istoric să strige, că nu e deloc așa cum ar vrea autoritățile din Punta Arenas să lase lumea să înțeleagă, nu au pierit tălâmbocii ona și selknam din “ignorante glotonerie”, care s-ar traduce printr-o foame ieșită din țâțâni, că adică atunci când misionarii și bunii fermieri le-au adus de mâncare omenească, gătită, ei au mâncat până au plesnit, cei care au rămas vii s-au apucat să se lupte între ei, alții s-au dedat pe ascuns la canibalism, adică se mâncau între ei, nici mai mult, nici mai puțin. Pe urmă i-a apucat o asemenea nostalgie a sfârșitului, o depresie fără capăt care le-a distrus sperma și i-a lipsit de chemarea împreunării. Nu a fost deloc așa, strigă istoricul. Cel care le-a stins neamul nu este nimeni altul decât însuși José Menéndez, marele proprietar de terenuri, sau latifundista, cum se spune cu vorbele locului. În extremitatea sudică a republicii Chile prin anii 1900... atunci (din nou au răsunat năprasnic bubuiturile tunurilor) acest genocidar a început să-și extindă pământurile, a angajat ciobani, dar și pușcași cu arme Mauser: îi avem fotografiați așa cum să molăreau¹ vânătorii din filiala Șoimoș a Asociației Județene de Vânătoare și Pescuit Sportiv Arad, iarna, pe valea care duce la cabana Debelagora din munții Zarandului, comitatul Săvârșin, și beau răchie, au aprins focul în pădure, se vede neaua de sfârșit de februarie, și lângă ei, în loc de leșul unui tălâmbok sau măcar urechile lui, ca dovadă a morții bine executate, se află un ditamai porcul mistreț puscat de dom’ maior Popa de la Comisariatul raional Lipova cu pușca sa producție din Cehoslovacia. Mă, să nu ne credeți pă noi niște proști neștiutori, om fi noi pă ducă, în ropot de moarte, în colibe vai de ele, că trece prin acoperiș moina și lapovița, da’să nu credeți că nu știm, strigă abia auzitcambuzierul Mermelegu cel fără ortac, știm prea bine, bolborosește în vreme ce de afară sună trâmbița spartă a cătanei care-l însoțește pe vodă Viedma, slăbănog ca moșul Coabi, cantorul de la biserica din Radna, cu ochii holbați, cu o bâta în care se proptește ca să-și țină rangul într-o mână și în cealaltă

¹ molări, molărăesc, vb. IV (reg.) a zugrăvi, a fotografia. Sursa: DAR (2002)

cu praporele zdrențuit al cetății, cu stema regatului majestăților lor catolice Filip și doamna lui. Mă, oameni, strigă în larma stinsă a tobei cu vocea de ropotaș Mermelegu, mă oameni: aici la nici o sută de mile de Punta Arenas se află insula Dawson, voi credeți că noi nu știm ce-i acolo, că Dawson e ceva ca lagărul de la Ausviț, că pe vremuri, acum o sută de ani, între 1889-1911 a fost aici misiunea saleziană San Rafael unde au fost aduși cu forța din luntrițele lor tălâmbocii ona și selknam, și îmbrăcați cu haine second hand care au stat ude pe ei de la ploi cu mazărice, aici au pierit ca să lase loc la afrikaanerii veniți din Transvaal ca să crească oi pe care tălâmbocii le socoteau un fel de capre de-ale lor guanaco și nici nu știau că oamenii au avere, că unii sunt avuți și alții ruți în cur, că ei fiind toți săraci vai de mama lor nici nu știau ce-i aia să ai, nu socoteau că unii au și alții n-au, așa că au crezut că oile li se cuvin și le-au pus pe jar, pe urmă au fost pușcați, li s-au tăiat urechile și au fost aduse perechi-perechi la taica Menendez de vânători de la AJVPS Punta Arenas. Credeți că noi nu știm, macăr că suntem ropotași, adică pe moarte, ba poate că tocmai de aceea știm tot ce s-a întâmplat. Știm că mult iubitul și stimatul Augusto Pinochet căruia i se potrivește poezia lui Nicolae Dragoș pentru Nicolae Ceaușescu (Ne e cârmaci, prieten și e steag/ Sub care țara își adună vrerea,/ Simbol al unității-n liber veac, / și cutezanța faptei, și puterea”) a organizat pe insula Dawson, după ce pieriră aici tălâmbocii, în anul 1973 un fain centru de detenție pentru deținuții politici.

Mai știm, chiar așa pe moarte cum suntem, despre filmul *El Botón de Nácar* al domnului regizor Patricio Guzman care a rulat, pe vremea mandatului lui Vlăd George, președintele *Asociației Vânătorilor și Pescarilor Sportivi Arad*, la un mozi din Madrid cu aplauze și multă supărare din partea publicului împotriva genocidului tălâmbocilor.

Felix Nicolau

De la noi la Ananghia

NINGEA MĂRUNT ȘI EXACT conform prognozei. O senzație de mare securitate și încredere, în pofda gerului mușcător. În fața Palatului Prefecturii copiii turnaseră găleți cu apă rece, ca să se facă ghețuș. Pentru prefect. Persistau acolo și câteva gherete cu vin fiert. De la distanță nu-ți puteai da seama: roșu? alb? La mulți ani! auzi din spate. Și se trânti pe burdihan.

&

Nu se pune nimeni cu el! Plecase de al naibii de jos, de la târțița găștii. Cred ăștia că scapă de el cu una cu două? Nu pusese el Instituția pe roate? Nu sporise spațiul lucrativ cu 1000 m²? Nu zăpăcise el de cap atâtea inspecții? Ce dreac, băi puțelor! Păi nu cunoaște el tot ce mișcă-n lumea bună? Pe cine nu cumpără el? Cu cine nu se duce el în insule?

Dar Gonero nu era așa decât pentru cei care nu-l cunoșteau profund. E imaginea pe care i-o creaseră dușmanii. Dar ce dușmani putea avea o ființă atât de calină ca el? Ajungea un zâmbet mustăcit și orice procar se transforma în heruvim. Răul i-l făcuse media:

Felix Nicolau,
critic literar, poet,
prozator, București

atâtea articole elogioase, atâtea emisiuni despre sufletul lui bun. Rău îi făcuseră și academiile: premii peste premii, proiecte, simpozioane, distincții, ehei! Ce să mai zici de notabilități: toți îl iubeau, îl invitau, îl făceau cetățean onorific.

Și el ce-și dorea? Doar o curte miiiică în Bacăul de Jos, trei pruni în fața casei și o tricicleta cu coș suficient de mare cât să poată aduce două lubenițe de la Râmetea. Da, asta-i viață! – să nu-ți dea norocu' cât poți duce, că-i vai de capu' tău!

%

A sosit delegația din Malaezia. Ce facem cu ei?

Cum ce facem cu ei? Îi poștești în Salonul Academic, crăcănatule! Săru'mâna, să trăiți!

Sări din hamac și se opinti până la oglinda cu ramă ca de 5 cm, din aur. Văzu acolo hotărâre, șarm, leadership. Se extrase din capotul de brocart și își montă un costum din șerj cu cravată toledo. Trase două ghiuluri pe mâna stângă, cea mai frumoasă, și bombă pieptul plat.

%

Când se deschiseră ușile enorme al Salonului Academic, toată delegația se trânti îngrozită cu moaca la parchet, numai ambasadorul se mulțumi să cadă în genunchi. La prima vedere, părea un bărbat firav, în trandafirul vârstei, dar cu ochi strălucitori de șiretenie. Pe țeasta lui n-am putut distinge mai mult de două șuvițe în formă de spic de orez.

Cât?

Oricât!

Ai decât lingăii ăștia cu tine?

Cred că da! (glas terorizat).

Păi ce naiba faci cu cimpanzeii ăștia doi? Nu-ți ajunge nici să lansezi o carte de poezii cu ei – -(clipă în care paralizează cu brațul stâng azvârlit spre candelabru, unghiul fiind de ~47°).

Își aduce aminte că în târg e o lansare de carte și e posibil, deși de necrezut, ca vreo secretară din Instituție să se fi dus. Fără acordul lui!!!! Clic-clac, clic-clac pocnește din ghiulurile stângi și trei spioni

mărunței dolofani roșcați cu perciuni zdrahoni gudurei nemiloși chiar feroci glisează de după fotolii.

Unde?

Casata!

Cofetăria sau lebreria?

Firește că librăria, gânsacilor! Valea!

Apoi se liniștește, se sprijină cu o mână pe creștetul ambasadorului ingenuncheat și încrucișează picioarele. Țăla imediat își dă seama că e semn de bunăvoință și cutează:

Pe lângă autostrada 70 câte 7 ori 7.

Aham! Poate mi-i poluezi! Fiecare al cincilea îl tai la ureche să-l recunoască consilierii mei.

Aoleu! Păi nu era vorba de fiecare al șaptelea?

Habar n-ai! Ești tâmpit! Malaezian mucegai!

Există și în Salonul Academic o oglindă la fel ca aia din birou și ea îl arată glorios Artemis, zeița vânătorii și a berii de mănăstire Abbaye de Vaucher de l'Escaladieu.

%

În Ananghia sosește ministrul Grigore al XV-lea, al Artelor și Chitanțelor. În ciuda faptului că nu mai deținea mustața și perciunii de acum 15 ani, încă avea influență în birourile de la etajele 2 și 3 ale Ministerului. Gurile bogate susurau că influența îi parvenea de la anumite secrete despre diverși demnitari și notabilități, pe care le păstra într-o cutie metalică de napolitane, cu încrustații de Beijing.

Cărui fapt i se datora vizita surpriză a ex-ilustrului personaj? Ceva oficial nu prea părea să fie, dacă ținem cont că BMW-ul 20d x Drive Gran Coupe M Sport Edition nu era urmat decât de cinci călărași pe armăsari de tracțiune, două coafeze și trei buldogi cu studii în străinătate și în domeniul gurmăderiei. De altfel, se și cazară toți la pensiunea *Roua vieții* din cartierul mărginaș Bilamaca.

Subversiuneeee! Fulgeră în capul lui Gonero. Șantaaaj!

%

Rămase, așadar, cum fusese stabilit în Salonul Academic: turmele urma să fie strecurate pe sub autostradă și însemnate la ureche „dnei

WÇ”. Bestiile erau rasă pură de Seul și puteau lejer obține un preț triplu pe ele la sud de Bratislava.

Mai important era că spionii Instituției descoperiseră patru secrete ce participaseră în ultima săptămână la două lansări de carte și de film fără ca cererile să le fie parafate și semnate. Una dintre ele era chiar nevasta comisarului-șef. Orice insubordonare are și avantaje: avea de multișor un om pregătit pentru funcția respectivă.

%

Marina dragă, da' ridică odată receptorul ăla!

E pentru dvs, de la Interne.

Alo, da, cine-i acolo?

Săru'mâna! Petkoff la telefon. Am aflat ce caută în Ananghia Grigore al XV-lea.

Hai nu mă-nnebuni! Dacă doar inventați ca să-mi faceți pe plac, vă dau în judecată, vă las fără sediu!

Am înțeles, săru'mâna! Da' nu vă pot spune prin telefon ce și cum. Ne ascultă ăia de la Externe.

Restaurant *Marmelada*, cinci jumate fix.

Adică la...

Da, idiotule!

%

Sub acuzația de plagiat, care era la modă și li se arunca-n cap și femeilor de serviciu, Grigore al XV-lea venise să demaște afacerea cu coridorul migrației turmelor pe axa Seul – Ananghia – Bratislava. De unde aflase? Hm, el nici nu-și mai pusese întrebarea: trimisul malaezian fusese deja deportat la Beliş, la împletit cocaină, iar celor doi însoțitori li se schimbaseră sexe. Între ei. În vremuri de trădare nu mai stai pe analize! Dacă belim belengheru', apoi să-l belim cât e tânăr!

Mai întâi se gândi cine e doamna Grigore a XV-a și câțiva gudurei de noapte făcură rost și de info asta. După ce îi află pasiunile fierbinți, se interesă ce legături județene ar putea avea dna Grigore a XV-a și chiar dibui că se cunoaște cu nevasta unui impiegat local. Or, Marcela

Divan îi era datoare până peste cap de când îi angajase în Instituție doi nepoți, un socru și patru ciobănești germani.

Dna Divan? Gonero la aparat.

Ce aparat? Doamne ferește!

Adică la telefon e Gonero, auzi?

Oooo, domnu' Gonerone! Encantada! Que gustosa convorbire!

Marcela, dragă, te-ai tâmpit sau ce? Ce-mi vorbești mie-n chineză?

Mă știi cu timp?

A, nu, săru'mâna! De la telenovele, iertare!

Auzi, fată, vezi că trebe să-mi vrăjești o cucoană.

Cucoană?

Centrală.

'Nțeles! Trimiteți-mi un portret în format de robot și o fac eu să parieze la șeptică și insula persoanlă.

%

De-abia se instalase plutonul G15 la Pensiunea *Roua dimineții*, că țărâi telefonul pentru a le oferi o invitație la prestigiosul ranch „Ciudova forever”. Era vorba despre niște posibilități de investiție uluitoare, plus un târg local de cristale Swarovski și perle naturale. Doamna G15 nu acceptă nicio lene a soțului și oferta era preluată într-un sfert de oră.

Și dacă e o capcană? mai tresări el.

Ce capcană, beibi, la o chestie sătească? Se mai cheamă și „Ciudova forever”! O să ne distrăm rupere și tu o să te înfoi de ciorbă de burtă. C-ești copil?

%

De pe robotul telefonic al domnului Gonero:

„Stimat și respectabil domn, vă raportează con sumo gusto că doamna G15 a fost pe deplin satisfăcută de veioza bătută cu cristale Swarovski și de cele două călimări cu perle naturale băștinașe. Onorabilul G15, deși la începutul vizitei foarte agitat și perseverent, s-a relaxat total și și-a adus aminte că la plecarea din capitală a uitat geamul de la bucătărie deschis. Deci nu a mai putut să rămână dincolo de două zile și ne-a părăsit cu mare întristare. Ay caramba! Doamna G15 o să vă

viziteze mâine la Instituție să vă povestească despre un nepot extrem de talentat, Dorel jr. al XVI-lea. Cu multă multă stimă, Marcela!

%

Pe data de 24 martie, două avioane de tip Covasna au lovit în plin clădirea cu turn a Directoratului Instituției. Singura supraviețuitoare a fost secretara adjunctă a secretarei-șef, Gherghina, care a fost proiectată în turla bisericii de rit sirian, cea cu orgă austriacă. Mulți funcționari, ca să scape, se aruncaseră în vid de la etajul doi. Marcela Divan, văzând știrea chiar în seara cu pricina, și-a zis în batistă: poderoso caballero es don dinero! Dar la ce bun? La ce bun? Nu-i ajungea unu' din 7, nu unu' la 5? Eu i-am zis, păcatele mele! Acum ce s-alege de Instituție și de Ananghia?

Abia a treia zi a apărut zvonul că Gonero era, de fapt, în Argentina, bine merci. Sau nu chiar, căci în urma loviturii se dădea ba Elvis, ba Hitler, ba nea Nicu. Trăgea chefuri orientale cu Mossadu' fără teamă, fără prihană.

Ionel Costin

Oanea Prunăului

I

Odată cu depunerea jurământului, lui Ghiță Pogan i s-a luat o piatră de pe inimă. Lac de transpirație, emoționat, proaspătul primar al comunei C. a uitat pe dată cele câteva cuvinte pe care trebuia să le spună odată cu primirea eșarfei tricolore din mâinile secretarului comunal.

Ce-i drept că de două zile tot repeta în gând un fel de discurs dar acum, dezici că a fost ca un făcut, nu mai reușea să vorbească în fața noilor consilieri prezenți și ei la constituirea Consiliului local C.

Mare noroc cu domnul Florea Petrache, jurist la Prefectura din Arad, trimis prin ordin al prefectului la prima ședință de după alegerile din 1996. Că așa cerea legea, să fie om de la prefecură.

Trimisul de la județ a spus el cuvintele de la urmă, atunci când toate erau pe gătate. Mai trebuiau doar votate comisiile de specialitate ale consiliului, un fel de împărțire pe căprării, lucru al dracului de greu de făcut la o primărie comunală. Aici la C., doar doi dintre proaspeții aleși locali aveau liceul făcut. Și ăștia doi erau școliți la

Ionel Costin,
prozator, Arad

fără frecvență, într-un liceu de prin zonă. Aici, la școala din Podgorie, se știa de demult încă din cealaltă vreme, a comuniștilor, că singura mare problemă pe parcursul studiilor, în fapt și cea mai grea, era să te înscrii. Mai apoi din când în când mai veneai cu o atenție pe la școală, la cine trebuia.

Primarul a avut emoții și din cauza alegerii viceprimarului. Mare lucru că până la urmă a fost ales Zărie Lipitor, care era ceva neam cu nevasta lui Pogan, ce-i drept mai pe departe.

După ce moș Zamfiruc cel mai bătrân dintre consilieri, care fusese rânduit președinte de ședință, anunță (la sfatul secretarului) sfârșitul întrunirii, primarul invită pe toți cei prezenți la o mică gustare.

În fapt, încă de dimineață, Gyuri baci, fost măcelar pe la Abatorul vechi din Arad, acum ca la 70 de ani dar încă în putere, puse jos un godac de vreo 80 de kilograme. Până la terminarea „facerilor și desfacerilor” cum le spunea ședințelor bătrânul meseriaș, Gyuri baci prepară jumere și oarece mezeluri: sângerete, maios și tobă care așteptau cuminiți la rece, până dom’ primar dă semnalul. În spatele Remizei de pompieri, pe iarba grasă, sub un nuc bătrân și scorbuos, într-un ceaun fierbea protocolarul gulyásleves. Baba Rica, Gușterița, cum o mai alintau oamenii, bucătăreasă pe la nunțile din comună, nevasta lui moș Zamfiruc, consilierul, servea pe la mese ca o cunoscătoare când la petreceri se nimereau fețe de la oraș. Aceasta venise de acasă cu murături puse cu mâna ei în butoi de dud. Ca să meargă mai bine mezelurile, pe masă erau așezate gogonele și conopidă, castraveți, lubeniță și mere crețeschi dar și faimoșii ardei iuți bulgărești din cei lungi și cârlionțați.

Pe de o parte stăteau și muzicanții chemați să mai învelească petrecăreții. Era o formație din Podgorie care prin ceea ce cânta, ceva la limita manelelor, făcea de răs zona care l-a dat pe Ioan T. Florea, personalitate marcantă în cercetarea folclorului muzical românesc. Dar cui îi păsa, în vremurile astea?

Până să se așeze toată lumea la masă, proaspătul viceprimar Lipitor, roșu la față ca un rac, dete pe gât două păhăruțe de țuică, așa ca la un deț. Ultimul intrat pe ușă, popa Ilie Mărgăoan, parohul din comună, cu

grad bisericesc de iconom stavrofor, un ins cu o barbă mare și încâlcită, face semnul crucii deasupra bucatelor și rostește o rugăciune:

– „Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, binecuvintează mâncarea și băutura aceasta pentru rugăciunile Preacuratei Maicii Tale și ale tuturor sfinților Tăi, că binecuvântat ești în veci”. Amin

Popa Chepeneag, așa cum îl porecleau sătenii, era venit de prin județul Hunedoara, aici într-o parohie mai bună. Pentru mutarea la Biserica din C. pe popa Chepeneag l-au ajutat mult rugăciunile pe care le-a spus, dar mai ales cei trei tăurași făcuți plocon acolo unde trebuie. Porecla popa Chepeneag i se trage de la o pelerină de ploaie cenușie, veche parcă de pe vremea lui Miron Cristea, primul patriarh al României, pelerină pe care preotul o purta de când ajunsese la C.

La sfârșit, după chef, ca toate să iasă bine, se cerea ca omul venit de la Arad, cel care supraveghease foarte atent ședința de constituire la Primăria C., domnul jurist Florea Petrache, să fie însoțit către mașina care îl aștepta pe podețul din fața clădirii. Șoferul prefecturii, ajutat de paznicul din Primărie, a cărat din timp la portbagaj, două plase de rafie pline cu pește proaspăt, crap de prin bălțile comunei, fiecare bucată ca la două kilograme, precum și țuică din comină de 52 de grade, cam la 10 litri. Și ceva vin roșu, cadarcă de Miniș.

După ce Ghiță Pogan, primarul ales de curând, scăpă de toți cei care au fost la înscăunarea sa ca șef peste comună, acesta răsuflă ușurat ca un om care și-a văzut împlinit visul. Se duse în biroul său, în fapt o cameră mai măricică cu o masă lunguiată și niște rafturi ca vai de lume, un dulap de fier cam de pe vremea lui Duțu, primul secretar al Partidului Muncitoresc din C., atunci după 1946.

Primarul se aruncă de-a dreptul pe scaunul de după masă și închise ochii, mulțumit de toate care s-au rânduie în această zi.

Liniștea celui ce nu cu mult timp în urmă jurase credință pentru localitatea unde cetățenii l-au ales, se sparse dintr-o dată de zgomotul ușii care se deschise pe dată.

În pragul ușii larg deschise se arătă Oanea Prunăului.

II

Pe numele lui din catastif Ioan Zbârcea, cel intrat de curând în biroul proaspătului primar nu căută privirea alesului. Ochii ageri și vi-

cleni, ca de vulpe, se opriră într-un târziu pe perete. În spatele biroului de primar se afla un tablou cu noua stemă a României de după 1989. Cuiul de care era atârnat tabloul era cel de demult, vechi și ruginit, numai tabloul cu Ceaușescu într-o ureche nu mai era la locul lui.

– Să trăiască dom primar, aruncă Oanea Prunăului.

Vădit surprins, primarul Ghiță Pogan, încercă în timp ce căuta un răspuns la salut, să înțeleagă și vizita celui mai viclean și unsuros om din comună.

– Mulțam faină, îngână primarul un răspuns scurt.

– Mare lucru că te-am găsit în așe zi mare, continuă noul venit cu un surâs șiret care-i dezveleau dinții albi, puși de curând la un dentist de la oraș, de la Pâncota. Numai că ar fi bine să nu uiți de vechii tovarăși, schimbă dintr-o dată vorba al Prunăului. Că noi vorba aia, am fost bine, ca frații și înainte în celelalte vremuri.

Înainte de toate treburile alea din decembrie 1989, noul primar și Oanea Prunăului au lucrat la oraș la Arad. Ghiță Pogan a fost strungar iar celălalt paznic. Prieteni la cataramă. Amândoi erau angajați la fabrica de Strunguri, fostă Rangheț pe vremea lui Gheorghiu-Dej. Dacă unul era la poartă, apoi nici celălalt nu ieșea din schimb cu mâna goală. Nu exista o stradă din C. unde cel puțin o gospodărie să nu aibă cârnățar din inox făcut de strungarul Pogan și sustras cu ajutorul ortacului.

Apoi cei doi au mai făcut afaceri și după ce comuniștii, de fapt comuniștii din prima garnitură, nu au mai condus România. Ce-i drept că au luat frâiele puterii cei din eșalonul doi și trei din partidul comunist. Tot la ciolan au rămas și foștii securiști, reciclați peste noapte de unul Virgil Măgureanu, care-și zicea profesorul.

– Nu prea te văd citov, zise Oanea Prunăului în zeflema. Îi fi obosât de la atâta paradă. Ori nu ești bucuros să mă vezi?

– Mis obosât, astai tăt, răspunse primarul și se ridică de pe scaun și se îndreptă către masa lunguiață din mijlocul camerei.

– Am venit de la început, că după aia... Io mi-s hârșit în tăt felul de treburi și îs și cunosător. Amu că ești legal și ești în drepturi depline ca primar, eu îmi vreau partea mea, tună dintr-o dată Oanea Prunăului.

– Dară nu ți-o venit vreun gând de cel rău, se sperie primarul și deschise ochii cât cepele.

– Nu-i nici un gând rău, încercă să-l mai liniștească celălalt. Numai că 20 de hectare de vie mi se cuvin să mi se întoarcă mie. Și tu știi asta, nu te mai da mironosiță.

– Aște lucruri se fac în timp, încercă primarul o eschivă. Și apoi fără secretarul comunal...

– Dacă nu te învrednicești să lucrezi repede te zdrobesc ca pe un pui de curcă, se apropie de primar a Prunăului. Deloc te torn cum ai lucrat cu retrocedările după 1990 când ai mai fost primar. Și nu duce grija secretarului comunal, că el pune parafa. Îi omu meu.

III

După „marea trecere”, de la comunism la capitalism sau după cum spuneau sătenii „marea înșelătorie”, în C.-ul anului 1996 cel mai bine o duceau birtășii. În comună erau trei birturi, în afară de cel vechi care era lipit de fosta cooperativă. Șef la birtul rămas din cealaltă vreme era Oanea Prunăului, care îl luase în locație de gestiune încă din primul mandat de primar al lui Ghiță Pogan dintre 1990-1992.

Ieșit din clădirea primăriei, fostul paznic de la Strungul, acum om de afaceri în C., cârmă cu pasul grăbit către strada principală unde era birtul pe care-l avea din 1991.

În fața localului era unul Lazăr, fost secretar de partid la comuniștii din comună, care a făcut școala de ucenici la Atelierele Grivița în București și care povestea mai demult că a fost prieten cu Ilie Pintilie și chiar cu Vasile Roaită, ăla cu sirena.

Lazăr era acum afumat bine și striga la birtășiță, fată tânără de 19 ani, nouă în branșe, care nu putea ține piept înjurăturilor care veneau din gura fostului stălp al PCR-ului din C..

– Nene Lazăre, nu mă înjura. Mi-o zis femeia dumitale să nu-ți mai dau să bei că ai și acasă. Io nu-s vinovată cu nimic.

– Maria mamii voaste de neputincioși, se scremu Lazăr, cu foc în priviri. Dacă amu câțiva ani ați fi îndrăznit, vă zdrumicam pă tăți. Am cunoștințe la Arad dintre foștii tovarăși de partid. Vă închid birtul. Mă duc la Sanepid.

Oanea Prunăului prinse cearta, care era și așa pe sfârșite când el se apropie de treptele birtului.

– Uită-l și pă ăsta, îl luă în primire Lazăr pe noul proprietar al birtului de după 1990. Iacă cine-o ajuns mare mahăr la noi în C.! Ciosu' de la fabrica Strungu' îi amu stăpân. El și cu primaru' Pogan.

– Lazăre, Lazăre, îl luă în primire de-a dreptu' Oanea Prunăului. Dacă te pălesc odată, nici Hristos nu te mai învie a patra zi.

– Vă las dracului, decretă Lazăr. Da' io tăt vă închid duteanu'.

– Închizi tu pă supărarea, zise Oanea.

Patronul își chemă angajata în local iar el se duse în spatele pultului unde după o ușiță mică și-a aranjat un fel de refugiu. Aici în cameră avea un birou și câteva scaune. Un dulap vechi, parcă de când lumea, în care ținea actele afacerilor, sta să se desfacă la cel mai mic zgomot. În vechiul dulap, în afară de patron, nu avea voie să umble numai Vili baci, un contabil bătrân care a mai apucat vremea când funcționarii lucrau cu niște mânecuțe trase până la cot peste haină. În cameră mai era un pat nou-nouț, adus tocmai de la fabrica de mobilă de la Pân-cota, pat care nu scârțâia niciodată.

– Lenuța, strigă Oanea Prunăului către fata de la birt. Ia vină oțără.

– Aicea mis, răspunse birtășița și intră în camera șefului. Mai făceam curat pe podele.

– Adu tu ceva de-ale gurii. Și o litră de vin. Știi tu ce-mi place mie. Mustoasă de Măderat.

– Am înțeles, îngână fata, mirată că-l vede pe patron așa de cătrănit.

A Prunăului se ridică de pe scaunul de după birou și intră în birt. De după tejghea, Lenuța era pregătită să aducă salam de vară și șoancă de casă. Se aplecă să ridice din ladă sticla de vin cerută mai înainte. Fustița și așa scurtă, i se ridică și dezveli niște pulpe, așa ca de fată tânără. Oanea le privi cu jind. Ochii i se tulburară pe dată. Când se ridică, Lenuța înțelese foarte bine ce se petrece.

Bărbatul o luă de mână pe fată și o duse în cealaltă cameră. Fără nici un cuvânt o îmburdă pe patul de după ușă. Nu era prima dată când Lenuța se lăsa iubită de cel care-i era șef. Prunăul nu ierta nimic, nici musca din zbor.

După ce Lenuța își aranjă cât de cât hainele care erau în dezordine și îmboțite, Oanea căută ceva în dulapul cel vechi, după care ieși din birt fără să spună fetei nici un cuvânt.

IV

Oanea Prunăului nimerise bine după 1989. Fostul portar de la fabrica Strungul din vremurile celelalte, era acum om de afaceri în toată regula. Prietenia cu Ghiță Pogan, primarul din comună, l-a adus pe bărbat după șase ani de „capitalism românesc” cu o avere frumușică.

Atunci cu frământările acelea care au început la Timișoara pe 16 decembrie 1989 și care au continuat până prin ianuarie 1990, lumea din C. l-a pus primar pe fostul strungar, pe Ghiță Pogan. Ajuns la primărie odată cu acel Front al Salvării Naționale, care ne-a „salvat” atunci și care poate ne mai „salvează” și astăzi, fostul navetist a făcut echipă nouă de oameni cu spirit democratic cum se cerea atunci.

Printre cei din noua echipă făcea parte și Oanea Prunăului. Împreună au făcut multe în comună. Cea mai mare afacere a fost cu Legea Fondului Funciar, cu restituirile de pământuri.

Aici în Podgoria Aradului, ca de altfel aproape peste tot în țară, pământurile cele bune s-au dat la cei aflați la putere. Cei în drept să-și primească viile îndărăt, ori moștenitorii celor trecuți la Domnul, n-au apucat decât pământ pe la margini de parcele și ăla ca vai de lume. Unul Ioan Danciu, om trecut de 70 de ani, fost deținut politic, cu 10 ani de condamnare din care a executat 9 ani, închis o vreme în aceeași celulă cu Corneliu Coposu la Aiud, a umblat patru ani prin tribunal pentru pământul lui. Și nici legea nu l-a repus în drepturi așa cum ar fi trebuit.

În cârdășie cu Oanea Prunăului dar și cu popa din comună, primarul Pogan a pus mâna pe multe terenuri cu plantație de vie pe care le-a trecut pe acte la diverse neamuri și pe la cei apropiați.

Acum după alegerile locale din 1996, Ghiță Pogan, cu ajutorul lui Oanea și cu cel al lui popa Chepeneag, a ajuns iar primar.

Odată ieșit din birt cu actele în mână, Oanea Prunăului se grăbea către casa parohială aflată peste drum de Biserica din comună. Ioan Zbârcea, a Prunăului, după porecla tatălui său care avea față de copil chiar dacă trecuse bine de 60 de ani, era acum cunoscut în toată zona.

Avea ortaci în toată Podgoria. Se avea bine cu țiganii din C. și din Șiria care în prag de alegeri erau îndrumați cu cine să voteze. Homer Căldărașu, bulibașa cu ochi sași din comună era unul dintre oamenii de nădejde ai Prunăului.

Avea Oanea Prunăului prieteni, notari la oraș, la Pâncota și prieteni politici pe la Arad. Așa a ajuns în câțiva ani să fie un om de temut, de care multă lume trebuia să țină seama.

– Părinte, ești acasă? Încercă Oanea la portița de la uliță.

– Întră fiule, casa preotului trebuie să fie întotdeauna deschisă, se arată pe scările de la intrare, cel căutat, în capul gol și cu șlapi în picioare.

Popa Chepeneag îl primi pe terasa din spatele casei, aproape de grădină. Oanea Prunăului începu:

– Părinte, noi mult am ajutat și mult am umblat până l-am pus primar pă Ghiță Pogan. Am trecut pă la el să nu ne uite, amu după ce s-o gătat tăte, știi cu jurământu'. I-am amintit de dreptul meu. Să treacă pe mine hectarele de vie ce mi se cuvin din împărțeala noastră, aia pă care o știm numa' noi trei. Că d-aia o fost înțălegere, să se respecte.

– Da, drept îi că l-am ajutat, că numai io în Sfânta Biserică, cât am vorbit păntu el... Și ce-i? Întrebă popa speriat că-și pierde și el rându la împărțeală. Nu vrea să-și mulțumească prietenii? Că noi orișicât...

– Părinte io cred că nu, zise Oanea înciudit. L-am văzut pe față că se cam codește. Că secretarul comunal, că dracu, că lacu. Așa o pierdut ca mutu' alegerea ca primar în 1992. S-o retras în găoacea lui, singur ca un cuc. Amu nu mă las. Îmi vreau partea.

– Lasă pă mine că trec io pă la el, ca mâine, poimâine după ce se mai cerne sita la Primărie. O rezolvăm noi, așa cum îi mai bine pentru toți trei. Numai tu, Oane, să nu faci larmă. Că Dumnezeu îi mare. Este scris la Cartea Sfântă cuvintele Ecleeziastului „*înțelepciunea este un adăpost cum și banii sunt un adăpost*”.

V

După vreo trei luni de zile de la întâmplările petrecute, lucrurile la C. au intrat pe „făgașul normal”. Promisiunile primarului Ghiță Pogan

au fost îndeplinite. Oanea Prunăului avea întabulat și figura în Cartea Funciară cu cele 20 de hectare de vie, toată în rod.

Popa Chepeneag, s-a ales și el cu o postată de vie tocmai în locurile cele mai bune, pe de aproape de drumușorul care urcă anevoie către Sfânta Mănăstire Feredeșu, iar mai apoi către Schit. Parohul din C. a mai primit și ceva bani de la primărie pentru renovarea casei parohiale. Tot cu fonduri de la primărie s-a reparat și gardul de la cimitirul comunal, cimitir care orișicând face parte din istoria comunei pentru că aici stau împreună rămășițele pământești ale părinților, moșilor și strămoșilor, strânse laolaltă după ce sufletele lor au trecut prin vămile văzduhului.

Nemulțumiri nu au fost nici din partea alegătorilor din comună care au votat cu primarul Pogan.

Multe case construite după 1989, adevărate pagode, au rămas „în roșu”, asta tot în complicitate cu cei de la primărie. Astfel proprietarii nu trebuiau să plătească taxe și impozite pe ceva ce nu este terminat.

Cât despre celelalte probleme ale comunei care erau urgent de rezolvat, primarul Ghiță Pogan mai avea timp pentru ele. Că doar a fost ales pe un mandat de patru ani.

Cam pe vremea culesului în Podgoria Miniș-Măderat, pe 14 septembrie 1997, în zi de sărbătoare „Înălțarea Sfintei Cruci”, în pergola făcută de curând în mijlocul viilor pe care le avea Oanea Prunăului în podgoria de la C., pe drumul către Șiria, stăteau la povești dar și la „pus țara la cale”, proprietarul locului și Rică Gugu proaspăt numit secretar de stat în Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor.

Cu buletin de Șiria, comuna natală a marelui Slavici, Rică Gugu a ajuns în ierarhia socială foarte sus. Nu-i vorbă că și Gugu era om ambițios și cu dare de mână pentru cei care erau mari și tari în acei ani. Din om în om, din cunoștințe în cunoștințe, noul secretar de stat s-a înscris în Partidul Mișcării Democratice și Liberale. Venit de undeva de prin sud, s-a stabilit la Șiria și cu 10.000 de mărci și-a câștigat un loc de deputat la alegerile din septembrie 1996. A știut unde să bată la ușă.

Acum proaspăt secretar de stat, Gugu era pe pământurile lui Oanea Prunăului și stabileau ultimele detalii în vederea nunții care se apropia

cu repeziciune. Deputatul era în febra pregătirilor pentru cununia fetei sale Ariana, care era programată să se facă pe la sfârșit de lună octombrie, lucru al dracului de înghesuit pentru oamenii din podgorie care erau în plin lucru cu viile și cu licoarea care se naște din „nobilul putregai al strugurilor”, după cum spunea maestrul Păstorel Teodoreanu.

– Mare lucru că m-ai găsit pe acasă, prin vie, îl întâmpină Oanea Prunăului pe deputat. Că amu’ două săptămâni am cumpărat la Păuliș o fabrică de cherestea. Pe bani puțini că fostul proprietar mi-o fost dator.

– Da, știu că te dezvolți, îl gratulă deputatul Gugu. Ai mare putere și influență în toată zona. Eu ca vinitură pe aicea la voi, mai aștept până când mai pun mâna pe niște bani.

– Vin și banii, își dete cu părerea Oanea. Mai ales că ai fost numit și secretar de stat.

– Asta așa-i, confirmă oaspetele. Numai că acum sunt în construcție cu vila pe care am început-o la Șiria.

– Hai să vorbim despre nuntă că și așa sunt prins cu multe treburi, hotărî gazda. Că azi îi sărbătoare și pă aici pă la noi oamenii respectă sărbătorile. Ce ar mai fi de rezolvat pentru nunta din octombrie?

– Am notat tot, îl asigură deputatul Rică Gugu. Ar mai fi de punctat o formație de muzică și un solist mai cunoscut. Fata, Ariana, ar vrea să fie prezenți la cununia religioasă cinci preoți. Și apoi mai sunt și invitații nașilor, adică ai voștri. Toate trebuie să le fac eu.

– Am vorbit cu un solist cunoscut pe aici prin Arad. Este vorba de Binu Teregovan care vine cu formația din C. a lui unu Mareșalu’. Pentru preoți vorbesc chiar mâine cu popa Chepeneag.

– Atunci îi bine că am rezolvat și cu asta, spuse Gugu ușurat. Acu că vei fi naș la fata mea să știi că m-am gândit și la ceva afaceri pentru tine. Aș vrea să te ajut, așa ca o recompensă. Pot să rezolv sus la minister să cumperi Stațiunea Lipova-Băi.

– Ce-i drept că și io am mai săpat pe ici pe colo cu Lipova, recunosc al Prunăului și lăsă capul pe spate îngândurat. Dacă poți să faci asta, dacă io cumpăr Băile Lipova, atunci intri cu mine partener.

– Numai o lună să-mi dai nașule, spuse cu luare aminte proaspătul secretar de stat de la Mediu. Să mă fac și eu cunoscut la minister. Și apoi lasă pe mine.

Ca doi licurici, ochii Prunăului s-au luminat ca în noaptea de Sânzâiene. O altă afacere sta să se întocmească în curând. Că de acum avea protecție nu numai la Arad, ci chiar mai sus la București, în capitală.

Democrația "originală" a prins bine pentru unii, atunci imediat după 1989. Au ieșit la suprafață tot felul de gozuri parcă dintr-un mâl negru și vâscos ca smoala iadului din împărăția lui Scaraoțchi.

Unul dintre aceste pecingini era și Oanea Prunăului.

VI

Câteodată seara pe terasele birturilor, oamenii din C. mai povesteau despre ce a fost odată în comună. Dacă a fost mai bine pentru ei în vremurile din spate, în celălalt regim. Însă niciodată nu ajungeau să gândească toți la fel în privința asta. Cei mai mulți dădeau vina pentru neajunsurile de zi cu zi pe cei mari din politică, pe cei de la București. Alții mai cârcotași criticau și pe mahării din comună. Măcar cu asta au ieșit toți în câștig: puteai înjura guvernul, vorba unuia Mircea Dinescu, poet, aflat printre primii care s-a lămurit cei cu „salvarea” care a venit peste România.

Oanea Prunăului își umfla avutul fără nici o opreliște. Ce-i drept că de-a lungul vremurilor a mai avut unele probleme și cu justiția. A fost reclamat de unii din C., care îl invidiau pe fostul paznic de la fabrica de Strunguri din Arad pentru bănuții adunați din toate afacerile. Că vorba-i vorbă: banii nu au miros.

Polițistul din comună, un om tânăr, de curând absolvent al Școlii de subofițeri de la Câmpina, nu mișca un deget în fața Prunăului. Ce-i drept că omul legii nu dormea. Aduna date și probe pentru o eventuală cercetare a celui care se ținea de blestemății și care avea o influență în toată podgoria.

Pentru cele trei procese pe care le-a avut, Oanea a umblat mult, dar și cu folos. Pentru început, la Judecătoria Lipova a câștigat de fiecare dată. Numai că în două rânduri procurorii au făcut recurs. Dar lasă că și la Arad, la Tribunal, sunt tot oameni. Cel mai lung proces l-a avut cu unul Danciu, fost deținut politic, pentru tulburare de posesie. Și-a luat al Prunăului pe cel mai la modă avocat, pe unul Ioniță Silviuț, foarte căutat pentru vremurile astea de trecere. După un timp, ca la

doi ani de la primul proces, Oanea Prunăului era curat ca roua de pe trandafiri, dintr-o dimineață de lună a lui Gustar.

După 11 ani, adevărată mană cerească pentru Oanea Prunăului, acesta împreună cu încă doi nemți plecați din România prin anul 1985, au ajuns de au cumpărat fosta fabrică de Strunguri din Arad, cu tot cu pământ dar și cu hale și clădiri, toate aflate în cartea funciară pe Calea Victoriei, aproape de centru, de kilometrul 0 al orașului. Acest triumvirat care s-a învrednicit de a pus mâna pe o întreprindere, care în celelalte timpuri era mândria orașului, cu multe contracte în multe țări nu s-a oprit aici. Cu ajutorul lui Oanea, cei trei au pus la fosta Strungul o afacere cu subansamble de automobile pe care le vindeau prin Ucraina și prin Rusia. Mulțumiți erau și nemții reveniți în Arad, care cu bani puțini, au cumpărat acțiunile primite de foștii muncitori prin celebra metodă MEBO și au reușit să pună pe linia de plutire o afacere prosperă, care avea de acum multe contracte. Unde până mai ieri, Întreprinderea de Strunguri se zbătea între viață și moarte, fără contracte, fără nici un orizont și cu datorii multe la stat, acum cu ajutor venit de la cei care erau prieteni ai Prunăului, aceasta a ajuns să fie profitabilă.

Și uite așa, Oanea Prunăului, fostul paznic de noapte de la Strungul, a ajuns după câțiva ani, să se întoarcă la același loc de muncă. Însă acum ca patron.

(Această proză scurtă este o ficțiune.)

Dumitru Vlăduț

Ioan Alexandru în ediție critică*

POET IMPORTANT al generației '60, cu rol însemnat în modernizarea liricii românești postbelice după etapa antipoetică agresivă a realismului socialist, Ioan Alexandru nu a avut până anul trecut o ediție critică a scrierilor sale. Acest neajuns a fost înlăturat de Alexandru Ruja care a oferit o astfel de ediție în două volume a operei poetice a autorului *Imnelor* apărută la Fundația Națională pentru Știință și Artă, în colecția „Opere Fundamentale”, coordonată de Eugen Simion. Dintre confrății de generație poetică ai lui Ioan Alexandru numai Nichita Stănescu și Marin Sorescu stăteau mai bine, primul având o asemenea ediție în șase volume, iar cel de al doilea una în șapte volume tot la Fundația Națională pentru Știință și Artă.

Alexandru Ruja, critic și istoric literar bine cunoscut, cu experiență în alcătuirea de ediții, știutor îndeaproape

Dumitru Vlăduț,
eseist, Timișoara

* Ioan Alexandru, *Opere, I-II*. Text ales și stabilit, note, comentarii, variante, cronologie și indici de Alexandru Ruja. Introducere de Eugen Simion, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2015

al valorii unor astfel de înfăptuiri, care a scris și câteva bune studii despre Ioan Alexandru, reunește în două volume de peste trei mii de pagini întreaga operă poetică a autorului *Vămilei Pustiei*, inclunzând astfel unsprezece cărți tipărite în timpul vieții acestuia, la care adaugă 47 de poezii din reviste, neintroduse în volume. În *Notă asupra ediției*, criticul timișorean explică principiile realizării ei, principii desigur corecte. Importantă ca gest de tezurizare a valorilor literare, precum și ca act de istorie literară, această ediție este o reușită prin respectarea atâtor exigențe pe care o astfel de întreprindere le reclamă.

Seriozitatea istoricului literar iese numaidecât în relief în capitolul *Note, comentarii și variante* unde sunt indicate apariția prima oară în reviste a fiecărei poezii, cu precizarea numărului, datei și paginii, diversele variante, opinii ale poetului despre ipostaze lirice în unele cazuri. Cum o evidență a colaborărilor autorului *Vieții deocamdată* nu există, Alexandru Ruja a investigat colecțiile de reviste, îndeletnicire evident mult cronofogă.

O înfăptuire a editorului ce trebuie și ea remarcată este *Tabloul cronologic*, veritabilă micromonografie biografică, inclunzând reperele esențiale privind existența și activitatea lui Ioan Alexandru. Pentru aceasta istoricul literar a cercetat câteva arhive, presa timpului, corespondența, a chestionat persoane care l-au cunoscut îndeaproape pe cel editat, a recurs la mărturii și la utilul jurnal publicat de poet. Au fost eforturi necesare câtă vreme o cercetare cu date certe nu există până acum, iar cooperarea familiei poetului, deși solicitată, s-a lăsat fără rezultat așteptată. Contribuțiile de istorie literară sunt aici evidente, precum cele privind manifestările lirice ale poetului din faza de început în cadrul grupurilor literare, studiile și formarea în țară și străinătate, călătoriile, dar mai ales întrebările privitoare la controversata înmormântare la Mănăstirea Nicula în locul celei de la Rohia spre care cel ce se săvârșise năzuse în viață, la neimplicarea unor importante instituții slujite generos de poet (Uniunea Scriitorilor, Parlament, Patriarhie).

Alexandru Ruja a atașat de asemenea un amplu capitol de *Repere critice*, util dosar al receptării ample a poetului de către criticii importanți

ai timpului începând cu cei deja în vârstă pe atunci precum Vladimir Streinu, Edgar Papu și de unii scriitori și esești (Adrian Păunescu, Dragoș Vrâncanu, Eugen Barbu). Un studiu extins al sociologului Ilie Bădescu, *Triumful unității de substrat a Europei creștine asupra converșionii sistemice*, apărut în publicația „Tabor”, nr.11 din februarie 2011 de la Cluj, fondată de Bartolomeu Anania, a fost adăugat, cum suntem preveniți, la cererea familiei. Fac parte din aparatul critic al editorului și indicele alfabetic al poeziilor (după titlu și după primul vers), ca și un *Indice toponimic*, cu precizarea volumului și paginii, foarte utili în cercetările istoricilor literari acribioși.

Ediția mai are un studiu introductiv de 102 pagini semnat de Eugen Simion. Criticul, care a dat mai multe studii până acum referitoare la Ioan Alexandru, îi evidențiază locul și rolul particular în interiorul generației '60, urmărește, apelând și la tabelul cronologic al lui Alexandru Ruja creșterea intelectuală, literară și umană a autorului *Vămilelor Pustiei*, furnizează caracterizări critice consistente asupra volumelor acestuia, redeschide profitabil dosarul critic al discuțiilor asupra *Imnelor* și emite interesante puncte de vedere asupra viabilității sau caducității estetice a acestora.

Oricum, ediția lui Alexandru Ruja oferă acum prilejul unei revizitări integrale a creației poetice a lui Ioan Alexandru, scriitor foarte dotat și important al generației sale, interesant și ca existență biografică, bântuit de patima poeziei și de aceea a culturii. Volumul de debut, *Cum să vă spun* (1964), care a avut o primire entuziastă din partea criticii literare, aducea o poezie a definirii eului, a frenetismului participării la lumea miraculoasă a exteriorului, a identificării cu lucrurile și lumea simplă, aceea a spațiului tradițional al ruralității transilvane. El imagina latura solară a realității, fără însă vreo idilizare. *Autoportret*, de pildă, propunea imaginea juvenilă a identificării cu semenii săi tineri dublată însă de conștiința existenței unei jertfe. Se desprindea chiar un rost al poetului și poeziei, anume acela de a distila „în ritmuri această tulburătoare vreme” și tocmai de aceea făcând aceasta „Ion Alexandru din nou entuziasmat / Citește la cenele mie de poeme”. Identificare ori proiecție a ființei în lucruri erau vizibile

în *Ploaia*: „Fă-mă, Doamne, copita unui cal / Ori nezvântat un steag pe-acoperișe // Drum de pământ cu aripile-n fum, / Creangă cu prune roșii ruptă de furtună (...)”.

Elementele au o realitate miraculoasă, sunt pătrunse de un frison, de un suflet, iar protagonistul liric adopta ipostaza de înfiorare, ușor extatică precum în *Izvorul*, unde apare și atitudinea blagiană a mirării și iscodirii sensului lucrurilor. Un vitalist cu râvna cunoașterii care cutreieră lumea luând o înfățișare neconformistă, boemă era de aflat în poezia *O vară*: „Mai mult în gări is de găsit și-n vânt / Întins pe spate către seară / În zori alături de-un copil, / Și după ploaie de-o ghitară, // Somnul mi-l uit oriunde și-n orișice cămin (...)”. Poezia *Adolescent*, destul de amintită în critică, dezvăluia de asemenea trăirea vitalist juvenilă, sentimentul plenitudinii vieții în comunicarea cu vegetalul și cosmicul. Figurația lirică era constituită din poiana largă unde e înălțat focul, lângă care protagonistul stă lungit pe burtă, din frigara cu slănină, pădurea cu zgomote și frunzișul tremurând, stelele, noaptea profundă și totuși reală. Nu fără a uita să precizeze că înălțarea unui astfel de foc este eminamente ardelenească. *Beau lapte*, mult comentată și ea, făcea cunoscută la rândul-i bucuria colosală a apropierei elementarului agrest și frust, care oferă senzația cosmicului și tinereții de zeu, iar *Mânzul*, poezie de asemenea mult invocată de critică, imagina sentimentul înfiorării colosale la nașterea unui mânz, naștere care primește înțelesul întruchipării unei întregi lumi din haos. O seamă de sensuri și atitudini existențiale sunt de aflat în *Sentimentul mării*, mai puțin comentată față de celelalte amintite, poezie în prozodie variată, de la versul liber până la cel în manieră populară. Marea este înainte de toate simbolul vieții plene, tumultuoase, necunoscute, dar și plină de primejdii pentru insul care aspiră la ea. E un teritoriu necunoscut, îndelung cântat de cel pornit în cucerirea lui. Intrarea în acesta, care cheamă irezistibil, înseamnă și despărțirea de copilărie, trăită cu un sentiment neascuns de tristețe și regret, prima iubire căreia i se dedică versuri pline de fervoare în stilul poeziei populare, comunicare cu elementele și sentiment al plenitudinii, dar și impuls spre meditație, deschidere largă a gândurilor spre profunzimi.

Ioan Alexandru este și un poet al elogiului iubitei în imagini pline de grație în piesa *Cum să vă spun*: „Când te ivești în calea mea, / Sub seara plopilor mlădie, / Cu mersul limpede, temut, / Văzduhul lunii se subție”.

Al doilea volum, *Viața deocamdată* (1965), continua și amplifică tendințele anunțate în cel de debut în ceea ce privește spațiul liric, figurația, obiectele lirice extrase din mediul rural tradițional, subliniat ardelenesc. În *Cosmosul meu*, de pildă, el clama aderența la un mod elementar de existență prin laptele bivoului, cumpărat cu banii primiți pe prima carte apărută. Poezia imaginea un vegetal fabulos în Ardeal, cu pășuni înalte până la burta cailor, cu flori, arbori străvechi cu scorburi mari, străbătuți de roiuri de viespi și furnici, totul aflat în devălmășie unde bivoul ar urma să pască.

Acest al doilea volum reunea în mult mai mare măsură poezii ale existenței aspre ori cenușii sau ale unui univers întunecat, involburat și chiar straniu. În *Femeile* este imaginat un impresionant alai al femeilor satului plecând la muncile câmpului în zori cu poveri de mâncare lăsând casele pustii. El ne vorbește altădată de un insolit obicei al căsătoriilor devreme ale fetelor la munte, pețite rapid de un „bade ciudat de departe într-o seară”, în timp ce fata își strânge grăbită lucrurile, își ia rămas bun, petrecută până la poartă de părinți, urmându-și tăcută și resemnată soțul. Sunt gesturi mecanice, fără participare interioară, ca și fără obișnuitul ceremonial în asemenea împrejurări.

Peisajul rural descris la moartea prietenului de aceeași vârstă de cancer este marcat de privativism, monotonie și lugubru: „Pe șosea e balebă de boi, / La sfatul popular țacăne o mașină de scris, / În poarta prietenului meu mort / O sută de ciori negre au înlemnit”.

Acest teritoriu rural arată și o lume a lucrurilor în neorânduială. Cimitirul sătesc, înconjurat cu gard de piatră, are cruci de lemn care cad doar după câțiva ani și sunt furate pentru foc de niște bărbați ciudați sosiți pe iepe călătoare. Locurile mormintelor se șterg prin invazia unor ierburi dese, cum se întâmplă în poezia *Ca în paradis*. În *Iarnă grea* imaginarul conturează o iarnă stranie, inimaginabil de cumplită, prin a cărei zăpadă șoarecii își sapă galerii spre a respira, iar

lupii mor în urlet stins „sub bolta înghețată”. Copiii se îmbolnăvesc de o boală necunoscută, nu există medici umani pentru ei, fiind aduși medici veterinari care nu înțeleg ce spun oamenii „în limba lor barbară”. Aceștia sunt „Îmbrăcați cu coarne-n căciuli de berbec / și copite în cizme de boi” și înțeleg „doar graiul bovinesc”. Pentru că nu există cale de ieșire, „pruncii singuri, bolnavi și tușind / fură nevoiți să-și sape drum de cărțițe / prin marile zăpeziri cu trudă multă” spre a merge într-un oraș cu medici umani. În multe poezii imaginea este aceea a distrugerii, părăsirii și a aneantizării. Izvoarele fântânilor au secăt (*Fântâna*), la moara de vânt cu scările de scândură și un bătrân ce-și „are casa / jos, sub pământ, în temelie”, „nu se mai poate măcina nimic” căci a putrezit de mult timp chiar și piatra ei rotundă (*Elegie*), iar barca neagră și veche din lemn scump altădată, acum e roasă, cu broaște și liane, trasă la mal încât „Neantul se vede / Cu colți de duhoare”. Se vorbește de sentimentul straniu în fața necunoscutului, de rătăcire și teamă: „Am intrat în codrii unei limbi străine / Niciun copac și sunet nu-mi pare cunoscut” (*Limbă străină*). Realitatea e marcată de efortul zadarnic al lui Sisif care, coborând „pe căi ocolite, insolit”, „atent pe brânci / înnădușit” vede zăcând „în valea mută” acea „dihanie nocturnă-bolovanul” (*Sisif*). Totuși, ea cunoaște și ipostaza broaștei țestoase, cu eforturile ei îndărătnice, ieșind biruitoare din toate, simbol al perseverenței.

Cu volumul următor, *Infernul discutabil* (1966), Ioan Alexandru amplifică scenariul liric din *Viața deocamdată*, fiind sensibil la degradarea realului, la diform, la brutalitatea și asperitatea materiei, la discordia elementelor, la urât și disoluție. Ritmul muncii nu imprimă niciun idilism satului ardelenesc. Dimpotrivă, la amiază femeile pregătesc mâncarea pe care „o fierb cu plămâni și o-năcesc cu sudoare”, pe turnuri se văd ciorile oprite din zbor, ulii pândesc puii cloștelor, materia intră în putrezire încât „caii fac viermi în bălegar / și trebuie să-i scoată bărbații / cu pumnul suflecat” (*Iulie*). Lanurile de grâu nu au nimic maiestuos, fiind apărate de sperietori stranii, dizgrațios alcătuite, făcute „împotriva foamei zburătoarelor”, dovedindu-și în cele din urmă inutilitatea (*Ciuhele*). Acest univers arată multe

semne ale disoluției, degradării și părăsirii. Fântâna din *Zi și noapte*, e aflată într-un loc unde „Nimeni n-a călcat vreodată pe acolo”, iar rugina „începe a se depune/ pe apele acestea întunecate și reci/ ca însăși neputința lumii”. Cimitirul e adăpat cu răcoarea aripilor îngerilor, „turme de capre îl aiurează, turme de porci îl protestesc”, iar „fântânile țiue de singurătate” (*Aici*).

Există grozăvii nemaivăzute: în lac broaștele toamna „s-au copt acolo dedesubt / și le soarbe răgușeala pământului” (*Broaștele*), în adâncurile pământului „fierbe zeama de cucută”, iar „Femeia-n somn/ toarnă otravă în urechile poruncii”. Este o lume *à rebours* unde „Orfeu întoarnă capul să scape de Euridice/ Zeus refuzând sexul-naște singur (...) / fluturii albi se încrucizează cu omida” (*Platou*). Se vorbește și de locul ce ascunde „tiparul erorii”, ignorat însă, căci „cine are ochi de văzut” (*Locul faptei*), de efortul uman în căutarea rațiunii.

După etapa expresionistă în care teritoriul liric era spațiul tradițional al lumii rurale, îndeosebi transilvane, s-a putut vedea un Ioan Alexandru abordând știuta lirică de reflecție existențialistă, înalt spiritualizată, cu simboluri biblice și sugestii din Rilke și Heidegger, prin volumul *Vămile Pustiei* în care unii au identificat cea mai însemnată înfăptuire a poetului. Pustia, cu multiple aluzii, definită în *Ce este pustia?* ca „pergament ceresc/ Întins între Izvor și Mare”, a putut fi văzută ca „spațiul neantizării ființei (al « pustiirii »), egală cu un proces de esențializare, de recuperare a esenței” (Ion Pop), iar îmbarcarea ritualică pe corabia menită a o traversa ar fi tocmai călătoria simbolică a spiritului spre spațiul esențelor și în căutarea propriei identități. Eugen Simion observă în studiul introductiv că „Pustia este spațiul poetic imaginar din această fază de trecere (întoarcere spre origini, spre ceea ce este esențial și primordial în existență): de la apocalipsa modernă spre temeliile spirituale ale universului și, în chip fatal, ale existenței omului”.

După *Vămile Pustiei*, Ioan Alexandru relua din acest volum simboluri augmentându-le în *Imnele bucuriei* (1973) cu intenția construirii unei mitologii autohtone, cea a Daciei, cu figura faimoasă a lui Orfeu ca punct al începuturilor, remarcabilă prin vizionarismul

imaginilor. El va scrie apoi cinci volume de *Imne* dedicate provinciilor românești și un altul, *Imnele Iubirii* (1983). *Imnele*, care ocupă peste o mie de pagini din primul volum al ediției și vreo 1100 din al doilea, sunt apoteozări ale firii lucrurilor, iar aceasta înseamnă, cum spune Al. Ruja într-un studiu din *Ipostaze critice* (2001) „apropiere de tiparele existențiale, de mume, de esențele mereu dăinuitoare în Patrie”. În spiritul lui Pindar și imnologiei bizantine a lui Roman Melodul la care se adăugau sugestii din Heidegger și Hölderlin, autor și el de *Imnuri* și *Ode*, Ioan Alexandru evoca Patria pentru altitudinea și permanența emblemelor spiritualității românești, Istoria fiind un teritoriu însemnat al acesteia. Aceste apoteozări filtrează și atitudini ale lui Eminescu în privința istoriei românești, ale Școlii Ardelene în misionarismul ei, precum și ale lui O. Goga și Cotruș. *Imnele* cuprind un domeniu larg, de la realități ale Patriei precum lumina, cerul, pământul, stejarul, teiul, pelicanul ș.a. la figuri emblematice ale istoriei naționale, personaje anonime din lumea satului (Lelea Anica, Lelea Teodosia, Ionul Danii), locuri simbolice ale istoriei și culturii noastre etc. Această vastă construcție în care poetul a crezut sincer are ca fundament credința că poetul este un nou întemeietor de lume, pentru că el numește lucrurile prin logos, destinându-le cunoașterii tuturor. De aceea, Al. Ruja observa că, „Poetul rămâne un sacerdot al cuvintelor, acestea sunt sanctificate datorită valorii lor demiurgice, de a recrea în spațiul Patriei valorile ei de nemurire”.

Imnele au fost văzute de unii ca fiind partea cea mai caducă și inactuală a poeziei lui Ioan Alexandru din cauza chthonismului, religiosului și spiritului istoriei naționale, teme opuse modernității. Eugen Simion încearcă să răspundă la acest sensibil aspect spunând în esență că modernitatea nu depinde de temă, ci de modul ei de tratare, antimodernii putând fi și ei moderni. Nu tradiționalismul și apartenența poemului la sensibilitatea istoriei romantismului ar fi după critic inconvenientul, ci „caracterul lui vehement discursiv, retorica învolburată și repetitivă, adițiunea mecanică de fraze sfătoase și de *viziuni* (să le spunem astfel grele, apăsătoare sau, dimpotrivă, luminoase, previzibile, demonstrative și unele și altele”. Se evaporază

din ele expresivitatea lirică, muzica ideilor, grația versurilor”. Totuși, alături de aceste poeme discursive, ori „previzibile, demonstrative” ar exista în *Imne* un lirism durabil, aflat în „micile poeme elegiace, sentimentale, autoportrete, evocări, peisaje – ca stări de suflet –, în fine, delicate poeme muzicale, iscusit desenate” care ar fi „strofe vapoaze, scrise parcă în pauza dintre două imne profetice, menite să cutremure pilonii lumii corupte de păcat”. Ediția critică integrală a lui Alexandru Ruja oferă prilejul revizitării fără prejudecăți a tuturor *Imnelor* lui Ioan Alexandru, ca și a întregii sale poezii, iar această revizitare merită cu prisosință.

Dagmar Maria Anoca

Aniversări

ANUL ACESTA se înregistrează două momente importante în spațiul poeziei și al prozei de expresie slovacă în România: **Pavol Bujtár** împlinește remarcabila vârstă de 80 de ani, iar fostul său elev, poetul Pavel Husárik, vârsta de 60 de ani.

Dagmar Maria
Anoca,
poetă, proza-
toare, critic
literar, traducătoare,
Nădlac

Pavol Bujtár (n. 10 XI 1936, Nădlac, jud. Arad), profesor, scriitor, traducător, a absolvit Școala Pedagogică cu limba de predare slovacă din Nădlac. După o scurtă perioadă când a funcționat în învățământ, urmează un curs de jurnalism, iar în continuare frecventează Facultatea de Filologie a Universității din București. Profesia de cadru didactic a exercitat-o la Nădlac, până la ieșirea la pensie în anul 2000. O vreme a ocupat postul de inspector pentru școlile cu limba de predare slovacă din județele Arad și Timiș. A elaborat programe școlare și manuale de limbă și literatură slovacă destinate școlilor cu limba de predare slovacă din țara noastră. În paralel a desfășurat activitate culturală și obștească intensă, fiind director la centrul de radioficare din oraș, ca regizor amator a pus

în scenă nenumărate spectacole de teatru, o viață întreagă a condus Cercul de Horticultură, în ultimii ani reușind chiar să scoată un *Mic calendar al horticultorilor nădlăcani*.

În calitate de membru fondator al Uniunii Democratice a Slovaciilor și Cehilor din România, s-a implicat în multe activități ale Uniunii, mai ales de natură literară, culturală și organizatorică, îndeplinind funcția de președinte al organizației locale Nădlac, în cursul a două mandate (1990-1998).

Pavol Bujtár se numără printre inițiatorii înființării cenaclului literar din Nădlac, precum și a publicației *Variácie* (Variațiuni) care a devenit un adevărat forum literar al scriitorilor de expresie slovacă din România, contribuind la apariția și dezvoltarea „fenomenului literar nădlăcan”.

Este laureat a mai multor distincții. Face parte din mai multe organizații de scriitori. Membru al Uniunii Scriitorilor din România a devenit în anul 1981.

Interesul său pentru literatură și talentul de povestitor s-au manifestat din tinerețe. A debutat cu poezie în revista „Zornička” (Slovakia, 1965). Odată cu debutul editorial, volumul de basme *Lesní muzikanti* (Lăutarii codrului), proza a devenit domeniul lui preferat. A publicat următoarele volume: *Lesní muzikanti* [Lăutarii codrului], 1976; *Vtáci král* [Împăratul păsărilor], 1979; *Agáta* [Agata; roman], 1981; *Marcový dážd* [Ploaia de martie], 1985; *Pastierik* [Ciobănașul; roman], 1996; *Lano* [Funia], 1997; *Chlapec a vietor* [Băiatul și vântul], 2004; *Lámačky* [Culesul porumbului], 2002; *Nadlacké obzory* [Orizonturi nădlăcane; articole pe teme culturale], 2005; *Domnika*, roman, 2006. În românește i-au apărut două basme în prestigioasa colecție *Povești nemuritoare*, vol. 26, 1984, în traducerea soților Ondrej și Albina Zetocha, iar în 1985 volumul de basme *Traista fermecată*, în traducerea lui Pavel Rozkoš. De asemenea, câteva lucrări pentru copii au fost publicate în bibliografia școlară recomandată pe plan național.

Primul său volum, publicat în Slovakia, *Lăutarii codrului*, apărut în Slovakia, a atras atenția publicului și a mediilor de specialitate asupra existenței fenomenului literar de expresie slovacă în România.

Inspirat de câmpia din vestul țării, de viața de pe meleagurile sale natale, fascinat de legătura omului cu Ținuturile de Jos, unde trăiesc comunități de slovaci, Pavol Bujtár, decanul de vârstă al grupării din Nădlac, rămâne și un dedicat prozator-pictor al câmpiei. Astfel nu ne poate mira faptul că tocmai lui Pavol Bujtár îi datorăm unul dintre cele mai frumoase tablouri ale câmpiei nădlăcane, în romanul Ciobănașul, realizat cu aceeași energie persuasivă ca cele zugrăvite de scriitorul arădean Corneliu Marandiuc în volumele sale de proză:

„Spre sfârșitul lunii mai temperatura crescuse. În timpul nopții veneau adesea ploile, în timpul zilei era cald, așa că vegetația creștea ca din apă. Pe câmp, vântul jucăuș se prăvălea, se zbenguia, se perpelea peste lanurile imense de grâu abundent. [...]

Lungile rânduri de porumb tânăr foșneau cu voioșie în bătaia vântului, iar verdele de o nuanță plăcută mângâia privirea. Salcâmi care creșteau pe lângă sălașele presărate pe câmpie dădură magnific în floare. Mireasma dulce ametoitoare a miliardelor de flori se așternea peste tot ținutul și nu se găsea om care să nu recunoască, cel puțin o dată, că așa ceva, un astfel de parfum și o astfel de frumusețe mai rar întâlnești în lume. Mii de albine și diferite insecte se lăsau pradă tentației răspândite de dulceața pomilor înfloriți” (Pavol Bujtár, *Pastierik* – Ciobănașul).

Cunoscut ca un captivant povestitor pentru copii și tineret, dar și ca un autor de lucrări în proză de largă respirație, care pot fi considerate romane, Pavol Bujtár se face remarcant datorită abordării sensibile a universului copiilor, prin empatia care îl ajută la caracterizarea personajelor și la conducerea subiectului epic. Capacitatea lui Pavol Bujtár de a rezona cu o sinceră candoare, proprie vârstei adolescente, la provocările etice, îi permite să inducă tensiuni ludice subtile pentru a pune în evidență diferite aspecte și raporturi dintre oameni, sub semnul umorului. Lucrările sale sunt plăcute la lectură, autorul are „mână ușoară”, caută armonie în toate. Intenția auctorială se suprapune cu rezultatul scontat. Bujtár povestește exact ceea ce vrea să spună.

La ceas aniversar îi urăm – La mulți ani! Ad multos annos! Živio!

Pavel Husárik (pe numele oficial, Pavel Huszarik, n. 25 XI 1956 Nădlac, jud. Arad), profesor de istorie, scriitor, traducător, absolvent al secției slovace a liceului din Nădlac, și-a desăvârșit studiile în cadrul Facultății de Istorie la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, unde, după o vreme, își ia și doctoratul în științele istorice. Cadru didactic la Peregu Mare, Arad, Semlac, Nădlac, directorul liceului din Nădlac (1995-2002, 2012-), se impune ca expert în domeniul educației, elaborează programa școlară pentru disciplina de învățământ „Istoria și cultura minorității slovace din România”, alcătuieste manualul *Dejiny a tradície Slovákov v Rumunsku. Kniha druhá* [Istoria și tradițiile slovacilor din România. Cartea a II-a, 2005], contribuie la publicația *Istoria minorităților din România*, 2008. Dedicat profesiei, conduce cercuri școlare de istorie-arheologie, îndrumă lucrări științifice ale elevilor. Ca expert în arheologie, devine Membru al Comisiei Mixte Slovaco-Române de Istorie, asigurând, în cele mai multe cazuri, și redactarea versiunii slovace a lucrărilor sesiunilor comisiei. Membru al Uniunii Scriitorilor din România, precum și al altor organizații scriitoricești, membru fondator al Uniunii Democratice a Slovacilor și Cehilor din România, membru al Comitetului de coordonare al acesteia (1998 – 2002), membru al Societății Culturale și Științifice Ivan Krasko”, laureat al unor premii, este și un binecunoscut animator cultural, regizor amator, colaborator al postului Radio Timișoara.

Intrarea în literatură a poetului, perceput de opinia publică ca un adevărat rebel, pus pe năstrușnice demitizări, s-a produs cu 40 de ani înainte, în *Literárna príloha Smeny na nedelu* [Suplimentul literar al ziarului *Smena*, ediția de duminică, 1976, Slovacia], cu poezie. De atunci a publicat volumele de versuri: *Hladania* [Căutări], 1995; *Úvahy* [Cugetări], 2005; *Cesta k ľuďom* [Calea către oameni], 2008. Poemele lui au fost traduse în română, maghiară și esperanto. S-a aventurat și în domeniul dramei împreună cu prietenul său Adam Suchanský cu farsa *Ďalekosiahle plány Viktórie Krátkej* [Planurile de lungă bătaie ale doamnei Victoria Scurtu, 1982 (pusă în scenă în 2008)].

Husárik a cultivat, ca de altfel toți poeții din grupul nădlăcan, teme tradiționale, cum sunt căminul natal, condiția persoanelor aparținând

naționalității slovace, identitatea etnică și minoritară, moștenirea culturală, persistența sentimentului identitar/național, dar, spre deosebire de colegii săi, a ales să adopte un alt ton, în versurile lui nu rezonează sonorități de apoteoză, de glorificare. Dimpotrivă, poetul își asumă neplăcuta misiune de a releva aspecte mai puțin luminoase, semnele degradării valorilor tradiționale, de descreștere a interesului pentru trecut în rândul contemporanilor, constată un anume prezen-teism și provocările impuse de apariția alterității. Viziunea sa diferă de modelul statuat de ceilalți membri ai cenaclului literar, mai ales față de modelul „eroic”, statuat de regretatul lider al grupării – Ondrej Štefanko. La Husárik asistăm la demitizarea „părinților”, detronarea „strămoșilor” din postura de eroi. Versul comprimat, concentrat asupra obiectivului văzut cu privirea detașată a istoricului, referitor la destinul omului simplu așezat în Ținuturile de Jos, apăsător de „mică”, fie de „mareă” istorie, „... și au pornit/ să caute o învoială mai bună/ spre sud,/ mai umană,/ deși, tot la fel,/ iobagi”. (*Odată, demult*).

Demitizarea și depoetizarea, sau, mai exact spus, reducerea intensității tonului exaltat când se face referire la sentimentul național, la slovacitate, abordarea ironică, fără nicio reținere, a temei continuității identitare, se manifestă într-un poem deosebit de aspru, al cărui mesaj este potențat de utilizarea unor rime reușite, *Kliatba* [Blestem], versuri care amintesc de psalmul cu imagini veterotestamentale ale lui Ivan Krasko (*Jehovah*): „Tu,/ care stăpânești cu mâna vecinicii/ pedepsește- ne pentru greșelile noastre/ cele săvârșite pe spezele alto- ra/ și nu ne iartă sacrilegiul/ de a susține/ vinovăția poporului pentru că tineretul a devenit mut...// Dă-ne cât putem duce...//...// Judecă- ne fără milă, dă pedeapsă aspră/că nu am ținut seamă/ de nevoile și dorințele neamului./ Răzbună cu pedeapsă blestemele străbunilor/ din cimitire/ supărați pe generația a șaptea, mută,/care de biata moșie strămoșească s-a lepădat,/ și cu sufletul plin de putregai,/ limba moșilor a dat-o uitării...”

Poetul insolitează motivele tradiționale, le înviorează cu imagini originale, preluate din experiența actuală: „Astfel, din ce în ce mai des,/ mă alungau în curte/ pentru a păstra tănuț/ secretul bârfelor/

Uite-așa, de fapt,/ inconștient de asta,/am făcut cunoștință pentru prima oară/ cu cenzura.”

Creația lui Husárik se remarcă prin atitudine nonconformistă, printr-o originalitate care frizează revolta, dar care se dovedește aptă și de momente de elogiare discretă: „O, salcâm,/tu, stejar al câmpiei./ Înflorești dalb/ ca o mireasă .../Trunchiul tău/ creștea devenind stâlpi,/ cozi pentru unelte,/ grinzi,/ ba nu o dată sanie.// Cel mai pătrunzător lumina/ în blazonul scârțâitor/al roților.”

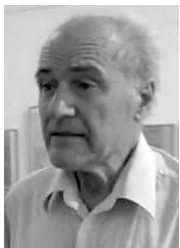
Cu ocazia împlinirii frumoasei vârste îi dorim sexagenarului ca muzele să nu-l ocolească, ci să-i cânte-n strună pe mai departe! Živio! La mulți ani! Ad multos annos.

Horia Truță

O sânda și moartea violentă a lui Horia, Cloșca și Crișan (O evocare)

LA 14 DECEMBRIE 1784, Revoluțiunea a încetat, iar doi dintre căpitani, Horia și Cloșca s-au retras nu departe de Someș, în pădurea Scorojetului din munții cei mari ai Albacului. Nefericiții fugari căutați acum pentru tâlhărie, și-au durat pentru moment, în plină iarnă, o colibă din crengi și pământ. Se apropia Crăciunul. Nu bănuiau că la Arada chiar pe vremea Liturghiei Nașterii Mântuitorului, șapte gornici aleși de pădurarul Melzer, după o scurtă examinare a planului, au plecat în căutarea lor. Uitând de înfricoșatul jurământ de credință, depus în fața lui Crișan și a mulțimii adunate la Pârâul Turcului, s-au pus în slujba dușmanului. Cu de la sine putere s-au slobozit de vorbele spuse cu mâna pe Sfânta Scriptură, gest care trebuia, așa cum suna textul, „să le lege limba și fapta nelegiuită, oriunde domnea puterea lui Dumnezeu cel în trei fețe, prea sfânt și drept, sub ceriul senin, în tunete, în fulgere, în ploaie, în neaună și în grindină”. Nu s-au temut că trădând, pedeapsa blestemului se năpustea

Horia Truță,
istoric, Arad

pentru totdeauna nu doar asupra lor, ci și asupra fiilor, nepoților și urmașilor acestora, care vor fi lipsiți pentru totdeauna de scumpul sânge al lui Cristos. Au ignorat că lepra, amețeala, abcese, piatra și toate durerile boalelor cele crunte îi va cuprinde pe toți și că în veci de veci nu vor avea parte de lucruri bune nici în viața asta, nici în cealaltă. Nu vor vedea Ierusalimul ceresc, iar sufletele lor vor fi chinuite de toată Gheena. Convinși că vor fi plătiți împărătește, așa cum li s-a promis îndeplineau acum perfidul plan al vice-colonelului imperial Kray ca „cioara să scoată ochi ciorii” și s-au pus în ascultarea puterii de sub comanda tinerilor ofițeri Vajda și Jeney. Cu gândul la bani, două zile întregi scotociră codri pe poteci ascunse, puțin umblate, dar de ei știute. Armata le urma pașii de la distanță, așteptând semnalul convenit. Norocul le-a surâs în dimineața celei de a treia zi. Mergând pe niște urme lăsate în zăpada proaspătă a nopții, l-au găsit pe Cristea Nicula, unul din păzitorii lui Horia. Prin silă acesta i-a îndrumat spre ascunzătoarea căpitanilor care ședea sub un brad găunos, lângă focul mocnit. Acolo, Ștefan Trifu și Nuțu Mătieș, cu ajutorul celorlați gornici i-au prins și i-au dus legați mai întâi la Abrud, iar de acolo, chiar a doua zi după Anul Nou, în închisoarea din Alba Iulia unde au fost depuși în fiare. Tot în acele zile, pentru niște vorbe de ocară strigate în Abrud la adresa nemeșilor a fost arestat și popa Crișănuțu.

Ziarele au anunțat evenimentul însoțind scrisul cu ilustrații fanteziste. Deși nimeni nu i-a văzut și nu știau cum arată la față, portretele lor nu lipseau din pagini. Unele gazete scriau că pe drum, lui Horia i s-a așezat pe cap o cunună din nuiele de forma unei roate, altele susțineau că încoronarea s-a făcut cu un comănac din hârtie pictată cu furcile și roata. Erau și dintre acelea care susțineau că totul este o minciună, inclusiv prinderea lor, că oricum pe capii revoluțiunii nu-i cunoștea nimeni și în locul lor putea fi oricine. Și fiindcă poporul de pe lângă Mureș, continua să se îndoiască de prinderea lor, la o lună de la încarcerarea în Alba Iulia, în 5 februarie, Horia și Cloșca, însoțiți de o escortă puternică, au fost transportați și expuși public, timp de două săptămâni, prin Vințul de Jos, Șibot, Binținți, Orăștie, Deva, Șoimoș, Bobâlna, Geoagiu, Inuri, Vulper.

Cel de al treilea căpitan, George Crișan din Cărpiniș a fost prins la o lună după Anul Nou, în 30 ianuarie, tot prin trădare. Îmbrăcat în haine zdrențăroase de cerșetor, Crișan rătăcea prin munți dintr-un sat în altul, cu armata pe urma lui. O ceată de nouă țărani din Șaza Lupșa, instigați de Popa Moise (Chiorul) l-au dibuit și capturat într-o casă din Mogoșu. A fost escortat la Alba Iulia de 50 soldați și 10 husari comandați de locotenentul Neustadter.

Interogatoriul celor trei fruntași ai Revoluției, făcut de comisia aulică reprezentată prin contele Antoniu Jankovits, a început la 26 ianuarie și s-a încheiat după o lună. În acest timp ura și pofta de răzbunare a nemeșilor creștea de la o zi la alta. Comitele Albei, baronul Kemeny, nu a întârziat să-i ceară stăpânirii pe căpitani, pentru ai pedepsi el, apoi Mihai Bruckenthal guvernatorul Transilvaniei, avea pretenția să fie el însuși judecător. După ei, cruzimea justiției nici nu era deajuns pentru a pedepsi asemenea ticăloși, indivizi josnici care precum animalele erau lipsiți de virtuți, adevărate capete criminale, iar împăratul și nemeșii trebuiau să-și recâștige gloria și demnitatea măcinată de revoluție. Atâta pradă, flăcări și ruină n-a făcut vreodată în Transilvania nici în vechime Turcu sau Tătaru, iar nu acum când țara era mai puternică, mai bună și înțeleaptă. Se mai spunea că acuzații erau deja constatați drept aprinzători evidenți, omorători cruzi, jefuitori de case, rebeli, tulburători ai ordinii publice și multe altele, iar paloșul era prea blând pentru ei. Chiar și la Deva execuția cu pierderea capului prin sabie, a peste cincizeci țărani prizonieri s-a făcut pripit, prizonierii fiind demni de o pedeapsă mult mai severă. Ce mai conta că acolo, fără să mai cerceteze cazul, au tăiat capul lui Șandru Murariu din Șibot, doar pentru că fiind curios, privea la un foc mare care cuprinsese conacul din Bintiți. Tot așa, băieșul Antoniu Schreiber din Vițelu a fost executat deoarece armata aflate asupra lui două lămâi, ce le primise de la un român care prădase o florărie.

Mai înfiorătoare a fost sentința dată de Andrei Forray, vicecomitele Aradului care după executarea a patruzeci persoane prin tragere în teapă, frângere pe roată, tăierea mâinilor și a capului, ardere și ridicare în furci, a continuat persecuția prin bătaie crâncenă a tuturor locuitorilor din sate, ce le cădea în cale: bărbați, femei, copii, vinovați

și nevinovați, condamându-i la un număr nefixat de bastoane, bice și vergi.

Ura nobililor era mai mare decât vina, iar pedeapsa trebuia să depășească îndoita fapta. Se temeau că judecătorul nu va lovi din plin, asemenea divinului care nemilos stârpește păcatul. Se știa doar, că uciderile prin tortură, cunoscute din strămoși erau spectacole de învățături morale, iar poporul trebuia să le păstreze vie amintirea. De aceea tâlharii urmau să-și sfârșească viața în pedepse dureroase, scormonite de mintea bolnavă a unor gealați, suferințe pregătite cu migală și aplicate treptat. Caznele la care erau supuși lotri erau înfiorătoare. Despuiați de haine bieții îndurau dureri pe care iadul încă nu le inventase. Osândiții vedeau cu spaimă, vatra focului mocnit împodobit cu fiarele suplicului, aranjate ca într-o fierărie: ciocane de diferite mărimi, clești, țepeșe, curele, cuțite, roți, pietre și altele, al căror rost nu era cunoscut decât de cei inițiați. La sosirea condamnaților mulțimea se agita zgomotos, cu strigăte moralizatoare care treptat se transforma într-un vacarm asurzitor. Curând însă, vaietele puternice, articulate la început, ieșite din trupurile vlăguite și murdare ale osândiților, acopereau murmurul asistenței. Pe măsură ce gealatul lucra, ele se transformau în gemete, din care nu se mai deslușea, decât teribila dorință de a se sfârși totul. Aerul prăfos, îmbibat de sudoare și sânge, se lăsa greu peste mulțimea încremenită de spectacol: țâțe arse și trase, mâini tăiate, picioare zdrobite cu roata, obraze însemnate cu fierul înroșit, piepturi turtite, fâșii din piele smucite de pe umeri în jos, spre șale, răni însângerate stropite cu var nestins, sau fiare înroșite, unghii smulse. Vara, roiuri de muște nerăbdătoare la ospăț se agitau în mișcarea lor dezordonată. Cu trupurile înțepate, arse și zdrobite, oamenii aflați în ceasul morții, cereau iertare pentru lucrurile săvârșite și pentru cele pe care nici nu și le-au imaginat. În timp ce, cu ultime eforturi le strigau celor care le priveau agonia să fie oameni cu frică de Dumnezeu și Împărat, să nu facă pe lumea asta decât fapte bune, călăul le curma vorba, luându-le viața cu o lovitură scurtă în piept. Animale pripășite prin preajmă, nerăbdătoare de ospăț lingeau petele roșii, în timp ce lumea se retrăgea îngrozită iar călăul și ajutoarele sale se ocupau de resturile sângărânde, ciopârțându-le pentru a fi înfipite în

țepușe înalte sau roți de car și puse la vedere, după care ștergându-și și orânduind-și fiarele, așteptau plata.

Cei bătrâni vorbeau că la Offenbaia, lângă Cluj pentru că a violat o femeie de șaptezeci de ani, un criminal a fost dezbrăcat și biciuit, iar atunci când în rănilor ce șiroiau cu sânge, călăul a înfipt fiare înroșite în foc, acesta a scos niște urlete de neînchipuit. Mai departe i-au fost tăiate mâinile și i s-a smuls cu un clește o bucată din șold. În sfârșit a fost decapitat și după ce i-au bătut un țărui în corp, cadavrul a fost aruncat într-o groapă de curând săpată și așternută cu var. La spectacol asistau băieți, fete și o mulțime de oameni maturi, găsind în aceste cazne dreapta judecată, luînd aminte la un asemenea exemplu. Se mai zicea, că străbunii nobililor, cunoscând natura acestei plebe, au judecat drept, că numai prin pedepsele cele mai severe o pot aduce la ascultare. Mai știau că ginta românilor este ingenioasă în a inventa mișelii spre fraudă legii iar pentru ca să scape nepedepsiți, nimic nu le plăcea mai bine să zică, decât că delictul l-a făcut mulțimea. Mai știau că puterea românilor e perversă, iar principiile religiei creștine n-aveau cum să le cunoască, dacă nici popii lor nu le știau, încrezându-se mai mult în superstiții și obiceiuri păgâne. Cei mai mulți locuiau singuratici, împrăștiați prin munți și toată economia lor, era cea din jurul casei. Dintre toți, cei din comitatul Zărandului, unde domnea Horia cu tâlharii săi, erau cei mai sălbatici. Prin felul lor, așa s-au separat de Transilvania, încât nimeni și nici o administrație nu putea străbate acolo. Pentru faptele lor netrebnice, nici moartea nu-i înspăimânta, cu atât mai puțin închisoarea sau alte pedepse mai ușoare. De aceea ei, înainte de a fi omorâți, trebuiau să fie supuși caznelor celor mai grele și asemenea lor să fie pedepsiți în mod exemplar preoții, precum primarii și jurații lor, care sub pretextul religiei i-au învățat că trebuie să-i piardă și să-i extermine pe unguri. Mai ziceau, că nici dacă s-ar concentra rigoarea tuturor legilor criminale din imperiu, nu ar fi de ajuns pentru a-i pedepsi pe români așa cum merită. Doar cu astfel de metode e posibil ca în patria iubită să fie găsită cea mai dulce pace și nicidecum să-i mai treacă cuiva prin minte ca în Transilvania s-ar putea ca nobilii să se teamă de supușii ei.

La mijlocul lui februarie, sinuciderea violentă a lui Crișan i-a mâniat și mai mult pe nemeșii însetați de răzbunare. Ca să poată muri, acesta a scos zelos o piatră din zidul celulei, a legat-o de nojița opincii și atâta a sucit-o până ce singur și-a împiedecat respirația, apoi s-a culcat pe piatră cu fața la pământ ca să nu i se desfacă legătura. Găsindu-l vinovat de rebeliune, la 14 februarie, contele Iankovits a pronunțat sentința asupra cadavrului ordonând ca leșul întărit de ger să fie târât la locul tradițional de supliciu și acolo, gâdele să-i taie capul și să-i despice corpul în patru bucăți. Resturile sângerânde au fost duse de furgoanele armatei și ridicate în câte o țeapă și pe roți, îngrozindu-i pe consătenii din Cărpiniș, pe moșii din Abrud, Bucium, Brad și Mihăileni.

Pe timpul procesului, împăratul Iosif al II-lea a decis să-i răsplătească printr-o premiere festivă, pe cei care au liniștit rebeliunea. Pentru aceasta, la 5 februarie 1785, zi de târg săptămânal, în piața din Zlatna a fost instalat un pavilion de artilerie, tapetat în interior, împodobit cu ramuri de brad și portretul împăratului Iosif al II-lea. Pe o masă acoperită cu covoare, au fost așezați în trei farfurii de argint, banii, diplomele și medaliile oferte ca recompensă pentru prinderea capilor răsculaților. Începând cu ora nouă dimineăta, țăranii înșiruiți în piață, au putut intra în cort, pășind prin fața premiilor pentru a le privi și asculta povețele unor funcționari imperiali care le vorbea limba română. Alături a fost instalat un cor de muzicanți cu țambale și trâmbițe. După cuvinte de dojană și amenințări, au fost citați cei premiați și în salvele tunurilor li s-au atârnat medaliile în piept, cu mențiunea că sunt din aur și de valoare neprețuită. După acest ceremonial, la vederea publicului, fiecăruia din cei distinși li s-au numărat banii din farfurii, în timp ce clopotele sunau în biserică. Acolo, preoții și protopopii împreună cu poporul, reprezentanții fiscali și armata, înălțau rugăciuni pentru sănătatea Înălțatului Împărat, aducând mulțumiri pentru bunătatea sa nețărmurită. Primul a fost chemat Iosif Adamovici, protopopul din Abrud, apoi pe rând au pășit în cort ceilalți premiați, la înfățișarea fiecăruia sunând țimbalele și trompetele. A urmat un zgomotos *Vivat Iosephus Secundus*, rămânând toți mișcați de recunoștință și respect omagial. Dar recompensele nu s-au

oprit aici. Vicecolonelul Kray a fost înaintat la gradul de colonel, locotenentul Vajda a ajuns căpitan, iar Ioan Petrovici, episcopul Aradului a primit 800 fl. Tot atunci, comuna Țebea, singura din tot Zărandul, care nu a luat parte la revoluție, a fost scutită pe timp de un an de impozite, preotului Ioan Mariș, fiindu-i dată o medalie de aur și un adaus de 200 fl. la salariu.

La 26 februarie, pe fațada clădirii corpului de gardă din Cetatea Alba Iulia, contele Iankovits, a afișat sentința de condamnare la moarte a lui Horia și Cloșca, ca tulburători prea îndrăzneți ai liniștei și siguranței publice, agitatori, amăgitori, căpitani ai omorurilor și aprinderilor scelerate, ei înșiși comițând tâlhării și prădări violente. Pentru crimele enumerate, urma să fie duși la locul tradițional de suplicii și acolo să li se frângă cu roata toate membrele corpului, pentru ca în felul acesta să fie trecuți de la viață la moarte.

Sentința a fost îndeplinită în ultima zi a lui Făurar luni, 28 februarie 1785, pe platoul numit *La Furci*, din oraș, în fața a peste 6000 de spectatori, militari, nobili din comitat și țărani anume aduși din sute de sate pentru a vedea și lua aminte cum se pedepsesc niște tâlhari. Primii doi conducători ai țăranilor răsculați odată cu toamna lui 1784, au fost aduși asemenea marilor ticăloși, legați, fiecare în câte o căruță. Tristul convoi a oprit lângă eșafod, în careul format de armată. Alături de ei înainta cu puteri depline, trufaș și de neînvins, chiar moartea întruchipată de călăii aduși special. Nicolae Rațu preotul din Maieru, care i-a însoțit până la locul supliciului, le-a luat în scris ultima lor dorință, testament scris în limba română și înaintat contelui Iankovits. Horia și-a început declarația zicând că pe oamenii care l-au prins: Matieșu Nuțu, Matica Onu, fratele său Gheorghe, Trifu Ștefan, cei doi feciori a lui Andrei Neagu, pe Simion și fratele său, îi iartă cu toată inima. A mai fost notată lista și destinația bunurilor personale, datoriile, sumele lăsate pentru pomenire, alte rânduieli și porunci pentru familie. Cloșca, a amintit moșiile zălogite, banii și produsele date cu împrumut, bruma de avere lăsată moștenire.

Primul a fost urcat la execuție, Cloșca. Despuiat brutal de șuba murdară a fost întins și legat în belciugele podelei. Scândurile înnegrite de vreme, erau reci, acoperite cu o pojghiță subțire de gheață.

Sub privirea lui Horia, ferecat și ținut în picioare, pe măsură ce gealatul lucra, frângându-i oasele cu o roată grea, vaietele puternice la început, s-au transformat în gemete, care ieșeau tot mai slab din trupul vlăguit și mânjit cu sânge. Peste douăzeci de lovituri i-au dat până și-a sfârșit viața. În tot acest timp părintele Nicolae Rațu, l-a ținut pe Horia pe după cap, alinându-l cu vorbe de încurajare. Acesta a înfruntat moartea cu fermitate. Asupra lui erau ațintite privirile tuturor. Încins cu lanțuri, nu a cerut grația împăratului și nu a dat semne de spaimă în fața ororilor despotismului. După prima izbitură în glezna piciorului drept, a vrut să spună ceva, dar călăul i-a curmat vorba, luându-i viața cu o lovitură scurtă în piept. În acel moment popa Nicolae Rațu, care până atunci s-a ținut tare nu a mai rezistat tensiunilor momentului și a leșinat fiind ridicat de câțiva enoriași și dus acasă cu carul.

Sentința trebuia însă dusă până la capăt, așa cum a fost formulată de instanță. Le-au fost tăiate mai întâi capetele, iar trupurile zdrobite au fost despicate, în patru bucăți și aruncate în corfe de cai, pentru a fi duse și așezate la răscruce de drumuri, în locurile cele mai umblate. Inimile și intestinele urmau să se îngroape la locul supliciuului.

Seria condamnărilor nu s-a încheiat cu această execuție. În aceeași zi, lângă podul ce ducea spre poarta Cetății din Arad, au fost omorâți alți rebeli. Ultimul a urcat pe platou, Petre Beciu, conducătorul răsculaților de pe Criș, ingeniosul capturator al subprefectului Andrei Forray, de la conacul din Săvârșin. Alți prizonieri au fost predați și judecați de comitatele Arad, Alba, Cluj și Hunedoara.

În 15 octombrie 1922, eșafodul celor zdrobiți cu roata, a devenit altarul încoronării, iar Ferdinand I, cel dintâi rege al României Întregite, le-a proslăvit martiriul. Crima lor a fost cea a libertății, iar pedeapsa lor o mare nedreptate. Cruzimea nobililor a fost mult prea mare. Înăbușind revoluția, ei au vărsat mult mai mult sânge decât țărani răsculați.

Mai târziu, în 1937, pe un obelisc, prin care urmașii iobagilor din 1784 cinsteau memoria înaintașilor, avea să apară inscripția: *Smerită închinare lui Horia, Cloșca și Crișan.*

Iulian Negrilă

Liviu Rebreanu – metafora luminii

„Și Dumnezeu zise: «Să se facă lumină; și fu lumină.
Și văzu Dumnezeu lumina, că bună este; și Dumne-
zeu numi lumina, ziua; și întunericul îl numi noapte.
Așa fu seară și fu dimineață – ziua întâi!»”

(Geneza I, 1 – 5)

IPOSTAZA NEGATIVĂ a realității și egoismul abso-
lut le reprezintă întunericul, în timp ce lumina este
un ocean de iubire, altruism la cote absolute. Lumina a
respectat hotărârea biblică a creaturii sale și s-a retras în
afara ei, apărând întunericul, care a devenit realitate. Prin
negarea luminii s-a plăsmuit întunericul.

Iulian Negrilă,
istoric literar, Arad

Toate existențele sunt creații ale luminii care străbate
și umple fiecare lucru. Întunericul există doar prin nega-
rea luminii. El nu poate exista fără lumină, pentru că doar
lumina fințează prin sine însăși.

Dualitatea lumină – întuneric, reprezintă viața și
moartea. Lumina umple de viață, de pace, de bucurie, de
cunoaștere, în timp ce întunericul e domeniul diavolului;
el mimează actul creator al lui Dumnezeu, în sens contrar.
Negând creația și întreaga lumină, diavolul a confecționat
o realitate din neființă, a creat moartea, întunericul.

Cele două concepte se găsesc permanent în jurul nostru, viața pendulând între lumină și întuneric. Pe de o parte lumina umple de viață, de pace, de bucurie și cunoaștere, pe de alta, întunericul este simbolul morții și al păcatului întronat prin Lucifer, marele răzvrătit, inițiatorul și promotorul răului.

Contrapunerea lumină – întuneric se găsește reflectată în opere literare remarcabile. Un important scriitor român care folosește cu succes acest mecanism este Liviu Rebreanu. Întregul său roman *Pădurea spânzuraților* (1922) are ca lait-motiv lumina și, firește, opusul ei, întunericul, cu diferitele lor nuanțe.

„Sub cerul cenușiu de toamnă” – își începe autorul romanul, se întindea „brațul cu ștreangul” spre „câmpia neagră”,... „arbori arămii” și neobișnuința „să spânzure oameni așa, aproape de întuneric”. În acest peisaj sumbru sunt văzute „crucile albe”.

Se pregătea executarea prin spânzurătoare a locotenentului ceh Svoboda. Priveliștea alternativă lumină-întuneric se mută din exterior, în interiorul ființei umane, romancierul dovedind reale posibilități de analist psihologic: „...flacăra din ochii condamnatului i se prelinge în inimă ca o imputare dureroasă”.

Metafora luminii se relevă în diverse ocazii, de la starea vremii, înfățișarea împrejurimilor și până la interiorul sufletului personajelor. Svoboda se pregătea de execuție: „...lăsa gâtul alb, subțire și lung... Apoi, cu o „licărire de bucurie..., cu privirea lucitoare, cu fața albă și luminată” – toate parcă vesteau o mare izbândă.

Scena execuției comportă o gamă mare de metafore ale luminii; „În ochi lucirea stranie, arzătoare, pâlăpăia mai puternic, cu tremurări grăbite, din ce în ce mai albă... privirea își păstra lucirea însuflețită, parcă nici moartea n-ar fi în stare s-o întunece...”

O dată cu moartea soldatului: „Perdelele negre ale amurgului se lăsau acum tot mai grăbite”. Natura era în consonanță cu starea sufletească a celor prezenți la acțiune.

Mai sugestivă este metafora care încheie primul capitol al romanului: „Pe câmp... siluete negre se mișcau de ici-colo... Numai spânzurătoarea alba nepăsătoare, împrejmuită de crucile albe din

cimitirul militar... Ce întuneric, Doamne, ce întuneric s-a lăsat pe pământ!”... Repetiția aceasta fixează sugestiv biruința morții, negarea luminii, deși întunericul nu poate exista fără lumină, care fințează prin sine însăși.

Pe măsură ce dramatismul faptelor crește, scriitorul are posibilitatea să folosească alternanța lumină – întuneric cu numeroasele sale semnificații: „Întunericul zugruma satul... Casele negre străjuiau sperioase ulița...” În același timp, „...câte-un ochi de lumină galbenă, plăpândă... și întunericul umed înecăcios îi strângea în clește inima...”

Într-un moment neașteptat, aproape surprinzător se ivește o casă „...cu ferestrele luminate” – semn de ivire a vieții în acea atmosferă de război – „ardea lampa cu flacăra gătuată, în timp ce ochii ofițerului rămăseseră pironiți „în tavanul cu grinzi negre și crăpate”.

Obsesiile culminează cu imaginea lui „Dumnezeu ca o lumină de aur, orbitoare, înfricoșătoare și, în același timp, mângâietoare, ca o sărutare de mamă...”, care-i apără în timpul rugăciunii când cerul se deschise în fața lui Bologa.

Credința din sufletul lui îi lumina fața și la douăzeci de ani era „înăltuț, foarte zvelt, ca o frunte albă foarte frământată...” O dată cu plecarea pe front a lui Bologa, acesta a afirmat că „nu mai crede în Dumnezeu”, în timp ce mamă-sa îi scrie ca Dumnezeu „...să-ți lumineze sufletul și cărările vieții...” Dar, sufletul său se întuneca constant.

La un moment dat, intervine în discuție problema reflectorului. Reflecția adâncă a lui Bologa încearcă să lămurească lucrurile:

– „Lumina! suspină Bologa. Ispitește, mereu ispitește lumina... Parcă toate tunurile din lume n-ar mai fi fost în stare s-o înăbușe...”

Ochii spânzuraților „străluceau cumplit, ca niște luceferi prevestitori de soare, și atât de măreț și cu atâta nădejde, că toată fața lor părea scăldată într-o lumină de glorie”. Moartea strălucea în ochii spânzuraților, apoi devenea întuneric.

Reflectorul rusesc lumina cu intermitențe. Îl veghea din observatorul tranșeelor și se gândea că dacă l-ar doborî, generalul Karg i-ar aduce mântuirea.

Alternarea lumină – întuneric este un moment important care are nebănuite semnificații, pentru că „...razele muriră și ochii lui Bologa se umplură de întuneric”. Bologa era înfășurat în întuneric și tăcere „... în vreme ce ochii lui, cu pupilele largi, se chinuiau într-o așteptare fără scop. În fundul sufletului însă simțea clar cum pâlpâie dragostea de lumină, blândă, mângâietoare...”.

Reflectorul fusese nimicit. Bologa urma să lupte pe frontul românesc și se hotărâse să dezerteze. Între timp e rănit.

La reîntoarcerea din concediul medical fu numit la Curtea Marțială.

Bologa încercă să dezerteze, dar fu descoperit de locotenentul Varga. În acel moment, „o fâșie de lumină muri în potopul de întuneric...”.

Bologa reflecta: „Frumoasă vreme, așa-i?...”

Edificator este tabloul final când „făcliile nu mai fâlâiau așa de sfâșietor. Apostol se urcă pe scaun și se lovi cu capul de ștreangul ce atârna de sus... Detașarea treptată de lumea aceasta devine totală abia în clipa când pământul s-a smuls de sub picioare și... se lasă îmbăiat și luminat de strălucirea cerescă!”

Radu Ciobanu

Sub semnul seninătății

DESTINUL literar al doamnei Dana Konya-Petrișor suportă – *mutatis mutandis* – o asemănare cu cel al Ninei Berberova: debut în exil și la o vârstă venerabilă. Dar nu numai atât. Cărțile d-sale au prilejuit cititorului avizat aceeași revelație eruptivă a unui talent surprinzător, constând într-un melanj genuin de forță narativă, cu predilecție evocatoare, apetit pentru comentariu și autoreflexivitate și o pregnanță stilistică foarte personalizată, lipsită de „fasoane”, colocvială și totuși de o eleganță reconfortantă azi, când noțiunea de demnitate a stilului e împinsă în derizoriu. Ultimă descendentă a ilustrei familii Negruzzi – d-sa o numește „trib” – a avut de suportat, implicată direct, toate mizeriile și barbariile regimului bolșevic în variantă românească, inclusiv consecințele unei origini atât de „nesănătoase”. Școala a apucat s-o înceapă la Școala de fete „Sfântul Iosif”, școală de maici, germană. „Atmosfera în școala aceea – povestește memorialista de azi – era departe de a fi fost una monastică. Măicuțele, fie ele tinere sau bătrâne, erau de o veselie deosebită. Niciodată în viață nu am mai aflat

Radu Ciobanu,
scriitor, Deva

vreun mediu înconjurător încărcat de atâtă bucurie de viață. Femeile acelea îmbrăcate în negru, cu vălurile lor cernite, erau mai voioase decât noi, copiii, și ne antrenau și pe noi în această atmosferă de râsete și cântece.” Dincolo de înzestrările sale native, de un optimism ireprimabil, atmosfera aceasta stă fără îndoială și ea la originea seninătății și surâsului aproape perpetuu care luminează paginile acestei scriitoare târzii. Un rol decisiv l-a avut, desigur, și educația, cei șapte ani de acasă, căci, spune d-sa „Până în ziua de azi, mulțumesc părinților mei, acolo unde s-ar afla, pentru educația pe care mi-au dat-o.

Pentru un copil sosit după doisprezece ani de așteptare, născut într-o familie despre care se poate spune că era cel puțin înstărită, educația ar fi putut fi catastrofică.” Adică răzgâiată, precum a odraslelor parveniților de azi. A avut parte însă, din fericire, de o educație austeră atât din principiu, cât și obligată de sărăcia tot mai multilateral dezvoltată adusă de era comunistă. Retrospectiv, cu seninătatea-i constitutivă, d-sa vede și avantajele unor astfel de împrejurări: „Tare bine mi-a prins această educație și mai târziu, când a trebuit să mă mulțumesc cu puținul pe care-l aveam.” O lungă perioadă apoi a fost nevoită să se adapteze la puțin, la greu, la urât, reușind însă întotdeauna să se mențină la linia de plutire grație unuia dintre sfaturile Tatălui: „Fata mea, să nu uiți niciodată să le zâmbești oamenilor când spui un *bună ziua*, un *mulțumesc* sau orice alt cuvânt cuviincios. Și nu uita, în general, că un zâmbet nu costă nimic, dar poate fi un dar pentru cineva.” Dar, în cel mai înalt grad, semnificativ pentru spiritul acestei cărți, e însuși motto-ul pe care autoarea l-a ales

din Abbé Pierre (necunoscut nouă): „Un zâmbet costă mai puțin decât electricitatea, dar dă tot atâta lumină.”

Accesul la școli de elită fiindu-i interzis, a urmat o școală profesională de construcții, a și profestat apoi în domeniu, pentru ca târziu să se poată înscrie la Facultatea de Filologie. Ar fi vrut la Drept, dar acolo erau încă în vigoare restricțiile pentru cei „nesănătoși”. Iar când i s-a ivit ocazia prielnică, „a fugit” în Franța. Unde a început de la zero o nouă etapă crâncenă de acomodare la alte realități, cu bucuria libertății, dar nu lipsită de pasagere deziluzii și confruntări, cum nici de frumusețea sobră a luptei oneste care-i îngăduie acum aceste rememorări desfășurate sub semnul unei sapiențiale seninătăți. Să mai adăugăm că, pe lângă studiile filologice, un rol de seamă în procesul enigmatic de formare a personalității sale artistice de azi, îl va fi avut și un alt „amănunt”: după un, poate, prematur mariaj ratat, destinul Danei Konya a intrat mai târziu în fericită conjuncție cu cel al altui greu încercat de nemerniciile comuniste, scriitorul Marcel Petrișor, devenind astfel doamna Dana Konya-Petrișor.

Tot ceea ce am încercat să rezum până aici, pedestru și reducător, doamna Dana Konya-Petrișor povestește năvalnic și pasional în memorabilul volum *De pe mal de Prut, pe malurile Senei*^{*}, carte pe care o prietenă a autoarei a numit-o „cu afecțiune” un Talmeș-balmeș. Și chiar așa este, dar farmecul ei rezidă tocmai în această lipsă de predictibilitate a narațiunii, urmând traiectoria fluturului,

^{*} Dana Konya-Petrișor, *De pe mal de Prut, pe malurile Senei*. Iași. Editura Junimea [Memoria clepsidrei], 2014.

dintr-un nucleu narativ în altul, prin asociații de idei – care „sunt foarte ciudate uneori” – reînvie o întreagă lume extraordinar de diversă ca tipologie și apartenență socială sau etnică. Textul are aparența unui jurnal, dar însemnările sunt datate lunar. Ele încep în septembrie 2011 și se încheie în octombrie 2014. Scriitorii consacrați târziu în literatură – precum doctorul Axel Munthe, bunăoară – țin îndeobște să-și ia ca măsură de precauție asigurarea cititorului că nu sunt scriitori, contraziși apoi prompt de realitatea propriilor scrieri, întru totul eclatante. Tot astfel ține să ne asigure și Dana Konya-Petrișor: „Știți... nu sunt scriitor, sunt doar un om care a simțit nevoia de a descâlci un pic nebănuitele îțe ale memoriei.”

„Îțele memoriei” sunt într-adevăr cât se poate de sinuoase, impresie întreținută de absența oricărei preocupări pentru o sistematizare cronologică, dar și de interferența lor cu notații de jurnal care fixează prezentul. Astfel, o întâmplare prezentă – așteptarea decolării într-un aeroport, de pildă – declanșează amintirea altei călătorii, când s-a întâmplat ceva ce duce acum la evocarea altui episod sau personalități, sau la o reflecție apropo de... Începând cu prima pagină, se declanșează un efect de domino... literar de neoprit vreme de trei ani, până când, logica artistică a impus un punct final: „Sala de îmbarcare a aeroportului... care aeroport oare? Nici nu mai știu, Otopeni sau Roissy? Parcă m-aș trezi dimineața în pat... care pat? Cel de la București sau cel de la Fontenay? Viață de nomad...” Și câte nu se întâmplă într-o „viață de nomad”, evenimente vitale sau „pășanii” care-și revelează doar în timp semnificațiile și se cer relatate, comentate. Definitorie pentru tipul de memorialistică al doamnei Dana Konya-Petrișor este că, deși a trecut de nenumărate ori prin episoade indezirabile sau de-a dreptul *horror*, d-sa reține cu predilecție „clipa fermecată”, reflectând asupra rezonanței morale pe care aceasta o poartă. D-sa este o moralistă senină, amărâtă sau luminoasă, după împrejurări, dar niciodată tentată de moralizarea tezigă, ticăită și posacă: „Au existat figuri care au trecut meteoric prin viața mea, dar și-au lăsat amprenta, fie chiar și numai printr-o amintire frumoasă care se ivește din când în când, dintr-un colț de memorie, unde a zăcut ani sau chiar zeci de ani de zile. O

imagine, un sunet, un parfum, orice *madeleine de Proust* pot să evoce, într-o străfulgerare, un lucru sau o clipă fermecată exact atunci când avem mai mare nevoie de așa ceva.” Iar în ziua de azi, atât în contextul global, cât și în climatul nebulos al patriei, unde revine ori de câte ori poate, oricum des, d-sa simte mereu „o mare nevoie de așa ceva”. Așa se face că, în fața celor mai diverse agresțiuni ale oamenilor sau ale vieții pure și simple, de la năvala în toiul nopții a securiștilor care răstoarnă casa cu susul în jos și în final pleacă cu cineva din familie, până la șirul de morminte care tot crește în urmă, d-sa și-a format un sistem propriu de apărare constând în retragerea în sine și în recursul la amintirea clipelor luminoase și a oamenilor stenici pe care i-a întâlnit pe „drumul haotic” al vieții sale: „De fapt, cred că am marele noroc de a-mi aminti foarte rar și numai în anumite ocazii [...] de lucrurile triste pe care le-am trăit [...] Cred că e una din sursele mele de infinit optimism și nezdruccinată încredere în speța umană.” Încredere care, în fața realităților patriei natale, mai mult decât ale celei adoptive, stau uneori să se năruie. Sub acest aspect e absolut antologică relatarea întâlnirii cu Cioran și concluzia ei: „Îmi amintesc unica mea întrevedere cu Emil Cioran. Recunosc că interesul pentru prietenul său Petre Țuțea era profund și sincer. Dar, după ce i-am dat toate detaliile despre acesta, au urmat două ore de monolog prin care cel mai mare stilist francez a încercat să mă convingă că orice s-ar întâmpla „la Roumanie est un pays foutu” (România este o țară terminată). Mi-am promis solemn că n-am să mai repet niciodată experiența și nu l-am mai vizitat. *Văzând ce se întâmplă acum în țara noastră, ajung să-mi spun că bătrânul sceptic nu era chiar nebun...*” (subl. RC). Teribilă concluzie. Cum de a ajuns la acest scepticism o ființă atât de optimistă și încrezătoare în specia umană, ce a putut-o aduce aici? Au adus-o mentalitatea comunismului rezidual împerecheată grotesc cu cea a capitalismului rapace și consumerist, realitate tristă, dezesperantă, împotriva căreia doamna Dana Konya-Petrișor nu-și poate reprimă pornirea, altfel firească la orice om normal, de a deschide câteva fronturi polemice. Se intercalează astfel în fluxul narativ o seamă de veritabile mici eseuri suscitade de realitățile sulfuroase ale patriei române, pornind de

la întrebări „de occidental tâmpit”, unele generice, cum ar fi „unde a dispărut umorul românilor?” sau „oare de ce a dispărut ceea ce altădată se numea eleganță?”, până la profunde consternări punctuale, cum ar fi cea privind sistemul sanitar „conceput parcă pentru a rări rândurile oamenilor.” Un copios subiect de comentariu este mitocănia agresivă, ducând la o veritabilă și savuroasă fiziologie a mitocanului, pe care spațiul nu-mi îngăduie s-o reproduc, cu exemple concrete din sfera parveniților analfabeți dar snobi, care-și exhibă ostentativ opulența venind la teatru cu câte un SUV 4x4. Dacă aici se poate afla și o sursă de amar amuzament, mini-eseul dedicat apărării limbii române nu e decât o sursă de tristețe și zadarnică revoltă: „Ieri, la Paris, am făcut cunoștință cu o persoană foarte civilizată și chiar educată și cultivată, sosită din țară. Care nu mi-a fost uluirea când, înainte de a ne despărți, m-a întrebat... care este *locația* mea. M-am cutremurat, dându-mi seama că procesul de distrugere a limbii române devine ireversibil.” Căutând cauzele, doamnei Dana Konya-Petrișor i se pare a le fi aflat în televiziune: „Ascultând orice canal al televiziunilor românești, am priceput totul. Nicăieri nu am mai auzit o mai mare scâlâmbăială de limbă ca pe micile ecrane din țara noastră.” Așa e. Televiziunea e unul dintre marii și multilateralii poluatori. Dar în materie de limbă nu e unicul. Mai e presa scrisă, mai e internetul, unde – vorba lui Umberto Eco – orice imbecil are dreptul „să se exprime”, și mai e insul care, scriind în neștire, se trezește grație unor comisii de validare cu criterii facultative, membru al Uniunii Scriitorilor din România. Am primit zilele trecute un așa-zis roman, care, la urma urmelor, cu puțină bunăvoință ar putea fi socotit pasabil, dar care e aneantizat de stilul hidos. Niciun personaj nu mai mănâncă, nu mai bea, toate *servesc*, uneori mai și *consumă*. Nimeni nu mai merge, nu mai umblă, toți *se deplasează*, bineînțeles înspre o *locație* ș.a.m.d. Nenorocirea e că nu e un caz izolat și că se găsesc și „critici” care elogiază asemenea rebuturi, găsindu-le virtuți „abisale”. Îmi cer iertare pentru această digresiune, dar revolta Doamnei Dana Konya Petrișor e contagioasă.

Am insistat asupra fondului ideatic al acestei cărți pentru că e esențial prin cuprindere și actualitate. Farmecul ei rezidă însă și într-un

al doilea palier, cel epic, care aduce în pagină culoarea, dinamismul, pitorescul, o întreagă lume cu bunele și relele ei, pe care cititorul va avea plăcerea să le descopere singur. Aș mai adăuga doar că în acest palier al cărții se conturează și o altă dimensiune a personalității autoarei și anume aceea de *homo viator*, care anunță apariția din acest an al celui de al doilea volum al d-sale, *Hai-hui prin lumea lui Dumnezeu*^{**}, în care doamna Dana Konya-Petrișor se dezvăluie în ipostază de călătoare în varianta hoinară, întru totul opusă variantei turistice invazive și poluante. O carte, așadar, de asemenea captivantă, dar în altă cheie, care dă expresie singurei bucurii de neprețuit a zilelor noastre, aceea de a putea călători liber, a cărei savoare n-o pot percepe însă pe deplin decât cei care timp de patru decenii au trăit doar într-un „lagăr socialist”. Din păcate, se pare că și această libertate e azi din ce în ce mai periclitată, mai restrictivă, mai condiționată. Cu atât mai captivantă această a doua carte – care impune un comentariu aparte – întrucât în paginile ei se simte bucuria neîngrădită și surâzătoare a deplinei libertăți.

^{**} Dana Konya-Petrișor, *Hai-hui prin lumea lui Dumnezeu*. Iași. Editura Junimea [Colocvialia], 2016.

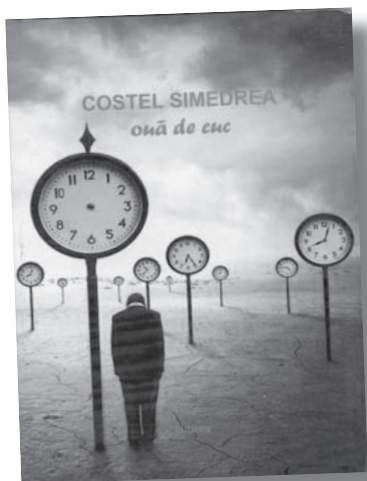
Romulus Bucur

Pariul de o clipă

CÎNDVA, pe la sfîrșitul adolescenței, într-o străfulgerare de spaimă, am inventat formula „bard județean”. Într-o poezie, bineînțeles. Înțelegeam prin asta, atunci, ceea ce vedeam în jur – tot felul de artiști (poeti în primul rînd), boemi, toți geniali, toți neînțeleși, neapreciați la justa lor valoare (în primul rînd nepublicați), acest lucru întîmplîndu-se pentru că, vezi bine, stăteau undeva într-un fund de provincie și n-aveau pile undeva la centru, oriunde ar fi fost acesta. Rezumînd (și generalizînd): marginali, complexați, provinciali, situîndu-se între veleitari, minori și, uneori, autori valoroși, neinteresăți (aproape) deloc de promovarea proprie.

Cînd îți cade în mînă cartea unui autor necunoscut, sau bucurîndu-se doar de o restrînsă notorietate locală, cum e cea de față*, îți pui întrebarea de ce stau așa lucrurile, din cauza autorului, sau a unor împrejurări dincolo de controlul său? Mai departe, e vorba de opțiunea sa, sau de valoarea modestă, a lui și/ sau a cărții? Și se poate

*Costel Simedrea, *Ouă de cuc*, Timișoara, ed. Eubeea, 2016.

întîmpla să-ți reevaluezi opțiunile de felul celor formulate în primul paragraf al acestui text.

Citind-o, răspunzi la o parte din aceste întrebări și îți pui numaidecît altele. Clar, Costel Simedrea nu e un mare poet. Dar cine poate spune asta cu siguranță, în afară de posteritatea noastră, dacă și cîta va fi? La fel de clar e că vorbim totuși de un poet. De cineva care, vorba lui Kavafis, *e cetățean al republicii literelor*. La fel de clar e că în literatură e nevoie de autori de toate dimensiunile, la fel cum marii arbori au nevoie de iarbă, tufe arbuști

etc. pentru ca o pădure să existe. La fel, în orice meserie e nevoie în primul rînd de meseriași cinstiți care să-și facă treaba, de-abia dintre ei selectăm maeștrii și marii maeștri. În vechiul sistem al breslelor, de ucenici, calfe și meșteri. În artele marțiale, elevi, elevi avansați, maeștri, mari maeștri. În ceea ce privește ultimele două categorii, statutul e discutabil. La fel, cine ne spune că maestrul local dintr-un sat uitat de lume, sau izolat în vîrfurile muntelui e cu adevărat (mare) maestru, retras acolo pentru a medita și exersa în solitudine, sau doar un discipol cinstit, care practică și transmite mai departe ceea ce știe mai bine?

Am invocat acest ultim exemplu pentru că poezia lui Costel Simedrea e una de factură tradițională. Una în care în prim plan nu se află originalitatea cu orice preț, ci un meșteșug practicat onest. Unde eșecurile se cumpănesc cu izbînzile, și unde progresul vine încet, cu pași mici.

Acestea fiind spuse, putem trece la detalii mai particulare. Chiar dacă putem cu ușurință observa modele – și o să mă refer doar la cele cu relevanță în istoria mare a literaturii române, Bacovia, Macedonski, Philipride în ipostaza de traducător al lui Baudelaire, Fundoianu, cel

din *Privești*, Charles Cros în traducerea lui C. Abăluță, Pillat, citat cu un poem într-un vers, însă e mai mult decât atât, și mulți alții – senzația nu e de neplăcută pasișă, de influență ilicită, ci, mai degrabă, de aer de familie; sunetului cunoscut i se adaugă (cel puțin) nuanțe noi, la fel ca, să zicem, în jazz, unde cite o reluare a unei piese într-o nouă interpretare o repune în valoare într-un fel nou. Nu trebuie, de asemenea, să trecem peste stângăciile de versificație, asupra cărora autorul însuși formulează de la bun început un *caveat*: „Mă iartă de mai șchioapăt, vreodată, câte-un pic./ Și dacă nu-mi dai mâna, să-mi fii de ajutor,/ Măcar nu da cu biciul! Nu ți-am făcut nimic!”. E de văzut dacă ele constituie o chestiune de lucru asupra textului, ori o particularitate a poetului, pe care trebuie s-o luăm ca atare.

Imaginea obsedantă e cea care dă și titlul volumului (reluat și în titlurile a două poeme), cea a oului de cuc, interpretată în spiritul mitologiei (rural-)urbane, al unei prezențe nedorite (și nefaste), cu imagini uneori remarcabile: „Un cuc ne pune ouă în ceasornic”, sau „În pendule vechi,/ Un cuc solitar pune ouă triste”, „La piept, în buzunar, îmi plânge-un ou de cuc...”.

Ce trage în jos această poezie e naivitatea. Una a întrebărilor („Cumplit bate vântul... Doamne, de ce bate?”) și una a versurilor, alt nume pentru încă insuficienta decantare a experienței poetice, pentru confuzia dintre ‘poetic’ și poetic: „Furându-mi mireasma din tei”, „Azi, zborul în păsări îmi moare”.

Ceea ce contează, după cum se spune limpede chiar din prefața cărții e mai degrabă atmosfera decât poemul finit, gata să fie săpat în piatră pentru eternitate. Vocea poetului rămânând o clipă în memorie, o nuanță infinitesimală, o trăire aproape evanescentă. De aceea, când dăm peste un poem care durează mai mult de acest pariu de o clipă, bucuria e cu atât mai mare:

„Nici nu mai scriu, creionu-i frânt./ Bucățile de timp, pustii.../
Ne-ncenușăm... și bate vânt,/ Și vom uita să fim copii.// E frânt și
visu-n jucării,/ Rămân povești neterminate,/ Începe anotimpul gri/
Ne-ncenușăm... și vântul bate...”

Costel Simedrea e poet, și aceasta e ceea ce contează.

Gheorghe Mocuța

Nicanor, ultimul om*

PE NICANOR, personaj, alter-ego al poeziei de ultimă oră a lui Mircea Petean îl regăsim, ca protagonist și autor al bucăților de proză din volumul *Nicanor, ultimul om*. Nicanor e un intelectual cu vocația dispariției, un om problematic, devenit un păgubos. Biografia lui lasă să se întrevadă ceva din condiția scriitorului clujean de azi, iubitor de cafea și boemă. După o viață dedicată căutărilor de tot felul, experimentelor, Nicanor care în general „ascultă”, „rostește” și „dispare” – după ce în prima copilărie descoperă dragostea și căldura umană, în a doua copilărie descoperă universul paralel al cărților, după ce în adolescență descoperă „gustul eșecului repetat”, iar în tinerețe excesul, lupta cu limitele, abisul foamei și al beției, devoțiunea mistică, după ce a căutat apoi un sens în propria retragere din lume prin mănăstiri ortodoxe și taoiste, – Nicanor a revenit la bătrânețe printre oameni frecventând templul cafelei și oficiind „religia întâlnirii”. După care dispare definitiv lăsând în urmă caiete cu însemnări. Aici intervine, în intriga oarecum superficială

* Mircea Petean, *Nicanor, ultimul om*, Editura Limes, 2015

a ilustrării unui destin, „omul de hârtie cu coperti de carton” care îi publică textele, „opera”.

Experiența prozei (*Cartea întâlnirilor*, roman epistolar scris împreună cu Andreas Wellmann) și a eseului (*Ocolul lumii în 50 de jocuri creative*, în colaborare cu Ana Petean) îl proiectează pe Mircea Petean în proza pură, în fărâme, a existenței clujeanului universal, presărată cu Notățiile disparate, un jurnal al județului intelectualului cu lumea. Copleșită de melancolia și plictiseala omului abandonat în vârtejul tranziției, scriitura lui Mircea Petean rămâne mereu senină și incitantă. În peisajul lumii prin care trece rămân portretele memorabile ale unor prieteni, amici și confrăți, bine desenate, uneori retușate și îngroșate, dar recognoscibile în ciuda efortului prozatorului de a le masca sub numele: Poetul, Prozatorul, Călătorul de profesie, Misitul, Proful de francă, Scribul, Zăbava, Homo rusticus. În unele dintre aceste portrete îl recunoaștem fără dificultate chiar pe poet. Din adâncul memoriei țâșnesc alte și alte portrete, adevărate exerciții de „admirație” cărora autorul nu se sfiește să le dezvăluie identitatea: doamna Stoica, prima dascăliță, metafizicianul Bădică, Maica Gabriela, Eufrosina etc. Incitantă și în același timp ironică, scriitura lui Mircea Petean. Pentru că are curajul de a se citi/ a ne citi în oglindă. Cu adresare directă la viața și opiniile personajelor, la mondenități, la frivolități de-o clipă, la iubirea de arginți și senzații moi, la tranziția decadentă. Astfel, artiștii se împart în două categorii: „Pentru unii, care țin mai mult ca orice la carieră, arta este un sport de performanță. Pentru ceilalți arta este bucurie pură.” Scrie

despre condiția premiantului în literatură care trebuie să știe să facă lobby printre membrii juriului, despre riscurile meseriei de editor, despre poeți de curte, poeți de tren și poeți de cafea, despre învingători și învinși impasibili, despre „cum se scrie un roman de premiul Nobel”, despre „războiul din afară și cel dinăuntru”, despre întâlniri cu scriitori. Dar și despre porumbelul mutilat de pe peronul gării. Cred că ceea ce i-a reușit scriitorului clujean în această carte este distanța egală și intensitatea cu care se apropie de viziunea „ultimului” om. Asumându-și destinul ultimului om, Mircea Petean nu pierde nimic, ba chiar e cu un pas înaintea lui:

„Mă întâlnii cu prozatorul nostru după luni de zile de înstrăinare. Și nu ne-am văzut pentru că trecerea în noul mileniu ne-a ținut departe, și pe unul și pe celălalt, de locurile de întâlnire obișnuite ale artiștilor urbei: *Arizona* și *Pescarul*, situate amândouă în buricul târgului. Aici, la orele amiezii, poți întâlni, cu oleacă de noroc, pe oricare dintre ei. Nu puțini înși din afară cunosc regula: vin pe la 11, când încă mai găsești un loc, comandă o cafea și se pun pe așteptat: între 12 și 13 apar dumnealor, geniile locale, singuri sau însoțiți, puhavi sau freș, taciturni ori locvace, lanșați într-o demonstrație care e tocmai pe cale de a fi încheiată. Dacă nu dai fix peste omul vizat, atunci măcar vei obține o informație prețioasă cuprindere la dânsul: noua slujbă, noua carte, dacă e condeier, numărul de telefon mobil ș.a.m.d.”

Gheorghe Mocuța

„Lista” lui Mircea A. Diaconu*

Biblioteca română de poezie postbelică e o lucrare monumentală care îmbină munca și proiectele universitarului cu aceea a criticului de revistă. O lucrare de 700 de pagini, format mare, care ne trimite cu gândul la o istorie a poeziei, la istoria literară. Mircea A. Diaconu se îndoiște că ar deține o metodă de istorie și crede că i-ar lipsi forța pentru a scrie o istorie „ca labirint și ca ordine absolută în care enciclopedismul (...) să absoarbă și să poarte masca analiticului.” Astfel istoria sa s-ar transforma în **istorie**. Iar momentul în care ne găsim ar fi mai degrabă unul al post-istoriei:

„Să scriu, deci, o **istorie**, o *non-istorie*, o *post-istorie*, faptul acesta ar ține mai degrabă de utopie. Prefer să mă refugiez în textele mele despre poezie. În realitate și ele sunt doar texte despre *cărți* de poezie, *biblioteca mea* (n-aș merge până acolo încât să o numesc lista mea), dar, din diverse motive, și ea numai pe jumătate relevantă. Prin

* Mircea A. Diaconu, *Biblioteca română de poezie postbelică, Experiențe & existențe poetice*, Editura Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, 2016

urmare poate că la mijloc nu-i decât exhibarea unui eșec: acea carte pe care aș fi visat s-o scriu, cu rădăcinile poate în Derrida și sigur în Borges, rămasă nescrisă, se răzbună.”

Câtă metodă, atâta îndoială asupra *metoagheilor*. Discursul criticului nu e oscilant, cât sincer și demn, propunând „o anti-structură” asemănătoare volumelor lui Gh. Grigurcu despre poezia română contemporană. E mai cinstit să scrii în ordinea cărților din propria bibliotecă, o ordine ce ține de hazard, dar și de apariția cronologică. Apoi biblioteca sa se adresează inițiaților care știu că autorii fac parte din lumi diferite și din generații diferite. Gustul, hazardul și experiența de lectură sunt principalele criterii care stau la baza acestui tablou mendeleevic al poeziei contemporane din care lipsesc (totuși!) o seamă de autori și cărți. Criticul rămâne ancorat în prezent și păstrează o distanță decentă față de autori, fie ei novatori sau canonici, sincronici sau iconoclaști. O recitare a lor din perspectiva unei dogme cum e istoria literară i-ar periclita viziunea. Volumul conține peste 120 de articole, în ordinea alfabetică a autorilor, de la Constantin Abăluță la Ion Zubașcu.

Cărțile sale despre mișcarea de la „Gândirea” și „Iconar”, despre autorii canonici (Creangă, Caragiale, Cioran, Hogaș, Cezar Baltag, incursiunile în poezia postmodernă îl proiectează printre criticii activi ce-și exersează vocația în limitele măsurii și ale talentului. Face parte, el însuși, din generația 80 care, după expresia lui Nicolae Manolescu, a câștigat bătaia teoretică, dar a pierdut-o pe aceea practică în lupta pentru impunerea canonului postmodern.

Cartea despre *Poezia postmodernă* din 2002, de ex., ilustrează prin câțiva autori (Mircea Cărtărescu, Al. Mușina, Florin Iaru, Romulus Bucur, Ion Stratan, Cristian Popescu) cuprinși în programa și manualele de liceu, trăsăturile noii paradigme poetice. Lor li se adaugă alți șase autori reprezentativi ai fenomenului postmodern: Magda Cârneci, Traian T. Coșovei, Nichita Danilov, Mariana Marin, Ion Mureșan, Liviu Ioan Stoiciu. *Scurta introducere în postmodernism* este un studiu necesar atât publicului larg căruia îi este destinat cât și cercetătorilor. Cu atât mai mult cu cât vine din partea unui scriitor care cunoaște fenomenul atât din interior cât și din exterior. Criticul are curajul să își ducă ideile până la capăt privind generația 80 și dezbaterile iscate pe terenul românesc încă din deceniul nouă.

Conștient că vremea orgolioaselor istorii literare de autor a trecut, atâtă vreme cât în occident se realizează mari sinteze și dicționare prin cooperarea cercetătorilor și coordonarea lor, criticul bucovinean își hașurează acum harta și teritoriul *bibliotecii* prin clasicele studii, eseuri și cronici. Câteva exemple: C. Abăluță. *Fidelitatea rău înțeleasă*; Adrian Alui Gheorghe. *Bovarismul angoasei*; Nicolae Avram. *Cântece de sinucigaș*; Daniel Bănulescu. *Ascetul și eruditul ascezei*; Mircea Bârsilă. *O linie aproape neagră*; Ana Blandiana, *înainte și după dezmembrarea lui Orfeu*; Andrei Bodiu. *Infernul poeziei de notație*; Emil Brumaru, *îngerul jongleur* etc.

Biblioteca lui Mircea A. Diaconu e o întreprindere deschisă și vie care îl așează în rândul criticilor de serviciu ai ultimelor decenii: alături de invocatul Gh. Grigurcu și Ion Pop, alături de Radu G. Țeposu, Al. Cistelean, Iulian Boldea, Ion Bogdan Lefter, Vasile Spiridon, Nicolae Oprea și alții.

Petru M. Haș

Marele vostru prieten – Domnul Raul Sihastru*

ESTE VORBA mai ales despre prietenul nostru, al tuturor, din imediata apropiere, a cărui viață în pante și serpentine configurează o minunată sihăstrie, din care, câteodată revine printre noi, sprijinindu-se de toiagul său spiritual, iar noi, parcă nici nu-l vedem, sau parcă repede uităm că într-adevăr l-am văzut. Să fie el un nedreptățit? N-aș prea crede! Pentru că sihăstrie înseamnă bună temelie.

Domnul Raul Constantinescu, poet, profesor, antropolog, folclorist, animator de presă literară, a editat mai multe cărți, în special în genul liric al poeziei, la edituri cum ar fi: „Dacia”, „Signata”, „Modus P.H.”, „Emia”, „Paula”, „Limes”, și poate altele. Titlurile sunt discrete și circumspecte: *Aventură în marele refuz*, *Neantia*; *Neviața lumii*; *Rostirea lui Zalmoxis*; *Heralzii tăcerii*. *Periplu prin neant* a apărut la „Tracus Arte”. Cea mai recentă este cea apărută la Limes, intitulată *Vivisecții*. Înseși titlurile cărților pot

* Raul Constantinescu, *Vivisecții*, Limes, Cluj, 2015

deveni subiect de reflexie. Noi ne luăm în seamă doar câteva modeste însemnări despre acest mare septuagenar care, ca un făcut, a editat numai după anul 2000.

Vivisecții apare cu o prefață semnată de cunoscutul poet clujean Mircea Petean. Prefața are titlu grăitor: *Un nemodernist însingurat*. Frumoasă alegere asta, cu „un nemodernist”, că destul ne-au deranjat „postmoderniștii” urechile noastre delicate. Și mai scrie Mircea Petean: „Căci Raul Constantinescu chiar e un mare însingurat, retras în chilia sa de anahoret, care a văzut dansul cuvintelor și a rămas obsedat de fantasma Poeziei, pe care o slujește de o viață...”. Prefațatorul identifică, între alte frumoase precizări, cele trei căi ale poeziei lui Raul Constantinescu.

Nu este ușor să scrii despre un asemenea poet de seamă. Cunoscându-l ca mine ai fi tentat să scrii aproape un roman, deoarece l-am cunoscut de la începuturile sale, liceale; pe urmă l-am cunoscut în studenție. Făcându-se dumnealui sihastru, s-a făcut multă vreme ascuns privirilor mele.

Spre a proceda într-o corectă hermeneutică, cităm și din *Precuvânt*, care aparține poetului. Cartea e cu aparatura completă. Partea de „precuvânt” este un îndemn cam aspru: „Și dacă poți scrie și tu despre propria-ți luptă, scrie nu pentru glorie, lauri sau bani, nu pentru laude și orbitoare jocuri de artificii, ci pentru a nu trece prin viață indiferent cu ochelari de cal aidoma celor cu ochii minții orbi ori precum surzii lui Goya din *Caprichos*, cu lacăte la urechi...” Pac!

Finalul *Vivisecțiilor* este din „Referințe critice”. Sunt cam treizeci de asemenea referințe, dacă nu mai multe.

Și totuși, poetul ar trebui să ocupe un loc mai în față în topul literar contemporan. Dar așa se întâmplă. Criticul literar, poetul și istoricul literar Gheorghe Mocuța consemnează: „Lunga disciplină a lecturii și a tăcerii, a credinței în creație și creator, trece până la urmă în urzeala unei versificații în care tradiția și neomodernismul se contopesc în căutarea răspunsului la teme esențiale”. Criticul Augustin Cozmuța remarcă „maniera cerebrală”, „accentul mai mult pe idei decât pe vibrația sentimentelor” și „depășirea subiectivității”.

Înainte de a invoca acele atitudini critice să cităm din poet. Nu înainte de a spune că el este un reflex al literaturii române de la Varlaam, Dosoftei, prin Budai-Deleanu, Heliade-Rădulescu, Ion Barbu și mai departe. Un contemporan desăvârșit. Suntem acum contemporani cu Miron Costin, Varlaam, Dosoftei? Habermas: „nebulose roiuri de stele ritmează-n valul mareei./ O, cum trec lumi prin lumi fără țintă anume/ și-nainte tot vin antilumi din nelume.../.../ flori de cactus pășări-liră fluturi oameni pier spume...” (*Panta Rhei*)

Hai, așadar, să pierim Vivisecția e disecție, operație, experiență făcută pe animalul viu în scopuri științifice. Din curiozitate, Da Vinci, marele copil din flori al Renașterii, era să-și riște viața, pe bază de atari disecții.

Vivisecțiile lui Constantinescu indică un poet în impenetrabilă armură, amintind de cavalerii vestitelor turniruri din Walter Scott, dar și de cavalerul tristei figuri al lui Cervantes. El taie pe cord deschis: „din sfintele-i patru cămări taina veșnicei zbateri a firii” (*Vivisecții*). Descoperirile provoacă figura paradoxului, oximoronul, figură aspră, dificilă: „paradisiacul infern” (idem). Corporalitatea-spiritualitate este formula dramei lui Raul Constantinescu. Un spiritualist consacrat se știe da de partea fratelui nostru întru Epicur, trupul: „trupul din toate părțile lovit subminat izbit țintit atacat jupuit/ primitorul nerostitul sălaș al divului suflet” (*Vivisecții*). „Divul” este vocabula poetului pentru divin. Trupul, este osândit la o suferință care abolește semnele de punctuație”. Un limbaj poetic aparte, de o amabilă ironie și pseudoretoric.

Poetul este pe muchie de cuțit: „partea mea nemuritoare/ nu-mi aparține nicicând...” (*Corpul secționat*). Problema e veche de când

lumea: muritor/ nemuritor. Ce este și ce nu este? Pe urmă ce mai facem? Cine decide? Ce promite Gebeleizis sau ce-am vrea noi să promită? Mai cu seamă că noile generații de poeți habar n-au de domnul respectiv. Poetul degustă, între toate acestea, cu har, delectarea lexicală: „albelor oase flori, flori/ prin sinapse scrisul lumini –/ pulsar doruri legi jurăminte –/ răsărind praguri de cuvinte,/ ancestral vis darul vieții” (*Izvorul lumii*). Consecvent viziunilor cosmogonice care persecutau nopțile eminesciene, Raul Constantinescu se străduiește a emite și controla conceptul „netihn”. De la pace, tihnă, odihnă, la neodihnă, tihnire, netihnire, la întregul lanț ce ar putea să urmeze de ne-am adresa heideggerienilor și celorlalți pe tema extensibilă: „netihn vis darul vieții”. Chiar mai la vale de big-bang. Poate cealaltă vale, alta decât cea pe care am fi tentați să o avem în vedere. Dacă Ion Barbu cu al său „joc secund” căuta să se ghideze în peștera consacrată a lui Platon, Constantinescu pare a presupune peștera următoare.

*

Profund ancorat în actualitate, deplin sincron cu mișcarea cea mai recentă a liricii, poetul cultivă fascinația inactualității metodice, farmecul antichității îndepărtate, al arhaicului, originarului, ca un temerar căutător de perle, spiritualitatea mitului, a primordialului. A se vedea aprecierile lui Ion Itu și A.I. Brumaru la acest capitol, „țara edenică situată undeva între Hyerboreea, Tracia, Helada, Egipt sau Babylon, loc auroral presărat cu piramide și cu lumi subpământene”. Ceea ce pe Nichita Stănescu îl tenta ca un condiment liric de efect, este urmărit de Constantin, Matei, Romulus, Raul Constantinescu (prenume și pseudonime ale autorului) în cunoștință de cauză.

Într-un *mondo fiasco* este configurat punctul zero: „orbul punct zero Cronofag răsucind tentacule-n delir continuu împresoară inimi sori orbi cuvinte flori smog vâscos indivizi gelatină saprofite micelii imunde orbenii amprente cerului...” Netimpul lui Constantinescu este simultaneitate, contemporaneitate paradoxală cu Herodot, egiptenii, babilonienii, perșii, etc. (traci, sciți).

Există în buddhism un curent al creației neîntrerupte, în virtutea căruia suntem contemporani cu trecutul îndepărtat și cu viitorul.

Fascinația originarului la Raul Constantinescu este afinitate cu acest buddhism: „În peșteră, nu doar tu vei mai fi singur,/ însăși memoria vie a toate ce-au fost ce sunt ce fi-vor vei fi” (*Eternul pur început*). Doar o neostoită sete de a cunoaște poate antrena o atare febră, frenezia infinitului sau apetit al trecutului. Concluzia ar fi: ca o cosmogonie perpetuă viața: nod gordian prin labirintul iubirii fără sfârșit/ întrepătrunși nemurim în fire de iarbă (*Stele și noi suntem...*)

*

Abandonând mirajul hieroglifelor și tărâmurile fantastic-utopice, reale, sperate, imaginare, revenim la sfântă zădărnicia, sentimentul labilității de sine al omului, adică tot la poezie, în viziunea filiformă a lui Raul Constantinescu. O bijuterie estetică, deoarece rezumă condiția eului liric la expresia grafică a frumoasei vocale i: „un/ i/ fir/ de/ iarbă/ sunt/ o frunză/ o petală/ o stamină/ un bob/ de polen/ o achenă de păpădie/.../ un/i/ invariant/ în vânt...” (*Un i*)

Personaj tragic-misterios, care a-nghițit durerea cu lingurița, de nu cu picătura chinezească, poetul Raul Constantinescu este o enciclopedie de culturi, dar și una de stiluri, ceea ce rar se întâmplă să întâlnim. Mereu stăpân pe ceea ce scrie. Umorul său binevoitor poate face legendă. Deși a scris, între alte poeme, un *REQUIEM POETILOR DISPĂRUȚI...* Lumea noastră literară s-a obișnuit să treacă ușor, cu nedemnă ușurătate, indiferență pe lângă poetul Raul Constantinescu. Dar așa au fost lumile literare de când lumea. Pentru că zice poetul, în textul său *VIAȚA FUM PĂRERE*: „Viața? fum călătorie-n amăgire efemeră/ trecere prin adunări scăderi de elemente/ pe-o nevăzută spirală de spirale”. Din păcate, amăgirea durează.

Aș semnala cititorilor, între ale poeme despre care s-ar putea discuta cu deplin folos de discuție, *PROIECTUL MUȘNEVE*, pe urmă *INFERNUL DE FIECARE ZI*, acela cu „Albe negre uniforme gri”. Dovadă că acest mare poet inactual, este, când vrea, mai actual decât actualii noștri invizibili, citim textul *De-a călare pe situație...*, care, deși a fost scris în „epoca de aur” (1973), este mai actual ca oricând: „Noi suntem în gâtlejul fiarei,/ în ochiul meduzei,/ noi suntem călare pe situație;...”

În deplină cordialitate cu reavănul cititor, acest poet exotic, anahoret și sihastru, nu omite o clipă să-i adreseze un AVE! Poate de aceea am și intitulat cele de mai sus cum le-am intitulat. Nu uitați, am scris despre un Poet. Pentru că asta e viața: fior de iele zboară-n cânt și joc/ ceață fuioare șerpuie foc,/ suave febre fecioare/ voci de izvoare” (*Joc de iele*)

Petru M. Haș

Despre gramaticologie*

EXISTAU LA NOI în a doua jumătate a secolului trecut, partea fin de siècle, tineri intelectuali înclinați spre mai multe domenii ale culturii. Bine instruiți, ei se interesau, în virtutea preocupărilor specializate, de artă, filosofie, știință etc. Modelele lor, mai mult ca sigur, mari polihistori ai culturii române, între care B. P. Hașdeu și Mircea Elade.

Dintre aceștia, unii s-au împlinit cu asupra de măsură, iar unul dintre ei este contemporanul nostru Vasile Gogea. Opera sa impune o vastă bibliografie, alcătuită din *volume proprii, antologii, volume colective* ș.a.m.d.

Deși este recomandat ca prozator, eseist și, de asemenea, ziarist, nu trebuie omis din cartea de vizită filosoful, istoricul și moralistul. Dar nici poetul. Pentru că recenta carte, *Din gramaTEMatica*, se recomandă ca una dintr-un șir de cărți de poezie ale acestui scriitor pluridisciplinar.

Se poate spune că Vasile Gogea a început ca autor de proză scurtă. Una dintre prozele sale scurte, interesante,

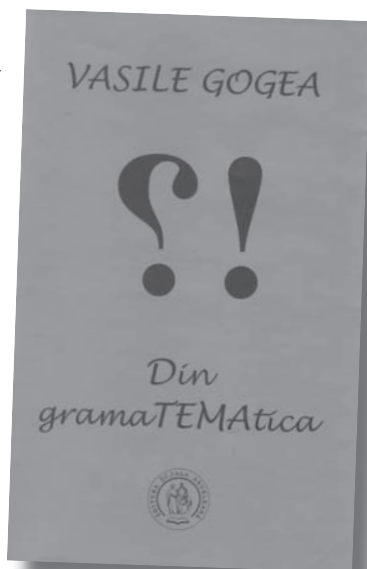
* Vasile Gogea, *Din gramaTEMatica*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016

că-ți venea să o recitești mereu, nara călătoria cu trenul a unui tânăr care parcă venea acasă, din armată, în permisie. Prima victorie cu ecou este romanul *Scene din viața lui Anselmus* (1990), premiată de Filiala U.S.R. Brașov. Ioan Bogdan Lefter considera această carte o „evanghelie pe dos a unei lumi pe dos”. Parcă zicea „cutremurătoare”. Marele critic, prozator și teoretician literar Gheorghe Crăciun vedea în Vasile Gogea „un personaj camilpetrescian”, a cărui „unică tristă bucurie” era aceea de „a vedea idei”.

Polivalent, cum spuneam, autorul nu a neglijat genul liric, fiind și autorul a câtorva volume de versuri, între care și cel de față, intitulat în spiritul unui avangardism ponderat, într-un seducător mod lexical, după cum se știe: „propoieziții” sau „gramaTEMatica”.

Recenta gramatematică este distribuită în două părți mari cu numeroase sub diviziuni: I. Exerciții simplificate de calcul propozițional poetic; II. Aplicații la frontiera de nord a memoriei. Titlurile sunt stranii exerciții lexico-matematice sau gramatico-lexicale.

Ridicarea la putere este o parabolă despre adevăr și minciună, a căror diferențiere ironică este elaborată pe principii curat matematice, în temeiul operațiunii din titlu: „Adevărul/ ridicat la pătrat/ rămâne egal/ cu sine,/ fiind Unu –// Doar minciuna,/ fiind un șir infinit/ natural, totuși// poate fi ridicată/ la pătrat,/ la cub...// La Putere!” Să fie, așadar, Puterea, iremediabil întemeiată pe minciună? Pentru că $1 \times 1 = 1$. Fie dumnealui, acest UNU, omul în picioare, imaginea falsului în erecție, Principiul,

Creatorul, Ființa sau Revelația, Transcendentalul etc. Poate, Adevărul. După cum susțin cărțile.

Tot astfel, în *Funcții...*, cu plauzibilă trimitere la: exerciții, ecuații, funcții sintactice, fie ele în propoziții sau fraze, poetul, cu originală ingeniozitate, regăsește umanul, socialul, în cele două discipline. Încât cititorul va oscila între funcție și disfuncție: „Niciodată/ funcțiile/ unei propoziții/ subordonate// nu vor putea/ exprima/ funcțiile/ unui om subordonat.// Și, cu atât mai puțin,// disfuncțiile unui om insubordonat” (*Funcții... I*). Poetului nu-i scapă nici picanterea spiritului ludic superior: „Adjectivele,/ târfele vocabularului,/ fac literaturii/ aceleași servicii/ pe care/ femeile de stradă/ le prestează orașului” (*Funcții... II*). Sub rezerva interzicerii unor cărți și a legalizării bordelului. Dar sărăcimea nu-și va permite luxul unui bordel, se va mulțumi cu nobilele „târfe ale vocabularului”.

Împărțirile sunt un triptic sapiențial: „Ia seama,/ împarte bine,/ nu corect!// Și, mai ales, nu uita:/ orice vei împărți,/ fie binele,/ fie răul,// va spori!” (*Împărțiri... III*).

Vasile Gogea sugerează cititorului o altfel de poezie. Înțelepciunea propoezițiilor sale, integral citabilă, a cărei tăietură fină pare a fi executată cu lama de ras, nu ocolește sentimentul, intimitatea lirismului. Dăm, așadar, peste *Zecimale...* duioase: „Mult timp/ după alungarea din Sighet/ (nu împlinisem șase ani)/ am purtat două umbre...” (*Zecimale...*).

Sugestive sunt *Inecuațiile* și *Banda lui Möbius*, *Șirurile*, sau *Paranteza...*: „Ca un soldat/ sau/ un întreg batalion/ abandonați/ de generali și/ înconjurați/ de o divizie/ ori/ chiar de o întreagă armată.// Fără ordin de luptă/ și/ fără/ opțiunea capitulării” (*Paranteza... I*).

Cu certitudine, nu trebuie omis *Substantivul*: „Comun: va fi/ cu mare artă/ și asiduitate/ întărit/ cu contraforții/ tuturor atributelor/ Propriu:/ invadat va fi/ mereu/ de valurile/ barbare/ ale invectivelor.” Alegeți ce fel de substantiv vă place.

Diferențiată stilistic de prima, fără a periclita unitatea cărții, partea a doua a culegerii exprimă atașamentul pentru un spațiu, Nordul original. Cu economie de mijloace, la modul aproape patetic, este

exprimată drama tărâmului-mit, în poemul *Marea defrișare*. Lumea pădurilor, *alter ego* al originilor, este periclitată grav și, în cele din urmă, amenințată cu dispariția, într-o epurare tragică a ființei. Istoria se manifestă ca un rău progresiv.

Un crâmpei de poem amintește parcă pagini din romanul *Despărțirea de Matiora* al scriitorului Valentin Rasputin.

Poetul aduce istoria la rampă: „Și mai apoi,/ au năvălit barbarii din est/ cu drujbele,/ și le-au defrișat și livezile cu mere,/ cu pruni, cu nuci,/ cimitirele/ prea pline de cruci,/ pentru că nu-și plăteau cotele.”

Ce-au tăiat drujbele e bun tăiat, acum e important ceea ce urmează. Pentru că acum e acum: „Acum,/ silvicultori universali,/ încearcă,/ în numele unor iluzorii/ câmpii edenice,/ să ne taie și ultimul arbore:/ cel genealogic.” Viziunea este a iremediabilului: „scoarța creierului/ nu va mai fi/ decât/ un/ deșert al uitării” (*Marea defrișare*).

Se mai poate citi în *Aplicații. La Frontiera de Nord a memoriei*, între altele, interesantul poem *Livada cu poeți*. Livada e o listă consistentă de poeți care toți au prenumele Nichita. Există chiar un Nichita Grigurcu. Fericiți cei ce nu sunt pe listă.

Așteptând un an nou este un alt poem excepțional despre marea singurătate, ca, de altfel, *Umbra copilăriei*, fie ea, mai ales, *I. La Sighet*, unde s-a născut, la 7 august 1953, poetul Vasile Gogea: „Brusc,/ așa cum vine iarna,/ mi-a rămas mică umbra/ copilăriei// Cred că am crescut mai mult/ decât poate arăta ea.// De o vreme/ mă strânge tare de tot ...” La ce s-o mai duci la transformat? Poart-o cum este.

Petru M. Haș

Viața, obiectele, memoria*

POETUL Ioan Pop Barassovia: „sunt în iad fără să fiu drac”, este unul din cei mai interesanți poeți. Sub cel puțin un aspect, îl depășește chiar pe unul dintre poeții mei preferați, Tudor Arghezi, pentru că Ioan Pop Barassovia și-a făcut debutul literar individual în 1998, la frageda vârstă de 51 de ani, la „Paralela 45”, cu *Intrarea în aer*, o culegere de poeme semnificative, dintre care aș chiar cita: „Un omuleț s-a oprit în colț/ dă din colț în colț/ i se spune lordul,/ alături un câine negru unii cresc copii/ alții cresc câini” (*Mișcare atentă*); „de atâta așteptare mi-au ieșit picioarele/ prin picioarele scaunului” (*Sala de așteptare*); „Pentru ăștia și pe patul de moarte trebuie să fii vesel” (*Emisiune*); „scriu cu deșteptătorul” (*Figuri monumentale*); „Acum/ între câni sparte și linguri/ e vremea rostirii” (*Peisaj lexical*). Prietenul nostru Gheorghe Crăciun, după ce vom cita și altele, la textul de față, ar zice: „poezie tranzitivă”.

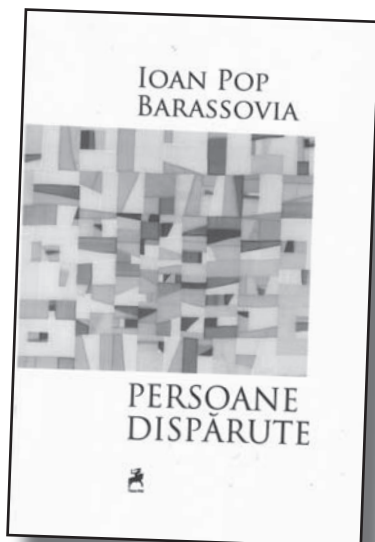
* Ioan Pop Barassovia, *Persoane dispărute*, Editura TransArte, București, 2015

Intrarea în aerapărea cu o postfață scrisă de marele Alexandru Mușina, care scria că Ioan Pop Barassovia „reface în și prin poem dimensiunile infinite – existențiale (...) ale celei mai banale clipe trăite”. La rândul său, cita: „e de lucru/ după fiecare schimb de locuință/ de la periferie spre periferie/ apoi capul tău este alcătuit din alte obiecte de bucătărie.” Nimic de zis, și în debutul editorial colectiv, de la Editura Dacia (1984), poemele domnului Barassovia sunt excepționale.

Memoria, orice s-ar spune, este și ea „sentiment al prezentului”. Tocmai asta a descoperit Dan Culcer în poezia barassoviană. Anxietatea dă și dumneaei bine în poezie, ca și dumnealui sarcasmul, altfel nu scria Petru Poantă la capitolul Ioan Pop Barassovia despre „peisaje anxioase” și „intenții sarcastice”. Parcă un tânăr Andrei Cioată se referă la „o poezie ascunsă, misterioasă” și la o „inteligență lirică debordantă”.

Factura lirică a lui Ioan Pop Barassovia este în prezentul simbolist al obiectelor care debordează de surâsul ironic, și, de ce nu, câteodată sarcastic. Poetul are un spirit de observație demn de secolul al șaptesprezecelea. Vede tot și spune ce vede.

Printre „persoanele dispărute” (vezi volumul *Persoane dispărute*) se numără și *Primul om viu*: „prin pereți cad cuvinte izolate termic/ toți și-au pus termopane în blocul epavă/ eșuat pe marginea străzii rulante/ umblă cu stomacul gol/ spun că stomacul n-are fereastră// prin burta goală văd/ primul om viu din viața mea.” Asta da, afront la îmbuibății zilelor noastre!

Cea mai bună replică la sinistrul regim în care trăim este aici: „Pășind pe drumul spre nimic/ în frigul violet unde șobolanii/ ies din grajduri și canale/ .../ la container aurolacii/ scormonesc în gunoi și au găsit/ cornuri și lapte/ .../ gunoiul e un magazin universal/ în el găsești de toate” (*Rozători*). Ei, ce n-am da noi să vedem senatori care „pasc iarbă”, după cum scrie poetul. Și, culmea, era să omit poemul *Rozători*.

Având lehamite de regimul socialismului biruitor, Barassovia s-a gândit că ar fi mai bine să fugă-n America, dar, ironia sorții, a eșuat pe o pată de ulei, fracturându-și un picior. Bine că a scăpat cu viață. Regimul actual îi inspiră versuri despre „exilul în propria țară”. Și nu orice țară, o țară „care zace pe patul de moarte”. De-ar mai trăi poetul Geo Bogza, nu s-ar sătura să admire versurile „unchiului Jean din America”: „se strecoară prin beciurile sparte de hoți/ cu vile jeepuri și nepoți/ se întinde pe țevile sparte și calde/ în timp ce întreținerea se scumpește” (*Cântec solemn*). Zâmbetul ironiei rămâne singurul imbold, singura încurajare: „Ăștia nu apucă mai mult/ de trei ierni/ dacă s-ar afla în Brazilia/ ar trăi veșnic” (*idem*).

La acest poet nu ajungem cu terminologii sofisticate. El este anchetatul anchetator din umbră căruia nimic nu-i scapă. Personal, îl cunosc bine și cred că are umor în toată tevatura realității. Scrie despre ce știe, despre lucruri și spații familiare. Despre obiecte și oameni, obiecte ale nenorocirii. În Brașov există o stradă pe care m-am plimbat de multe ori, o stradă care în sine este un poem, Strada Toamnei. Poate de aceea și scrie poetul mai la vale: pe Strada Toamnei obrazul uns/ cu ulei de rapiță se evaporă în aerul transparent/ prin capul de sticlă ochii umezi ai blocurilor/ văd sunetele prin care plutesc/ cu mâinile legate la spate// pe avioane sunt lipite ziare cu articole/ despre pensionari/ dacă am muri la cincizeci de ani/ ăștia ne-ar da diplomă de onoare” (*Zbor deasupra orașului*).

În rest, mai nimic, și ceva rimă interioară: „foșnetul rotund al tristeții în pungile dimineții” (*Zbor deasupra orașului*).

Poetul nu face decât să execute decupaje arzătoare din ziarul realității: „începând cu 1 noiembrie anul curent/ vi se întrerupe cu-

rentul/ vine iarna jos în vale ca un avertisment/ veți plăti taxa de debranșare și rebranșare (...) e adevărat că nu mai primim apă caldă/ îmi spăl părul în frigider și/ ligheanul strigă la mine/ îmi spune că gățul de lemn al iubitei/ a înfrunzit când am fost scos din priză/ ea cântă noi suntem câini noi suntem câini” (*Preaviz*). Dar ce de câini fericiți la casele altora!

Poezia acestui poet se citește uneori cu sufletul la gură – ca un ziar fierbinte: „văd în jur chipuri osoase cu boturi lungi/ oare mai sunt oameni aceste ființe?/ .../ Blestemul sărăciei înconjoară zidurile/ caselor părăsite de un popor/ care a scris tăblițele de plumb/ de la Sinaia...” În fine: „cântecul de jale fumegă în cei plecați/ și nu se mai întoarce nicio speranță/ pe acoperișuri. Mi-am pierdut mama/ care între timp a devenit câine labrador/ ofer recompensă” (*Persoane dispărute*).

Acest poet al realismului capitalist ar dori să încheie „impersonal”, dar persoana ultragiată îl admonestează să scrie despre sine: „mi-am înghițit mâinile după ce/ mi-am mâncat picioarele/ pe mine însumi mă devorez/ .../ sunt treaz și dorm pe obrazul/ plin de riduri ca niște ziduri crăpate/ prin care palmele îmbătrânite/ caută locul unde am fost./ Am ajuns afară din persoana/ dată dispărută și în sfârșit/ beau o cană cu benzină...” (*Impersonală*). Bea, băiete, că ești valoros, dar apoi să nu uiți să bei un pahar mare de vodcă, și încă o cană... de lapte. Și plimbă-te cât mai des pe Strada Toamnei.

Vasile Dan

Dialoguri în agora*

ARTA scrisului la ziar este nu o dată umorală. Pe cât de spectaculoasă – oferind intempestiv notorietate, putere (nu o dată iluzorie), vizibilitate publică – pe atât de efemeră. Nimic mai vechi decît ziarul de ieri, s-a spus. Magnetul presei scrise a slăbit pînă la cota de avarie. Presa printată pe hîrtie abia dacă se mai vede, și atunci nu pentru informația esențială, care-i sîngele ei, ci pentru publicitate și știrile triste – decese – de familie. Nimeni n-ar fi crezut acum douăzeci de ani că se va ajunge aici. Cu toate acestea sînt ziariști pur-sînge care nu se dau bătuți așa ușor ei migrînd, cu arme și bagaje, pe variantele electronice ale presei printate, *site*-uri, bloguri, rețele de socializare. Unde balamucul e la el acasă amestecînd totul: autenticul cu dezinformarea, valoarea cu impostura, injuria cu naivități inocente.

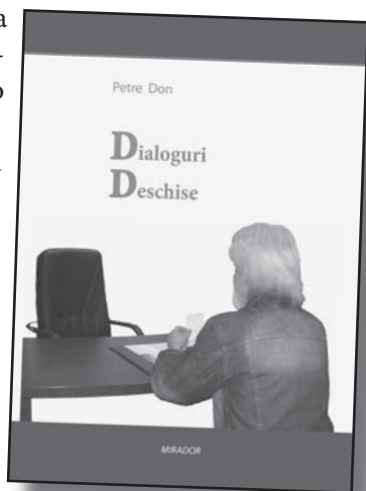
În peisajul publicistic din Arad Petre Don face excepție, deși nu-i lipsesc nici lui, dar deloc, ingredientele stilului, la modă, acid. E, totuși, măsurat la vorbă, asta, sînt sigur,

* Petre Don, *Dialoguri deschise*, Editura Mirador, 2016, 370 p.

și din pricina vocației lui subsidiare: aceea de poet. Așa că și-a valorificat această disponibilitate de a echilibra extremele cu o idee ingenioasă: aceea de a face o monografie la zi a Aradului prin interviuri cu personalitățile lui emblematice la această oră, atâtea câte sînt și așa cum sînt, fără nici o concesie sau edulcorare. Ele au fost publicate mai întîi în cotidianul local „Glasul Aradului”, mai precis între mai 2014 și iulie 2015. În total 60 de interviuri relativ scurte (cam patru-cinci mii de semne la calculator). Atîtea câte îi puteau permite publicarea lor în ziar unde, mai nou, scurtimea unei colaborări a devenit imperativă dacă nu cumva și o calitate în sine. Dintre cele 60 de interviuri cele mai multe sînt cu scriitori, 15 la număr, cu oameni din domeniul muzicii culte și nu numai (10), ai artelor spectacolului, plastice și fotografice, cîțiva medici, vreo doi arhitecți. N-am văzut nici un om politic în acest „portret” al Aradului semnat de Petre Don. Să fie o întîmplare? Nu cred.

Interviurile, dincolo de încercare de radiografiere culturală, psihologică, profesională a invitaților sînt semnificative pentru tonusul scăzut al celor chestionați, ca să nu-i spun pe șleau: scepticism. E aici un diagnostic privind starea de sănătate socială, intelectuală, a vieții în general a Aradului. O stare care se poate ușor extrapola la cea a țării.

Totuși, cîteva dintre interviuri se detașează prin eleganța și subtilitatea răspunsurilor care nu ocolesc niciodată adevărul. Iată cîteva: Dorin Frandేశ (dirijor), Ioan Peter Pit (actor, dramaturg), Gh. Mocuța (poet), Mihai Takacs (pictor), Carmen Neamțu (critic de teatru,

universitară), Dan Demșea (istoric), Romulus Bucur (poet), Onisim Colta (pictor, critic de artă), Tristan Mișuța (ziarist), Petru M. Haș (poet).

Dialoguri deschise este un document viu privind lumea mică-mare în care trăim. Unul atât pentru ei prezenți, cât și, mai ales, pentru cei de mâine.

Ioan Matiuț

Fenomenul Port Arthur*

PE MALUL STÂNG al Mureșului aproape de ieșirea din Arad, există un loc numit Port Arthur. Nu știe nimeni dacă denumirea vine de la orașul manciurian, scena unor lupte crâncene navale și terestre în care armata imperială rusă a suferit o înfrângere dezastruoasă în războiul Ruso-Japonez din anul 1904. Saude la vreunul din orașele cu același nume din SUA, Canada sau Australia.

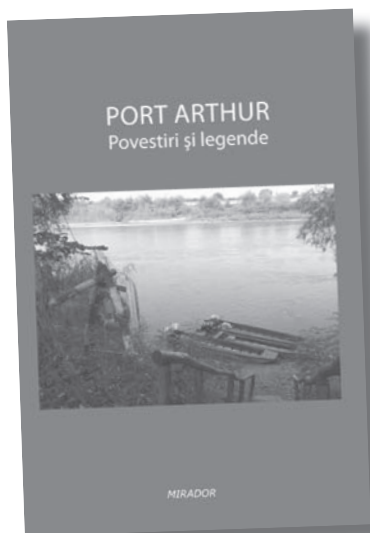
La Port Arthur-ul arădean se întâlnesc aproape zilnic, la localul cu debarcader, câțiva împătimiți care încearcă să ducă mai departe spiritul și tradiția unor generații de barcagii celebri. Poveștile lor sunt fascinante iar o parte din ele le găsim în paginile cărții „Port Arthur. Povestiri și legende” apărută recent la editura Mirador. Coordonatorul acestui volum colectiv este scriitorul arădean Ionel Costin, el însuși un portarthurian consacrat.

Istoria Aradului se împletește cu cea a Mureșului, care a îmbrățișat cetatea într-un strategic Omega ocrotitor

Ioan Matiuț,
poet, editor, Arad

*Port Arthur. Povestiri și legende, Editura Mirador, 2016

în jurul căruia s-a construit orașul vechi cu perlele sale arhitecturale care îi dau o personalitate aparte. Râul nu s-a supărat când i-au fost amputate mai multe brațe pentru a face loc dezvoltării orașului, dar a avut câteva izbucniri de orgoliu care i-au costat scump pe locuitori. Curgerea lui domoală și nivelul scăzut din verile secetoase, când pe alocuri poate fi trecut în picioare, sunt înșelătoare. Memoria apelor, care se spune că există, încearcă din când în când să repună râul în drepturile sale. Abia atunci locuitorii Aradului își aduc aminte de pericolele râului învolburat și realizează că digul de pe faleză cu acele centuri din beton, nu are doar rol de promenadă. Iar plăcuțele de pe clădirile vechi ale cluburilor de canotaj, care marchează nivelul crescut al apelor din anii '70, nu sunt doar decorative.

În trecut, locuitorii Aradului erau mult mai legați de râu. Începând cu rolul său de apărare a cetății, apoi de transport al sării și al lemnului cu plutele, de pescuit sau de agrement. Să nu uităm că primele ștranduri au fost situate chiar pe apă, bazinele de înot fiind delimitate prin pontoane pe care se aflau cabine. Apoi, din puțurile săpate în albia Mureșului, s-a alimentat orașul cu apă până prin anii '80 când au fost făcute alte foraje în câmpia Aradului.

Astăzi, auzim mai mult din povestiri despre oamenii Mureșului, pentru care apa era un mijloc de subzistență dar și de aventură.

O lume specială a Aradului gravitează în jurul fenomenului Port Arthur. La un pahar de vorbă, o tocăniță la ceaun sau alte delicatese din pește, preparate de „căpitanul”

Sima și ai lui. Sunt oameni aspri, duri în fața agresivității naturii și provocărilor râului, dar și suflete deschise, generoase și prietenoase. Am avut ocazia să mă conving de abilitatea lor de barcagii, de felul în care cunosc tainele râului și de simbioza dintre ei și Mureș. Nu sunt foarte pricepuți la scris, dar au înțeles că amintirile lor sunt prețioase și că trebuiesc transmise mai departe. Iar farmecul acestei cărții stă în simplitatea și franchețea cu care povestesc autorii.

La Port Athur, respectul pentru Mureș, pentru natură, este o lege nescrisă. Cel pentru arthurienii generațiilor trecute cu întâmplările, obiceiurile, ocupațiile și tradițiile lor, este de acum și scris. În această carte.

Lucia Cuciureanu

Secvențe în tonalități *crude*

DUMITRU CRUDU este la ora actuală un scriitor bine cunoscut. Îl recomandă fronda teoretic-literară (a lansat în 1998, împreună cu Marius Ianuș, *Manifestul Fracturismului* în ziarul „Monitorul de Brașov”), opera (poezie, romane, piese de teatru, publicistică), premiile literare (atât pentru cărți, cât și pentru spectacole realizate după piesele de teatru) și traducерile în alte nouă limbi. Îi lipsea din palmares, printre altele, proza scurtă. Mai ales că acum e în vogă ca scriitori consacrați, mai ales poeți, să cocheteze cu zona epicii de frontieră, de scurtă respirație. Mulți își fac iluzii că astfel câștigă vizibilitate, se știe că poeți sunt câtă frunză și iarbă și e dificil să atragi atenția având în vedere cerbicia criticii literare. Numai că agora literaturii e disputată, și în acest domeniu, de concurenți de cea mai bună calitate (vezi *Revista de Povestiri și Iocan*). Nu e cazul lui Dumitru Crudu care, repet, a scris până acum roman, dramaturgie și continuă să scrie poezie (anul acesta, în aprilie, în săptămână Doinaș, l-am auzit

Lucia Cuciureanu,
poetă, eseistă, Arad

*Dumitru Crudu, *Salutări lui Troțki*, Editura Univers, 2016

spunând versuri din cele două volumele apărute în 2015, *La revedere, tată* și *Strigăte de sub apă*).

Cele 47 de povestiri din volum* se constituie în tot atâtea oglinzi/oglinjoare purtate în medii de viață cunoscute atât la noi, cât și peste Prut. La întâmplări participă oameni obișnuiți (de genul „cu geantă și cu șapcă [...] maronie în mână”) surprinși în grevă, la proteste în masă, la nunți cu sau fără mafioți, la înmormântare, în perioada alegerilor, în conflicte cu vecinii, în spitale, în avion, în tren, în cafenele, în baruri, pe terase, la vernisaje și lansări de carte. Că este vorba de „întreaga forfotă a vieții de azi” pledează cele trei dominante ale textelor: goana după bani, hoția, beția care îi face să uite de sărăcie pe cei cu „buzunarele ciuruite” și cafeală. Doi tineri recurg la furt pentru a face rost de bani, să scape de mizerie și să înceapă o viață nouă. O poveste se brodează în jurul unei genți găsite sub o masă dintr-un bar în care este descoperit un morman de euro (într-o zi în care fuseseră acolo doar pictori și scriitori, aluzie evidentă, nu-i așa?). Un funcționar de la bancă refuză să se urce în troleu pentru a supraviețui până la salariu. Iulia și Radu își amână nunta la care visează de patru ai, din lipsă de bani. Un tip, găzduit de un prieten, pleacă furând cardurile și toți banii din casă. O pensionară jubilează atunci când, de ziua ei, fură la cântar și „trage o țeapă” și celor de la Apă-Canal, răzbunându-se în acest mod pe cei care umflă prețurile. Pentru bani se comit și crime, așa cum o face un mercenar care, după ce ucide ucrainieni, vine în Bălți să-i *caftească* și pe moldoveni. Hoții îlucid și pe un scriitor care a avut nesăbuinta să glumească

spunând că ar fi câștigat un premiu literar la Roma. Sau cum o fac niște golani care-l omoară pe Ivan, vărul lui Colea (à propos, Colea e cel mai simpatic erou/ antierou din carte).

Se bea mult în poveștile lui Dumitru Crudu, alcool, vin, bere, vodcă mai ales și cafea pentru ieșirea din mahmureală. Cu prietenii, de bucurie, de necaz. Vladimir bea atât de mult, că nu mai știe ce face, atunci când o ia la fugă spre Soroca, iarna, pe viscol. Colea (surprins în carte în mai multe ipostaze) vinde o cruce de fier pe care n-a făcut-o el, să-și cumpere băutură. A doua zi vine să-i ceară împrumut mortului, crezându-l viu și nevătămat. După miting, manifestanții se opresc la terasă și se grizează bine. Până și un medaliat de președintele țării „nu se putea ieri ține pe picioare și zigzaga prin local ca sub fierăstrău. Era așa de beat că nu mai știa nici cum îl cheamă” (p.25). Un poet faimos pe bune era atât de beat, că începu să-i tragă clopotele unei tipe, protejată unui furios mafiot din Chișinău, poreclit Scriitorul, care îi administrează o bătaie pe cinste.

În celelalte proze, întâmplările sunt la fel de verosimile: un student o seduce pe amanta profesorului, un soț nu poate spăla vasele din cauza lipsei apei calde, o secretară e înlocuită de o intrigantă, un călător face alergie la filmele de groază rulate în autobuz, un câine dispare la vamă, un amic moare exact la ora când doi prieteni vorbesc despre el, un tânăr jandarm e obsedat de plecarea de acasă a soției, un doctor se face vinovat de moartea unui pacient, un securist fuge de răzbunare. La fel de actuale sunt relațiile dintre părinți și copii, încurcăturile de la vamă, impactul violenței asupra psihicului uman etc. Povestea din *Nu știu cum, dar am reușit să fug* îmi amintește de cea din romanul *Mângâieri străine* al lui Ian McEwan. În top 3 al preferințelor mele rămâne povestirea care dă titlul cărții unde personajul scapă de bătaie pronunțând „la brodeală” numele lui Troțki; cea care explică circumstanțele nașterii *Manifestului Fracturist* și povestea în care un cineast și un poet se infiltrează la o nuntă țigănească. Aceasta din urmă vorbește despre condiția umiltoare a artiștilor în societate (în altă poveste, la un miting, un poet încearcă să vândă manifestanților noua sa carte de poezie).

Autorul e un povestitor înzestrat, deși subiectele sunt mărunte, dar nu banale. Cel care *spune* povestea e când protagonist, când martor al întâmplării, când narator cât se poate de selectiv. Nu se mizează pe finaluri ciudate, fanteziste. Povestile se termină uneori abrupt, alteori sunt de-a dreptul anoste. Este vorba, cred, despre un procedeu voit al unui autor, care nu prizează la mofturile livești. Limbajul e savuros, presărat de expresii și cuvinte regionale, de termeni argotici: *cu piperul în nas, țucălarul, a lasă cu ața mămăligii, dulandragiu, a lua în unghii, jarcalete, a trage targa pe uscat, fârlifusul* etc. Povestirile mustesc de umor de calitate. Par exemple, în *O după-amiază în sala de biliard*, personajul, tulburat de băutură, nu-și poate aminti cum a ajuns la greva șoferilor de autobus care iau cu asalt primăria: „Nici vorbă, mi s-a mai întâmplat mie și altădată să mă deconectez și să mă trezesc în altă parte. O dată, am mers în stație ca să iau un troleu spre casă și... m-am trezit înotând în lacul din Valea Morilor. După trei sticle de votcă verzui, supte cu paiul, cot la cot cu un rus din Petropavlovsk, e explicabil să nu mai știi ce-i cu tine. Bine măcar că o am cu înotatul. Acum însă m-am făcut clei doar după două sticle de votcă și iată că din nou am ajuns în altă parte decât unde îmi propusesem să fiu. [...] Bărboșii din jurul meu țipau nu știu ce. Acum e momentul să aflu ce mă leagă de tipii ăștia. O, iată-l pe gunoierul din curtea noastră. Oare ce naiba caută și el aici? O, dar iată-l și pe Vova, cu care am fost coleg de clasă dintr-a întâia și până într-a patra, și care s-a întors de curând de la Moscova, unde a trăit în ultimii zece ani. Vova strigă că a luptat pe Nistru. A luptat pe dracu'. Cum să fi luptat, dacă eu însumi am trăit la el în perioada războiului, când încercam să punem pe roate o afacere cu roșii moldovenești?” (pp.96-97).

Cartea a câștigat concursul de manuscrise organizat de Editura Univers în 2015 și a apărut în seria care cuprinde cărți scrise de autori români, volume demne de a face parte din familia extinsă a cărților apărute la această editură, alături de autori ca Virginia Woolf, Roberto Bolaño, Kurt Vonnegut, Gabriel Garcia Márquez etc. Ce-ar mai fi de spus? Salutări lui Troțki!

Carmen Neamțu

Fotografii în cuvinte*

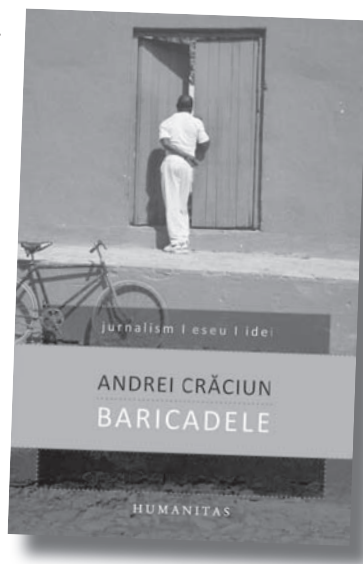
ÎNTR-UN TIMP în care ziarele sunt din ce în ce mai puțin colecții de idei și din ce în ce mai mult o adunătură de știri, *Baricadele* reunește texte scrise de jurnalistul Andrei Crăciun pe parcursul a zece ani în presa cotidiană centrală. Volumul e o pledoarie pentru frumusețe, „forma mea de rezistență în fața asaltului de urât și de mizerie pe care ni-l oferă adeseori viața”. Convinș că „realitatea e, oricum, îndeobște grotescă, nu are sens să mai adaugi și tu, ziarist, urât la ea”, autorul ne propune o colecție de texte scurte, percutante, din sfera jurnalismului de opinie, portrete, reportaje de atmosferă, note de călătorie. Iată câteva din fețele României – spectacol de curaj, de prostie, de rezistență prin decență și consecvență, de dreptate, de aventură, de dor de ducă. „Câteodată e atât de multă frumusețe în lume, încât simți că nu mai poți să suporti și că inima o să cedeze”.

Citind *Baricadele*, mi-am amintit de ceea ce ne spunea profesorul Șerban Foarță: Mai bine să fii un jurnalist

* Andrei Crăciun, *Baricadele*, Editura Humanitas, București, 2014.

bun decât un scriitor de cărți proaste. Andrei Crăciun face parte din categoria ziariștilor talentați și onești, iar volumul lui chiar merită parcurs. Pentru colecția de emoții care ți-o transmite. Articolele sale de opinie sunt inteligent structurate, cu trimiteri, particularizări surprinzătoare și argumentație savuroasă. Subiectele variate, de la sport la politică ori fapt divers, lasă întotdeauna loc pentru meditații. Autorul știe bine că sunt prea mulți cei care nu adaugă nimic la ce a fost deja scris, cântat sau trăit. Textele lui sunt actuale și ar fi putut fi semnate și azi. Acesta este paradoxul societății noastre, monstruozitatea ei: încremenirea. România de acum nu e diferită de cea de acum patru ani din articolele lui Crăciun. „Aici, la noi, se crede că ne unește tot ce e mai rău și că ne desparte tot ce e mai bun, s-au impus o ipocrizie agresivă și o antiselecție rodnică. Susul e în jos și, din lașitate mascată în scepticism, se acceptă pe sine așa sau urcă, din compromis în compromis. Susul românesc are un fel al lui de-a urca, până ajunge cel mai jos (...) Apogeul unei drame: nu mai e înțelept să fii corect, curajos, curat, fiindcă nu mai e rentabil. De aceea se pleacă așa cum se pleacă de-aici, de la noi, ca și cum s-ar evada”; „Fiecare român e un Adam obligat s-o ia mereu de la capăt și să nu ajungă nicăieri. Jucăm, de secole, într-o piesă absurdă, rolul meșterului Manole, zidindu-ne într-o construcție care se surpă”.

Textele lui Andrei Crăciun dezvăluie cât de fină e linia dintre jurnalism și literatură atunci când semnatarul e talentat. El ține cronică zilelor noastre la care arareori stăm, cu adevărat, să ne gândim. Se plimbă tacticos

printre frumusețile lumii – oameni și idei – și le împărtășește generos cu fiecare. Citiți-i notele de călătorie și apoi poposiți în Paris, Berlin, Praga, Roma, Vatican, Florența, Verona, Tenerife, Veneția ori Salonic. Eu am făcut exact invers. I-am citit paginile după ce am trăit în orașele mele de suflet: Londra, Amsterdam, Dublin, Barcelona, Istanbul. Și le-am redescoperit cu toate emoțiile și respirațiile din ele. Nu e puțin lucru, credeți-mă!

Costel Stancu

În așteptarea clipei zero*

CUNOSCUTĂ CITITORILOR prin editările sale anterioare, poeta Domnica Pop revine în spațiul literar cu o nouă carte de poeme-haiku, *Ora lactee* (Editura Trinom, Arad, 2016).

Poate că un astfel de gen poetic ar presupune mai degrabă o analiză din partea unui haijin, ceea ce eu nu sunt, dar o să încerc a-i descoperi valențele artistice, făcând abstracție de particularitățile mai mult sau mai puțin tehnice ale acestei specii literare.

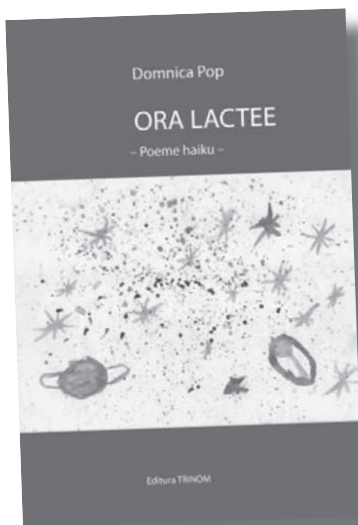
Ora lactee e o sintagmă ce contopește în ea spațiul și timpul, le supraveghează lupta, după care le eliberează, mai puternice și mai hotărâte să se reîntoarcă în matricea primordială a înfruntării lor pentru viață.

Căci despre viață scrie Domnica Pop, despre alcătuirile știute și neștiute ale acesteia. De la *Minutul 60*, primul mănunchi de cîte trei haiku-uri, pînă la *Clipa 0*, cel din urmă. Așa își structurează autoarea cartea: o numărătoare inversă, la sfîrșitul căreia nu aștepți un dezastru, ci,

Costel Stancu,
poet, Reșița

* Domnica Pop, *Ora lactee*, Editura Trinom, Arad, 2016

dimpotrivă, speranța. O explozie nevăzută și neuzită, în urma căreia, în loc de producerea catastrofei iminente, înfloresc un cireș! O bombă cu efect vital, într-un spațiu incommensurabil, devenit suflet. O amânare a deznodământului, fie el chiar fericit? Doar *Clipa 0* este împărțită în grele secunde, celelalte minute trec întregi, dar egale între ele.

Este interesantă această deconstruire pozitivă a propriei existențe, începînd cu primul poem-haiku: „Calcă pragul drept/ înăbușind furnica-/ viața, în zigzag” (*Minutul 60*, pag. 9), unde se punctează clar un decalaj spațio-temporal și ajungînd la „Bătaie cu perne -/anii copilăriei/ pufuri de nori albi...” (*Clipa 0, Secunda 9*, pag. 78), în care avem imaginea clară a reîntoarcerii în copilărie. Fără îndoială, impresia lăsată de cartea autoarei noastre este aceea a unui șarpe (neveninos?) ce-și urmărește înfrigurat propria coadă, pregătit să o muște pentru a-ți închide (definitiv?) cercul existențial.

Domnica Pop se dovedește foarte inspirată în această nouă carte. Sunt tentat să citez copios din haiku-urile sale, scrise după rigorile genului. Un gen în aparență rigid. Întotdeauna am avut senzația că astfel de micro-poeme nu sunt altceva decît niște spărturi mici în gardul ce împrejmuiește spațiul și timpul dintîi. E drept că puțini pot vedea cu adevărat prin ele. Domnica Pop este o asemenea fericită privitoare în grădina neprihănită, de unde scoate cu mintea și sufletul imagini ale purității și le dăruiește cititorului, în forme elaborate: „Nevăzătorul/ ocolește formele -/ văzînd Nimicul” (*Minutul 59*, pag. 10) sau diafane: „Nu sînt acasă/ în nopțile de vară;/ adorm la greieri...” (*Minutul 31*, pag. 38).

Deși delicate, poemele-haiku ale Domnicăi Pop, formează împreună o țesătură puternică, o plasă în care odată căzut vei sfîrși încîntat de lectură. Fie că e vorba despre impactul (aproape audibil) al efemerului: „Fluturi de-o zi;/ pînă pieri cu totul/ rupe aerul” (*Minutul* 59, pag. 10), o secvență imundă „Groapă de gunoi;/cioburile oglinzii/ atrag soarele.” (*Minutul* 53, pag. 16), o *ars poetica* „M-aș numi așa:/ un strop de cerneală/ pe apa unui rîu.” (*Minutul* 45, pag 24), ori spaima de stihiiile naturii „Nucul plin de vînt/ vîjiind la fereastră/ – oare va intra?” (*Minutul* 30, pag. 39), autoarea convinge prin substanță și originalitate (criterii esențiale pentru un haiku!), alăturări inedite de cuvinte alcătuiind la ea enunțuri pline de miez.

Talentul său o face să evite confecționarea unor structuri seci, pur formale. Autoarea mizează, inspirat, pe forța latentă a poeziei sale, evitînd stridențele.

Aceste structuri lirice (poemele-haiku) trăiesc prin combustia lor internă, ele sunt acceptate ori refuzate ca tot unitar, nu fragmentar, cum se întîmplă adesea cu alte genuri poetice. Un haiku ori e, ori nu e! Rezistă sau nu. Nu-l poți dezmembra și separa ce-i bun de ce-i rău în alcătuirea lui. Nu există cale de mijloc. Căci haiku-ul, aidoma unui boboc de floare, se deschide sau nu în timp ce îl citești. Iar grădina poetei noastre este plină de astfel de boboci, care așteaptă înflorirea și degustătorii de arome rare.

Poezia sa generează o diversitate de stări sufletești: optimism, frumusețe armonioasă, eternal ori ceea ce este vremelnic, dimensiunea trecătoare a naturii, dimensiunea atemporală a artei, frumusețea naturii, a inteligenței umane, un anume patos al lucrurilor, tristețe a singurătății, a declinului, a sărăciei acceptate, a timpului atotdistrugător, frumusețe austeră, melancolie, dezolare, misterul singurătății, al însingurării, simplitate adîncă a formei literare, eleganță, naturalețe, ș.a. Fără aceste *ingrediente*, efectul final, adică celebrarea vieții în toate ipostazele sale, nu s-ar realiza.

Uneori poemele par veritabile instantanee ale realității, asemănătoare fotografiilor: „Roșii căzute/ în noroiul grădinii –/ pete de sînge.” (*Minutul* 6, pag.63); altădată au o dinamică blîndă, liniștitoare:

„Bruscă ninsoare –/ pîinea cerșetorului/ se-mbogățește.” (*Minutul 3*, pag. 66).

Și toată această zbatere duce la *Clipa 0*: „Nimic/ Totul/Nimic” (pag.69). Ea e eternă, o împarte fiecare cum vrea. Nu e nici repede, nici înceată. Nici reală, nici imaginară. E Clipa și atât! Momentul inedit cînd îți poți rememora, trecutul, dar și viitorul. Acum, șarpele își mușcă, mulțumit, coada.

Ora lactee a Domnicăi Pop este o stea singuratică ce răsare deasupra insulei misterioase unde, spun pirații sufletului, Dumnezeu a îngropat o părticică din comoara poeziei Lui.

Horia Ungureanu

Rătăcitorul și umbra sa*

ÎNCERCÂND SĂ AFLU cât mai multe informații despre autorul cărții (de pe net sau citind prefața lui Sorin Lavric), mi-a venit în minte expresia *omul orchestră*. Pentru că asta pare a fi și Igor Isac: un om înzestrat cu multiple talente. Am văzut că domnia sa este, în egală măsură, pictor și grafician, restaurator de icoane bisericești, sculptor, muzician, scenarist, regizor, scriitor, dar și un neobosit călător. Cu un cuvânt, un neliniștit, ca toți creatorii.

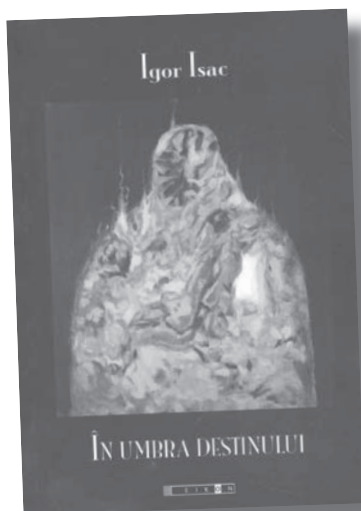
Igor Isac s-a născut în comuna Olișcani, satul Șoldănești din Republica Moldova. Este absolvent al Liceului de Arte plastice din Chișinău și al Universității de Arte din Tallinn, Estonia. În anul 1995 a devenit cetățean român, iar acum locuiește în orașul Oravița, fiind referent cultural la Casa de Cultură a orașului.

A debutat în cinematografie în 1990 cu filmul artistic de metraj mediu „Atmosferă încărcată”, cu un scenariu după nuvela omonimă a lui Caragiale, film pentru care primește, în 1991, premiul pentru regie oferit de Asociația Profesioniștilor din Televiziunea Română.

Horia Ungureanu,
prozator, Arad

* Igor Isac, *În umbra destinului*, Editura Eikon, 2015

Înainte de a debuta editorial cu creații proprii, a scris (în colaborare cu prozatorul Mihai Moldovan și poetul Doru Ilana) două jurnale: *De trei ori vara* (Editura Mirador, 2004) și *De trei ori Oravița* (Editura Eubeea, 2009). Acestor două volume le urmează alte două (de data asta sub semnătură proprie): *Cartea așteptării* (Editura Eikon, 2011), pentru care i se acordă premiul pentru debut la Salonul Internațional de Carte din Chișinău, și *În umbra destinului*, volum de care ne vom ocupa în rândurile care urmează.

În prefața la cartea în discuție, Sorin Lavric vede la Igor Isac „un talent în accepția congenitală a termenului, o forță a naturii, căreia artistul nu poate decât să-i dea ascultare”. Și continuă S.L.: „E ca și cum ar fi posedat de o putere ce-i răbufnește împotriva voinței, supunându-l unei constrângeri, căreia nu i se poate opune”. Cu alte cuvinte, Igor Isac scrie pentru că este obligat, pentru că așa îi dictează o forță din afara sa. Dar, oare, nu acesta este sentimentul pe care îl încearcă toți creatorii, cum că ei nu par a fi altceva decât uneltele? Doar mâna care scrie, nu forța care creează?

Ca orice basarabean „rătăcitor prin lume” (vezi și cazul scriitorului arădean Dragoș Ceahoreanu), el pare să nu-și găsească nicăieri *locul său*. Oriunde s-ar duce, în orice loc s-ar opri, el se simte mereu străin, mereu în casa altuia. De aici, probabil, și sentimentul inutilității și al neîmplinirii care îi stăpânește pe mulți dintre basarabenii care au reușit, mai devreme sau mai târziu, să se repatrieze. Trăirea „mereu cu frica-n sân” îndurată în Basarabia, l-a făcut să se retragă „în umbră”, adică în el însuși. „În perioada comunistă, în Basarabia adevărul despre pro-

pria identitate era profanat și orice încercare de a-i restabili chipul real era pedepsită”. Și, veți vedea citind paginile acestei cărți, autorul ei chiar a fost pedepsit pentru aceasta, trăind mai apoi, după cum singur mărturisește, în umbra destinului, mânat din urmă de trei frici: frica de moarte, frica de adevăr și frica de iubire.

Textele care compun acest volum cu greu pot fi puse în aceeași categorie. Unele sunt autentice file de jurnal, altele par a fi doar exerciții, încercări de portretizare a celor din jurul său (prieteni sau doar simpli cunoscuți), iar câteva pot fi ușor plasate în sfera reportajului literar. Ceea ce le salvează însă pe toate este talentul literar incontestabil al autorului lor, știința lui de a face literatură din lucrurile și întâmplările mărunte care ne populează tuturor viața.

Deși în paginile cărții nu dăm de întâmplări senzaționale sau de scene de un dramatism ieșit din comun, cartea lui I.I. te cucerește prin simțul observației și prin acuratețea descrierilor. Autorul știe „să facă dintr-o întâmplare banală, pagini pline de viață”. Ceea ce te cucerește la acest scriitor este franchețea frazei și mai puțin „teoretizarea filosofică”. Însă, pe lângă toate acestea, sau, poate, deasupra tuturor acestora, se situează, indiscutabil, marea iubire a autorului pentru semenii săi, pentru oamenii de orice condiție și din orice loc. Fie că sunt ființe iubite, prieteni sau doar simple cunoștințe, „personajele” lui Igor Isac sunt tratate cu aceeași căldură și înțelegere, dar și cu o franchețeară întâlnită. Autorul vrea să fie sincer cu el însuși, dar și cu ceilalți, tocmai pentru că îi prețuiește.

Iată, Maria „este mereu înconjurată de același aer diafan, ce parcă o apără de energia negativă a lumii (...). E bizară. Mereu ceva îi scapă din mână, sau răstoarnă un vas, sau se împiedică de pragul ușii, rănindu-și piciorul”; moș Borozaan „de obicei stă pe iarbă, păzește vacile și citește Biblia. E îmbrăcat în aceleași haine zdrențuroase și miroase puternic a vacă”; prozatorul Mihai Moldovan „e o ființă blajină și un timid nativ. Nu știe ce-i ranchiuna, pe toți îi îngăduie în preajma sa, așa precum sunt, nu l-am văzut niciodată să dea cu pumnul în masă”; Nicu Murgu „e un tip solid, cu mâini butucănoase, cu care și-a ridicat casa (...) în centrul orașului. Are o privire tăioasă, de sub sprâncenele lungi te scrutează rece doi ochi negri”. Ș.a.m.d.

Mușcătura unei vipere (întâmplare petrecută chiar în curtea casei sale, și care îi putea fi fatală) îi dă prilejul să se gândească la moarte. Mi-ar plăcea, spune el, când va fi să plec, ca trupul meu să fie redat țărânilor, pe aici, prin apropiere, la marginea pădurii, acolo unde ia sfârșit grădina de fân și muntele își începe urcușul. Adică în templul imaginar al melancoliei de unde, în zare, se vede călătorind prin timp prințul adevărului”.

În textul numit „Mea culpa”, ca mulți alți scriitori, I.I. se întreabă de ce scrie, devreme ce atâtea cărți bune sunt scrise deja. „Scriu, în primul rând, pentru mine, spune Igor Isac. Pentru a-mi regăsi identitatea, rostul în această lume, (în care) sunt, de fapt, un rătăcit. M-am apucat de mai multe lucruri și pe niciunul nu l-am dus până la capăt. Sunt incapabil de a avea o familie: două încercări ratate și trei copii, de care m-am cam înstrăinat. De fapt, ce s-a întâmplat și ce vreau eu de la viața asta? (...) Trecutul meu este o povară care, cu trecerea timpului, devine tot mai grea, fiindcă el nu este mort, ci mai trăiește în mine”.

Dimineața, adică începutul zilei, este, pentru autor, începutul unei noi vieți, al cărei rost vrea să îl înțeleagă. Dar pentru că nu toate aceste noi începuturi îi crează aceleași stări sufletești, el încearcă să înțeleagă de unde vin, cum vin și ce rost au ele. „Oare ce-mi pregătește ziua care începe și care, poate, nu se va deosebi cu nimic de cea precedentă? Dar tocmai acest lucru îmi sporește atenția. Trebuie să disting nuanțele inedite și să discern clipele adevărate”. Deși pare la fel ca altele, totuși, fiecare zi e altfel. Poate că aceasta este partea cea mai frumoasă a vieții: ineditul de neimaginat și de neînțeles nu numai al fiecărei zile, ci chiar al fiecărei clipe.

De mirare de cât de puține lucruri are nevoie scriitorul pentru a se simți fericit, împlinit, împăcat. Lumina calmă a dimineții, prospețimea unui început de vară sau întâlnirea cu un cunoscut pot să îl scape de „forța distructivă a efemerului”, de „dictatura lucrurilor mărunte care ne fură viața și ne-o toacă în nimicuri”. Cu mărturisită umilință, el primește „câte ceva din infinita lecție a așteptării oferită cu delicatețe de arborii sau plantele din jur”.

Pagini de jurnal, în adevăratul înțeles al cuvântului, sunt cele prilejuate de călătoria în Marea Britanie sau în Grecia. „Străzile și piețele londoneze sunt aglomerate de oameni și mașini negre, care se mișcă, frenetic, în diverse direcții. E greu de ghicit sensul acestei îmbulzeli. Poate, mai degrabă, n-are nici un sens. Dar, desigur, ea, mulțimea bezmetică, își devoră, lacomă, clipa ce i s-a dat”.

Despre condiția celor care se declară români în Republica Moldova scrie în „Între Don Quijote și Raskolnicov”. În Basarabia acelor ani, doar „prin simplul fapt că te credeai român, deveneai pentru regim, în scurt timp, persona non grata. Și autoritățile, în asemenea cazuri, ca să nu se complice prea mult, de obicei, izolau persoana respectivă într-un ospiciu”, unde se urmărea, programatic, strivirea personalității omului, neantizarea lui. Pentru a le da cu tifla autorităților, Igor Isac face un gest care îl caracterizează pe deplin: se internează singur, cu bună știință, într-un astfel de „institut”, iar când iese de acolo, „cu certificatul de idiot în buzunar”, poate să se simtă, în sfârșit, liber.

În umbra destinului este, în ultimă instanță, cartea unui om care fuge de propriul destin, dar fără să reușească, pentru că el, adică destinul, se ține, ca să zic așa, scai de om, ca umbra din atât de cunoscuta ghicitoare, pe care o știm din copilărie: De ce nu poate scăpa omul, orice ar face? De umbra sa.

De umbra destinului său, ar spune Igor Isac.

Petre Don

Dragostea, ca o intervenție la avarie*

POETA Anda Maria Neagoe s-a născut și trăiește în Lugoj, acolo unde s-au plămădit mari personalități cultural-literare românești. Anda Maria Neagoe n-a apărut din neant, ea există și creează (precum alții ca ea), pe un sol fertil.

Poeta a debutat în presa literară în anii '80, iar editorial în urmă cu 14 ani, cu volumul de versuri *Poem pentru o cauză*. După care, deși scria frecvent, a ezitat să publice editorial, preferând să apară doar prin revistele literare, dedicându-se, probabil, profesiei de medic. Căci Anda Maria Neagoe este specializată în medicina de dezastru.

Cartea, *Dragostea are picioare repezi* este structurată pe trei capitole, pe care autoarea le numește „părți”. În fapt, fiecare „parte,” a volumului poate fi considerată o carte de sine stătătoare, materialul liric fiind (bănuiesc) adunat de autoare dintr-o perioadă de aproape cincisprezece ani de zile.

Petre Don,
poet, Arad

* Anda Maria Neagoe, *Dragostea are picioare repezi*, versuri, Editura Excelsior Art, Timișoara, 2016

Volumul, în ansamblul lui, este o mărturisire a spaimei de singurătate, a lipsei de iubire, în care poeta cere destinului să intervină pentru a i se îndepărta starea gravă de avarie în care simte că respiră. Canonul n-o prinde, nu i se acordează, căci „Nu mă sperie această aventură/ sunt singură și nu știu de ce/ cu vântul la tâmpile și agenda în mână/ orarul nu mi se potrivește...” (*Vântul care răsfoiește frunzele*). Însă poeta nu disperă, dragostea nu este un demon, „dragostea,/ e/ o poruncă Dumnezeiască,, deși nu îi e bine, căci „nu te încrezi/ niciodată până la capăt.” (*Despre dragoste din nou*). Este agresată de îndoieli, de falsuri, de prefăcătorie, totul pare regizat în dragoste: „bizarul sentiment/ l-am numi grăbit dragoste regăsită.../ E numai o chestiune de mimică.” (*Plural cu билет rănit de papagal*).

Nimic nu e sigur, clipa zboară repede, dragostea poate fi doar o închipuire, ea, „dragostea are picioare repezi/ până să ridici obloanele/ te trezești de unul singur/ în lumină,/ strident.” (*Eu sunt stăpân peste da sau nu*). Poeta, însă, nu-și plânge de milă, nu se dă bătută, căci „plânsetul armelor/ nu încapă la cină/ duminica/ învățase/ duelul/ încă din fragedă copilărie.” (*Ritual de inițiere*).

Totul pare zădărnice, totul este artificial, fals „fără ficțiune/ cu dragostea este ca la război/ grațios și desfrunzit/ vine iarna și rămâi în tranșee,/ soldat mășăluind pe trudnicul drum.” (*Sens și măreție*). Totuși, uneori mai răzbate și o rază de speranță, convinsă că „dragostea iese la iveală/ n-ar fi o crimă/ e doar un spectacol/ cu coduri de onoare” (*Coduri de onoare*).

Scrisă de un medic, „volumul (*Dragostea are picioare repezi*) poate fi citit și ca «o consultație» în contralumină, pledând, într-o lume indiferentă, pentru dăruire,,, așa cum spune și Adrian Dinu Rachieru în prezentarea cărții.

Anda Maria Neagu a scris o carte profund-sensibilă, iar Editura Excelsior Art din Timișoara a realizat din ea un obiect frumos, care onorează raftul de bibliotecă. Nu e mai puțin adevărat că la acest lucru au contribuit și Petru Vlad Neagoe și Răzvan Florin Neagoe care au realizat coperta și ilustrațiile cărții.

Așadar, grăbiți-vă s-o citiți, căci „*Dragostea are picioare repezi*”!

Constantin Dehelean

Despre Continentul România și Arhipelagul lui*

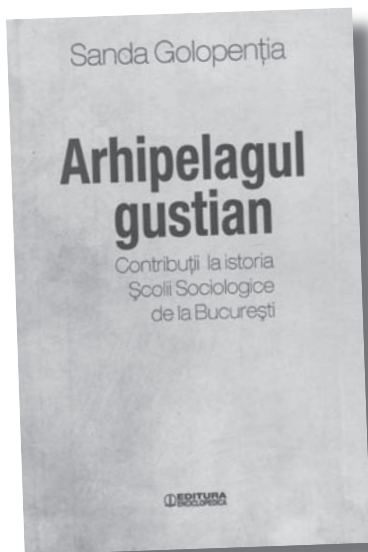
SANDA GOLOPENȚIA este o stălucită reprezentantă a diasporei române. Ea are viziunea acelei cercetătoare pentru care societatea românească nu poate fi salvată decât prin refacerea legăturii cu perioada interbelică, continuându-se astfel efortul de a aduce cercetările sociologice pe fireasca lor platformă. Românitatea este un ansamblu, un dat imuabil, care nu există în sine. Devine puternică doar prin scoaterea la lumină a filonului perenității. Este clar că națiunea română are această forță, bazându-se, însă, și pe substratul ei rural, specific.

Crescută și educată în spiritul mitului gustian, autoarea este fiica lui Anton Golopenția, și a Ștefaniei Cristescu, străluciți antropologi și sociologi. După emigrarea în 1980 ajunge o *distinsă și tenace profesoară la Brown University, Providence, S.U.A. Lingvist, semiotician și eseist, antropolog și enolog redutabil, neobosită cercetătoare în diferite zone ale umanioarelor, este, nu în ultimă instanță, și o*

Constantin Dehelean,
eseist, Arad

* Sanda Golopenția, *Arhipelagul gustian. Contribuții la istoria Școlii sociologice de la București*, Editura Enciclopedică, 2016

ambicioasă editoare a cărților părinților de excepție. Publică peste 20 de volume de antropologie, sociologie, lingvistică, semiotică, eseuri.

Sanda Golopenția, prin volumul **Arhipelagul gustian**. *Contribuții la istoria Școlii sociologice de la București* (Editura Enciclopedică, 2016) construiește, pe o structură cronologică, acoperind o perioadă lungă de timp, o carte valoroasă. Primul text a fost publicat în 1983, imediat după emigrare. Celelalte apar după 1989, toate formând, precum palma, cinci degete ale unei mâini, care stăpânește absolut domeniul sociologic. Prima parte a volumului, intitulat

Instituționalizare, dezinstituționalizare, continuări este, de fapt, descrierea drumului, a traiectoriei Școlii de sociologie de la București. Este vorba de momente destul de puțin cunoscute: apogeul cercetărilor gustiene, perioada nesigură de după război, suprimarea cercetărilor și a Institutului, precum și revenirile parțiale, frânte și discontinui de pînă la 1989. Se continuă, apoi, cu informații legate de editările critice de documente, precum cercetările de istorie orală, ori de etnologie, pe care autoarea le are în vedere, în prezent și în perspectivă. Masa cea mai vizibilă a volumului este importantă, în primul rînd, prin studiile și cercetările din secțiunea intitulată *Teren: monografii, echipe, anchete. Pe Cristina Galitzi, un sociolog român interbelic, cu studii în străinătate, în special americane, aprofundate, și care este capul de afiș al cercetărilor sociologice ale epocii, autoarea o așează printre cercetătorii sociologi români de primă linie. Despre aceasta comentează Sanda Golopenția într-un studiu cu o puternică aplecare asupra*

istoriei contemporane a sociologiei românești. Aflăm că C. Galitzi revine de la studii acasă și, cu primele experiențe profesionale în Statele Unite, declanșează în România cercetări fundamentale. Sanda Golopenția deschide secțiunea cu o examinare a amplei ei cercetări de teren, consacrată imigrației române în America, și publicată la New York în anul 1929, și încă netradusă în limba română. A treia secțiune intitulată *Tânăra generație* este un racursiu printre conceptele despre societate (în special cea rurală) ale noilor investigatori (ale tinerilor cercetători, care nu au participat la campaniile monografice în echipele studentești gustiene). Secțiunea *Publicații și proiecte încă puțin cunoscute*, conține material și interpretări noi privind revista „Sociologie românească” din perioada interbelică, despre al V-lea volum proiectat, al *Enciclopediei României*, care nu a mai ajuns să fie publicat, și despre al XIV-lea Congres Internațional de Sociologie preconizat a avea loc la București în 1939, și care s-a ținut, cum am mai spus, la Roma în anul 1950, dar la care sociologii români nu au fost prezenți. În sfârșit, ultima secțiune, *Oameni și destine*, prezintă pe doi monografiști, Ștefania Cristescu și Petre Ștefănuță, și pe un colaborator de excepție, Aurel Bauh. Nu uităm să precizăm că aceste două texte au un puternic conținut afectiv. Primul are în vedere pe mama, iar ultimul are în vedere pe un faimos artist fotograf din perioada interbelică.

Cercetătoarea are în vedere, mai ales, spațiile românești extreme, în special cele de la răsărit și de la miazăzi. Ea concentrează, într-un compact volum, studii și documente de valoare (în măsura în care Dimitrie Gusti, Mircea Vulcănescu, Anton Golopenția, C. Galitzi, T. Herseni, H.H. Stahl, Ștefania Cristescu, M. Pop, Petre Ștefănuță, Sanda Golopenția însăși, ori Mihail Cernea, exemplifică, prin cercetările lor, tocmai firescul acestui concept sociologic al perenității spațiului românesc).

Scoala sociologică de la București, parcurge o perioadă dramatică, între anii 1935 – 1948. Congresul al XIV-lea Internațional de Sociologie, preconizat a avea loc la București în 1939, datorită războiului și a instaurării regimului comunist în România, se va ține cum am mai spus abia în 1950 la Roma. A doua conflagrație mondială, convențiile

și strategiile postbelice nu considerau viabile constatările sociologilor, mai ales pentru arealul central și est european. Sociologia făcea loc geopoliticii. Însuși Anton Golopenția socotea geopolitica o știință care studiază potențialul statelor precum și dinamica schimbării mediului geopolitic. El spunea că geopolitica este un fel de meteorologie politică.

Aflăm, de asemenea, că eseurile din volum au apărut în publicații cu o circulație destul de restrânsă („Secolul 21”, revista „Transilvania”, Sibiu, revista „Sfera Politicii”, „*Revista Română de Sociologie*”, „*Sociologia românească*”, „*Acum 2011*”, Brașov, „*Etudes Sociales*”, Paris), meritul Editurii Enciclopedice fiind acela că a construit un top extrem de valoros pentru cercetătorii actuali.

Lucrarea are ca trăsătură fundamentală ieșirea din pionieratul cercetărilor gustiene, ea fiind pusă într-un registru al cercetării începutului studiilor de sociologie, nu și al studiilor de sfârșit de etapă.

Alexandru Moraru

Atracție și repudiere în sinele galant*

CEA DE-A DOUA CARTE din catena lirică *Iubirea nu bate la ușă* – apărută la Editura Brumar (2016) – este identică, în formă și conținut, cu perechea ei ivită în anul 2013 la editura omonimă. Grafica, numerotarea, așezarea în pagină sunt similare, exceptând culoarea copertilor. Până și numărul de file coincid (câte 161 de fiecare volum), încât, însumate, rezultă un tom respectabil, de 322 de pagini.

Dacă în opul din 2013 exista un gen de preambul („toată averea mea de simțăminte”), așa se întâmplă și în lucrarea de față, unde depistăm același procedeu: „din zece ani în zece te cheamă marile iubiri”. Ca element introductiv, ambele enunțuri reprezintă, de fapt, idei-cadru – un veritabil reazem orientativ în imagistica afectivă a autorului.

În *Iubirea nu bate la ușă* (partea a II-a), Nicolae Silade adâncește semnificativ percepția intimă despre infinitele

Alexandru Moraru,
prozator, Timișoara

* Nicolae Silade, *Iubirea nu bate la ușă*, Editura Brumar, 2016, Timișoara

ipostaze ale dragostei. Fiindcă, pentru poet, „(...) Iubirea e cuvântul ce răsfăță/ și sufletul și bogăția firii,/ Când ale lumii frumuseți prind viață/ și se unesc ca-n prima noapte mirii. (...)” (XCI)

În siajul acestei autentice devize, bardul interpretează cu patos, pe toate gamele, partitura luxuriantă (și fascinantă) a liubovului. Poemele marcate cu cifre romane sunt de consistență tradițională, pe când cele ilustrate cu numere arabe cârmesc spre aria expresivității moderne.

Toate stihurile de sorginte clasică (cu rimă) includ, la final, un adagiu cu tentă moralizatoare: „(...) Abia atunci poți spune că trăiești/ Din plin, când plin e-n fața ta paharul,/ Iar grațiile toate, femeiești,/ Încep să nască, chiar virgine, harul./ Dar har de ai, nu-l risipi în bar,/ Oricât ar fi amarul de amar!” (XCIX) Sau: „(...) Dar, norocos, chiar de noroc mă tem/ și ca pe-un dar prea scump, nemeritat,/ Te-alung în gând, în inimă te chem,/ Apoi mă pierd în tot ce-am câștigat./ Fiindcă iubirea, fără de noroc,/ E ca scânteia, rece, fără foc!” (CII)

Ceea ce e definitoriu în lirica autorului se rezumă (în principal) la două aspecte: 1) intensitatea și franchețea confesiunii; 2) exaltarea reprezentărilor în nucleu emoțional. Nicolae Silade pare surprins de abundența și anvergura sentimentelor, care, pur și simplu, îl copleșesc: „De-ar fi s-adun iubirile mărunte,/ Plăcerile trupești ce m-au sedus,/ Aș înălța din pătămiri, un munte/ și le-aș privi, ca răstignit, de sus./ Dar marile iubiri, azi tot mai rare,/ Adânci asemeni marilor genuni,/ Mi-au fost, și în cădere, înălțare,/ O sumă de dureri și de minuni./ De-ar fi s-adun iubirile-n iubire/ și cu un dor nestins să le măsoar,/ Doar chipul tău mi s-ar ivi-n privire,/ Iar tu ai fi deasu-

pra tuturor./ E-n dor atâta vis și adorare/ Că doar iubirea poate să-l măsoare!” (CLV)

Ca și în primul volum al ciclului poeticesc, întâlnim și aici același belșug al simțămintelor generate de omniprezența interconexiunilor amoroase. De tutela ei, în fond, căci necurmata ei secundare nu înseamnă doar componentul stenic, despovărător, ci și tensiune și anxietate, decepție și înfrigurare. Într-un cuvânt – zbulcium și tribulații sufletești cât încape, amplificând deseori zbaterea interioară la cote explozive, când se produce revelația/ trezirea și poetul constată dezabuzat: „Eu te-am chemat în fiecare clipă/ și-n fiecare loc te-am așteptat,/ Ți-am dat și timp și spațiu, în risipă,/ Iar tu ai risipit tot ce ți-am dat./ Mi-ai văduvit și mica bucurie/ De-a aștepta ceva neașteptat,/ De a chema prezența ta târzie/ și, fără să mai vii, ai și plecat./ Nu te mai chem, de azi, în lumea vie,/ Nu mai veni, în lumea dintre noi/ E lumea care aș fi vrut să fie/ După sfârșitul lumii de apoi./ Dar lumile, oricare ar fi ele,/ Fără iubire, sunt numai durere”. (CLI)

Nicolae Silade ipostaziază iubirea, conferindu-i atribute singulare în păienjenisul raporturilor interumane. Astfel, tot ce ține de nevoia împlinirii organice, imediate și profunde, debușează în habitatul erosului acaparator, dar și purificator prin translație emoțională cu rol de supapă în descătușarea psihică. Dominația sa este imperativă și continuă, ca o legitate imposibil de combătut. Nici măcar suferința extremă nu poate diminua sentimentul, care, amplificat prin forță imaginativă, dă – fie și tranzitoriu – consistență iluziei cu efect katharsis: „îți mulțumesc dragoste că m-ai salvat de la pieire/ îți mulțumesc iubire că m-ai depărtat de ură nu pleca/ de la mine dragoste rămâi în inima mea iubire fără tine/ sunt mort mai mort decât morții ce nu pot să moară. (...)” (99)

Permanentul recurs la afecte și mixarea lor febrilă în arhitectura pasiunii iscă senzația unui preaplin, chiar obsesie, vis-a-vis de exteriorizarea și frecvența lor. Încât poetul pare supraîncărcat, mistuit de ispita confesiunii, „teroarea” simțurilor și a neliniștii recurente. Antidotul la acest mănunchi de stări împovărătoare nu poate rezida decât tot în iubire. Atât ca proptă solidă și imediată, dar mai ales ca panaceu

care șterge iute chinul și vindecă integral. De unde și încrederea în rolul tămăduitor al dragostei, în pofida atitudinii bivalente apropo de ea. Căci Nicolae Silade n-o fixează definitiv la „rever”, însă nici n-o leapădă. Nu se dezice de ea, întrucât „(...) Nu e iubirea țința vieții mele./ Ci viața însăși e iubirea mea./ Îndurerat sau fericit, sub stele,/ Eu în iubire veșnic voi via.(...)”, dar, concomitent, o și „ceartă” pe un ton în care furia și deznădejdea aglutinează simetric: „O, de-aș putea să mi te scot din gând./ Cum vrea, azi, gândul. Să te dau afară/ Din viața mea și-n locul tău să strâng/ Doar gândurile mele de ocară! (...)” (CXIII) Sau: „Cu tine, văd, că nu o scot la capăt,/ Oricât am face, despre noi, vorbire,/ Căci azi ești mai închisă ca un lacăt,/ Ori cheia mea-i străină,-n ruginire.(...)” (CIX)

Precum observăm, destule mâhniri și deziluzii, dar, finalmente și succesiv lor, lumina invadează din nou prim-planul existenței. Ceea ce înseamnă revigorarea, reanimarea optimismului, însuflețirea sentimentului mortificat pasager. Pe scurt – plonjonul în vria exuberanței, a simțirii intense, răsculitoare. A speranței renăscute, de necuprins, până ciclul se închide și survine recăderea, prăbușirea în sine, în hăul dezolării pustitoare. Recunoaștem aici portretul clasic al creatorului de obârșie romantică (și neoromantică), al omului năpădit de interogații capitale și de ample zguduiri sufletești pe toboganul vieții. Acestea sunt jaloanele/ reperele între care gravitează Nicolae Silade. Când gata să ofere femeii „planeta pe tavă”, când dispus s-o „scuture” vehement, bulversat de ingratitudea, trădările și capriciile ei. Acest festival neîntrerupt al sentimentelor contradictorii „dislocă” eul în două, amplificând senzația de angoasă până la pragul superior al suportabilității: „Azi vreau să beau, să uit de toți, de toate,/ De primele iubiri, de ultima,/ De-atâta frumuseți închiriate/ Lui «nu se poate» și lui «nimenea». (...)” (CXXII)

Construit pe eternul binom bărbat-femeie, volumul *Iubirea nu bate la ușă* repune în circulație o realitate fundamentală a (con)viețuirii noastre. Acea a dragostei sub toate formele și aspectele derivând din rostul ei crucial în prezervarea coeziunii intime, dar și a energiei sale distructive în plan personal. Încât poetul, captiv în plasa iubovului,

suferă și exultă deopotrivă, invocând ardent o izbăvire mult-așteptată. Salvare care, desigur, i se cuvine ca răsplată meritată pentru caznele și umilințele îndurate din partea neastâmpăratului Amor.

Atât în poeziile de concepție tradițională (cu rimă alternantă), cât și în versurile narate, Nicolae Silade rămâne același prospector statornic și dibace al filoanelor afective încrustate temeinic în sinele galant. Lirica sa nesofisticată, directă, cuprinde acel „ceva” care te invită la o posibilă escală în descifrarea unei taine vechi de când pământul, și totuși nouă: iubirea.

Alexandru Moraru

Imaginarul prolific și concretețea captivă*

LA NOI, după revoluție au apărut un număr mare de lucrări beletristice tratând aceeași temă: condiția scriitorului/ intelectualului în totalitarism. E vizată (și acuzată) îndeobște subordonarea ideologică și, implicit, limitarea/ amputarea libertății de expresie și de expansiune a individului constrâns a se mișca și a se rosti într-un spațiu bine circumscris și supravegheat. Și cum această restricționare a drepturilor fundamentale este proprie oricărui sistem dictatorial, ea generează, firesc, sentimentul de neaderare, de opoziție, iar în final – de revoltă fățișă. Sens în care seismele și convulsiile comunitare nu întârzie să apară, ducând, de regulă, la eliminarea unor paradigme consacrate și instaurarea altora. Acuma, cât de oportune și de viabile sunt unele sau altele, numai istoria o va dovedi. Până una alta, însă, omul va sta mereu în bătaia tuturor uraganelor, întrebându-se, buimac, cu ce a

* Cornel Nistea, *Întâlnirile mele cu Orlando*, Editura Unirea, Alba Iulia, 2012

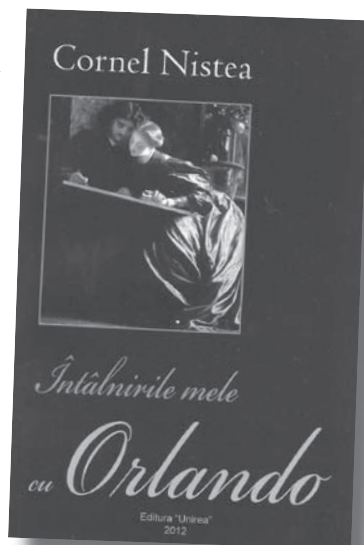
greșit, cu ce a păcătuit, de e veșnic urgisit, veșnic remodelat și folosit pe post de cobai în contul unor experimente social-politice cu epilog incert, dar cu consecințe deseori ireparabile în plan personal și obștesc!?

Una dintre cărțile care dezbate statutul artistului în eră totalitară este și *Întâlnirile mele cu Orlando*. Scrisă de Cornel Nistea, ea s-a întrupat în anul 2012, la Editura Unirea, Alba Iulia.

Nararea la persoana I-a are avantajul angajării mai profunde a eului în textul literar, de unde și o redare mai pronunțată și mai nuanțată a trăirilor. Desigur, există și reversul – pericolul împotmolirii într-un intimism fad și plictisitor prin raportare prea deasă (și ostentativă) la sinele hipertrofiat. În cazul de față, însă, nu ne paște această primejdie. Un dozaj atent distribuit împiedică evadarea în exces introspectiv sau eșuarea în exacerbarea monomană a propriei însemnătăți. Aici, în perimetrul acesta, autorul etalează un echilibru remarcabil, aidoma dresorului ce temperează și stăpânește cu precizie torentul vocabulelor în drumul lor spre inimă și adevăr.

Romanul e centrat pe doi protagoniști: prozatorul Horațiu, care e și narator, și pictorul Orlando. „Sunt de formație boem, ce m-aș face dacă aș avea soție și copii, s-ar termina cu cariera mea de artist”, mărturisește el. Adiacent lor, apare și un tandem feminin – Diana și Anamaria. Iar mai târziu – Katerina. Ca „un excentric înzestrat de Dumnezeu cu ceva talent”, Orlando își trăiește etapa creatoare înconjurat de femei.

Între ei se derulează un permanent dialog, fiecare cu viziunea și stilul său de viață: „Nu prea ne-am sincronizat

concepțiile, ba dimpotrivă”, recunoaște Horațiu. Conversațiile bilaterale sunt tot atâtea ocazii de aprecieri negative ori pozitive apropo de artă. Sens în care, Horațiu constată cu amărăciune: „Nu de aceeași părere e și critica literară care refuză să-mi citească ce-am publicat în ultima vreme. Domnule, le este o lene grozavă să citească... (...) Dacă ar fi să scrie azi un tânăr din cale-afară de talentat o capodoperă, nimeni nu l-ar băga în seamă. Destinul ăsta l-am împărtășit și eu. Critica literară autentică nu mai există (...), iar criticii mai noi se ocupă doar de prieteni. Nu mai am nicio speranță să fiu băgat de cineva în seamă... Tu ai fost un răsfățat al criticii și nu-mi înțelegi revolta... Ai expus tablouri în mai toate muzeele de artă din țară, ba ai evadat uneori și peste graniță, împotriva restricțiilor...” (pag. 54)

Insertiile teoretice ale eroilor sunt de substanță în drumul lor spre necesara limpezire estetică. Componenta livrescă aglutinează cumpătat cu experiența originară, rezultând un „balet” intelectual suplu și atractiv. Există o dinamică aparte a textului, în care fiecare frază începe bine și se finalizează la fel. Iar între cap și coadă, acționează acele vocabule-motorii care „îmbrâncesc” unitatea sintactică înainte, rostogolind-o în toate sonoritățile ei.

Deși referirile la feminitate, seducție și erotism sunt multiple, ele nu exced zona decenței. Nu avem acea vulgaritate, chiar trivialitate și eros dezământat întâlnit atât de frecvent în cărțile unor confrăți mai tineri. Și care au impresia că o proză valoroasă nu poate dăinui fără scene de împerechieri la „podea” sau de alte exhibiții și ciudățenii ținând mai degrabă de latura întunecată, patologică, a ființei. Nimic din toate aceste devieri și dezechilibre comportamentale menite a șoca lectorul cu orice preț și de a-i induce falsa idee că anormalul, morbidul și scabrosul constituie categorii estetice de prim rang. Un excelent simț al proporțiilor ghidează mâna romancierului, care presară ingredientele redactării la locul și la timpul potrivit. Și o face cu acea iscusință (și bună-cuviință) a creatorului înzestrat, care știe că lucrurile cu adevărat importante vin din adânc, din profunzime, nu de la suprafață, unde diferența dintre aparență și esență e atât de șubredă.

Fiecare (re)întâlnire a celor doi protagoniști – Horațiu și Orlando – constituie pretextul, pentru autor, de a-și etala preferința stilistică ilustrată prin tehnica memorării. De altfel, întregul roman este o reamintire, o recreere a trecutului ce se reconfigurează sub ochii noștri. Secvențial, el împarte epocile, alcătuind un liant temporal ca linie de demarcație și inoculând senzație unei ficțiuni când consumate, când actualizate sau în devenire.

O faună pestriță de indivizi – de la artiști la politicieni, delatori, activiști, femei cu statut incert ș.a.m.d., populează generos filele tomului. Se invocă și numele unor literați de marcă, cu inevitabilele picanterii și colportări pe seama lor. Nu lipsesc nici exemplarele propitendadei – corifeii zilei, aserviții puterii, profitorii și detractorii de toate genurile și calibrele. Chiar și metresa plasticianului Orlando e o impostoare, întrucât „(...) dacă a pus pensula cu culoare de câteva ori pe pânzele alea!... N-am fost împreună cu ei acolo, n-ai văzut că fetișcana asta, studenta lui, nu știa ține pensula în mână încât i-o purta Orlando precum învățătorul mâna unui copil de clasa întâi care învață să scrie...” (pag.118)

Pictând cu predilecție nuduri, Orlando traversează și perioade neprielnice, fiind acuzat, de politicieni, de „imoralitate”: „Acolo sus s-a constituit o pleiadă de revoltați: Cum adică, tovarășilor, omul ăsta să ne seducă femeile sub pretextul că face artă?...” Desigur, nu e vina artistului că nevestele demnitarilor (24 la număr) asaltează atelierul pictorului, unde, cu nedisimulat aplomb, pozează despuiate în fața șevaletului. Asistăm aici la momente de un comic evident generat de falia dintre moralitatea clamată oficial, pe de o parte, și repeziciunea cu care consoartele se dezbrăcau, pe de altă parte. E un comic de situații ce are și alte conotații, întrucât, prin extrapolare, vizează întreaga suprastructură găunoasă, ipocrită și mistificatoare.

Prezenta carte nu ne prilejuiește doar întâlnirea cu Orlando, ci și cu... Cornel Nistea! Sau invers. Oricum am privi lucrurile, un fapt e cert: autorul croiește o sinteză interesantă între real și imaginar, proiectându-le în planul fecund al conștiinței ziditoare. Plasând în avanscenă personajul Orlando, romancierul se explică, în fond, pe sine, reflec-

tându-se ca într-un cristal cu irizare fină. Ceea ce nu (poate) spune naratorul la persoana I-a, afirmă nonșalant celălalt, adică Orlando – o copie a scriitorului. Opiniile converg așadar, de unde transpare ideea esențială: arta ca simbol absolut al înzestrării particulare sublimite și ca perpetuare în Necuprins.

Trimis în Cehoslovacia, într-un „parteneriat științific”, Horațiu nimerește în siajul „Primăverii de la Praga”. La revenirea în țară, după un stagiul de câteva luni și o frumoasă (și intempestivă) poveste de dragoste, Horațiu asistă ca martor la evenimentele având ca fundal realitățile cotidiene din România comunistă. Nu e un opozant frontal, de „stradă”, al regimului, însă cochetează cu ideea dizidenței, fiind mai degrabă un „rezistent” decis să-și exprime indignarea și protestul în paginile unei cărți. Scop în care culege impresii și informații menite a da contur cât mai temeinic (și veridic) volumului ce se vrea un rechizitoriu amplu și dur al „societății socialiste multilateral dezvoltate”. Citirea câtorva fragmente din romanul *Destine*, la „Europa liberă”, are drept consecință retragerea tuturor titlurilor din librării și biblioteci. Iar în finalul tomului, la reîntâlnirea cu Orlando, naratorul conchide: „Ne descoperim, cred, victime amândoi ale sistemului. Problema nu era o noutate, dar acum ea se acutizase. Constatam că, dincolo de creație, victimizarea era cel mai puternic liant care ne unea. În discuția cu el uitasem că mai era ceva care ne despărțea, un ceva pe care nu-l puteam defini decât extrem de vag, chiar dacă în atâtea rânduri mi se părea că trăiesc certitudini”. (pag. 311)

Cu interdicția de-a mai picta nuduri – ca expresie a artei „decadente” – Orlando împărtășește aceeași soartă a aneantizării prin excludere. Iar Horațiu pătimește și mai rău. Intrat în vizorul Securității, i se confiscă toate manuscrisele și notele de jurnal, apoi e declarat „iresponsabil” și internat cu forța la ospiciu. După o perioadă petrecută la închisoarea-spital (unde se croiau experiențe medicale pe pacienții mai recalcitranți), iese de acolo și, la presiuni externe, e expulzat în Franța, la Paris, unde rămâne 15 ani.

Pe urmă, revine în țară, fiindcă „– Întâmplarea face să fiu român, Orlando, simțeam că locul meu e aici, nu departe de locurile în care am copilărit”. (pag.311)

Cornel Nistea este un psiholog fin, avizat, sondând abil subteranele sufletești ale semenilor și, mai departe, departajându-i după criterii în care etica joacă un rol însemnat. Aparent cinic, de-o franchețe uneori surprinzătoare, protagonistul-narator trăiește la tensiunea maximă a emoției creatoare. Roman al condiției artistului în cadru potrivit, *Întâlnirile mele cu Orlando* mixează imaginarul prolific cu concretețea palpabilă, obiectivă, rezultând deseori un halo` în care demarcația dintre plăsmuire și efectiv dispăre. O mână energică, un ochi pătrunzător și o perspectivă estetică elevată fac din această lucrare o remarcabilă întrupare editorială a vremurilor noastre.

Alexandru Moraru

Abisurile vocabulelor

EO BUCURIE când, după „tone” de versificări pline cu limfă, secreții și alte turbulențe hormonale, nimerești și un volum de poezii „normale”. Adică fără acele stridențe și contorsionări ce țin mai curând de vătămarea corporală decât de expresia sensibilității consacrate a liricii dintotdeauna. A acelor poeme filtrate în primul rând prin faguriile emoției profunde, ziditoare, și mai puțin prin jocul intempestiv-aleatoriu al cerebralității tensionate artificial. Și care dă invariabil acele „liricoidisme” cinice, trase de păr, în care sentimentul e substituit cu reacția viscerală prezentată ca exemplu de izbândă artistică și de racordare la mode și curente în vogă astăzi. În mare vogă, dar, în fond, atât de discutabile și de vremelnice. Ceea ce rămâne, însă, e trăitul veritabil, fiorul adânc și datul personal. Pe scurt – amprenta propriei individualități necontaminate de toxina imitației cu orice preț (și risc) sau cu setea afirmării în regim de „urgență”. Căci, în marea lui durere (și înțelepciune), doar poetul neconvertibil poate

* Ion Căliman, *Euforia vâltorii*, Editura Mirton, Timișoara, 2016

grăi astfel: „Aici,/ nu mai știe/ nimeni/ să vorbească/ cu nuferii,/ să le mângâie/ albul descânt.../ Toți urlă/ îmbeșugă/ cu ochii/ pe sticlă/ pisată.../ Aici,/ au uitat toți/ să mai adoarmă/ în fânul/ copilăriei/ pe sfârcul/ înserării.../ Și,/ mai ales,/ să îmblânzească/ cuvintele/ ca pe niște răni,/ oblojindu-le/ zilnic.../ A vorbi/ cu nuferii/ e ca și cum/ ai mângâia/ cuvintele/ cu lacrimi...” (*A vorbi cu nuferii*)

Impregnat de omenesc, de natural, poemul acesta îl are ca autor pe Ion Căliman. Stihul face parte din volumul *Euforia vâltorii*, care a apărut la Editura timișoreană Mirton, 2016.

Ceea ce captează atenția, încă de la primele strofe, e senzația de cumpănă. De așteptare în nădăjduire. De repliere în „gol” provocată și susținută constant de intimitatea contrariată. O atmosferă cernită umple spațiul recepției, dar nu în nuanță strict demoralizatoare, ci în una păstrând, la minima „cotație”, alternativa: „De vreme/ ce ard,/ cu-vântul mă creadă,/ nu-n dangăt umil,/ ci-n rugul/ abrupt,/ stau până-n gât/ de strajă/ în livadă/ s-aud/ cum iarba/ plânge/ dedesubt;/ Cum strigă/ sulița/ țâșnită-n cer/ pe cele patru/ fețe,/ sângărând/ lumina.../ De vreme/ ce ard,/ mă apropii/ de ger,/ cum bruma/ dimineța/ în-lănțuie grădina...” (*De vreme...*)

Întrupată din multiple sinteze afective, lirica lui Ion Căliman resuscită temele esențiale ale existenței. Predomină, totuși, elementul temporal – prelingerea sa implacabilă și gravă mixată cu eternul jind al (pe)trecerii și al estompării. Al destrămării, la urma urmei, căci toate converg într-acolo, la răspântia dintre „a fi” sau „a fost”: „Spre nimeni/ trec,/ spre nimeni/ urcă ceasul,/ cobor sfios/ în pacea lui.../ Dar el nu e,/ ci numai o părere/ că-n inimă/ se adâncește-un/ cui/,/ că trage/ cineva la vâsle/ către țarm/ că se adună/ lanuri de corali/ sub frunte/ și pescărușii/ cad/ cu aripile/ ninse/ în liniștea grădinii/ fără fructe...” (*Părere*)

Poetul pare împăcat cu ursita-i „inferioară”, de simplu contemplator al spectacolului numit Viață. Infinitele ei ipostaze, mișcări și ciudățenii, îi induc ba puseuri de melancolie, ba tentative de răzvrătire în surdină sau momente de bilanț introspectiv cuprinse în aura resemnării extinse. Există și clipa abandonului, a disperării, când

„Pironit/ întru ningere,/ lacoma umbră/ a vidului/ sparge/ ferestrele logice/ ale târgului/ de cuvinte.../ Totu-i abstract,/ fumul doar ține/ loc de cerneală... (...)” (*Treptele vidului*)

Recurentă, deznădejdea alimentează constant bazinul meditației doldora de reprezentări în nimb crepuscular. Aici, sensibilitatea bardului atinge apogeul transfigurării – imaginea poetică fiind în deplină consonanță cu simțirea-i răscolită. Și totuși, de undeva, de „sus”, el privește faptele și lucrurile cu o anume reconciliere, dezvoltând un gen de fatalism „somnolent”, ce exclude atitudini radicale. Tocmai echilibrul afișat împiedică derapajul în versificația nihilist-resentimentară, care așază în prim-plan ego-ul supradimensionat și nu combustia afectivă prefigurând reușita. Ca tălmăcitor al propriilor vreri și neliniști, poetului nu-i rămâne decât să constate că „Aici se petrece/ timpul,/ în pendula aceasta/ bătrână,/ aici voi adormi/ și eu/ târziu,/ cu macii/ sângelui/ în mână... (...)” (*Ochi în tânguire*)

Descoperim în creația lui Ion Căliman, stilistic vorbind, suficiente influențe folclorice. Redarea lor cadențată, în „cascadă”, potențează recepția – tabloul rezultat fiind astfel mai ușor de reperat și de înțeles: „(...)Treci nămolul/ către zbor,/ pasărea/ cântă-n ulcior,/ parcă-i apă,/ parcă-i stea,/ parcă-i strop/ din nimenea... (...)” (*Mesaj*)

Nici cultul strămoșilor nu-i este indiferent, sens în care poemul *Curajul de-a rămâne munte* e emblematic: „Dintr-un târziu/ de munte/ în care ne-a fost/ prisa/ coboară-n strai/ de cetini,/ c-un neam/ de oseminate,/ Burebista... (...)” Dar cel mai mult îl ispitește substantivul „cuvânt”. Un termen ce apare (aproape) obsesiv în perimetrul volumului, ilustrând – dacă mai era nevoie – însemnătatea lui în arhitectura cărții. Ion Căliman e atras irezistibil de vocabulă, chiar fascinat de proprietățile și omnipotența acesteia. Ca element ziditor, cuvântul înglobează calități particulare, magice, la umbra căruia se leagă și se dezleagă „a lumilor taine”. Nimic nu mișcă în afara lui – de unde și strădania de a-l „captura” și de a-l „domestici” pe cel mai interesant și mai sugestiv, ca garanție a maximei expresivități artistice. Altfel spus – vocabula crucială, parola de esențe, tonul primordial... Și toate acestea în registrul unei (relative) simplități, căci adevărurile mari nu

transpar neapărat din ziceri docte, ultrarafinate, ci și din oralitatea și naturalețea populară.

Cu *Euforia vâltorii*, Ion Căliman ne oferă un buchet de poeme zămislite nu doar cu rigoarea minții, dar, mai ales, cu larghețea inimii. Prins în urzeala cuvintelor, el le alege pe cele mai potrivite, alcătuind „meniul” preferat al hranei sale spirituale. Un „meniu” din care nu putea lipsi ingredientul principal: natura umană neperversă. Adică, omenescul, firescul atitudinii și al expunerii. De aici și interogația cu accent dramatic: „Ce aş putea/ face eu,/ acum,/ legat așa,/ de mâini/ și/ de picioare,/ cu botnița asta/ pe gură,/ când/ înaintea privirilor/ se deschid/ hăurile nelocuite/ ale cuvintelor?!... (...)” (*Strigăt zadarnic*)

Tocmai din abisurile nepopulate ale vocabulelor, poetul absoarbe esența stihurilor sale care mustesc de sevă și semnificații. Sentimental ori lucid, contemplativ sau chiar ludic, dar niciodată cinic, Ion Căliman „umblă” necurmat la rădăcina cuvintelor, înșirându-le apoi pe mosorul primitiv și fascinant al lirismului de bun-augur.

Anton Ilica

Producția de dorințe și „intrarea pe mai multe uși”*

ESTETIZAREA cultului narcisiac prin care corpul devine metaforă ocupă încă spațiul textual al retoricii sentimentale. Nominalizarea plăcerilor tactile întreține un univers ficțional în care parada poetizărilor forjează imunitatea toleranței pentru excese, evitând vulgarizarea doar dacă cititorul își ia îngăduința de a intra în universul lirismului pe mai multe uși. De altfel, lectura unui text liric rămâne întotdeauna o manipulare, în sensul în care „producția de dorințe” a autorului este cotlonită în dosul sensurilor ori sub pletora unor imagini dezgolate de semnificații capricioase. Textele lirice concentrează un apetit personal pentru seducții, distilate de autori într-o morfologie emoțională, ascunzătoare de capcane și referențialitate.

Anton Ilica,
eseist, Arad

Lucia Bibarț, de pe-acum desvrăjită de aleanurile inocente ale adolescenței, propune – în *poetizări tactile* (2016) – o paradă a sentimentalismului într-o formulă

* Lucia Bibarț, *poetizări tactile*, Editura Tiparnița, 2016

concentrată de „story telling”. Frământând (și fermentând) sensurile emoționale în mixaj cu cuvintele speriate de mediocritate, Lucia Bibarț și-a regăsit identitatea în „Poezie”:

„Mă deșir/ în fâșii/ de simțire și carne,/ Socotind între granițele proprii/ dimensiuni./ Cu voluptate, uimire,/ Cu încredere și fragilitate./ Mă descopăr .../ La fel de firesc,/ glorios și mirabil/ precum te descoperi/ viu,/ Femeie, Soția, Mamă, sunt Poezia.” (*Eu sunt Poezia*). În simptomele identificării, autoarea își redescoperă feminitatea vie în „femeie, soție, mamă”, conducând interesul degustătorului de versuri spre o feminizare a discursului. Vezi și textul *Lăsați femeile să intre în cetate!*, în care sentimentul este dirijat spre elemente care au amprentat feminitatea într-un volum anterior:

„Ai tras fermoarul peste sufletul/ tău/ Și m-ai închis/ Cu șuvițe, iriși și forme,/ Între./ Dar aproape”.

Suntem motivați „să redeschidem” încă o ușă de intrare în volum, care să ne deconteze interesul pentru referențiali. Cine sunt oare „referențialii” într-un volum liric, dacă nu propriile experiențe refulate (și defulate) în cuvinte? Inflația de iluzii și avantajele nefericirii (sau dezavantajele fericirii) pot deveni – la un moment dat – actanți într-o experiență lirică. Un cititor își pune (dacă și-o pune!) întrebarea: ce urmăresc eu prin lectura unui volum de poezie? *Descrierea* (specifică a) unei experiențe emoționale sau *arta scrierii* în a disimula sensurile!! Uneori textele poetice au nevoie de un creion, așa ca pentru

„dezlegarea cuvintelor încrucișate”. Alteori piruetele lirice induc rețele labirintice de sensuri. Reprezentarea – prin formula „vitrinelor de metafore” – a unor experiențe personale găsesc în reprezentarea prin limbaj un rafinament meșteșugit de figurație. Lucia Bibarț chiar atrage cititorul (vai, bietul cititor!, deplâns de prozatorul Gh. Schwartz) într-o esoterică incantație la limita amuzamentului gratuit: „Te îmbrățișez împotriva împotrivei, împotriva împotrivirii” sau „Tiranicul dacă/ în mine debarcă...”

Liricele „poetizate tactil” au – totuși – o mare doză de erotism: „cineva... mi-a sărutat? Noptatic stelele/ de pe frunte;/ (domnul meu), „tu simți cât de devreme,/ neașteptat, surprinzător/ M-am așezat în inima ta?”). Alteori, tabloidele erotice au un referent, cum ar fi cel identificabil în Iubiri plasticate, Cromatici coapte, Îndepărtatul meu, apropiat („Miroși a poezie, de departe!? A poezie, sentimente și-a vopsea”), *Se lasă seara ori Uitate*.

Dincolo de sentiment(alisme), poezia e o formă de exprimare. Ea distilează o stare prin intermediul semnelor grafice, iar Lucia Bibarț știe să le mascheze subtil sensurile, atât prin obturări de discurs, cât și prin răsuciri de cuvinte („nu pot înfini”, „mă pământizez”, „împreunătatea” ș.a.). Subtilitatea exprimării dar și disimularea ei generează suplețe și eleganță lirică:

„Oare dacă aș fi/ Ai putea transforma/ prezența mea/ în poezia neprezenței mele?” (*Oare*)

În fine, un tragism cumpănit străbate răsfirările textului, derivat din teama de senectute, de diminuare a energiei sentimentale și de obosire a tensiunii lirice:

„Uneori, mă tem că voi/ pierde competiția/ cu mine însămi .../ că voi atinge linia de final/ a dăruirii ...” ori că într-o zi „forând în zăcământul/ din mine, nu voi mai/ găsi nimic prețios de oferit”. (*Uneori*)

Multe s-ar mai putea rosti despre (oricare) volum liric, fiecare text alcătuitor fiind o experiență condensată într-o tușă sentimentală.

Mai explicit, fiecare unitate versificată reprezintă o autentică variabilă narativă.

Față de volumele precedente (*Zâna Pădurii*, *Sirena Surena*, *Noduleț*, *Șuvițe și iriși*), *Poetizări (le) tactile* propun o altă morfologie semantică și o nouă abordare a climatului liric. De această dată, cuvintele au valențe rafinate printr-o tehnică a răsucirii acoladice a sensurilor, iar unitățile lirice poartă amprente discrete de aleanuri filosofice, sub forma reflexivității erosului și productivității de dorințe râvnite.

Mircea M. Pop

Secvențe literare germane

O vacanță de neuitat în Grecia

Născută în 1955 la Lipova, județul Arad, Carmen-Francesca Banciu pleacă în 1991 în Germania împreună cu cei trei copii ai ei, unde avea o bursă DAAD și din 1992 trăiește în Berlin ca scriitoare liber profesionistă.

A publicat până acum un volum de proză scurtă precum și câteva romane, iar în 2015 i-a apărut *Vânt ușor în Paradis**, carte care însumează 75 de texte, de dimensiuni diferite, de la șase rânduri („Fiecare apus de soare e altfel”, „Ilios se culcă”) la patru pagini („Fericirea Karelia”, „Iarăși printre oameni”) sau chiar cinci pagini („Akrogiali, aici și acum”, pp.45-49).

Venită din Berlin în Grecia, autoarea locuiește într-o casă singuratecă la marginea satului Mani din peninsula Peloponez, proprietatea unor prieteni pictori din Lübeck. Elementele auditive, vizuale și olfactive predomină în carte.

Mircea M. Pop,
poet, traducător,
Heidelberg,
Germania

* Carmen-Francesca Banciu, *Leichter Wind im Paradies*, PalmArt-Press, Berlin, 2015, 160 p.

Autoarea descrie amănunțit flora și fauna specifice ținutului.

Întâlnim lăcuste, muște, șopârle, o pisică cu patru pui, păianjeni, fluturi, țânțari, grieri, râme (după ploaie), buburuze, fluturi de noapte, miriapozi, ploșnițe, un câine, cicade, un scarabeu și multe furnici.

În ce privește flora, apar oleandri, crânguri de măslini, eucalipti, curmali, cătină mică, mimoze, chiparoși, grozama, cedri, oregano, mărar, struguri, viță de vie și portocali.

Autoarea stă uneori pe terasa cu privire la mare și scrie despre răsărituri și mai ales minunatele apusuri de soare, despre căldura insuportabilă a amiezii, despre luminile din orașul Stoupa, fumează cu nesăț țigările Karelia și își amintește de eclipsa de soare de la 11 august 1999.

„Cântecul cicadelor face ca tot ținutul să vibreze” (p. 21), afirmă autoarea cu încântare.

Călătorește în împrejurimi cu mașini de ocazie. Papanikos, preotul local de 200 kg, care asculta cu plăcere muzică rock, o duce în repetate rânduri cu mașina sa. Autoarea afirmă cu umor: „Eu să scui în sân. Și să merg nouă pași înapoi. Ca să nu am ghinion. Așa se zice în țara mea natală” (p. 43).

De fapt România mai apare în economia cărții: „Țăta caprei le zice în țara mea natală” (p. 26) – despre struguri.

Aflăm că Patrick Leigh Fermor a fost căsătorit cu o prințesă moldoveancă din casa Cantacuzino și că au stat înainte de război mult timp în România. „Să le fie țărâna ușoară”, încheie autoarea relatarea cu aceste cuvinte în română. Iar în altă parte: „Cireșe se numesc în România” (p.91).

Mai cunoaște apoi o suedeză care are cabinet de masaj și a angajat o româncă de care este tare mulțumită.

În cafenele și în vecini cunoaște autohtoni, cum ar fi clanul Karamanis. Dacă înainte grecii mergeau în America, acum vin în Germania, în Anglia, în UE. Pentru tineret șansele în țara natală sunt critice.

Cu autostopul ajunge autoarea chiar și în mica peninsulă Monemvasia, unde a văzut lumina zilei Yannis Ritsos. Acum lângă casa din deal de acolo este o statuie care privește veșnic marea.

Autoarea se înțelege cu oamenii uneori în germană sau engleză și, mai greu, chiar în greacă.

Pe plajă urmărește familiile de turiști, mai ales perechile, și scrie printre altele, despre două mame care aveau tatuate versuri pe tot corpul.

Chiar și mitologia greacă este prezentă în carte: două lăcuste sunt botezate de ea Clytemnestra și Oreste iar războiul insectelor i se pare asemenea celui peloponez.

Nici ploaia de vară cu muzica ei nu lipsește din carte.

Adesea întâlnim propoziții scurte, uneori repetate.

Pe alocuri ne duce cu gândul la Calistrat Hogaș al nostru, doar că acestuia îi plăcea mersul pe jos...

Uneori textul devine adevărat poem:

„Tăcerea face bine.

Eu sunt aici ca să tac.

Cel puțin pentru o vreme.

Tăcerea face bine.

Eu mă hrănesc din tăcerea mea.” (p. 97)

Au memorabilele rânduri din final:

„O știu.

Nu există început. Și nici sfârșit.

O știu.

Nimic nu se pierde.

Nimic nu moare.

Doar se transform.

O știu.

Și mereu uit iarăși” (p. 159)

În carte sunt incluse și douăsprezece poze făcute de către autoare.

În concluzie, un adevărat manual de vacanță, care te îndeamnă să voiajezi și să meditezi asupra celor văzute.

Despre boală la modul literar

Richard Wagner, născut în 1952 în localitatea Lovrin/ Banat și stabilit din 1987 în Berlin, cel care este prezent pe scena literară cu romane, volume de versuri și eseuri bine documentate, a publicat anul trecut o carte ciudată, intitulată *Domnul Parkinson***.

Cartea este în format relativ mic (12/19 cm) și constă din patru părți inegale (I. *Amețeală*, II. *Honeymon* – în engleză – *Luna de miere*, III. *Domnul Parkinson* și IV. *În pătratul negru*) și este scrisă la persoana I.

Autorul la vârsta de doar 51 de ani are probleme cu piciorul drept și citează din lucrarea medicului James Parkinson din 1817 intitulată „Un eseu despre parkinsonism”.

Boala ia numele medicului, în 1895 medicul francez Édouard Brissaud vorbește despre „maladie de Parkinson” (p.16).

În 1919 în teza sa de doctorat tânărul medic Konstantin Treatikoff vorbește „despre substanța neagră a creierului, despre dopamin, care echilibrează motoricul” (p. 17).

Interesante sunt observațiile pe care autorul le face în paralela cancer-parkinson.

Aflăm cu părere de rău că „Parkinsonul nu este vindecabil” (p. 35).

„Ironia academică” (p. 41) pe care o cultivă un personaj i se poate atribui la fel de bine și autorului.

Aflăm că boala aceasta a avut-o și papa Ioan Paul al II-lea, Voitila, la fel Muhammad Ali, campionul mondial de box, Peter Hofmann și scriitorul elvețian Jürg Federspiel.

Actorul Michael J. Fox a creat fundația pentru cercetarea parkinsonului și autobiografia lui este cea mai citită carte despre Parkinson din lume.

Boala aceasta a avut-o și Wilhelm von Humboldt.

Uneori apar afirmații derutante: „Se spune despre bolnavii de Parkinson că sunt fără răbdare și fără înțelegere. Aceasta nu-i adevărat. Și nu este nici minciună” (p. 72).

** Richard Wagner, *Herr Parkinson*, Knaus Verlag, München, 2015, 144 p.

„Domnul Parkinson încurcă corpul și lasă capul să pivească” (p.99), pentru ca mai departe să afirme: „Parkinsonul este o boală pentru sinuratici” (p. 123).

Interesantă este apoi următoarea observație: „Spitalul mi se părea deodată un hotel în care musafirii au de împărțit camerele” (p. 126).

Cu privire la această carte a lui Richard Wagner, Walter Engel în recenzia sa afirmă: „Deci nu o carte de știință, nu un buletin medical sau măcar un îndrumător, ci un text cu pretenție literară sprijinit pe cunoștințele științifice ale autorului după cercetări fundamentale și nutrit cu propriile trăiri și experiențe, ca persoană afectată” („Deutsch-Rumänische Hefte/ Caiete germane-române”, Anul XIX, 2016, Nr. 1, p. 29).

Este vorba despre o „povestire autobiografică” constată același recenzent, autorul cărții fiind de doisprezece ani bolnav de parkinson.

Prin atmosfera creată, cartea îi amintește recenzentului german de *Procesul* lui Kafka.

„Richard Wagner povestește fără amărăciune dar și fără înfrumusețare și urmărește cu toate speranțele și recidivele evoluția acestei boli încăpățânate care rupe în două trupul și spiritul”, scrie pe supraperta interioară a cărții.

Constantin Dehelean

Obsesia „experimentului” antic sau despre începuturile umanității împlinite

A M PARCURS, reflexiv, rafturile bibliotecii mele, căutând răspunsuri la fel de fel de întrebări. Unele, oarecum eclozate din vechi lecturi superficiale, stăruie obsesiv, alături de altele, contorsionate, cu un ferm semn al interogației, și care, cu siguranță, vor fi destul de vizibile în perimetrul imediat, atât de neliniștitor, al bibliotecii.

O întrebare cu o tentă puternică îmi vine în minte obsesiv: *De ce antichitatea, patinată de mii de ani, în mii de texte, revine mereu, devenind corolar al valorilor absolute, necontestate, nici chiar de cei mai aprigi susținători ai expresiei cotidianului, ai zilei, ai clipei?* Ulise străbate mileniile de la Homer la Joyce, și chiar mai încoace. Enkidu, umbra siderată a lui Ghilgameș, este contemporanul nostru, fraternizând cu eul poetic al lui Nichita Stănescu.

Trecând peste limite, există un spațiu etern, primordial, al originilor, necontorsionat de mode, ori de experimente, ajungând peste timp, acolo unde numai gândul artistului-poet poate ajunge, și unde emoția imaginilor

artistice ajută la potolirea foamei și a setei de cunoaștere. Enchidu, din poemul stănescian, devine, din personaj mitic, un contemporan al nostru, dar și un personaj care personifică umanitatea în cele mai profunde semnificații. Creat de zeiță pentru a deveni dușmanul lui Ghilgameș-omul, și fiind un demon care-i îngrozea pe înșiși zeii, coborând în cetate, devine prietenul omului, și își pierde animalitatea. Plânsul lui Ghilgameș redă nevoia omului – de la începuturile lui – de a „rupe” legătura ombilicală cu sinele. Nichita Stănescu ne provoacă la un nou incipit, atrăgând atenția asupra condiției actantului liric, descoperind dialogul „sinelui cu sinele”: „Privește-ți mâinile și bucură-te căci ele sunt absurde”. Poemul modernului Nichita unește contrariile, Ghilgameș devine partea interioară a eului, Enchidu reprezentând partea exterioară.

Poemul homeric *Odissea*, ne oferă un Ulise care simte umiliința celui care se întoarce acasă pe un drum necunoscut. Insul nu este un aventurier, ci un căutător dependent, subordonat forțelor care acționează în afara lui. El este un om pios și care se supune destinului. Zeii de deasupra lui, cu puterile lor magice, îl aruncă în valuri, dar și într-un joc hilar și ironic. Plutește deasupra poemului, în sinele cititorului, o puternică și neliniștitoare nevoie a unei ordini, asemenea celei de deasupra zeilor. Penelopa este aceea care îl scoate din ghearele naivității și a letargiei. Ea este, cu adevărat, o pământeană pură.

James Augustine Aloysius Joyce (ce nume poetic! – exclamație admirativă, n.n.), poet și scriitor referențial, irlandez, în romanul său *Ulise* – care este un fel de amalgam de ghicitori, metafore și alegorii, de cele mai multe ori de nepătruns – ne fascinează cu o „călătorie” de o zi din vara lui 1904, cu ocazia sărbătorii naționale numită *Bloomsday*. Știm că trăirile și visele lui Stephen sunt fragmente din biografia autorului, din perioada studenției în Franța. Personajul – cel care călătorește persuasiv, și care parcurge, de fapt, o antiistorie – este purtat peste tot în istoria nefactuală a Irlandei, când se încearcă, în ramă, o formulă a creației epice – și care se verifică plenar în roman – dorindu-se învierea spiritului irlandez, rezultând, în fine, o istorie mincinoasă. Dar ce minciună! Personajele, stridente, alături de Stephen Dedalus, ar fi

Malac Mulligan (Țapul), un spirit irlandez autentic, ar fi Buck, individ fatidic, care reprezintă ce poate fi mai rău la un irlandez, precum și Leopold Bloom. Vizibila asemănare dintre destinul lui Leopold cu al lui Ulise din *Odiseea*, sau asemănarea dintre Molly și Penelopa, dau cheia romanului. Răsturnarea de logică, parcurgerea în invers a i/moralității personajelor, deruta calculată a mitului celui care călătorește și caută absolutul, duc personajele în derizoriu. Copiii lui Bloom din *Ulise*-le lui Joyce sunt fantasmе personajului din *Odiseea* lui Homer. Sfârșitul romanului e pus sub semnul întrebării... Ce va face oare Leopold? Își va ierta nevasta, având în vedere ce știe el despre ea, dar și ce știe ea despre el? Mircea Ivănescu, venerabilul traducător al romanului, stins, și ducând cu el multe enigme referitoare la stilul autorului romanului modern, se exprimă, dând ca certitudine ironia lui Joyce: „Indiferent dacă paralela cu Homer a fost urmărită deliberat, sau a însemnat doar o «schelărie» ajutând tehnic la construcția romanului, personajele și situațiile de aici trebuie înțelese, practic totdeauna, prin referire la cele homerice. La James Joyce e vorba de un model de inversiune comică, prin care anumite personaje raportabile la cele din *Odiseea* apar în Dublinul secolului al XX-lea cu grijă transformate la modul pedestru, în primul rând amuzant, și de aici, la modul grav, subînțeles, satiric, amar ironic, spre a fi condamnate.”

*

Abordări privitoare la numeroasele recursuri la antichitatea clasică se strecoară în fluiduri atemporale, nesecvențiale, accentuând actualitatea marilor teme antice. Biblioteca ne spune multe. Apostolul Pavel plânge la mormântul lui Vergilius, care este, în același timp, și cel care îl însoțește pe Dante în *Infern*. Copernic descoperă sistemul heliocentric, urmare revelației produsă de *Academicile* lui Cicero. Mai înspre noi, Schiller se entuziasmează prin Karl Mohr, personaj din *Intrigă și iubire*, admirând fanatic eroii lui Plutarh. Orfeu, erou și poet antic, este referențial și emblematic pentru toți poeții lumii. Benvenuto Cellini a sculptat un Perseu ținând capul Meduzei, Renoir este extasiat de frescele de la Pompei, Mendelson Bartoldi și Enescu compun

magistral opere după tragedia lui Oedip. Multe, multe și nenumărate alte exemple. „Spiritul Antichității e regulatorul statornic al inteligenței și caracterului, și izvorul simțului istoric” spune Eminescu.

Biblioteca celui care stăruie să se convingă de aceste realități, mai mult decât convingătoare, nu poate să ignore două lucrări, am putea spune aplicate, precum o mănășă, pe mâna cititorului. Acestea sunt: *Despre calitatea umană* de Traian Ștef (Editura Paralela 45, 2000) și *În dialog cu anticii* de Alexandra Ciocârlie (Editura Cartea Românească, 2014). Cu siguranță sunt numeroase alte studii, multe pertinente, despre „chestiune”. Acestea două mi s-au părut, însă, cele mai apropiate de testamentul pe care stau principiile interferenței dintre obsesia „experimentului” antic și începuturile umanității

împlinite. Eseurile și interpretările din cele două cărți, constituie, împreună, corolare complete ale acestei interferențe, cărțile celor doi înscriindu-se într-un demers care iese din tipare. Prima, sobră și avizată, „atacă” această interferență epistemologic, cu dese speculații originale, atingând cu sobrietate secvențe fundamentale din literatura universală, pe când a doua însumează comentarii în special pe marginea dramaturgiei române, cu substrat, ori cu origini în mitologiile antice, clasice, greco-romane.

Traian Ștef nu ocolește acest dat imuabil al certitudinii că antichitatea, în special cea homerică este punctul de pornire a ceea ce mai târziu va deveni marea literatură. „Nostalgia clasicismului antic grecesc cuprinde Europa

din timp în timp cu efecte creatoare de mare forță, cum s-a întâmplat în Renaștere și mai târziu prin Hölderlin și Nietzsche. În ce privește omul modern, cu știință de sine, are mai des prilejul și mai multe motive să-și contemple existența între copertile unei cărți decât în realitatea cotidiană. Timpul și energia lui sunt supuse tot mai acut determinării economice și sociale”. Un element plin de constanță și de consistență este cel al „calității umane”. Pornind de la conceptul de *nostos* (în elină: „întoarcere”, „revenire”), T. Ștef supune această stare, pe care G. Liiceanu o definește în *Tragicul* ca pe o „poveste a omului”, dându-se o tentație hermeneutică, de reinterpretare, subliniind ceea ce și G.L. o spune: „*Odiseea* nu este o epopee a rătăcirii, ci una a întoarcerii”.

Stabilind coordonatele „limitelor calității umane” T. Ștef „se sprijină” pe un binom al antichității eline: Ulise ca simbol mitic și Alexandru Macedon ca simbol la istoriei. Ambii călători: unul revenind dintr-o experiență a beligeranței și unul îndreptându-se triumfal spre idealul absolut, al cuceririi pământene. Odiseu nu corijează „accidentul” plecării. Plecarea spre Troia este drumul tânărului plecat și reîntors la vârsta maturității. La reîntoarcere, eroul mitic își găsește fiul la vârsta plecării lui, când se încheie acest ciclu al călătoriei ciclice. „Întorcându-se, el nu corijează un accident, plecarea, ci arată cum se ia în stăpânire ce ai avut”. Alexandru Macedon, în schimb, parcurcând drumul unei „aventuri fără întoarcere”, înmagazinează simboluri ale unui alt mit, acela al performanței drumului spre necunoscut. Necunoscutul devine, iată, ireversibil. Cei doi parcurg drumul umanității

care se continuă și astăzi. „Alexandru pune la încercare forța bine condusă de om. Odiseu pune la încercare virtutea umană.” Autorul eseului, definește această dualitate, acest binom al „plinătății de sine și care se exprimă politropic, dar care păstrează umanul în limitele naturii sale”. Odiseu iese din carapacea mitică a *Iliadei*, dând omului acea putere de a se întoarce. Originile simbolizează, prin experiența lui, forța umanității.

O strălucită concluzie (oare nu e prea puțin spus?!) o re/formulează T. Ștef într-un *Solilocviu*... care se deschide sub un generic emblematic al lui Pindar: „*Nu năzui, suflet al meu, către nemurire, Ci istovește câmpul posibilului*”. Ulise privește spre viitorul lui, care s-ar putea să fie prezentul nostru: „Care este deosebirea dintre «a ști» și «a fi sigur»? Mai degrabă am simțământul că sunt sigur decât că știu. Știu că mă pot și înșela, asta o recunosc, dar nu îl am pe acel «știu» care spune că nu mă pot înșela. Ar însemna să fiu asemenea unui martor la tribunal pentru care jurământul a devenit un gest convențional și «a ști» adică «a fi văzut», «a fi fost de față» îi dau dreptul la a spune că e sigur, că nu există nici o îndoială că așa s-ar întâmpla lucrurile”, spune T. Ștef, printr-un la fel de emblematic silogism. Undeva, autorul eseurilor are revelația întâlnirii cu marile mituri. Singurătatea campestră din anii tinereții lui, a „distilat” rafinamentul literar al eseistului, cu gândul secund și încrezător că nu se va „dizolva”, generând, iată, prin lecturi consistente o „rezistență chibzuită”, având revelația unui erou-simbol; Ulise „este dintre aceia care-și fundamentează existența pe un gând, singurul care nu suportă metamorfoza. Echilibrat, pentru că se cunoaște și-i cunoaște și pe ceilalți, putînd să distingă posibilul de imposibil, versatil pentru că poate să îndeplinească la nevoie adevărul cu minciuna împăciuitoare, să se prefacă și să-nșele, inteligent pentru că poate să pătrundă realitatea unei clipe, viteaz pentru că are onoarea celui care se opune cu prețul vieții (vitejia se sprijină pe curajul care știe, este în vecinătatea acelui gând original, comunicînd cu destinul), prudent pentru că gândul o ia înaintea sandalei, drept pentru că știe să cântărească fiecareia ce merită, curajos până la contemplare”.

*

Petru Creția a intuit cel mai bine că oamenii, chiar supuși destinului, au puterea de a alege, de a fi liberi; „Iar atunci când Soarta îi constrânge să aleagă doar într-o cale sau alta, se simt liberi s-o aleagă, chiar când e mai crâncenă, pe cea hotărâtă de ei în numele unei ierarhii de valori... În așa măsură încât zeii se sperie uneori că oamenii, prin puterea și curajul lor, ar putea să le încalce voința. Mai mult, zeii, ei înșiși îngrădiți de soartă, se tem din când în când că forța omenească ar putea frânge cercul ei de bronz și săvârși ceva *hiper moron*, mai presus de hotărârea sortii” (*Catedrala de lumini*, Humanitas, 1997). Aceste cuvinte întăresc un dat de care marea literatură universală a ținut cont întotdeauna. Și anume că toate marile realizări artistice, îndeosebi literare, în evoluția lor, nu au avut cum să se excludă de pe acest parcurs trasat inițiativ în marea literatură clasică.

Biblioteca literaturii române îmi spune că românii și-au făcut o cultură similară celei elenistice, adoptând și prelucrând genuri și toposuri culturale născute în Elada. Roma este, în viziunea autorilor români, o extindere în timp și spațiu a miturilor egeene. Un amalgam fericit de personaje se impun, mai ales pe scenă, unde drama reprezintă punctul forte al creației cu sorginte directă din Antichitate: Romulus, Lucreția, Horații, Curiații, Iulius Caesar, Brutus, Antonius, Cleopatra, dar și Enea, Didona, Alexandru.

Literatura română, îndeosebi dramaturgia, cum spun, a ilustrat, în evoluția ei, cum nu se poate mai bine, acest traseu. Alexandra Ciocârlie dovedește cu asupra de măsură acest lucru. Parcurgând documente inițiatice pentru studii despre Juvenal și Cartagina, cercetătoarea „despovărează” investigația critică de „statutul muzeal” a procedurii de cercetare. (Dan Cristea, în prezentarea lucrării, ne atenționează asupra contemporaneității aspectelor din trecut, aducând în același timp din nou – dar pentru a câta oară! – problema temeliei formației spirituale care se găsește tocmai în acest spațiu constituit de literaturile greacă și latină). Tânăra eseistă arată cât de mult dramaturgii români, de la Vasile Alecsandri la Vlad Zografi, s-au inspirat în dramele lor din temele Antichității. Parcurgând cu minuțiozitate și acribie nu mai

puțin de 23 de drame scrise de autori români, eseista se poziționează pe aceleași postamente ca Alice Voinescu și Zoe Dumitrescu-Bușulenga, maestrele tinerei cercetătoare, așezând acest fenomen, într-un armonios racursiu comparatistic. Alexandra Ciocârlie, în buna tradiție a cercetării literare, are convingerea că „mereu reînnoita întoarcere a dramaturgilor din toate timpurile la sursele teatrului antic (cel care, spunem noi, declanșează spirala literaturizării motivelor și a temelor eposului grec și roman), arată forța de supraviețuire a unora din creațiile clasice, dincolo de schimbările inerente de gust și de mentalitate ale publicului”. Când Victor Eftimiu în *Tebaida* abordează mitul păgân, din perspectiva viitoarei apariții a conceptului creștin al sacrificiului, Alexandra Ciocârlie își circumscrie conceptul transliteraturizării, prin însăși cuvintele autorului dramei, din prefața la *Atrizii*: „o justificare contemporană a faptelor eroilor”, chiar dacă dramaturgul sondează mai multe surse pentru subiectul dramei tocmai pentru a acumula într-un timp concentrat evenimentele ce se succedau, transformând corul antic în personaje vii. „Contaminarea” diferitelor subiecte are rolul îmbogățirii intrigii principale. Nu vom stăruia asupra subtililor analize pe textele dramaturgilor români. Important este „filtrul” prin care modernitatea, cu origini și în clasicismul francez, reinterpretează, schimbând deseori datele, generând o nouă optică a sensibilității publicului contemporan. Dar ce este mai important este transferul sacrului în domeniul etic ori estetic.

Cele două maestre amintite mai sus, opinează diferit, dar complementar pe tema obsedantă a „experimentului” antic, ca despre începuturi ale umanității împlinite. Alice Voinescu, o sensibilă și subtilă profesoară de istorie a teatrului, atrăgea atenția asupra sensibilității interpretative a actorilor pentru a da forță și viabilitate contemporană personajelor. „Zoe Dumitrescu Bușulenga, spune Alexandra Ciocârlie, conturează o *tipologie strictă* a miturilor Eladei, pe un *filtru contemporan*: „dramaturgul reprezintă plenar Elada cuprinsă între cer și marea văzută ca *întinsul cunoașterii și al libertății*. Este vorba de *spațiul Kalokagathiei, îmbibat de valorile etice și estetice care lucrau asupra sufletului grecesc*”. Aici termenul de *kalokagathia* (gr. *kalos*, „frumos”,

și *agathos*, „bun”, „virtuos”) – reprezintă idealul armonizării virtuților morale cu frumusețea fizică. Drama + mitul + scena cu actorii ei, reformulează conceptul de „teatru viu”, sau, spunând altfel: teatrul dă viață, aduce în real mitul.

Obsesia „experimentului” antic, ca umanitate împlinită, rămâne un deziderat al cercetării. Operele literare, nu numai cele dramatice, și care reasează permanent mitul pe o plină piatră indicatoare, nu fac decât să recreeze *in eternum* un nou mit, într-o spirală extrem de consecventă: aceea a neliniștii omului creativ care intră în panică atunci când mitul îi scapă printre degete.

Richard Brautigan

Mult noroc, Căpitane Martin!*

Partea 1

Richard Brautigan,
poet, prozator
american
(1935-1984)

Făceam cu mâna în timp ce
vaporul se îndepărta. Bătrânii
plângeau. Copiii erau
neastâmpărați.

* Ciclul de poeme în 7 părți, „Good Luck, Captain Martin!”, face parte din volumul *Loading Mercury with a Pitchfork*, Simon & Schuster, 1976.

Oamenii își fac intrarea

Partea 2

Oamenii își fac intrarea
prin intrări, intrând în
case, popicării, planetarii,
restaurante, cinematografe,
birouri, fabrici, munți și
spălătorii etc. intrări în
intrări etc. însoțiți de
ei înșiși.

Căpitanul Martin privește
valurile cum trec.

Așa își face intrarea
în el însuși.

Sticla

Partea 3

Un copil stă nemișcat.
Ține o sticlă în mâini.
În sticlă e un vapor.
Se uită la el
fără să clipească.
Se-ntreabă cum poate un vas
atât de micuț să plutească
dacă e ținut captiv într-o sticlă.
De-abia peste cincizeci de ani
vei afla, Căpitane Martin,
că marea (oricât pare de întinsă)
e doar o altă sticlă.

Amenințarea bărcuțelor

Partea 4

Amenințarea bărcuțelor nu îl sperie pe Căpitanul Martin
... nici măcar un pic...
pentru că atunci când nu privești
prin hublou, peisajul rămâne gol.

Oamenii celebri și prietenii lor

Partea 5

Oamenii celebri și prietenii lor
ajung în locuri în care
îți poți doar imagina ce fac.

Am fost la o petrecere cu două nopți în urmă*
și am întâlnit o celebritate.

Când a plecat, cinci sau șase persoane
au însoțit-o.

Plecarea lor a fost privită cu mult entuziasm
așa cum se întâmplă adesea în asemenea cazuri.
Camera era copleșită de respirația luminoasă
a reflectoarelor, a conurilor cu înghețată
de ciocolată și a avioanelor private.

Toată lumea dorea să-i însoțească
în locuri misterioase ca platourile de filmare
dintr-un palat scufundat în Atlantida
și ringurile de dans din partea întunecată
a unor luni nedescoperite
unde totul se întâmplă și tu ești
o parte esențială
dar mai ales ești acolo.

**Unde-i Căpitanul Martin?*

Chelnerița Carol își amintește

Partea 6

Da, asta e masa la care stătea Căpitanul
Martin. Chiar aici. Lângă fereastră.
Ședea aici singur ore întregi,
cu privirea ținută spre mare. Comanda
mereu o gogoasă și o ceașcă de cafea.
N-am idee la ce se uita.

Pune cafeaua pe foc, Bubbles, vin acasă!

Partea 7

Toată lumea se-ntoarce acasă
mai puțin Căpitanul Martin.

Traducere de
Andrei Mocuța

Laura Casielles

Conjugarea întâi

Să găsești cuvintele
elementare. Să înveți cum să spui *iartă-mă* în limba din
care țâșnește,
și *bună ziua* și *poftim*
și *am venit să te cunosc*, să înveți
cum să spui *mulțumesc* în limba
celor care varsă lacrimi
și de asemenea
se sfâșie lăuntric
cum să spui
cafea dragă patrie
shalom, salam aalaikum, să înveți
cum se spune *haide intră intră în casa mea*
într-o țară sudică din care abia
au rămas ruine, să înveți
obligada, spasiba, să înveți ce culori nu există în limbile
Africii.
Cum să răspunzi *da* în Beijing.
Să ajungi în orașe și să descoperi
Intrările și ieșirile din piață,
să înțelegi
să înveți

Laura Casielles
(Pola de Siero,
Asturias, 1986)
e licențiată în
Jurnalistică, a ab-
solvit Universitatea
Complutense din
Madrid și Facultatea
de Filosofie a
UNED; a obținut
masteratul în studii
arabe și islamice
contemporane
la Universitatea
Autonomă din
Madrid. E autoarea
cărților *Soldatul
care fuge* (Hesperya,
2008), *Limbile
comune* (Hiperión
2010; Premiul pen-
tru Poezie Tănără
„Antonio Carvajal”,

și Premiul Național
pentru Poezie
Tânăra „Miguel
Hernández” în 2011,
decernat de Minis-
terul Educației, Cul-
turii și Diasporei),
*Semne marcate pe
hărți* (Libros de
la Herida, 2014,
apărută cu sprijinul
Institutului Național
pentru Tineret). A
mai fost distinsă
și cu alte premii,
poemele sale au fost
traduse în limbi
străine, incluse în
antologii naționale
și internaționale,
are o activitate
publicistică bogată,
e traducătoare de
limbă franceză. În
prezent, locuiește și
scrie în Madrid.

care este în fiecare țară
etimologia cuvântului *suflet* și în ce fel
salutau spaima străbunicii mei.

Să găsești cuvinte elementare.

Apoi să vorbești.

Ascendent în Balanță

Veți cunoaște iubirea și atunci
vă veți gândi la moarte.
Veți cunoaște frumusețea din nou și atunci
vă veți gândi la blestemul timpului trecător.
Veți citi un vers și vă veți aminti
că fructul putrezește
că violența domnește
Veți vedea o tânără frumoasă
și vă veți gândi la oase și la țărână
Veți cunoaște liniștea și veți auzi ecoul strigătului
Vă vor aduce la mare și vă vor lăsa doar
certitudinea câmpiei
sub mistuirea focului.
Vei cunoaște setea de celălalt și atunci
Veți fi înfricoșați de sfârșitul lumii

Dar, alteori,

Veți cunoaște moartea și vă veți gândi la iubire
Veți cunoaște încă o dată blestemul timpului trecător
Și veți deveni apărătorii incoruptibili
Ai frumuseții.

Ofrandă

Ține, acesta e corpul meu.
A trăit furtuni și poartă în sine mici vietăți
care, după nume, ar putea fi dinozauri.
Ține, acesta e corpul meu,
care te aștepta
în fiecare dimineață, mireasma lui
nu mă lasa o clipă să dorm,
dacă privești cu atenție, vei vedea
că la încheieturi brațele mele au forma mâinilor tale.
Ține, acesta e brațul meu, care e și al tău
aceasta e buza mea,
care e și a ta,
acesta e corpul meu
și pielea sa
și tot ce e înlăuntrul lor,
toate sunt acum și ale tale,
vor plânge de iubire
și portocalii și vântul

ține, acesta e corpul meu
care te aștepta
uneori nu ești aici și nu-i nimic,
alteori ești doar corp,
alteori ești doar glas.

Imponderabilitatea păsării

Să înveți imponderabilitatea păsării.
Să pășești în afara ciubului și să descoperi
că lumea de dincolo e curată
cerul imens
și că nu ne rămâne nimic
care să nu merite să fie iubit.

Să înveți imponderabilitatea păsării. Să respiri.
Să simți cum trece aerul prin toate ungherele corpului tău
mai asemănător cu zborul decât cu orice altceva
ar putea semăna o femeie ca mine
cu inima încătușată în pământ.

Să sfidezi
gravitatea
cum cineva ar sfida o normă oarecare, să înveți
imponderabilitatea păsării.
Să uiți că există lucruri apăsătoare
să le arunci prin aer
și să rămâi liniștit
până când vezi
cum le cresc
aripi.
E limita apropierei mele de zbor
mai mult nu pot face
eu cea care am picioare de plumb

Decât să învăț imponderabilitatea păsării.

Omagiu surorilor mele

Uneori, femeile pe care le admir, plâng.
Plânsul lor revarsă polen, piatră, pene căzute din aripile rănite ale
unui graur
și ulei ars peste arena cenușie.
Plâng pentru că nu găsesc firul tors al iubirii bune
Plâng pentru că vocea lor nu e o coloană de marmură
Plâng încovoiate sub povara apelor de râu.

Există și femei necunoscute pe care le admir și plâng și ele.
Presupun că și înlăuntrul lor ard lumini artificiale și că și ele au în
grădini
morminte de cedru.
Alte femei poartă
Fardul vechi de douăzeci de secole pe umeri.
nu au mult timp să plângă, dar, uneori,
izvoare, fântâni și valuri le trec prin mâini.

Povara crește lent, se varsă în marea de poveri din vechime.

Se evaporă, se face ploaie.

Fărâmele lucioase vor deveni cândva
Rădăcinile unei livezi din lumea de dincolo.

În semn de mulțumire

Să îți petreci viața
un pic rătăcind pe străzi
un pic între cărți
să porți înlăuntrul tău cel puțin o iubire care să fi schimbat lumea
și un mănunchi de iubiri trecătoare
să alcătuiești din ele mai presus de toate țara în care ai vrea să trăiești.

Mai mult,
să fii o casă cu ferestre deschise
vânt soare un pat în care să împarți cu cineva
proiecte
trecutul viu și viitorul uitat
golurile
marea
sănătatea
și hohotele de râs

să te bucuri
de acei prieteni în a căror prezență
nu ai cunoscut dezamăgirea

Să nu ceri mai mult.

Istorie interminabilă

Noi toate,
Icar,
am înțeles foarte bine.
Am încercat să zburăm pe deasupra iubirii și am sfârșit,
întotdeauna,
cu aripile arse.

Sidi Kaouki

Yonă temporar autonomă

Există femei care scriu
acolo unde femeile nu vorbesc,
există revolte pacifiste
care răstoarnă regi sângeroși
există poeme care răspund marilor întrebări
negustori darnici
muzică în mijlocul bătăliei
fragi între tufe
există oameni care se întâlnesc și se înțeleg, există
neprevăzute triumfuri ale iubirii necondiționate

există paradisuri
există paradisuri mici și precare

pentru cei care rătăcim
pe plaja imensă a unei mări curajoase
unde miroase a pește fierbinte și se râde și se dansează
și se joacă fără reguli și ne legănăm toți
la unison în hamacuri mari de pânză roșie
și ne îmbrățișăm toți și uităm toți

uităm toți cu vehemență
uităm toți cu bucurie vehementă

că mai devreme sau mai târziu
se va sfârși
și sfârșitul de săptămână

Femeile care scriu dicționare au mâinile pline de însemnări

Voi căuta limba
în care cuvântul iubire
să nu aibă conotații în funcție de pronume
vreau să văd dacă găsesc limba
în care se folosesc cuvinte diferite
pentru a spune *de unde ești* și *de unde vii*
o limbă în care un există necesitatea de a inventa cuvântul *muncă*
și în care nu se pune problema
de a folosi femininul sau nu.
Vreau să văd dacă găsesc o limbă
În care nimeni, niciodată nu a folosit cuvântul *adio*
nici *afară*
nici *târziu*.
O limbă
în care pot vorbi fără ca celălalt să înțeleagă
altceva decât ceea ce spun.
O limbă care să nu împovăreze atât de mult.

(vreau să văd dacă e posibil să am un astfel de vocabular
care să nu necesite
atâtea explicații).

Traducere și prezentare de
Ela Iakab

**Nicolae Prelipceanu, *Odioseea. Un jurnal pe sărite*,
Editura Institutul European, Buc.**

Ne-a căzut în mână întâmplător dar târziu cartea lui Nicolae Prelipceanu, *Odioseea, un jurnal pe sărite*, cu articole scrise în presă între 2007 și 2011. Sunt, spune poetul, „pagini negre” pe care ar fi vrut să le intituleze *Separarea puterilor în cap*. Pentru că, de acolo pleacă totul, din „golul cel din creieri” al unor contemporani. Sunt pagini pestrițe despre decăderea vieții publice, politice și sociale românești în posttranziție, despre destinul unui popor care profitând de libertate, nu a mai vrut să-și amintească trecutul și care preferă să experimenteze pe propria piele „un Alzheimer liber-asumat”. Multe articole pleacă de la faptul mărunț, de la anormalitatea declanșată de derapajele morale și mentalitate și ajung la o generalizare, o baie tristă de umor dezamăgire. „Corupția, manipularea, ipocrizia practicate de politicieni sunt „caii de bătaie” ai autorului.” Poetului nu-i scapă amănuntul și perspicacitatea gazetarului, iar gazetarului nu-i scapă imaginația și figura de stil ale poetului. Sunt pagini acute despre „capitalismul original”, despre „triburile politice” românești, despre clonele de la guvernare, despre Universitatea din piață, despre „Tâmpitopole”, dar și despre revoluția doamnei Udrea, despre mineriade, despre „teatrul de hoțomani”, despre independenții de partid și de stat, despre stringențele cotidiene și despre maladiile incurabile. Sunt pagini pline de sevă ale unui Ulise redivivus, dublat de un Moș Ion Roată ireverențios, ba chiar odios.

Sunt meditațiile unui cap limpede despre răul postcomunist, cu fantomele, personajele și nostalgiile care ne mai bântuie.

(*****)

George Țărnea, *Cu privire la iubire*, (poem olograf), București, 2015

Fiul poetului George Țărnea publică în ediție limitată de 170 de ex. poemul olograf al tatălui, scris cu câțiva ani înainte de moarte și definitivat în mai 1996. Versurile acestei cărți, ni se spune în colofon, „pot fi ale oricui socotește că fără a urî minciuna, lingușeala, prefăcătoria, obediența, teroarea, promiscuitatea, prostia, trufia, zgârcenia, răutatea, nimicnia nu se poate trăi, în, prin și întru iubire.” Sunt 50 de strofe, de patru versuri, cu rimă încrucișată, care încep, ca un leitmotiv, cu verbul a urî:

„Urăsc iubirea din oficiu
Și dogma fără postament
Miresele de sacrificiu,
Și gloria prin testament.”

(****)

Paul Diaconescu, *Memoriile unui Pierde-Țară*, Casa Cărții de Știință, 2015

Paul Diaconescu, autoexilat în Stockholm, este un povestitor înnăscut care știe să-și dozeze demonul amintirilor, în scurte episoade sau tablete, după o viață de îndrăzneț și exotic călător de ocazie. Călătoria și rememorarea și-au pus amprenta asupra destinului său de deșărat, de om care și-a pierdut rădăcinile dar nu le-a uitat. Călătorul de ocazie e și un scriitor de ocazie, cu o nostalgie constantă a scrisului care a știut să-și gestioneze pofta de scris de-a lungul vieții și dragostea de călătorie. Prin puterea cuvântului. A debutat în 1964 cu povestiri S. F., ca după 34 de ani să publice un roman, *Cartea muierilor* (1998), iar după

câțiva ani, o carte de nuvele, *La Capri, La Capri*. Începe să-și publice și memoriile, iar acest volum este definitoriu pentru destinul și talentul său de reporter și povestitor, călător, exilat, spirit reflexiv. Cartea începe cu speranțele și iluziile copilului de 13 ani, care are șansa să pășească la bordul bricului „Mircea” și să-i pătrundă secretele și se sfârșește cu întoarcerea în țară, printre prieteni, după revoluție, după o lungă absență.

(****)

Toma George Maiorescu, *Azimutul poemului fluviu*, Editura Tipo Moldova, 2015 (antologia poetică)

Scriitor și personaj recunoscut în spațiul public, cu o biografie exotică încă de pe vremea comunismului, Toma George Maiorescu a reușit să-și împlinească destinul de aventurier al scrisului, după revoluție, când activitatea sa literară a fost stimulată de cea politică, prin înființarea Mișcării Ecologiste. La peste 85 de ani este activ și nu pierde prilejul de a se întâlni cu confrății săi bănățeni (de altfel e, probabil, cel mai omagiat scriitor al Reșiței). Experiența americană a fost de natură să-l relanseze ca pe unul dintre cei mai experimentați urmași ai romantismului și suprarrealismului. Un copil teribil al secolului XX care nu a lăsat condeiul din mână nici în secolul XXI. A mai avut puterea de a-i provoca pe contemporani nu doar cu noua disciplină academică, ecosofia (sau îmblânzirea fiarei din om, cum o numește), ci și cu reeditarea jurnalelor de bord și a poeziei, devenind la 80 de ani, un recunoscut „prînz al metaforei la curțile metafizicii”. Noul secol va fi pentru poet și eseist unul al „strategiilor supraviețuirii”, al ecosofiei, sau nu va fi deloc. Luciditatea punctului său de vedere câștigă teren în fața experimentelor fanatice ale speciei și a derapajelor religioase și politice:

„P.S. Sunt Charlie deoarece credeam și cred în libertatea
cuvântului rostit și scris

Sunt Charlie din solidaritate din compasiune pentru
toate victimele deoarece cred în curajul de a înfrunta cu

rost ideile fixe ale fanatismului teroarea organizată a morții

Dar nu sunt Charlie pentru că bunul simț și respectul valorilor mă împiedică să jignesc sau mai rău să-mi bat joc de credințele intime ale Celuilalt

Nu sunt Charlie deoarece simt că libertatea mea se Blochează atunci când limitează libertatea de spirit a Celuilalt

De aceea „Je suis Charlie et je ne suis pas Charlie”

(****)

Adrian Lesenciuc, *Cartea de apă. Cu Borges privind râul*, Cartea Românească, 2016

Cartea de apă e un experiment, se înțelege, și pornește de la lectura lui Borges și de la meditația heracliteană asupra timpului și ființei. Greu de acceptat această însoțire (*Cu Borges, privind râul*) dacă ea nu ar deveni o meditație autentică asupra vieții. Autorul acceptă, într-un eseu inițiat, că el nu există și speculează un orizont al întâlnirii cititorului cu Borges. Spre nenorocirea poetului, el însuși nu există decât în măsura în care – dacă lumea e reală – poate practica orbirea ca metodă de explorare și iluzionare. Într-un stil eseistic, însoțit de sunetul de liră al conceptelor fundamentale, poetul împrăstie sămânța cunoașterii prin cuvânt, imagine, mit, născocire, abstracțiune. Fiecare poem, fiecare pagină, are un punct de pornire, un motto, în opera autorului *Cărții de nisip*:

„Eu nu citesc, ci-mi pipăi cuvintele/ înfipse-n gând, le extrag și le-așez/ rând pe rând/ dinspre avers spre revers/ să pară lumii neînchipuitul vers/ a ceea ce-am mințit c-am fost cândva/ și cititor, și scriitor cumva.”

(****)

Marcel Mureșeanu, *Teama, versuri cvintine*, Editura Avalon, 2016

Dintre toți Mureșenii, Marcel Mureșeanu este poetul care știe să îmbine cel mai bine poezia cu aforismul, bunul simț clasic cu forma modernă

și atitudinea în fața morții, calmă, lucidă, cu meditația vie. Poemele în cinci versuri, *Cvintilinarele* sale?, îl exprimă în demersul ales și îl apropie de linia unei filosofii proprii. Și de filosofia supraviețuirii prin metaforă. Teama e sentimentul central de care poetul se apropie cu înțelegere și luciditate, prospectând teritoriile experienței și ale ființei muritoare dar rebele:

„Tu, spin enorm, ce-mi intri sub unghii,/ Nici nu mă lași, nici nu mă-njunghii./ Să mă visezi, dacă vrei să exist!.../ Cine plânge-n astă lumânare?/ Al cui plâns dă lupta asta mare!”

(***)

Titus Crișciu, *Aniversați și alte scrieri*, David Press Print, 2015

Titus Crișciu e un memorialist fără memorii și de aceea trăiește și muncește pentru a consemna opera celorlalți, fie că e vorba de scriitori, artiști, politicieni, oameni însemnați ai locului. Interviuurile sale sunt profesioniste, fie că sunt „on air”, pe unde medii, fie că își interviuează în scris, personalitățile alese pe sprânceană. Există un protocol al bunului simț pe care T. C. îl respectă sau îl forțează, după caz, pentru a obține interviul. Mulți oameni nu reacționează decât la provocări și Titus Incommodus știe să provoace, dincolo de imaginea de bonom și de altruist pe care și-a făurit-o. Respectând codul deontologic al jurnalistului, bineînțeles. E drept că, ajuns la o vârstă respectabilă și având experiența și arta conversației, nu poți să-l refuzi. Ultima sa carte din seria celor peste cincisprezece se numește *Aniversați și alte scrieri*. Dincolo de oamenii aniversați, nu poți să nu descoperi meseria, experiența intervievatorului, adică... anii versați! Cartea are trei părți, dar cea mai importantă este prima, Interviuurile, cu personalități bănațene, dar nu numai. Nu oricine ar reuși să smulgă un interviu lui Cornel Ungureanu, lui Marius Sala, lui Ion Pop, lui Cassian Maria Spiridon sau lui Livius Ciocârlie. Și ce interviu, acesta din urmă! După cum nu oricine își poate lua un interviu „în fața oglinzii”, precum Titus Crișciu. Un examen al conștiinței de jurnalist, de om al cetății. Se simte în neastâmpărul întrebărilor sale nu doar curiozitatea ci și spiritul

scormonitor care e gata să provoace ideile de-a gata și să trezească din amorțeală conștiința cititorului pierdut în ceață și abandonat divertismentului și civilizației de consum.

(***)

Viorel Lică, *Noul manual de uitat trecutul*, Editura Tracus Arte, 2012

Viorellică s-a născut în 52 și a debutat în 97, ceea ce explică un complex de sincronizare, vizibil. Debutul târziu nu l-a împiedicat să scrie prolific și neglijent. Să nu mai zicem că în martie 2016 el ne trimite un volum din 2012! Cu excepția câtorva titluri mai răsărite și a unor metafore mai transpirate, poezia sa e deșuetă, de un lirism răsuflat. Cităm un poemăș unde expresia „vălul dezbinator” sună ca dracu, iar versurile 5-6, la fel:

„Poezia ridică vălul dezbinator/ de pe fața sumbră a realității./ Cura-
jul mărturisirii/ egal cu al rezistenței/ Pledoarie în ritm de rugăciune/
pentru activarea genei adormite// Pierdere și salvare/ Un ochi râde,/ un ochi plânge.” (*Imitatio Christi?*)

(***)

Theo Gușat, *Garderobă, poezii*, Editura Primus, Oradea, 2016

Ziarist, prozator și poet din Satu Mare, T. G. publică un volum de poeme stufos, dezechilibrat, dezarticulat. Sigur că poezia înseamnă libertate de expresie și de atitudine, înseamnă îndrăzneală (care nu îi lipsește lui Theo), dar vorba lui Horia Gârbea, citat pe coperta IV, poate destinul nu i-a hărăzit destul talent sătmăreanului. A debutat cu un volum care îl definește în stil: *Anarhie sporadică* (2009). E o anarhie textuală care derutează, dincolo de orice bună intenție, chiar dacă poetul nostru crede că poezia îi face viața mai bună. E în fond un discurs liricoid, vanitos, fără stil. Autorul ar trebui să se hotărască dacă scrie cu majuscule numai anumite nume de persoană, iar altele nu: bacovia, psyche, daniel, dumnezeu... mai ales că știe: „cuvintele au

personalitate”. E greu să citezi ceva lizibil din acest poet, cred că n-ar strică să mai citească niscaiva poezie modernă și contemporană. Și să mediteze:

„Ca și atunci când pianistul începe să cânte/ după o absență îndelungată a coloanei sonore/încât respirația și cuvintele personajelor/ deveniseră apăsătoare în felul lor realist/ fără nicio evadare în armonie/ tu începi să îmi citești poezie/ cuvintele poetului devin muzica aceea/ care absentă din filmul vieții mele/ și care mă face să îmi iubesc suferințele” etc.

(**)

N.R. Notarea s-a făcut de la (*) la (*****) în funcție de aprecierea valorică.